

**JA** *Formy*: typ a: kras BartJęz 115; ~ typ jaj: bial-podł jw 117; ≈ D lp me: Cieszyn [Cz] Kell I 163; opocz RŁTN XXII 236; [pśn] kut Wiśła VIII 508; [pśn] grój Kozł 93; Mrąg SGOWM III 53; Nidz jw; olsz jw; Ostródz jw; al-kuj Kuj I 123; złotow B II 23; tuch AJK I m 37 s 115; mę: gar 11; mi: włocz 4; chodz PKJP II I s 97; mie: Cieszyn [Cz] BMJP XIV 65; ciesz jw 25; biel jw 41; pszcz 8; ryb BMJP XIV 107; pd-zach ok Katowic Nik 44; Zabrze 1; opol ŚmKl 62; n-tar ZNUJ 98 s 35; jas 3; [pśn] Krak Krak I 276; pd ok Chrzanowa MPKJ VII 347; olk RŁTN XXII 235; miech jw; miel jw; tarnob jw; niż NT II 158; bił Mazur I 95; kraś RŁTN XXII 235; od Sandomierza po Kolbuszową Archiv V 648; bus RŁTN XXII 235; piń jw; jed jw; radomisz jw; kiel jw; iłz jw; puław jw; opocz jw; wiel 6; raw-maz RŁTN XXII 236; gar 7; tuk RŁTN XXII 235; Olec SGOWM III 53; Węgorz jw; Giż jw; Mrąg jw; pis jw; Szczyc jw; Olsz jw; Ostródz jw; rawic SFPS III 115; włoc Wiśła XVII 457; tor MacSł 202; byd AJK I m 37; złotow B II 23; sęp-kraj AJK I m 37; tuch jw s 115; Chełmiń MPKJ III 329; świec AJK I m 37 s 115; st-gdań jw; tcz jw; gdań jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; kar jw; Gdynia jw; Grabówek-Gdynia jw; wej jw; lęb jw m 37; Kasz S IV 339; słup Hilf 104; mię: ok Opola ME VIII 169; [pśn] wołom Maz III 270; ~ C lp me: Cieszyn [Cz] Kell I 163; n-tar [Orawa] Mika 28; tom-lub MAGP VIII m 357; zam jw; chłm jw; sied Cyran 134; węgr jw; os-maz MAGP VIII m 357; olec jw; Mrąg SGOWM III 53; Nidz jw; Olsz jw; ostródz jw; ryp PIJP VII 27; n-miej 1; chojn MPKJ III 130; kar Hilf 140; wej MAGP VIII m 357; mę: sied Cyran 134; miń-maz jw; węgr jw; [pśn] ostródz Kolb 100; mie [mę, mę (z zanikiem nosowości)]: Cieszyn [Cz] BMJP XIV 60; Ciesz [Cz] WMS II 1 s 13; ciesz PEŚ III 47; biel BMJP XIV 41; pszcz 8; ryb 13; rac BMJP XIV 82; prud jw 133; koziel ŚmKl 10; pd-zach ok Katowic Nik 44; klucz 1; n-tar 15; [pśn] n-tar [Orawa] Mika 28; żyw NT II 75; jas 3; jaros 1; rzesz 8; kolb 3; tarnob Wiśła IX 226; niż 5; bił JP XLII 223; hrub 4; zaw 1; włod 3; gar 20; węgr 5; koln MAGP VIII m 357; suw 1; Olec SGOWM III 53; Ełc jw; giż jw; mrąg jw; Pis jw; Szczyc jw; sulech 4; tor MacSł 202; złotow B II 23; Chełmiń MPKJ III 329; kościer MAGP VIII m 357; byt jw; kar jw; wej jw; Kasz Ram 65; słup MAGP VIII m 357; mię: Pogorzelec-Kędzierzyn-Koźle RWF IX 282; ok Krakowa Krak I 319; etc Wiśła III 588; ~ B lp me: Cieszyn [Cz] Kell I 163; [pśn] Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 103; miel RŁTN XXII 236; kraś MAGP VIII m 358; sand RŁTN XXII 236; bus AWK II m 271; puław RŁTN XXII 236; kozien jw; rad jw; opocz jw 234; łódz MAGP VIII m 358; brzez JP XXXIX 354; łęcz PJPAN 37 s 349; kut 1; tow MAGP VIII m 358; raw-maz RŁTN XXII 236; skier jw; grój jw; gar jw; tuk jw; sied Cyran 134; miń-maz MAGP VIII m 358; [pśn] pias Kozł 114; prusz MAGP VIII m 358; węgr PF VII 207; płoc NT I 175; sierp MAGP VIII m 358; dział jw; mław JP XLIV 117; ciech NT I 191; ok Przasnysza SKJ V 98; ostrot MAGP VIII m 358; Giż SGOWM III 53; Mrąg jw; Pis jw; Szczyc jw; nidz jw; Resz jw; olsz jw; ostródz jw; tur MAGP VIII m 358; kols 7; koniń MAGP VIII m 358; żniń jw; włoc jw; lip Zb VI 126; ryp 3; tor MacSł 202; Kuj Kuj II 281; wyrz MAGP VIII m 358; brod jw; n-miej jw; świec 5; chojn 5; słup Hilf 110; mę: n-tar MAGP VIII m 358; puław jw; rad RŁTN XXII 236; gar jw; tuk jw; sied Cyran 134; miń-maz jw; n-dwor MAGP VIII m 358; wołom Maz III 345; węgr Cyran 134; os-maz MAGP VIII m 358; olsz jw; [pśn] ostródz Kolb 166; lip MAGP VIII m 358; Chełmiń MPKJ III 329; [pśn] ok Grudziądz Kolb

11; świec MAGP VIII m 358; chojn PKFP VII 1 s 134; słup Hilf 100; mi: trzeb i mil [Lwów Ukr] MAGP VIII s 19; sied Cyran 134; miń-maz jw; węgr jw; sulech 3; tur 14; chodz PKJP II 1 s 97; mie [mé, mę (z zanikiem nosowości)]: Cieszyn [Cz] BMJP XIV 50; ciesz jw 25; biel jw 41; pszcz 8; ryb Dejna II 39; rac jw; Studzienna-Racibórz jw; głub jw; prud MAGP VIII m 358; koziel ŚmKl 34; gliw MAGP VIII m 358; pd-zach ok Katowic Nik 44; Zabrze 1; niem MAGP VIII m 358; opol BMJP XIV 148; lubl 1; oles MAGP VIII m 358; brzes-śl jw; oław 1; nam 4; syc NT II 71; Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 19; n-tar jw 98 s 36; n-tar [Orawa] MAGP VIII m 358; żyw NT II 76; wad MAGP VIII m 358; n-sąd jw; gor jw; jas 3; kroś 9; brzoz MAGP VIII m 358; sanoc jw; lubacz jw; jaros jw; ok Łańcuta ME VI 368; rzesz MAGP VIII m 358; tarn NT I 91; boch RŁTN XXII 236; pd ok Chrzanowa MPKJ VII 347; będz MAGP VIII m 358; olk RŁTN XXII 236; miech MAGP VIII m 358; dąb-tar RŁTN XXII 236; miel jw; kolb MAGP VIII m 358; tarnob RŁTN XXII 236; bił JP XLII 222; tom-lub 2; hrub JP LXXVII 197; zam 12; kras 1; kraś RŁTN XXII 236; sand jw; opat jw; bus jw; piń jw; jęd jw; zaw jw XXXI 41; częs MAGP VIII m 358; radomsz RŁTN XXII 236; włosz AWK II m 271; kiel RŁTN XXII 236; konec jw; itż jw; lub MAGP VIII m 358; chłm jw; puław RŁTN XXII 236; kozien jw; opocz MAGP VIII m 358; p-tryb RŁTN XXII 236; wiel MAGP VIII m 358; kęp jw; sier jw; łas RŁTN XXII 236; łódz MAGP VIII m 358; gar RŁTN XXII 236; łuk jw; radz-podl MAGP VIII m 358; bial-podl jw; gtnń jw; pułt jw; sierp jw; graj jw; suw jw; Olec SGOWM III 53; Węgorz jw; giż jw; Mrąg jw; Pis jw; Szczyc jw; nidz jw; Olsz jw; Ostródz jw; os-wp 17; kal 6; krot NT II 197; rawic MAGP VIII m 358; gtn 5; lesz MAGP VIII m 358; sulech jw; tur jw;

śr-wp jw; n-tom jw; międzych 1; ob MAGP VIII m 358; mog jw; czar jw; chodz jw; inow jw; włoc Wisła XVII 457; ryp PIJP VII 92; tor MAGP VIII m 358; Chetmiń MPKJ III 329; chojn LPG III 918; kościer MAGP VIII m 358; byt jw; pog Kościer, Chojn i Byt S III 134; kar LPG III 918; wej jw; lęb NT I 237; Kasz LPW II 187; Słup LSW II 1544; mię: Pogorzelec-Kędzierzyn-Koźle RWF IX 282; oles PKJP X 51; klucz jw; lim LL XVI 6 s 46; [pśn] tarn ME I 265; kolb RŁTN XXII 236; tarnob AWK II m 271; niż RŁTN XXII 236; Mp pd Oles 176; kraś MAGP VIII m 358; puław RŁTN XXII 236; wiel Zb IV 204; gar jw VIII 311; łuk AWK II m 271; [pśn] Grudziądz Kolb 11; chojn LPG III 918; kar jw; wej jw; Kasz Ram 65; Słup LSW II 1544; ~ N lp mię: Pogorzelec-Kędzierzyn-Koźle RWF IX 282; ~ Ms lp mię [mé, mę (z zanikiem nosowości)]: Cieszyn 2 [Cz]; pszcz 8; pd-zach ok Katowic Nik 44; jas 3; Chetmiń MPKJ III 329; wej 3; Kasz LPW I 292.

I. zaimek osobowy 'wskazuje na osobę, która mówi': jo nie χca z miski iēs, jo χca z talyża ryb 13; ja ius dūzy nie bende mītryzyu ve škole. ide do pracy, bo mi počšebne som piñonze zaw 1; koχajze me, koχaj, iakoś me zapocūn, nie dai poplakovać mojim carnym ocūm [pśn] Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 103; kǎzali me φ pśecu palić i zańetać izbe ostródz SGOWM III 53; I zagadał do konika przez pole jadący. Obaczy mę kochaneczka w okienku stojący [pśn] ok Grudziądz Kolb 11; pařš, v<sup>1</sup>ilku, ĵag žǎm je zb<sup>1</sup>iti, ĵař mne gn<sup>1</sup>ati viuažǫ, ale kedī mǎ χceř uř zjeřć, to zańoř mne do moĵǫχ žeci chojn PKFP VII 1 s 134; strařne by me byuo gańba, ĵagbyž me, starego kamrata, zaščik při zuožeistf'e, a ućekaž nie řuo, boř ty jezd ĵipcejšy ody me biel BMJP XIV 41; to jo tǎm ni moguǎm gospodažyc sǎma, bo bračo me vygnafi bił JP XLII 222; Było to na wiosnę, robili juž w polu, ale że jesz-

cze zimno było, to mię mama nie chciała wziąć ze sobo *lim LL XVI 6 s 46*; On ich budzi, a oni wołaja: „Cygu mian drzys za włosy? cygu mian drzys za włosy” *gar Zb VIII 311*; *oggw*.

**II. partykuła 1.** ‘wyraża zgodę na coś, zrozumienie sytuacji, potwierdzenie czegoś, uznanie czegoś za prawdziwe; tak’: – izes? – *ja wiel 6*; – Mosz cygaretle? – Ja, móm *Ciesz SCiesz II 135*; – zrobiš mi to? – *ja, ja* ci to zrobam *głub PJS I 92*; bo to *ius* byli *měmcě*, a to byli *poloučě*, ni? to *ius* takou *politika* *býua*, *ja*, to *ius* *býua* takou *politika* *opol JP XLI 212*; to *jez\_moič*. *jo<sup>h</sup>* to sysko *budovou*, *söm*, *ja* *oław BMJP XIV 151*; no *padou*, *mövyu* tyn *gospodouš*, że *ja*, *iže* se może *zabrać prud jw 128*; *Cieszyn [Cz] AJŚ VI m 1005*; *ciesz jw*; *biel jw*; *pszcz jw*; *ryb jw*; *rac jw*; *koziel jw*; *gliw jw*; *Bytom BandtkieWiad 44*; *Ruda Śl SGŚ XIII 61*; *Zabrze jw*; *tar-gór AJŚ VI m 1005*; *strzel-opol jw*; *niem jw*; *lubl jw*; *oles jw*; *brzes-śl MAGP XI m 509*; *klucz AJŚ VI m 1005*; *syc jw*; *nam jw*; *Śl SGŚ XIII 61*; *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 25*; *żyw MAGP XI m 509*; *wad jw*; *myšlen PJPAN 11 s 21*; *krak jw*; *ośw AJPP 448*; *chrzan PolChrzan 143*; *olk MAGP XI m 509*; *tarnob jw*; *zaw 2*; *kłob AJŚ VI m 1005*; *wiel jw*; *kep ME VIII 130*; *olec MAGP XI m 509*; *os-wp AJŚ VI m 1005*; *rawic jw*; *gtń jw*; *jaroc ME VIII 130*; *międzyrz LL IV 6 s 45*; *wąg 18*; *czar MAGP XI m 509*; *wyrz jw*; *złotow B II 23*; *tuch MAGP XI m 509*; *n-miej 1*; [rym] *chojn Derd 21*; *Kasz pd jw 136*; *šup MPKJ VI 171*; ~ ‘wzmacnia polecenie, rozkaz’: *pańytejće* se, *cobyšće*, *ja*, *juz* *výcy* na *dole* *ńe* *klyńi* *ańi* *ńe* *gvízdałi tar-gór NT I 80*; *až* *mi*, *ja*, *buozna* z *žouxy* *ńe* *robiš* *ryb 13*; *až* *mi* *tam*, *ja*, *ńe* *ižeš* [rzd] *ciesz 16*.

**2.** ‘z intonacją pytającą na końcu zdania: wyraża oczekiwanie mówiącego, że adresat potwierdzi prawdziwość, słusność

*jego wypowiedzi*’: *mogym* se to *vžōńć*, *ja?* *dajum* *mi* to, *ja?* *ciesz 9*; *Łoddosz* *mi* *te* *pinióndze*, *ja?* *Śl SGŚ XIII 61*; *St Wieś-Pszczyna jw*.

**3.** ‘wyraża w zależności od sytuacji niedowierzanie, powątpiewanie, ironię, rozgoryczenie; naprawdę? czyżby?’: – *ja?* *praviće?* – *toć* *ci* *pra*. – *no* *tōš* *ida* *ryb BMJP XIV 96*; – *To* *mosz* *dobre!* – *Ja*, *dobre* – *to* *się* *na* *nic* *nie* *godzi* *Ciesz SCiesz II 135*; *Śl SGŚ XIII 61*.

**Ja** w *użyciu* *rz*, *nodm*, *pśn* ‘własna osoba, *jaźń*’: *Rano* *stowej*, *choc* *po* *cichu*, *by* *šie* *chłop* *nie* *zbudził*, *Jak* *się* *rozjy* *bycz* *po* *czichu*, *aby* *ctie* *nie* *wybił*. *Tabaki* *mu* *wdycki* *nakup*, *dobre* *mu* *warzywej*, *A* *swojigo* *ja* *Haniczko* *miecz* *šie* *nie* *spodzywej* *ciesz Prob 37*.

**Mi** w *funkcji* *partykuły 1*. ‘wyraża silny stosunek emocjonalny mówiącego do treści zdania, zwłaszcza w poleceniach i pogrózkach’: *byzež* *mi* *tu* *u* *opo* *řadou* *taki* *ba* *u* *vo* *ř* *fasty* *biel 6*; *teraski* *to* *mi* *še* *pykńe* *zgo* *žiče* *prud BMJP XIV 136*; *z* *a* *rok* *casu* *máće* *še* *mi* *zvéžec* *štyry* *řecy* *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 127*; *s* *takými* *pu* *o* *b* *u* *o* *c* *u* *n* *y* *m* *i* *mi* *du* *izby* *ńe* *v* *u* *a* *j* *š* *rawic 8*; *a* *ino* *my* *potu* *č* *tyn* *garnek*, *to* *jo* *ci* *dom!* *a* *ino* *my* *še* *v* *u* *u* *č* *po* *f* *š* *i!* *koniń 14*; *Cieszyn [Cz] Zwrot 64 s 9*; *ciesz 9*; *ryb 13*; *głub PJS I 70*; *niem 3*; [pśn] *Lubl Rog 165*; *klucz ME V 238*; *n-tar 15*; [pśn] *tarn ME I 265*; *krak 8*; *niž NT II 158*; *sand 13*; *hrub 4*; *piń 2*; *nidz SGOWM III 53*; *ostródz jw*; *gtń 5*.

**2.** ‘wyraża krytykę lub zachwyt, czasem ironię’: *Jaki* *mi* *tu* *gazda!* *Jaki* *mi* *tu* *alwo* *kat!* *Ciesz MPTL XV 2 s 84*.

*W połączeniach: Ach ja* ‘okrzyk wyrażający ubolewanie, żal’: *Potymech* *szła* *s\_tyh* *Ob-rachcic* *do* *Pastuszków* *do* *Stónawy*, *zaž* *na* *słóžbe*, *a* *ot* *Pastuszków* *do* *niejaki* *go* *Tytka*. *Ah\_ja*, *co* *to* *człowieg* *wycyirpiot* *Cieszyn [Cz] Zwrot 75 s 9*.

**A ja** 'tak, a jakże, nie inaczej': A ja – tak jest *Lwów [Ukr] Zb I 63*.

Por. **I. AJA**

**Ale ja** 'jw': – byješ tam teš? – ale ja, čymu ňi *ciesz 4*; Z tym gazdóm chodzil, tóž zaroz go tak coš zaraziło, i prawi se: „Na, nie trza wóm, gaždzinko, co kupić na mieście, bo ni móm gotowej tej truciny”. „Ale ja!” *Cieszyn [Cz] LL I 4 s 50*; ale ja – jo go znóm *ryb SGŚ XIII 61*; *Śl jw*.

**Ale ja ja** 'jw': Ftedy, to było źle! Dzisiaj sie nikierymu zdo, że je źle, ale ja, ja! *Cieszyn [Cz] Zwrot 75 s 9*.

**Ale że ja**: [*Św. Piotr mówi*:] – teras<sub>se</sub> ty p<sub>o</sub>ž, mištru, legnóć na kraj, a jo se pujdym ku sćańe. p<sub>o</sub>ñezus, ale że ja! i spałi dałi *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 58*; Teraz wóm, wielebniczku, powiym, kaj<sub>je</sub> wasze ciele. Joh<sub>go</sub> ukrot! – Ty? – Nó, jo, wielebniczku, jo! Farosz cygónowi nie wierził, tóž mu prawił, aż mu to fszystko pieknie powiy. Ale, że ja! I cygón zaczón *Cieszyn [Cz] Zwrot 55 s 9*.

**Aż ja** 'wyraża polecenie; rozkaz': aż ja d<sub>o</sub>ma s<sub>e</sub>žiš! *ryb 13*.

(Hoc) **hiner ja** *przekł*: χοεc γiner i'a! i<sub>o</sub> muša rygd zrešvid<sub>o</sub>evać, čy t<sub>o</sub>o<sub>e</sub> χ<sub>o</sub>o<sub>e</sub>p, čy k<sub>o</sub>o<sub>e</sub>b<sub>i</sub>eta ta g<sub>v</sub><sub>o</sub>ška *złotow B II 10*; γiner ja, jenak r<sub>o</sub>uz d<sub>o</sub>o<sub>e</sub> sp<sub>o</sub>o<sub>e</sub>v<sub>i</sub>zi muša i<sub>i</sub>sć *złotow jw 9*.

**Hinerweter ja** *przekł*: žom výchl<sub>e</sub>fi pu flax<sub>y</sub>, γiner veter ja! *złotow jw*.

**Ho ja** w *przyśpiewie*: Jeszcze nie s<sub>w</sub>itało, Juž sie matka pyto, Gdzieš wiónczek podziała. Ho ja, ho ja, ho ja, Mamuliczko moja, Szuhajkowich go dała [*pśn*] *Cieszyn [Cz] PieśniŚl II 522*; Pod Kluzówką mostek łogibo sie, Pod nim bystro woda przelywo sie. Ho ja ja, ho ja ja! [*pśn*] *Cieszyn [Cz] jw III 93*.

**Ja ja** 'tak, a jakże, nie inaczej': Ja, ja, kupa už człowiek widziól w žyciu *Ciesz SCiesz II 135*; no ale, ja, ja, to je byda *Cieszyn [Cz] Kell II 184*; ja pši wojsku bu<sub>y</sub>, ja bu<sub>y</sub>,

ja, ja *szczyc BMJP XIII 52*; ja, ja, pš<sub>e</sub>łce, χοεc jano<sub>e</sub> v maju bandóm saž<sub>o</sub>žne (p<sub>e</sub>rki) *złotow B II 23*; chodz *MAGP XI m 509*; *Kasz S II 65*.

**Ja ja jaj** 'w *naśladowaniu naśmiewania się*': Iuže śli, a baržo še s teguo śm<sub>a</sub>fi jaze ze „i<sub>a</sub> i<sub>a</sub> i<sub>a</sub>i, keli tuo r<sub>e</sub>nik” *Orawa [Śl] ZNUJ 151 s 130*.

**Ja jo** 'wyraża niedowierzenie, powątpiewanie; naprawdę? czyżby?': naš tatk ju pevno v ostatn<sub>o</sub>x b<sub>o</sub>taχ χοzi. ja jo?! I<sub>že</sub> g<sub>a</sub>daio, že to v<sub>e</sub>ra vojna m<sub>a</sub> b<sub>e</sub>c. ja jo?! *Kasz S II 65*.

**Ja nie** 'jw': to nie je p<sub>r</sub>avda. ja n<sub>e</sub>?! z t<sub>e</sub> m<sub>o</sub>ki χleba nie mze. ja n<sub>e</sub>?! *Kasz jw*.

**No ja 1.** 'tak, a jakże, nie inaczej': pšeće dalybyšta mu za darmo. – no ja, pevnie *konec 12*; i<sub>i</sub>žeš? no ja *wolsz 7*; χe še poživac, v<sub>e</sub>la<sub>te</sub>ž je gožin, a tu zygarka ni ma. – n<sub>o</sub> ja, tožeχ teraz<sub>zygarek</sub> pozbyu! *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 61*; n<sub>o</sub> ja, n<sub>o</sub> ja, nupel do gymby, smarku, •a ni cygareta *ryb 13*; pšeće byg<sub>mu</sub> tak ta<sub>o</sub> nie spšed<sub>a</sub>y. – no ja *myšlen PJPAN 11 s 210*; *ciesz 17*; *prud AJS VI s 2*; *wiel 6*; *koniń MAGP XI s 25*.

**2.** 'wyraża przeczenie z odzieniem żalu': – Jedz s nami. – Nó ja, dy jo ni móm rowera *Ciesz SCiesz II 209*.

**No ja dyć** 'tak, a jakże, nie inaczej': *opol ZNUJ 18 s 77*.

**No ja ja** 'jw': jag<sub>ne</sub> i<sub>i</sub>že s<sub>n</sub>em žyc, to trudno darmo. no ja, ja – fšysk<sub>e</sub>mu kob<sub>i</sub>ty (winne) *ciesz BMJP XIV 30*; Niejeden myšliwiec cały dzień poluje, A kie nic nie znalaz, bardzo sie frasuje. No! ja, ja, co za przyczyna, Že w naszym laseczku Zwierzyny ni ma? [*pśn*] *ok Cieszyna Zb IX 267*.

**No że ja** 'jw': „Wiyecie co. Aby my to tak sprawnie rozstrzigali, tak zawołomy synka z dziesiyńć, dwanost roków, z ulice, a powiymy mu, co sie stało, a niech ón to rozs<sub>o</sub>ndzi”. Jesi się na to zgodzajóm. No że ja, že se zgodzóm *Cieszyn [Cz] Zwrot 397 s 56*.



**O ja** 'jw': O ja – tak jest ok *Żywca SKJ IV 356*; *ciesz 17*.

**Że to ja** 'wyraża wysoki stopień nasilenia danego stanu rzeczy': Był zysk, że to ja! Bawiliśmy się, że to ja! Zarobiłem, że to ja! *bl K II 214*.

*Frazeologia*: ani przede mną, ani za mną 'nie ubywa pracy': latam cały żyć i ańi pśede\_mno, ańi za mno *bial-podl I*; ~ ja jak ja 'taki jestem, jaki jestem': Ja jak ja, ale ten, co na kościele stoi, to niech go djabli wezno ok *Przasnysza Chetch I 268*; a io jak io – rospuakauam se [st] przew 2; *gor 4*; ~ o mnie, za mnie 'jest mi obojętne': ʰo mne, za mne (a. ʰo mne, za mne) może se postaviż\_ajj vile. to tam możeż\_isc ʰo mne, za mne! (= co mi tam) *ciesz 9*; ~ co to ja (jestem) iron 'frazja używana w odniesieniu do człowieka zarozumiatego, pyszałkowatego': un to\_zafse co\_to ja! *bial-podl I*; myśli, że ʰun jez nojlepsy. pysny, pyxe mo pset sobom. co to io jez-dym! *sier 5*; *miń-maz I*.

Por. **JO, JOU**

TJ

**Jabać** zob. **JEBAC'**

**Jabeabki** zob. **ABEABKI**

**Jabel** zob. **DIABEL**

**Jabelko** zob. **JABŁKO**

**Jabionka** zob. **JABŁONKA**

**Jabka** zob. **ŻABKA**

**JABLANY** 'jabłczany (zob.): *Stup LPW I 292*. RK

**JABLICZKO** *pśn, ekspr* 'jabłko': Haniczko, Haniczko, mosz ty piekne liczko, dejże mi też na kotasa choć jedno jabliczko *Cieszyn [Cz] Zwrot 83 s 9*. RK

**JABLISZCZE** 'jabłko': do spyżelne nadeślō jabłōšca wej *S II 66*. RK

**Jablko** zob. **JABŁKO**

**Jabciak** zob. **JABŁCZAK**

**JABŁCIO** *dziec* 'jabłko': dostańeż jap-ćo, ʰoć! *koniń 14*. RK

**JABŁCZAK** *Forma*: typ jabciak: *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 281*.

*Znaczenia*: **1.** 'wino owocowe': *ciesz SGŚ XIII 62*; **a.** 'z jabłek': robymy na žime japćok z našyż jabűek *ciesz 15*; nalyj se japćoka, bo ni ma ʰostrzy ryb *SGŚ XIII 62*; japćak se zrobjűo ʰi se pűűo os-maz *10*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 62*; *koziel jw*; *Opol jw*; *dąb-tar 3*; *rad PIJP XXVIII s 103*; *łow jw*; *raw-maz jw*; *gar jw*; *łuk jw*; *radz-podl jw*; *sied jw*; *płoc jw*; *mław jw*; *koln jw*; *suw jw*; **b.** 'tanie, kiepskiej jakości': piű japćoki, to i ʰauűndek mu navaljű *St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 62*; ʰeńż\_mne namoűoű, zebym postaveűa ʰoćoz japćoka *konec 12*; napel se japćoku i gűűeűe *opocz 3*; *lubl SGŚ XIII 62*; *strzel-opol jw*; *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 281*; *n-tar [Orawa] Kąśł II I s 354*; *kroś 9*; ok *Biłgoraja Mazur II 153*; *piń 9*.

**2.** 'placek z jabłkami': ćakűmy, aű be-dűm japka, to ʰupekymy japćok *ciesz 15*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 62*; *rzesz 13*.

**3.** 'zupa z jabłek': *tom-lub Pelc III m 93*.

**4.** 'marmolada z jabłek': *Lubliniec SGŚ XIII 62*. RK

**JABŁCZANKA 1.** 'jabłoń (*Malus*): *źłotow MAGP IV s 100*.

**2.** 'zupa z jabłek': japćanka – ze samyy japłek (zupa) *brzoz I*; műoja gutuje japćanke *kras 7*; Pierwszy jod japćonka [*pśn*] *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 62*; *n-tar MPKJ I 73*; *tań KunWes 92, 213*; *Rzesz ME X 54*; *bił Pelc III m 93*; *tom-lub jw*; *hrub jw*; *zam jw*; *kraś jw*; *lub jw*; *chtm jw*; *włod jw*; *lu-bar jw*; *puław jw*; *łuk jw*; *radz-podl jw*; *bial-podl jw*; *kar LPW I 292*; *Kasz Ram 58*; *Stup LPW I 292*.

**3.** 'kompot z jabłek': ze sušek v žime japćanke śű gűotuje *kroś I*; japćanke dawa-űa zańmaz\_vina, z\_jabűeg *kroś ZNUJ 495 s 155*.

**4.** 'marmolada z jabłek': *miń-maz I*.

**5.** 'woda po ugotowanych ziemniakach': *pszcz SGŚ XIII 62*. RK

**JABŁCZANNY** 'jabłczany (zob.): *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 62*. RK

**JABŁCZANY** 'związany z jabłkiem, odnoszący się do jabłka – owocu': ug<sup>o</sup>o-  
tova<sup>am</sup> komp<sup>o</sup>otu j<sup>ap</sup>canyg<sup>o</sup>o *dąb-tar* 5;  
j<sup>ap</sup>cany polifki tro<sup>xe</sup> żymy pojedfi *łecz*  
*PJPAN* 37 s 340; j<sup>ab</sup>čan<sup>o</sup> brejka *Kasz Ram*  
58; *tar-gór* *SGŚ XIII* 62; żyw *RamŚl* 22;  
*wad MPKJ V* 329; *myślen PJPAN* 11 s 62;  
*rzesz* 8; *jęd RŁTN XXII* 237; *konec* 19; *lub*  
6; *białos Kudz* 151; *kar LPW I* 292; *wej jw*;  
*stúp jw*. RK

**JABŁCZARKA 1.** 'jabłoń (*Malus*)':  
f s<sup>o</sup>tku r<sup>o</sup>o<sup>s</sup>n<sup>o</sup> j<sup>ap</sup>č<sup>o</sup>rki i inne dżeva  
u<sup>o</sup>v<sup>o</sup>o<sup>o</sup>ve *złotow B II* 24; *Orawa [Sf]*  
*KąśŚl II 1* s 354; *wyrz PKJP II 1* s 67.

2. 'marmolada z jabłek': *jaros 1*.

*Frazeologia*: siwy jako jabłczarka  
'mający zupełnie siwe włosy': *Orawa [Sf]*  
*KąśŚl II 2* s 321. RK

**JABŁCZARZ 1.** 'człowiek': a. 'hand-  
lujący jabłkami': ruśin j<sup>ap</sup>čo<sup>z</sup> iu<sup>z</sup> i<sup>e</sup>χou  
z j<sup>ap</sup>kamy na u<sup>o</sup>tpuzd do li<sup>xy</sup>ña *koniń*  
14; (Biskupionie) śliwiorze, jabcorze, po-  
sprzedali śliwy drogo, Pon Bóg ich nie  
skorze [rym] *krak ME IV* 83; b. 'lubiący  
jeść jabłka': *bus 10*; c. 'kradący jabłka  
z sadu': *rzesz 13*; *bus 10*.

2. 'pieróg z nadzieniem z jabłek': bur-  
żoś, (był też) mar<sup>χ</sup>f<sup>o</sup>ś, j<sup>ap</sup>čoś, kapuścoś  
*lub 2*. RK

**JABŁCZASTY** 'o koniu: jabłkowity':  
kuj j<sup>ap</sup>casty *dąb-tar* 3; *ok Biłgoraja Mazur*  
*II 153*; *iż RŁTN XXII* 237; *kozien jw*; *rad*  
*jw*. RK

**JABŁCZATY** 'jabłczasty (zob.)': j<sup>ap</sup>-  
caty kuń mo take cymne place, keby j<sup>ap</sup>ka  
*miech* 9; śp<sup>ak</sup> j<sup>ap</sup>caty *włosz* 4; *konec RŁTN*  
*XXII* 237; *al-kuj PKFP XIV* 2 s 61. RK

**JABŁCZNY** 'jabłczany (zob.)': i<sup>1</sup>ap-  
čny kv<sup>1</sup>asak *Witebsk [Bruś]* *Polgow II*  
189. RK

**JABŁCZOWNIK** 'roślina': a. 'pelar-  
gonia (*Pelargonium*)': *n-tar [Orawa]*  
*KąśŚl II 1* s 354; b. 'bliżej nieokreślona,  
*doniczkowa, podobna do pelargonii*': Jab-

ownik [...] bioło kwitnie, drobniusinkie  
kwiatecki, na duzej łodyzce – liście pachną  
wtedy, jak sie go rusy *n-tar PTP IV* 205;  
*N-tar SKJ V* 362. RK

**JABŁCZYCZKO** 'zdr od jabłko w zn  
1': *Stúp LPW I* 292. RK

**JABŁCZYNA 1.** 'jabłoń (*Malus*)': *piń*  
2, *RŁTN XXII* 237.

2. zb 'skupisko jabłoni': (Przy drodze)  
jest j<sup>ap</sup>cyna, wiśne *bus* 3.

3. *ekspr 'jabłko*': j<sup>ap</sup>cyny take marne *iż*  
4. RK

**JABŁCZYSKO 1.** *ekspr 'jabłko*':  
sk<sup>o</sup>nd to ma<sup>u</sup>ś taky j<sup>ab</sup>čyso? ani ra<sup>nk</sup>om  
go nie obła<sup>pe</sup>ś *głub PJS I* 92; take duze  
j<sup>ap</sup>cysko! *bial-podl 1*; jak ty mo<sup>ze</sup>ś take  
kwaśne j<sup>ap</sup>čyska jeść *koniń 14*; *krak 8*;  
[pśn] *kiel RŁTN V* 169.

2. *ekspr 'ziemniak*': *pszcz SGŚ XIII* 62;  
*Śl jw*; *ok Olkusza K II* 214.

3. 'pole po wykopanych ziemniakach':  
j<sup>ap</sup>čyso mi tam zu<sup>o</sup>rej *pszcz SGŚ XIII* 62;  
*biel MPKJ IV* 296; *ryb SGŚ XIII* 62; *Czaca*  
4 [Sf]; *zaw RŁTN XXXV* 99; *częś Zb XVII*  
16; *kiel AWK IV* 535; *iż jw*. RK

**JABŁCZYTY** 'o koniu: jabłkowity':  
na<sup>z</sup> bu<sup>u</sup>an by<sup>u</sup> j<sup>ap</sup>cety *łecz PJPAN* 37 s  
340; *opocz RŁTN XXII* 237. RK

**JABŁCZYWO** zb, *ekspr 'jabłko*': tyle  
j<sup>ap</sup>cywa be<sup>ze</sup> f tym roku, nie be<sup>ze</sup> co s tym  
robić, p<sup>se</sup>će nie p<sup>se</sup>jymy teg<sup>o</sup> *gor* 3; Jabcy-  
wa jesta dosyć haw, ale c<sup>o</sup>z s niem robić,  
ki<sup>e</sup>j w<sup>sy</sup>ćko hrobacywe *Krak Krak IV* 308.  
RK

**JABŁECZKO** *Formy*: *typ japeczko*:  
*Łow STNW III* 32; *luk 12*; *radz-podl 8*;  
*biel-podl 1*; ||- *Mr i Wr PF XXII* 229; ~ *typ*  
*jpeczko*: ||- *Mr i Wr SGOWM III* 55.

*Znaczenia*: 1. *ekspr 'jabłko*': mała  
jabłona, ale co j<sup>ap</sup>eček! *biel-podl 1*; pa<sup>ne</sup>,  
moze pan by urwał pare ty<sup>χ</sup> j<sup>ap</sup>eckuf?  
*radz-podl 8*; b<sup>1</sup>oluśeńko zakf<sup>1</sup>ta<sup>u</sup>a, c<sup>e</sup>r<sup>u</sup>-  
ne j<sup>ep</sup>ečka m<sup>1</sup>au<sup>u</sup>a [pśn] *Mr i Wr SGOWM*  
*III* 55; *Cieszyn [Cz]* *Kell II* 185; *niem SGŚ*

XIII 62; *opol jw*; *Łow STNW III 32*; *Mr i Wr PF XXII 229*; *Słup LPW I 293*.

2. 'grdyka': *bial-podl MAGP VIII s 143*.

3. 'zgrubiata część kości piszczelowej w okolicy stawu skokowego': *f\_ty kostce jest jabečko, a f\_tem jabečku choži kopyto tor MacSł 168*; *ryp jw*.

4. 'narośl na roślinach zielnych lub drzewiastych, głównie dębach, powstała wskutek naktucia liścia, łodygi i złożenia jaj przez owady; galas, galasówka': *łuk 12*. RK

**JABŁECZNIAK** 'wino owocowe z jabłek': *miń-maz PIJP XXVIII s 103*. RK

**JABŁECZNICA** 'marmolada z jabłek': *kej ja móm jablečnicą, tej ja są najem jak bok pog Wej i Lęb S II 66*. RK

**JABŁECZNIK 1.** 'placek z jabłkami': *Jablecniki to pote piykowali, bo piyrwi to tak nie było n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 354*; *upęquam tyż jabučęńig i jezdy m ćekavo, jag vom byže smakovou koniń 14*; *jabučęńik ab<sup>uo</sup>e płacek japk<sup>uo</sup>evy<sup>1</sup> złotow B II 24*; [*rzd*] *opol SGŚ XIII 62*; *Kasz S II 66*.

2. 'kompot z jabłek': *pocęstowały noz\_ jabučęńikiem konec 12*.

3. 'wino owocowe z jabłek': *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 62*.

4. 'roślina': **a.** 'rumianek pospolity (*Matricaria chamomilla*)': *Cieszyn [Cz] Kell II 185*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 62*; *ciesz jw*; **b.** 'maruna bezwonna (*Tripleurospermum maritimum*)': *jabučęńik – rośnie tag żyvoko, je ganc taki sóm jako kamelki, teš tag vño, tež\_mo taki žošte křotka Cieszyn [Cz] AJS II s 49–50*; **c.** 'rzepik pospolity (*Agrimonia eupatoria*)': *Jablecznik [...]. Nader przyjemny jableczny zapach liścia i kwiatków jest powodem nazwiska w odległym podaniu ludu ukrytego Wp Wisła XIV 82*; *Wp śr Pozn I 145*; *Żniń Lud XXXI 95*; *Kuj jw*; **d.** 'bliżej nieokreślona, doniczkowa': *jabučęńik to je bes kf<sup>z</sup>atōf, jęno duze lišće*

*ma sierp 7*; *jablecńik – tšoχnōńć nēm, to japkańi zapaχ ostroł 29*. RK

\***JABŁECZNY**

**Jablenia** *zob. JABŁONIA*

**Jableń** *zob. JABŁOŃ*

**I. JABŁKA** *ż 1.* 'owoc jabłoni': *možna pov'ez'ec': n'e ma sm'ačnej i'apki i n'e ma sm'ačn'ego i'apka, to žadnei ružnicy nie r'obi Grodno [Bruś] Polgow I 227*; *dobra japka suw PKJP II 2 s 89*; *a to te japki? suw SFPS II 266*; *i'apki jest s'lotke, anton'ufki, mal'in'ufki Wilno [Lit] PJPAN 61 s 153*; *olsz [Wilno Lit] MAGP IV m 187 s 98*; *Lit PJPAN 98 s 98*.

2. 'jabłoń (*Malus*)': *japko rośnie na japce kolb 3*.

3. 'drewno z jabłoni': *verćimok to je tpuceg z japki abo gruskovy, bo je kfartsy kolb 3*. RK, AKS

**II. Jabłka** *zob. JABŁKO*

**JABŁKANI** 'jabłkowy w zn I (*zob.*)': *jablecńik – tšoχnōńć nēm, to japkańi zapaχ ostroł 29*. RK

**JABŁKARZ** 'człowiek': **a.** 'handlujący jabłkami': *Kasz S VII 104*; **b.** 'lubiący jeść jabłka': *sχovta le te jabka, bo jak ten jabbkār do niχ dopadnie, to on je od razu zjē Kasz jw*. RK, AKS

**JABŁKO** *n i ż Formy: typ jebłko: węgr AGM X s 55; wys-maz PF IV 823; os-maz AGM X s 55; pułt jw; przas jw; ostroł 10, 12, AGM X s 55, MAGP IV s 98; koln AGM X s 55; łom jw; graj jw; aug 2, NT II 318; suw MAGP IV m 187; olec jw; giż jw, SGOWM III 55; Mrąg jw; pis jw; szczyc MAGP IV m 187; Szczyc SGOWM III 55; nidz jw; resz MAGP IV m 187; olsz jw i s 98, StefZ I 66; ostródz MAGP IV m 187, SGOWM III 55; tor 3; kościer AJK XIV s 70; ~ typ jabłko: chodz MAGP IV s 98; ~ typ jabełko: Ciesz [Cz] RWF XII 38; ciesz ME IV 6; ≈ M lm jabłki [M lp jabłko]: piń 17; pis SGOWM III 55; szczyc jw; wej S II 65; ~ D lm japek: kras 7; gar 20; Szczyc*

SGOWM III 55; Ostródz jw; japplek: pis jw; jablk: Mrąg jw; jabłok: międzych I; ~ Msc lm jabcech: Kasz LPW I 292; ≈ rodz ż: suw PKJP II 2 s 90; poza tym rodz n.

*Znaczenia*: 1. 'owoc jabłoni': aleksandry to som taki šumne, veľki ĵapka *ciesz* 15; ĵapka som ĵesce g<sup>u</sup>olaue, ne ĵyz b<sup>u</sup>o ce beže b<sup>u</sup>olou bzuχ *gor* 4; na ĵapko to še pačšy, žeby běto sočyste, a na žimnioka, to žeby ĵag nojmni vody v nym běto *brzoz* 1; ĵapkuf se ĵučšosua ž ževa. troχā ĵapek vuozuam do kumpotu *gar* 20; klarķi – to te fčesne ĵepki. latovyχ ĵepuek to ne byuo *pis* SGOWM III 55; smačna ĵapko *suw* PKJP II 2 s 90; puovybyrej troχe uadņeĵšyχ ĵabuek *gtn* 25; ĵabuok ĵest doš *międzych* 1; me mōmə rozmajitē ĵabci, a nōlepšē są te gvōzdkuevė *wej* S II 65; *oggw*; ~ 'z dodatkowym określeniem wskazującym na odmianę uprawną lub dziką': dońske ĵapka *złotow* B II 24; ~ žikje ĵapka *gor* 4; ~ živoki ĵapka *ryb* 13; ~ myszeńskie jablko 'bursztówka' *ciesz* RWF XVII 46; ~ łochmański jabka *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 117 s 12; *ciesz* 18; ~ pańyĵski ĵapka *ciesz* 9; ~ takē rajskē ĵapka, tō nazyuajō<sup>u</sup> ĵu naz iŷ ĵeščē inačy – piki *jaros* 1; *ryb* 9; *ok Kraśnika* PF V 864; *koniń* 14; ~ suotkje ĵapka *gor* 4; ~ vidnē ĵapka *wej* S VI 149; ~ vi-ne ĵapka || viñoški *ciesz* 9; *gor* 4; ~ ĵapka žimove *bial-podl* 1; ~ želāznē ĵabka *Wej* S VI 288; ~ žniwne jablka 'papierówki' *koziel* SGŚ XIII 63; ~ žniwne ĵapka to tē pyrše, fčesne *niem* 3; ~ *w przyst*: nēdaleko pada ĵapko od ĵabłoni *bial-podl* 1; ne uodleci daleko ĵapko uod ĵabuōnki *ostrōł* 9; ĵabko dalek od ĵablonki ne odpadne *Kasz* S II 65; ĵabk<sup>u</sup>o są nēdalek uod ĵabłone uodsk<sup>u</sup>ilne *Kasz* LPW I 292; Jabko od jabłoni daleko sie nie kulo *biel* *ZarŚl* II 3 s 140; za ugrəzlim ĵabkū niχt są ne žgibne *Kasz* S II 65; Ugryziōnego jabka juž žodyn nie podniesie *Ciesz* MPTL XV 2 s 214; Tak dōlgo jabko wisi, až spadnie

*Ciesz* jw s 196; mās χapka 'apetyt', bēĵ na ĵabka *wej* S II 65.

2. 'jabłoń (*Malus*)': te stare ĵapko ča vykopać *ryb* SGŚ XIII 64; v ogrože našym to som naičesceĵ ślifki, no i som dve čerešne, no i pare ĵabuek teš *kiel* 1; dżewo to še mōži rozmaite dżewo, scepŷ: kruski, ĵepka, žiśne *nidz* SGOWM III 55; dva lata tymu pozasyχauy num tak te ĵapka *kal* 24; tero vej dostalŷm s fabryki dżewa, ĵožeχŷ ĵi ĵapka *tor* *MacŚl* 55; *ciesz* SGŚ XIII 64; *rac* jw; *prud* jw; *gliw* jw; *brzes-śl* 6; *Śl* SGŚ XIII 64; *rzesz* 9; *Mr* SGOWM III 55; *resz* jw; *ostrōdz* jw.

3. 'ziemniak – jadalna bulwa korzeniowa': pyrviĵ to tu mōvyli na kartofle ĵapka *lubl* *MAGP* XI s 147; ĵuzem čęsto suysou taky na ĵarmarku, co še pytāu: ĵake mās ĵapka? *włoz* 4; *pszcz* *MPKJ* IV 296; *ok Raciborza* *ZarŚl* XXXII 1 s 98; *ok Bytomia* jw; *tar-gór* *MPKJ* IV 296; *ok Kluczborka* *ZarŚl* XXXII 1 s 98; *Śl* SGŚ XIII 63; *będz* *PF* V 749; *Dąbrowa Górnicza* jw; *zaw* *AJŚ* II m 141; *częs* *PF* V 749; *konec* *AWK* IV 534.

4. 'kulisty owoc niektórych roślin': Kiek był mały, tok pojād tyk jabłek z rzepy, to mie ledwo odratowali *n-tar* [*Orawa*] *KaśŚl* II 1 s 354; kašton mo ĵapka f kolkaχ *wiel* *RŁTN* XXII 237; kašton ma ĵapka, a ĵak go vyuupše, to mužo kašton *szczyc* SGOWM III 55; pōlna rōza ma take rōzove kŷati ĵi take cervōne ĵapka *sierp* 7; *giž* SGOWM III 55; *pis* jw.

5. 'grdyka': to wystajōnce na šŷii, to u meščyżny, to to šē ĵapkō nazyua *jaros* 1; tata piĵe ĵi ĵapko mu χoŷi tam ĵi nazāt *rzesz* 4; ĵapko ruχo šā ĵi goŷŷc šā ni možno *gar* 1; moŷliwne by bylo, zeby tylko to ĵapko u jego bylo mnyĵse *bial-podl* 1; *ciesz* *MAGP* VIII s 143; *pszcz* *SGŚ* XIII 64; *n-tar* [*Orawa*] *KaśŚl* II 1 s 354; *kroś* *MAGP* VIII s 143; *sanoc* jw; *tom-lub* 2; *kozien* *RŁTN* XXII 237; *suw* 1; *pis* SGOWM III 55; *wej* 3; *stup* *MAGP* VIII s 143.



6. 'rzepka w kolanie': Ukielznył i strzas-koł se jabko *Ciesz SCiesz II 135*; ĵapko mu vyskočōuo ve kolańe gliw *SGŚ XIII 64*; pšecon se sikirō ĵapko f kolańe *rzesz 4*; ĵepko f kolańe bołi *ostroł 12*; ĵepko (w kolanie) casam wej vytruńci *tor MacSł 168*; ĵabko sobe skidnoc to je baro niebezpiečno *wej S V 257*; *pszcz SGŚ XIII 64*; *ryb jw*; *prud PlutaDzierz 55*; [pśn] *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 103*; *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 354*; *jaros 1*; *krak ME IV 131*; *miech 16*; *zaw 1*; *iż 14*; *sier RŁTN XXVII 187*; *łecz PJPAN 37 s 340*; *Łow PF XIV 359*; *gar 1*; *pias SKJ V 133*; *siem 1*; *białos 1*; *kal 24*; *szam 8*; *wąg PKJ XVI 114*; *ryp MacSł 168*; *Kasz S II 65*.

7. 'część stawu łokciowego – głowa kości promieniowej lub ramiennej': ĵapko z uoćca *prud SGŚ XIII 64*.

8. zwykle w lm 'okrągła plama na sierści konia, różniąca się od niej kolorem, odcieniem, pojawiająca się w wyniku zmiany sierści lub będąca cechą umaszczenia konia': ĵag je (koń) tuōsty, to še taki ĵapka po nim robō *ciesz 18*; ty dobże futruješ, bo samy ĵapka maūš na tym końō *rac SGŚ XIII 64*; ĵapka to moū koń uo dobręgo futru *zniń SobWppn 95*; velgi śivy kuń i taki ĵapka ma pu sobi *chłm BartMazur 86*; baūy, umaščony čarnemy ĵapkami. take ĵapki *piń 17*; to ješčy ĵapkovity. gńady – ĵapka, kary – ĵapka, kaštōn t'yz mo ĵapka *chodz SobWppn 62*; *miech 18*; *ok Biłgoraja Mazur II 153*; *zaw 1*; *kiel 22*; *iż 4*; *opocz RŁTN XXII 237*; *p-tryb jw*; *wiel jw*; *łuk 12*; *węgr 6*; *siem 1*; *puł 5*; *ostroł 9*; *nidz SGOWM III 55*; *pis jw*; *Wej (Hel) LPW IV 1383*; *Kasz S II 65*.

9. 'część gałki ocznej': a. 'żrenica': v oku je ĵabko *Kasz jw*; *wej AJK IV s 37*; b. *sporad 'twardówka, tzw. białko'*: *szczyc SGOWM III 55*; *Wr jw*.

10. 'narośl na roślinach zielnych lub drzewiastych, głównie dębach, powstała wskutek naktucia liścia, łodygi i złożenia

*jaj przez owady; galas, galasówka'*: v ĵapku šeži χrobouk *opol SGŚ XIII 64*; ĵapka – to kedys luże źberali, to uod lysaji, na viklyńe to samo *miń-maz 1*; *łuk 12*.

11. 'ruchoma część przegubu wału łączącego kierat z odpowiednią maszyną': We wgłębieniu utworzonym wskutek zetknięcia się uchwytów przypominających z kształtu kleszcze znajduje się kawałek żelaza w kształcie bryły, przez który przechodzi gwóźdź spinający kłaty ['żelazne uchwyty']. Żelazo to jest nazywane *sercem, orzechem, jabłkiem [...]* albo *kolaniem Mrąg PorJ 1962 s 413*; za ĵapko čšymaj, to łonćnik pšeniešem! *biał-podl 1*; *tor MacSł 110*.

12. 'gruby krąg na śrubie regulującej skręt nici w kołowrotku': *sier Fal I 87*.

13. 'motyw hafciarski': Poczęto rańtuchy zdobić wyszyciami [...] w kształcie koronki ze sterczynkami, z jabłkami, to jest pełnymi kółeczkami *ok Rzeszowa ASL V 3 s 33*; *Jabko*, motyw podobny czasem do liścia dębu *Dąb-tar ASL V 9 s 81*; Do najczęściej spotykanych wzorów roślinnych zaliczają się: różiczki (kwiat, rozeta, gwiazda), *jabłka, kralki (złoczenie) Ciesz pd jw III 3 s 78*; *Pszcz PEŚ II 63*; *Śl SGŚ XIII 64*.

**Adamowe jabłko** 'grdyka': *pszcz jw*; *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 2*; *skier RŁTN XXII 239*; *sied Cyran 195*; *wej 3*; *Kasz Ram 58*.

**Cygańskie jabłko** 'roślina – bielun dziedierzawa (*Datura stramonium*)': *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 136*.

**Czarne jabłko** 'żrenica': *wej AJK IV s 37*.

**Dębowe jabłko** 'narośl na roślinach zielnych lub drzewiastych, głównie dębach, powstała wskutek naktucia liścia, łodygi i złożenia *jaj przez owady; galas, galasówka'*: *dębove ĵapka – galasy na liściach dębu ostroł 9*; *ĵapka dębove, to tam f śrotku je abo robak, abo muża węgr 1*; *Gdy*

kto ma liszaje, smarują dębowem jábkiem, to jest galasówką *gar Zb VIII 298*. **Jabłka** 'odpust w święto Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Swarzewie, odbywający się w niedzielę po 8 września, tj. w czasie dojrzewania jabłek i gruszek': *Wej (Hel) S II 65*.

**Jabłko Adama** 'grdyka': un suxy, tylko te japko adama mu styrčy *bial-podl I*; *n-tar MAGP VIII s 143*; *brzes-mp 8*; *tarnob 10*; *konec 12*.

**Jabłko od Adama** 'jw': χśustka, japko uod adama tyz pozywałi *wiel 6*.

**Jabłko po Adamie** 'jw': mo japko p<sup>o</sup>o adamie *wiel 6*.

**Morskie jabłko** 'owoc kolokwinty, inaczej burzanki (*Citrullus colocynthis*), używany do wyrobu środka przeczyszczającego, też: *ten środek*': Morsko śliwka, morsko gruska, morskie jabko *Myślen Lud V 165*.

**Oczne jabłko** 'żrenica': *wej MAGP I s 121*; *Wej S II 65*.

**Paradajskie jabłko** 'pomidor – owoc': Zeszłego roku udały sie nóm paradajski jabka *Ciesz SCiesz II 227*; *Cieszyn [Cz] PIJP I m 90 s 69*; *ciesz jw*; *biel SGŚ XIII 64*.

**Rajskie jabłko 1.** 'jw': *Cieszyn [Cz] PIJP I m 90 s 73*; *ciesz AJŚ II m 147*.

**2.** 'roślina – hortensja (*Hydrangea macrophylla*)': *rajske japka rosno ko<sup>o</sup>o drogi miech 16*.

**Świńskie jabłka** 'grzyb – purchawka (*Lycopodon*)': *Orawa [Sł] KąśŚ II 2 s 463*.

**Winne jabłko** 'owoc borówki brusznicy (*Vaccinium vitis-idaea*)': *winne japka na barvinku ['krzaku brusznicy'] tarn 1*.

**Żydowskie jabłko** 'czosnek (*Alium sativum*) – roślina i główka tej rośliny': *tə są ju zās obzar žedovskix jábkov, bo na třə mīle od cebe cigne [sporad] Wej S VI 300*.

*Frazeologia*: amator kwaśnych jabłek 'człowiek lubiący rzeczy dziwaczne, niedozwolone': *łęcz PJPAN 41 s 379*; ~ amator na kwaśne jabłka 'człowiek chętny na rzecz,

*która mu nie przysługuje*': *vižis jaki amator na kfaśne japka, do sklepu to n'le χcał yśc, a cukerkuf χce bial-podl I*; ~ siwo jabłkiem bity *pśn 'o koniu: jabłkowity*': Siwy koń mój siwy, siwo jebkam bzity, Wsiónda na niego *olsz StefZ I 66*; ≈ pójśc w jabłka 'kraśc jabłka': on nē puže, cobý gže w jępka puśc *giž SGOWM III 55*; χuopag posed w japka *ostroł 9*; ~ sprac, stłuc, zbić (kogoś, coś) na, w gorzkie, kwaśne, leśne jabłko **1.** 'pobić bardzo mocno': stłukli go na goške japko *ostroł 9*; Zbić kogoś na gorzkie jabłko *Lit K II 107*; zbiłi w gořke japko *suw 1*; jak tyłku vrući, tu gu spēre na kwaśne japku *Lwów 2 [Ukr]*; zbyu mē na kwaśne japk<sup>o</sup>o *wąg PKJ XVI 133*; m<sup>o</sup>ordem zbiuu na kfaśne japk<sup>o</sup>o *gor JP LXXXII 204*; zbiuu go na kfaśne japko *łęcz PJPAN 41 s 379*; nēχ ja jęgo tylko złape, to zbije na kfaśne japko! *bial-podl I*; Stłucze na kwaśne jabłko *n-tar [Orawa] JOp 290*; takigu nīcpuña toby noležauo stłuzz na kwaśne japko *koniń PF XIX 265*; na leśne japko go zbeu *konec RŁTN XXIV 167*; **2.** 'rozgromić': sobák ijχ w<sup>o</sup>ojsk<sup>o</sup>o zbył na jáb<sup>o</sup>o kvasně *Kasz LPW I 292*; ≈ telkie jabłko za grajcar 'frazę wypowiedana w sytuacji, gdy się komuś nie powiedzie': *ciesz Lud XVIII 222*. RK, AKS

**JABŁKOWATY** *Forma*: typ jabłkowaty: *zaw 1*.

*Znaczenia*: **1.** 'jabłkowity w zn I (zob.)': kuń japkowaty – t<sup>u</sup>sty kōń mo japka po sēbe *wiel RŁTN XXII 237*; japkowaty kōń – japka sē vyžucajom po nym *zaw 1*; j<sup>ag</sup> j<sup>ino</sup> lepī vyglondo, to zaro baży japkowaty sē robi (kōń) *łęcz PJPAN 37 s 340*; japkowaty kōń – ma japka po sobyē *ostroł 21*; *ciesz SGŚ XIII 64*; *ryb jw*; [*pśn*] *Rozbark-Bytom PieśniŚl I 130*; *strzel-opol OIW 74*; *Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 64*; *miech RŁTN XXII 237*; *radomsz jw*; *konec 12*; *iłż 4*; *włod 10*; *sier 5*; *miń-maz 1*; *mław 1*; *koniń 14*; *tor MacŚ 64*; *Kasz pn-wsch LPW I 292*.

2. 'jabłkowity w zn 2 (zob.)': ĵapkuvato, okroŋguo gymba zaw 1. RK, AKS

**JABŁKOWIAK** 'koń maści butanej, mający na sierści okrągłe plamy, zwane jabłkami': łęcz PJPAN 37 s 341. RK

**JABŁKOWIEC** 'placek z jabłkami': n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 354. RK

**JABŁKOWINA 1.** 'zupa z jabłek': kościer S II 66.

2. podano w lm 'łupina z jabłka': te ĵabkovina vānesa ovcom pog Wej i Lęb jw. RK, AKS

**JABŁKOWITY** *Forma*: typ jabłkowity: wys-maz PF IV 823.

*Znaczenia*: 1. 'o koniu: mający na sierści okrągłe plamy, zwane jabłkami, różniące się od niej kolorem, odcieniem, pojawiające się po zmianie sierści lub będące cechą umaszczenia konia': Koń jabkowity – siwy o okrągłych plamach karych lub burych, albo koń kary o jaśniejszych plamach, nakrapiany brzes-mp 8; koń ĵapkovity – śiwy to take ĵapka mo po sobe, ĵagby okulary zaw 1; na zvesne, ĵag vylińeje, to se zrobi ĵapkovito (o klaczy) łęcz PJPAN 37 s 340; ciesz SGŚ XIII 65; ryb jw; strzel-opol jw; opol ME V 220; n-tar 21; [pśn] Sand Wójc II 229; radomisz RŁTN XXII 237; [pśn] Lub Wójc II 229; opocz 3; p-tryb RŁTN XXII 237; wiel 6; [pśn] kęp ME VIII 83; sier RŁTN XXII 237; tow jw; siem 3; wys-maz PF IV 823; tuk 12; [pśn] Maz Wójc II 229; szam 8; chodz SobWppp 62; [pśn] lip Maz VI 56.

2. 'przypominający wyglądem, kształtem jabłko; kulisty, zaokrąglony': Jabkowity – okrągły jak jabłko N-tar SKJ V 362. **Jabłkowity** w użyciu rz 'o koniu mającym na sierści okrągłe plamy, zwane jabłkami, różniące się od niej kolorem, odcieniem, pojawiające się po zmianie sierści lub będące cechą umaszczenia konia': ĵapkovity stoŋ kouo śifka gliw SGŚ XIII 65; boch MPTL X I s 202. RK, AKS

**JABŁKOWY** *Forma*: typ jabłkowy: olec SGOWM III 56; giż 13; pis 11; Wr StefŚ 49.

*Znaczenia*: 1. 'związany z jabłkiem, odnoszący się do jabłka – drzewa i owocu': ĵapkovyi ström prud SGŚ XIII 65; sād ĵabkovi Kasz S II 66; na zākońceńe voda ĵapkova i racuży (na wigilię) opat 13; muśi zrobie f\_tym\_roku marmelady ĵapkovyi, barzo mńe smakuje bial-podl 1; otvuś kumput, tyn ĵapkovy kal 24; ĵapkove vino szam 8; na ōot-pust pśće sa kuŋ ĵapkovi tcz 3; ryb SGŚ XIII 65; strzel-opol OIw 74; oles SGŚ XIII 65; rzesz ME X 147; koniec 12; rad RŁTN XXII 237; os-maz 10; olec SGOWM III 56; giż 13; pis 11; Wr StefŚ 49; złotow B II 24; wej 3; pog Wej i Lęb S II 66; Stup LPW I 292.

2. 'o człowieku: lubiący jeść jabłka': białos Kudz 151.

3. 'o odmianie dalii pospolitej: mająca kwiaty kształtem przypominające jabłko': g'erg'oniije, to sām fsel'ijakeg<sup>uo</sup> druyu ['rodzaju'], ŋeji, wølge i małe, sťrāmpate, take sām m'a'ul'ijke, to se w'olajām ĵ'apkowe Orawa [Ś] ZNUJ 169 s 258. RK, AKS

**Jabłkowaty** zob. **JABŁKOWATY**

**JABŁKÓWKI** lm 'małe pierogi z farшем z jabłek': Nu przeważnie uszka tam różne z grzybow, maku, jabłek, makówki, grzybówki, jabkówki tam czy jagodówki jakie Wilno [Lit] SLit 205. RK, AKS

**JABŁO** *Forma*: typ japo: gar 20.

*Znaczenia*: 1. *ekspr* 'jabłko': taki ström se ōopuaci, tyn mou ĵaba ĵag bańy koziel SGŚ XIII 67; gżes take ĵabuo znalazua dąb-tar 5; ževēńžešōnd grosy kilo, a take ĵapa gar 20; greŋoty to som wølge ĵabua, ale nie zanatto dobre koniń 14; opol SGŚ XIII 67; oles jw; kolb 2; sier RŁTN XXXI 93; łęcz PJPAN 37 s 340; śrm JP XXXIX 197; Stup LPW I 293.

2. *st* 'ziemniak': latoś ĵaby ōobrożiuy. žiś na ōobot bydom ĵaby z roladom tar-gór SGŚ XIII 67. RK

**JABŁOCZNIK 1.** 'placek z jabłkami': často na jabłocník tša vuožyž do žimny vody kal 24; syrniiki, jabłocniki – my tšgo nie jadomy wolsz 7; szam 8.

2. 'jakaś odmiana pelargonii (Pelargonium)': pelargóna || jabłocník wolsz 7.

3. 'jakiś owad': jabłocník – owad z długimi czułkami, 3 pary nóg, złoto-brązowa maść, niby pachnie jabłkiem śrm 8. RK

### Jabłon zob. JABŁOŃ

**JABŁONCZYSKO** ekspr 'jabłoń (Malus)': te stare jabłuncyska tšeba vyrudovaž, a fšažić pore mųodyχ koniń 14. RK

**JABŁONECZKA** *Forma*: typ jabłoneczka: tęcz [tur] LL VI 1–2 s 55; Giżycko SWM XI 67.

*Znaczenia*: 1. ekspr, często pśn 'jabłoń (Malus), niekiedy mała': scypi še na žikem kšocku, na jabłone-ce abo gruse-ce kolb 3; oj, ty, jabłonečko, ty taka ładna! chłm 9; o ta jabłonecka duzo roži, to olifka bial-podl 1; jedne jabłonečke nom zajonce pųogbryzaų žimom koniń 14; Wyrosła mi jabłonecka z jałowca, wolałabych młodzienioska jak gdowca [pśn] rac SGŚ XIII 65; Sadiła jo, sadiła jo jabłonecke przy drodze [pśn] tęcz [tur] LL VI 1–2 s 55; a pot mojem uokeneckem stojauac tam je-błonecka [pśn] Giżycko SWM XI 67; kole męgo okenečka vęrosła me jabłonečka Kasz S II 66; oggw.

2. 'przystrojona gałqż wykorzystywana w obrzędach weselnych': dovni, iag ius pa-na mųodo byua uocepiono, to stroiłi jabłonecke ji spivałi pšy ni, baviłi še, bo tam byuy pouuwišane cukerki, kavouek keubasy, take ružne žecy tęcz PJPAN 37 s 336. RK

**JABŁONIA** *Forma*: typ jablenia: Grodno [Bruś] Polgow II 187; Wilno [Lit] SLit 205; Lit PJPAN 98 s 98.

*Znaczenie*: 'jabłoń (Malus)': ta jabłóna mo kupa jabłek. u naz je staro jabłóna ryb SGŚ XIII 65; u noz v uogrože

jez jabłóna jedna sier 5; mała jabłóna, ale co japeček! biel-podl 1; Tož ten ogrod to jego, ta jablenia, i te o krzaki, to wszystko to jego Wilno [Lit] SLit 205; ciesz SGŚ XIII 65; prud 13; koziel AJŚ II m 234; gliw SGŚ XIII 65; tar-gór MPKJ IV 208; niem AJŚ II m 234; klucz ME V 229; syc AJŚ II m 234; Śl jw; gor 3; tom-lub Pelc III m 10; hrub jw; zam jw; kras jw; częs AJŚ II m 234; koniec RŁTN XXII 237; chłm Pelc III m 10; włod jw; opocz RŁTN XXII 237; wiel jw; grój PIJP XXVIII s 100; tuk Warchoł 168; radz-podl Pelc III m 10; bial-podl jw; siem jw; sokól PIJP XXVIII s 100; aug jw; suw 11; rawic PKJP III 3 s 171; žniń PFP m 15; czar jw; szub jw; chojn AJK VIII s 250; kar jw; wej LPW I 293; Kasz Ram 58; Stup LPW I 293; Grodno [Bruś] Polgow II 187; Lit PJPAN 98 s 98. RK

**JABŁONIECZNIK** 'roślina – piwonnia (Paeonia)': Kasz LPW IV 1384.

**Oczny jabłonicznik** 'roślina – jakaś odmiana dalii pospolitej (Dahlia)': chojn MPKJ III 169. RK

### \*JABŁONIOWY

**JABŁONKA** *Formy*: typ jabłónka: koziel SGŚ XIII 66; strzel-opol OIW 73; niem DobrzNiem I 90; Oles Rog 159; kraś Wisła XVI 697; włosz RŁTN XXII 237; czar PFP X m 15; ~ typ jabłonka: sied MAGP IV s 99; ostroł 28; tom 3; aug 2; suw 1; olec 5; Giż SGOWM III 56; mrąg 6; Pis SGOWM III 56; Mr zach jw; olsz StefJ 15; Wr StefSł 28; ostródz SWM XI 67; kościer AJK XIV s 70; ~ typ jabłonka: chojn LPW I 293; ~ typ iłonka: suw PKJP II 2 s 28.

*Znaczenia*: 1. 'jabłoń (Malus), niekiedy mała': ku fšyskim jabłónkōm tša povbijać koliki i popšivņzovać iχ ryb 13; skiš tiχ žicōf usχuy mi latož dve jabłōńki koziel SGŚ XIII 66; pač, tako malutko jabłōńka, a co mo jabłek! gor 4; ta jabłōńka, co rošne pšy puoće, to dobre japka roži dqb-tar 5; mųode jabłōńki li stare os-



-maz 10; na kedý to ta jabuňka beňže ňaua uovoc? *ostrot* 9; myśleŕim, že ta jabuňka jez žiko, a ňuna mo jakeš tam renyet koniň 14; vláž na jablňnką i spađ *Kasz S II* 66; Hej, we dworskim sadzie jablňnka sie kładzie [pśn] *kras Wiśta XVI* 697; oggw; ~ 'z dodatkowym określeniem wskazującym na gatunek uprawny lub dziki': doňskõ jabuňnka złotow *B II* 24; ~ žiko jabuňka piň 9; gor 4; *Wr StetSt* 28; *szt GMalb II I s* 137; *Kasz LPW IV* 1307; ~ živo jabonka prud *SGŚ XIII* 66; *Kasz LPW IV* 1307; ~ kvasnå i'ablňnka *Chojn pn-zach S II* 313; ~ leśna jabuňnka *ostrot* 9; ~ leśnõna jabuňnka szczyc *SWM XI* 67; ~ scępna jabuňnka *ostrot* 9; ~ w przysł: ñe uodleci daleko japko uod jabuňki *ostrot* 9; jablo dalek od jablňnki ñe odpadnie *Kasz S II* 65.

2. 'owoc jabłoni': Jabłonek mi podo wiecór Kuba sąsiadowy [pśn] *opol SGŚ XIII* 66; gliw jw; *tar-gór MPKJ IV* 296; *lubl jw*.

3. 'przystrojona gałąź wykorzystywana w obrzędach weselnych': Na stole stawiają tak zwaną jabłonkę, to jest krzaczek czy krzew mały cierniu, na którym powtykane są pierniczki, ciastka, orzechy i czasami kilka jabłek *Kuj Kuj I* 256.

4. 'jakaś roślina doniczkowa': jabuňka mo zopay japka. f podobę guupygo jaśa, mo drobne kf'atki, 'opusco še wiel *RŁTN XXII* 237.

*Frazeologia*: kruszki na jablonce 'o czymś niemożliwym do osiągnięcia, niedającym się zrealizować': uen šukõ krešk na jablonce *Kasz Ram* 58; ≈ w jabłonkę, co wiele ma jabłków, wiele rzucają kamieniami 'frazja oznaczająca, że im ktoś więcej ma, tym bardziej mu zazdroszczą': v jablňnka, co vele ma jablokõv, vele řucajõ kamňani *Koc SKoc II* 50. RK

**JABLONKO** 'owoc jabłoni': to jabloňko jes fest suotke *tar-gór SGŚ XIII* 66; *ok Bytomia PF VI* 694; *Śl SGŚ XIII* 66. RK

**JABLONKOWIANKA** 'ozdobna metalowa fajka, wyrabiana w okolicy Jabłonkowa na Zaolziu': *Ciesz [Cz] i Ciesz PEŚ III* 104. RK

#### \*JABLONKOWY

**JABLONNIK** 'jakaś roślina': Na Boże Ciało wija wianki [...]. Zioła do tego niezbędne są: „kopytnik, krzyżownik, urocznik, toja, podróżnik, jabłonnik” *kras Wiśta XVIII* 96. RK

**JABLONYSZKA** *ekspr* 'jabłoń (*Malus*)': pevnie ta jabuňnyška 'usknie! koniň 14; A kiedy ją jabłonyшке sadziła [pśn] *kut Wiśta VIII* 706. RK

**JABLONŃ** *ż i m Formy*: *typ jabłen: olsz [Wilno Lit] MAGP IV s* 100; *Wilno [Lit] jw; Lit PJPAN 98 s* 98; ~ *typ jabłon: lub* 6; ~ *typ jebłon: mrqg SWM XI* 67; *pis SGOWM III* 56; *Mr i Wr jw*; ~ *typ jebłon: pis SWM XI* 67; ≈ *rodz m: [pśn] ok Mysłowic PieśniŚl I* 82; *poza tym rodz ż.*

*Znaczenia*: 1. 'drzewo owocowe o białoróżowych kwiatach, powszechnie uprawiane lub dziko rosnące (*Malus*)': s tej jabuňne sõm fajne papyrõfki *ciesz 15*; gõnuęę go, ale mi ucyk na jabloň i tam se sežou ryb 4; jabloňi kf'itua b'ogato, ale ñe 'oçymaua, ñe beže jabloek gor 4; j'avur, te jag jabloň take mo řišće *zaw I*; i za casem vyrosła jabloň taka *radz-podl 8*; nat sklepikim rosuy dve stare jabloue, ale jag budovalim, mušelim je vyrudovač *koniň 14*; na jabloňi ñi må nižodnæę jablok, mušimõ jå vëcic *Kasz S II* 66; Przed burmistrzem na roli, przy jabłoni, Uwija się tam Jasinek na koniu [pśn] *ok Mysłowic PieśniŚl I* 82; Nie bułem ci jakze łuni, zisiały jepka na jebłuni [pśn] *mrqg SWM XI* 67; oggw; ~ *z dodatkowym określeniem wskazującym na gatunek uprawny lub dziki, też na odmianę: jabloň [...] žika koln PIJP XXVIII s* 84; *gor 4*; ~ jabloň minõ ['miodna, słodka'] *Stup Hilf 91*; ~ kfašno jabloň ryb 13; *Stup Hilf 91*; ~ suotko jabloňi gor 4; ~ w przysł:

niedaleko pada jabko od jabłoni *bial-podl 1*; jabko są niedalek od jabłone uodsk<sup>u</sup>łnie *Kasz LPW I 292*; Jabko od jabłoni daleko sie nie kulo *biel ZarŚl II 3 s 140*; Jabko niedaleko od jabłonie padnie *Ciesz MPTL XV 2 s 81*; Po tela wisi jabko na jabłoni, aż spadnie *Ciesz jw s 169*; jak<sup>a</sup> jabł<sup>o</sup>ń, tak<sup>e</sup> jabka *Kasz LPW I 293*.

**2.** 'roślina – pelargonja (*Pelargonium*): wej 3; *Kasz S II 66*.

*Frazeologia*: siwy jako jabłoń 'mający zupełnie siwe włosy': *Orawa [Sf] KąśŚl II 2 s 321*. RK

**Jabłońka** zob. **JABŁONKA**

**JABŁOŃSKI** rz. 'zły duch, diabeł': bo će jabu<sup>o</sup>ński xopnie *śrm 8*; jabł<sup>o</sup>ńsk<sup>i</sup> m str<sup>a</sup>śo już dziś tylko chłopców skradających się do obcych ogrodów na jabka *[st] wej S II 66*. RK

**JABŁOWITY** p<sup>śn</sup>'okoniu:jabłkowity': Wio konik siwy, siwy jabłowity, Do mojej Marysi gościniec wybity *rzesz LL I 3 s 10*. RK

**JABŁOWNICA** 'kobieta lubiąca jeść jabłka': *pog Wej i Lęb S II 66*. RK

**JABŁOWNIK** 1. 'człowiek lubiący jeść jabłka': nasz frack je taki jabłownik, że kej ten dopadnie do jabk, to on tak długo j<sup>e</sup>, jaż on ni może dalej *pog Wej i Lęb S II 66*.

**2.** 'roślina – rumianek pospolity (*Matricaria chamomilla*): *ciesz Lud II 137*. RK

**JABŁUCZKO** p<sup>śn</sup>, *ekspr 'jabłko'*: Kied sa szuchaj zeni, jakoby sa rodził, Jakoby jabuczko do Dunajka godził *Czaca [Sf] ME I 393*. RK

**JABŁULECZKO** *ekspr 1. 'jabłko'*: wejle, sinku, co ja ce p<sup>r</sup>en<sup>o</sup>s za p<sup>a</sup>kn<sup>e</sup> jabłulečko *Kar S VII 104*.

**2.** 'kochana osoba': t<sup>a</sup> le j<sup>e</sup>s moje jabłulečko! *Kar jw*. RK

**JABŁULKO** *ekspr Forma*: typ *japulko*: *bial-podl 1*.

*Znaczenie*: 'jabłko': dobre *japulko?* *jw*. RK

**JABŁUSIO** *ekspr 'jabłko'*: moś tu jabu<sup>o</sup>šo, ale nie pu<sup>a</sup>č *koniń 14*. RK

**JABŁUSZECZKA** *ż, eksp* 'jabłko': jabłu<sup>o</sup>š<sup>e</sup>čki m<sup>a</sup>ła, n<sup>a</sup> sm<sup>a</sup>čna jak m<sup>o</sup>t *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 153*; *Mr i Wr PF XXII 233*. RK

**JABŁUSZECZKO** *Forma*: typ *jebluszeczko*: *Mr Kętrz 57*.

*Znaczenie*: *ekspr 'jabłko'*: żimnica strażna, żiba jabłu<sup>o</sup>š<sup>e</sup>čka zmarżli ci co *suw 3*; Ni ma jeblusecka, ni ma carn<sup>e</sup>j j<sup>i</sup>śni, Ni ma tu nikogo, Który o mnie myśli *[pśn] Mr Kętrz 57*; *wad Zb XVII 224*; *miel PKJ II 66*; *[pśn] puław BartJęz 147*; *mław 1*; *ostrol 9*; *Kasz Ram 58*. RK

**JABŁUSZKA** *ż, eksp* 'jabłko': jabłu<sup>o</sup>ška č<sup>r</sup>v<sup>o</sup>ni<sup>o</sup>ni<sup>o</sup>ka t<sup>o</sup>b<sup>a</sup> dam, jak b<sup>o</sup>ni<sup>o</sup>š g<sup>z</sup><sup>o</sup>čny *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 153*. RK

**JABŁUSZKO** *ekspr Forma*: typ *jebluszko*: *łęcz [tur] LL VI 1–2 s 55*; *ostrol SkierP II 198*; *giż SGOWM III 56*; *Wr StefŚl 50*.

*Znaczenia*: **1.** *ekspr 'jabłko'*: dycki s<sup>o</sup>m n<sup>y</sup> take ma<sup>e</sup> jabuška na tym str<sup>o</sup>me *rac SGŚ XIII 67*; *jabusko* ci dom *żyw 13*; korofiki to som tak<sup>e</sup> maluz<sup>o</sup>ne jabuška jak polne kruski *koniń 14*; uad<sup>e</sup>ne jabuška s<sup>o</sup> jan<sup>o</sup> na ż<sup>z</sup>ci g<sup>z</sup>č<sup>o</sup>ni<sup>o</sup> t<sup>o</sup>cz 3; ino jo to turne cervune *jabusko* po żeluny paproci, dovim jo se, dovim, ty muj ko<sup>x</sup>anecku, vela f tobe dobroci *[pśn] sier 5*; cervune *jablusko* po dr<sup>o</sup>ze se tocy, spodobały mi se u<sup>o</sup> z<sup>e</sup>f<sup>o</sup>č<sup>o</sup>ni<sup>o</sup>ki u<sup>o</sup>cy *[pśn] suw 1*; *jan<sup>o</sup>o<sup>e</sup>, b<sup>o</sup>ni<sup>o</sup>č* ci<sup>x</sup><sup>o</sup>o<sup>e</sup>, nie pu<sup>a</sup>č, d<sup>o</sup>o<sup>e</sup>sta<sup>o</sup>neš *jabušk<sup>o</sup>o<sup>e</sup> z<sup>o</sup>tow B II 24*; *[pśn] Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 67*; *[pśn] Ciesz [Cz] jw*; *[pśn] ciesz jw*; *strzel-opol OIW 73*; *niem SGŚ XIII 67*; *opol jw*; *lubl jw*; *[pśn] klucz jw*; *n-tar PTP IV 205*; *myślen PJPAN 11 s 62*; *Lim*; *jas 3*; *krak PJPAN 11 s 62*; *radomsz RŁTN XXII 238*; *lub 7*; *[pśn] chłm BartJęz 147*; *opocz RŁTN XXII 238*; *wiel 6*; *łęcz PJPAN 37 s 340*; *[pśn] łęcz [tur] LL VI 1–2 s 55*; *bial-podl 1*; *mław 1*; *ok Przasnysza Chetch I*

178; [pśn] *ostrot SkierP II 198; Wr StefSł 50; szt GMalb II 1 s 137; Wej (Hel) S II 66; Kasz Ram 58; Słup LSW I 374; ~ 'z dodatkowym określeniem wskazującym na odmianę':* rajske jabuško koniń 14; wiel 6; ~ w por: Policki jag jabuška dąb-tar Klim 47.

2. 'kulisty owoc niektórych roślin': tōmati, co cervōne jãbuškã majō giż SGOWM III 56; kartofel śa kści [...] i mo takie jãbuška żelone olsz jw.

3. 'grdyka': bił 1.

4. 'żrenica': Kasz pd LPW I 293; wej AJK IV m 151 s 37; Wej i Słup LPW I 293.

5. 'roślina – kosaciec, irys (Iris)': wolsz 7.

6. 'kochana osoba': moje jãbuško! Wej (Hel) S II 66.

**Jabluszka Matki Boskiej** 'jakaś roślina': Łow PF XIV 358.

**Jabluszka Najświętszej Panny** 'roślina – dziewanna drobnokwiatowa (Verbascum thapsus)': olk Zb XI 51.

**Jabluszka Pana Jezusa** 'roślina – borówka brusznica (Vaccinium vitis-idaea)': n-tar 28.

*Frazeologia*: złote jabluszko 'taniec w tempie polki, tańczony jesienią po zakończeniu zbioru owoców': zis iu niyt nie potraf i tańcovac złotego jãbuška, le nazva po nim osta, a jeś nie všąże [nieuż] kar S VI 237; ≈ strzec jak jabluszko w głowie 'bardzo pilnować': matka w<sup>o</sup> stręgła jak jãbušk<sup>o</sup>o v głōve Kasz pd LPW I 293; Wej i Słup jw. RK

**Jabo** zob. ABO

**Jabonia** zob. AMBONIA [Supl.]

**Jabor** zob. JAWOR

**JABORAK** 'maty składany nożyk; kozik': Kal PF V 749. RK

**Jaborowy** zob. JAWOROWY

**Jabór** zob. JAWOR

**Jabram** zob. ABRAHAM

**Jabręga** zob. JABRZĘGA

**JABRZĄB** *Formy*: typ jadrząb: przew 3; ≈ D lp -ąbia: gar 13; -ąba: kiel 3; opocz RŁTN XXII 238; gar 4; -ębia: kiel 3; -ęba: bl SWil I 428; ~ M lm -ęby: puław MAGP IV m 189 s 107; bl SWil I 428; jãbżemy puław MAGP IV m 189 s 107.

*Znaczenia*: 1. 'jarząb zwyczajny, jarzębina (Sorbus aucuparia)': jãbżob liśće mo jak pazury i take korole jak počorki sand 13; kraś RŁTN XXII 238; opat AWK III 393; kiel 3; koniec RŁTN XXII 238; itż AWK III 393; chtm MAGP IV m 189; puław jw i s 107; kozien AWK III 393; rad RŁTN XXII 238; opocz jw; raw-maz jw; skier jw; gar 4, 13; sied Cyran 92; prusz STNW I 56.

2. 'topola': przew 3; a. 'biała (Populus alba)': bl SWil I 428; b. 'czarna, inaczej nadwiślańska (Populus nigra)': bl K II 235.

[Por. jabrzęb, jarząb, jarzęb] RK

**JABRZĄBEK** 'jarząb zwyczajny, jarzębina (Sorbus aucuparia)': kozien MAGP IV m 189; opocz RŁTN XXII 238; tas jw; gar AWK III 393; miń-maz 1.

[Por. jarząbek, jarzębek] RK

**JABRZĄBINA** 'jarząb zwyczajny, jarzębina (Sorbus aucuparia)': rad AWK III 393.

[Por. jabrzębina, jarząbina, jarzębina] RK

**JABRZĄD** 'topola': jãbżendy – topole. jãbżont rozłożysty całkiem materiał jedno (z topolą) przew 3; niż 5; ~ 'czarna, inaczej nadwiślańska (Populus nigra)': puław PF V 749. RK

**Jabrządz** zob. JABRZĄDŹ

**JABRZĄDŹ** *ż i m Formy*: typ jabrządz: łuk RŁTN XXII 238; ~ typ jabrządz: gar Warchoł 117; ≈ rodz ż: tarnob RŁTN XXII 238; puław 4; kozien RŁTN XXII 238; gar Warchoł 117; łuk RŁTN XXII 238; rodz m: tarnob MAGP VII s 51; poza tym nie podano rodz.

*Znaczenia*: **1.** 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): tarnob RŁTN XXII 238; kozien jw; gar Warchot 117, STNW I 56; łuk RŁTN XXII 238.

**2.** 'topola': **a.** 'biała (*Populus alba*): kozien RŁTN XXII 238; **b.** 'czarna, inaczej nadwiślańska (*Populus nigra*): Pewien gatunek topoli (nadrzeczej) nazywają czasem jabżoć tarnob MAGP VII s 51; puław 4; bl K II 235. RK

**Jabrządz** zob. **JABRZĄDŹ**

**JABRZĘB** 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): raw-maz MAGP IV m 189.

[Por. jarzqb, jarzqb, jabrzqb] RK

**JABRZĘBIAK** 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): konec AWK III 393. RK

**JABRZĘBINA** *Forma*: typ jagrzębina: tarnob MAGP IV s 107.

*Znaczenie*: 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): tarnob jw; puław jw m 189; gar Warchot 80–1; sied Cyran 17.

[Por. jabrzqbina, jarzqbina, jarzębina] RK

**JABRZĘBOWY 1.** 'jarzębinowy': gar 12.

**2.** 'topolowy [?]: cułno dłubane z jabřymbovego žževa kraś 4.

[Por. jarzębowy] RK

**JABRZĘDAK** 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): gar Warchot 80. RK

**JABRZĘDZIE** *zb Forma*: typ abrzędzie: puław PF V 691.

*Znaczenie*: 'skupisko topoli czarnych, inaczej nadwiślańskich': puław jw 691, 749. RK

**JABRZĘDZINA** *Forma*: typ abrzędzina: itż RŁTN XXII 238.

*Znaczenia*: **1.** 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): itż jw.

**2.** 'topola czarna, inaczej nadwiślańska (*Populus nigra*): bl K II 235. RK

**JABRZĘDŹ 1.** 'jarzqb zwyczajny, jarzębina (*Sorbus aucuparia*): kozien AWK III 393.

**2.** 'topola czarna, inaczej nadwiślańska (*Populus nigra*): kolb 2; bl K II 235. RK

**JABRZĘGA** [?] *Forma*: typ jabręga: krak 4.

*Znaczenie*: 'topola biała (*Populus alba*): sroka še mǎ na ty jabrenze jw. RK

**JABUŁKO** *ekspr 1.* 'jabłko': počekǎj le, zecko, ja ce dǎm jabulko Kar S II 66.

**2.** 'kochana osoba': ies tǎ moje jabulko? Kar jw. RK

**JABUZIA** 'roślina – tatarak zwyczajny (*Acorus calamus*): jabužo rośne zavdy nad bžęgim stavuf. na żelone sfjontki žęcoki naznošom jabuži i majimy podvyže łęcz PJPAN 37 s 336. RK

**JABUZIE** *Formy*: typ abuzie: jaroc PFP XXIII m 15; ~ typ jambuzie: złotow AJK IV s 178; ~ typ jamuzie: kościan PFP XXIII m 15.

*Znaczenie*: 'roślina – tatarak zwyczajny (*Acorus calamus*): jobuže – wszystko zielsko na tšys a v i s k u śrm 5; jabuže r<sup>o</sup>śńe na kvaśnyj b<sup>o</sup>stał złotow B II 24; kal PFP XXIII m 15; kościan jw; jaroc jw; wyrz AJK IV m 188 s 178; złotow jw s 178.

Por. **ŁABUZIE** RK

**I. Jaby** zob. **ABY**

**II. Jaby** zob. **JAKBY**

**JACAK** 'przezwiśko mieszkańca': **a.** 'wsi w okolicach Janowa Ordynackiego, używającego często wyrazu jacy': Jacǎki al.[bo] giecǎki – tak sąsiedzi nazywają mieszkańców wsi Jędrzejów, Batorz (Bátórz), Biǎtǎ, Źyłowice i in. w okolicach Janowa Ordyn., od częstego używania w mowie wyrazu jacy kraś PF IV 275; **b.** 'Jabłonki na Orawie': n-tar [Orawa] KqśSt II 1 s 354. RK



**I. JACEK** *'mieszkaniec Jabłonkowa na Zaolziu'*: Jabłonkowie, czyli Jackowie, nie siedzą w domu, tylko obiegają cały świat, trudniąc się handlem płótna. [...] Wtedy powrócą wszyscy Jackowie do domu, jeżeli już nie znajdą odbytu *ciesz Hoff 66*; W Jabłonkowie są Jackowie, Rozumieją każdej mowie, Handlują z Węgrami, z Turkiem, Szli na szaniec z Brandenburkiem [*pśń*] *ciesz jw*; *Cieszyn [Cz] MPKJ IV 296*. RK

**II. JACEK 1.** *'zając (Lepus)'*: Zająca nazywają tutaj „Jackiem” i jest uważany za szwagra niedźwiedzia *olk Zb XI 37*; *olk jw X 249*; *Lwów [Ukr] jw V 180*.

**2.** *'orzech włoski (Juglans regia)'*: Tu mieszkał świątobliwy Jacek Odrowąż [...]. Miał on przywieźć z sobą z Włoch i zasadzić tu orzechy włoskie, które się przyjęły, rozrodziły, i j a c k a m i są tu nazywane *sand Rad I 38*. RK

**I. JACH** *Forma: typ jauch: Kasz S II 72*.

*Znaczenie: 'krzyk, hałas, gwar'*: gąsø zrobiłø taki jãχ v nocø, jãkbø læs bëł do niχ vlazli *Wej jw*; v tym jãχ<sup>u</sup> jã ni m<sup>u</sup>og rozmãc ańy słowka *Wejherowo LPW I 323*; *Kasz S II 72*. RK

**II. JACH** *'mała poduszka; jasiek'*: *Kal K II 237*. RK

**III. Jach** *zob. II. JAK*

**Jacha** *zob. JAUCHA*

**Jachać** *zob. JECHAĆ*

**I. JACHANIE** *'gderanie, narzekanie'*: c<sup>o</sup> t<sup>o</sup> tam za j<sup>o</sup>χańe?! ledvo c<sup>o</sup> t<sup>o</sup> j<sup>u</sup> zar<sup>o</sup>: j<sup>o</sup>χ<sup>y</sup>, j<sup>o</sup>χ<sup>y</sup> złotow *B II 25*. RK

**II. Jachanie** *zob. JECHANIE*

**JACHCIARZ** *Forma: typ jajciarz: nidz SGOWM III 56*.

*Znaczenie: 'myśliwy'*: jãjcaš – co jãj-te ma *nidz jw*; jãχc<sup>o</sup>že jid<sup>o</sup> na jãχta – na zaj<sup>o</sup>nce, žike kački złotow *B II 25*; *sęp-kraj I; Kasz LKasz 30*. RK

**JACHIM** *Forma: typ jochim: chojn S II 72, 73; kościer jw 72; kar jw*.

*Znaczenia: 1.* *'czas poprzedzający nowe zbiory; przednówek'*: na jãχima třeba ješ ze tře durø zrobit v pase *pog Kościer, Chojn i Byt jw; chojn 3; byt 2*.

**2.** *'bieda, niedostatek, głód na przednówku, też według wierzeń ludowych: uosobienie tej biedy'*: bulv<sup>o</sup>v, žeta ni ma, j<sup>u</sup> j<sup>o</sup>χim je tu *chojn S II 72*; u dobrøgo gbura jãχima niğdø ni ma *kościer jw*; t<sup>o</sup>mu j<sup>u</sup> j<sup>o</sup>χim d'o dv<sup>o</sup>ři z'az<sup>o</sup>ro kar *jw*; *ju nas je jãχøm Wejherowo LPW I 323*.

*Frazeologia: długi jachim 'jw': kar S I 218; ≈ mieć jachima w kieszeni 'nie mieć pieniędzy': chojn jw II 73; ≈ mieć po jachimie korki 'nosić duże buty z drewnianą podeszwą': kościer jw 72; ≈ jachim w długich dyflach już pędzi 'frazu używana w odniesieniu do kogoś, kto tuż po skoszeniu i wymłóceniu zboża jedzie do młyna': Kasz jw 73*. RK

**JACHIMCZYK** *'według wierzeń ludowych'*: **a.** *'uosobienie biedy na przednówku'*: *chojn S II 73*; **b.** *'uosobienie snu'*: *chojn jw*.

*Frazeologia: jachimczyk (kogoś) urządził 'ktoś zasnął': chojn jw*. RK

**I. JACHIMOWY** – *tylko we fraz pod h KOREK*

**II. Jachimowy** *zob. DIACHYŁOWY*

**JACHOR** *Forma: typ jachór: olsz SGOWM III 56*.

*Znaczenie: 'w wierzeniach ludowych: duch pojawiający się nad bagnami w postaci światełka'*: jãχur to take šf'at<sup>o</sup>, co z ognem χoži; strãsek šf'at<sup>o</sup> m<sup>o</sup>u *jw*. RK

**JACHOREK** *'jachor (zob.)'*: *olsz Szyf-Zw 128*. RK

**JACHOTAĆ (SIĘ)** *'targać, szarpać'*: *Kasz LKasz 30*.

**Jachotać się** *'o mechanizmie: pracować nierówno wskutek zużycia, wytarcia'*: k<sup>o</sup>u

šě jax<sup>u</sup>o<sup>o</sup>ce, musi być n<sup>u</sup>o<sup>o</sup>v<sup>y</sup> b<sup>o</sup>ks. tan šy-  
tler ('element młocarni') n<sup>e</sup> χ<sup>u</sup>o<sup>o</sup>zi równo<sup>e</sup>,  
jano<sup>e</sup> šě tak jax<sup>u</sup>o<sup>o</sup>ce złotow B II 25. RK

**Jachowa** zob. **JAUCHÓWA**

**Jachór** zob. **JACHOR**

**Jachówa** zob. **JAUCHÓWA**

**JACHRA** 'człowiek z rozczochrany-  
mi, zmierzwionymi włosami': Opole PF V  
749. RK

**JACHRAĆ (SIĘ)** 1. 'czochrać, mierz-  
wić': Opole PF V 749.

2. 'grzebać w czymś, robiąc przy tym  
nieporządek': tar-gór 4; opol ZNUJ 18 s 46.

3. 'brudzić': dugo mi to tu iešče byžež  
jaxrou tymi sażami? koziel SGŚ XIII 68.

4. 'niszczyć': durx jaxr<sup>o</sup>m tyn ancuk rac  
jw.

5. 'robić coś powoli, nie spiesząc się':  
dugo tyš to tą jaxšeš, južež douvno mou  
być fertik koziel jw.

**Jachrać się** 1. 'brudzić się': rac jw; strzel-  
-opol jw.

2. 'siedzieć niespokojnie, wiercić się,  
niecierpliwic się': n<sup>e</sup> jax<sup>r</sup>š mi są tak opol  
ZNUJ 18 s 46; šećeće čixo, a n<sup>e</sup> jaxrejeće še  
čyngy opol SGŚ XIII 68; ryb jw; koziel jw.

3. 'robić coś powoli, nie spiesząc się':  
tyn še yno jaxše koziel jw. RK

**I. JACHROT** 'człowiek robiący coś  
powoli; guzdrała': koziel SGŚ XIII 68. RK

**II. JACHROT** 1. 'hałas': co tu u vas za  
jaxrot, luže?! Koc SKoc II 52.

2. 'człowiek wataśający się bez celu;  
włóczęga': ten jaxrot n<sup>i</sup>c n<sup>e</sup> robi, leno i<sup>l</sup>a-  
χροce Kasz pd-wsch S II 73. RK

**JACHROTAĆ** 'wataśać się bez celu,  
włóczyć się': i<sup>l</sup>axroce, leno j<sup>e</sup> są ten łeb  
třase [st] Kasz pd-wsch S II 73. RK

**JACHROTAĆ SIĘ** 'złościć się': co są  
tak i<sup>l</sup>axroceš? ni maš o co są i<sup>l</sup>axrotac Kasz  
pd-wsch S VII 104. RK

**JACHROTANIE** 'upranie czegoś na-  
předce, małe pranie': muša žiš zrobiic jax-  
rotańe, bo se nazb<sup>i</sup>ęrauo brud<sup>o</sup>f tcz 7. RK

**JACHRZOCH** 'człowiek, który się  
złości': chojn S II 73. RK

**JACHRZYĆ SIĘ** 'złościć się': chojn S  
II 73.

*Frazeologia*: jachrzyć się jak nagi  
w pokrzywach 'bardzo się złościć': chojn  
jw.

[Por. jargać (się)] RK

**JACHT** 'bałagan, nieporządek [?]':  
Kasz zach LPW IV 1399. RK

**I. JACHTA** *Formy*: typ jajta: nidz  
SGOWM III 56; Mr i Wr PF XXII 245; olsz  
StefJ 49; Wr StefSł 49; ostródz SGOWM  
III 56; N-miej MPKJ III 388; szt GMalb  
II 1 s 139; Mal MPKJ III 388; ~ typ jagta:  
[pśn] ostródz Kolb 22.

*Znaczenia*: 1. 'polowanie': po jaxće  
χozo jęgr<sup>y</sup> szczyc SGOWM III 56; żelge  
majontk<sup>o</sup>že mñeli pravo do jaxti na sfo-  
iyx polax Wr StefSł 49; v žim<sup>n</sup>e je jaxta  
na zajki tcz 3; 'u<sup>l</sup> nas jaiti běli najviěnci na  
zaj<sup>o</sup>nc<sup>o</sup>f, a t<sup>e</sup>š na sarni szt GMalb II 1 s  
139; p<sup>u</sup>ešed v jaxtą Kasz Ram 59; Pytamyć  
się bratowa, gdzieš nam brata podziała?  
Sama nie wiem, gdzieš siedział, czy na  
jagtę [...] pojechał [pśn] ostródz Kolb 22;  
Giž SGOWM III 56; Mrqg jw; Pis jw; nidz  
jw; Mr i Wr PF XXII 245; resz SGOWM  
III 56; olsz jw; ostródz jw; tor MacSł 157;  
złotow B II 25; N-miej MPKJ III 388; Mal  
jw; chojn 3; byt 2; kar S II 73; wej jw; Słup  
LSW I 379.

2. 'targ, na którym handluje się zwie-  
rzętami': ježžai na d<sup>o</sup>x<sup>t</sup> v<sup>š</sup>etki t<sup>o</sup>rgi, jaxt<sup>o</sup>,  
dñi t<sup>o</sup>rg<sup>o</sup>ve<sup>š</sup> ji v<sup>š</sup>etki jarm<sup>o</sup>rki Kasz LPW  
I 296.

3. 'kłótnia, awantura': po d<sup>u</sup>ugix latax  
zgodi p<sup>š</sup>iš<sup>u</sup>o i tu do jaiti olsz StefJ 49; u<sup>u</sup>  
nyx bu<sup>u</sup>a znowuj želg<sup>o</sup> jaita Wr StefSł 49.

*Frazeologia*: dzika, dziwa jachta  
'według wierzeń ludowych: dusze myśli-  
wych, którzy za życia polowali w niedzielę  
do południa': zov<sup>l</sup>a jaxta to so ti, co v n<sup>e</sup>zela  
do p<sup>o</sup>l<sup>o</sup>na jid<sup>o</sup> na jaxtą, a n<sup>e</sup>š do koscola wej S

I 268; k<sup>h</sup>usovníčə čujō ('słyszą') zekō jaxtā kościer jw; pog Kościer, Chojn i Byt jw; Kar jw; ≈ mieć jachtę 'mieć zezwolenie na polowanie': leśni to zafše m<sup>h</sup>au jaxtā šwiec 4; złotow B II 25. RK

**II. JACHTA** 'jacht': Kasz pn-wsch LPW IV 1386. RK

**JACHTARKA** 'kobieta myśliwy': Kasz LKasz 30. RK

**JACHTARSKI** *Forma*: typ jachtarзки: Kasz zach LPW IV 1386.

*Znaczenie*: 'myśliwski': jaxtarski pēs Kasz S II 73.

**Jachtarski** w użyciu rz 'pies myśliwski': Kasz zach LPW IV 1386. RK

**JACHTARZ** *Forma*: typ jajtarz: ostródz SGOWM III 56.

*Znaczenie*: 'myśliwy': jaxtāš, na jaxte pšyjeçau nidz jw; jaxtoš jaxtuje chojn 9; jaxtaře jidō na jaxtā Kasz S II 73; jaitāžēm buu – jak leśnikiem, jajte m<sup>h</sup>au zapaxtowane ostródz SGOWM III 56; mrqg 8; szczyt SGOWM III 56; [sporad] Mr zach jw; [sporad] Resz jw; kar S II 73; wej LPW I 296; Kasz pn-wsch jw. RK

**Jachtarzki** zob. **JACHTARSKI**

**JACHTASZA** 'torba myśliwska': uon vatk tō pōze v jaxtašā Štup LPW I 296. RK

**Jachtel** zob. **ACHTEL**

**Jachtelek** zob. **ACHTELEK** [Supl.]

**Jachtka** zob. **JATKA**

**JACHTMAN** 'człowiek naganiający zwierzynę na stanowiska myśliwych w czasie polowania; naganiacz': jaxtman nagońa do kupi zaiķi tcz 3. RK

**JACHTOWAĆ** *Forma*: typ jajtować: szczyt BMJP XIII 65, SGOWM III 62; Mr i Wr SGOWM III 62; olsz jw; Wr StefSł 49; tcz 7; szt GMalb II 1 s 139.

*Znaczenie a*: 1. 'polować': çto jaxtuje, ma pozwōlañe tcz 3; na žiki še jaituje szczyt BMJP XIII 65; jaitoveli teš na kropatfi i fazani szt GMalb II 1 s 139; jaxtuje v l'ěšē, na

p<sup>h</sup>o<sup>h</sup>lax złotow B II 25; naš sōsād jaxtovā na zaiķe Kasz S II 73; wej 3.

2. 'krzyczeć, hałasować, awanturować się': to dopšēru tedŷ jedēn rŷbak na drugēgo vývožuū, jaitovāu szczyt SGOWM III 62; Dzieci, nie jaitujta olsz jw; na kogo uoičulek znovui jaituje? Wr StefSł 49; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 62.

3. 'gderać, marudzić, besztać': Kasz LPW IV 1386.

4. 'siadać na pościeli, biegać po niej, gniotać ja': ñe jaitujta tak po tiç vertotaç tcz 7. RK

**JACHTOWNY** 'myśliwski': jes jesce muody, to taki jaxtowny (pies), co na te jaxte giž SGOWM III 56. RK

**JACHTÓWA** 'kielbasa myśliwska': kupyua krōjk jaxtovŷ złotow B II 25. RK

**JACHTSZLITKI** blp 'sanie, sanki': i'ouxtšlitki chojn AJK II s 114; i'ouxtšlytke wej jw. RK

**JACHWAK** 'przezwisko [?]': les PME IV 143. RK

**I. JACHY** 'okrzyk wyrażający różne stany emocjonalne, np. niezadowolnienie, zniecierpliwienie, niepokój': ledvo<sup>h</sup> c<sup>h</sup>o<sup>h</sup>, t<sup>h</sup>o<sup>h</sup> juž zarō<sup>h</sup>: iō<sup>h</sup>çŷ, iō<sup>h</sup>çŷ złotow B II 25; uo<sup>h</sup> iō<sup>h</sup>çŷ, iō<sup>h</sup>çŷ, tak mŷ f pļeçay žgō<sup>h</sup> [...]. uo<sup>h</sup> iō<sup>h</sup>çŷ, iō<sup>h</sup>çŷ, c<sup>h</sup>o<sup>h</sup> mŷ terō<sup>h</sup> p<sup>h</sup>o<sup>h</sup>čñam: samŷi stažŷ na g<sup>h</sup>o<sup>h</sup>sp<sup>h</sup>o<sup>h</sup>darstvŷe złotow jw III 94. RK

**II. Jachy** zob. **GACHY**

**JACICA** 'owad z rzędu jętek (Ephemeroptera)': nad Niemnem Wiśta II 675–6. RK

**I. JACY I. spójnik 1.** 'łączy dwa zdania, równoważniki zdań lub wyrażenia, przy czym część zawierająca spójnik jacy przedstawia warunek w istotny sposób ograniczający lub uściślający zakres odniesienia poprzedniego zdania, równoważnika zdania lub wyrażenia': U nás juž ludzie pokopali, jacy tam jesce na gróniku majo n-tar [Orawa] KqšSł II 1 s 355; Tu nié ma

co widzieć, jacy tę grotę *Zakopane RWF X 215*; Nic po tobie nie fciół, jacy krug syra *pn-wsch ok N Targu Wierchy XVI 41*; To sie wszyscy rozydą, jacy z<sup>u</sup>ostanie starsy družba ze skrzypkami *n-sąđ Mát 9*; *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 259*; *Orawa KąśSł II 1 s 355*; *n-tar SPAU 1894 s 62*; *lim ME XI 33*.

2. 'łączy przeciwstawne, skontrastowane w treści zdania lub ich części': Widzicie, w izbie sie nie gotuje, jacy sie grzeje i lá siebie, ale pryndzy to świniom warzyli *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 355*; to še mi ius ta\_gżecnie <sup>u</sup>osempowały, baj to p<sup>o</sup>\_gżeczności, jacy <sup>u</sup>oc\_strażu *n-tar NT I 40*; Nie gádáj duzo, nie fafráj, jacy zdym mi portki kapke i natrzyj pędko tom maściom koło kroca *rzesz 11*; ni m<sup>o</sup>u nug, jacy še smykoú *dąb-tar 3*; Nie stary, jacy staro tam rzodzi *dąb-tar Klim 33*; Nie já, jacy ón te paskudę zrobił *ok Kielc Zb II 247*; *Czaca [Sł] BMJP XII 84*; *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 62*; *Orawa KąśSł II 1 s 355*; *N-tar ZborSł 130*; *ok Żywca Del 25*; [*rym*] *Mp pd Pauli 38*.

3. 'wprowadza zdanie podrzędne, informuje, że to, o czym mowa w zdaniu podrzędnym, działo się niewiele wcześniej niż to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym; skoro tylko': a ke dyz<sub>3</sub>nagańa, to jacy <sup>u</sup>os<sup>u</sup>řepěš, iuz\_g<sup>o</sup> [*siano*] składáj *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 26*; Jacy wysły, my se juz gádały po swojymu *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 355*; Pudem do lasu, jacy skońcem polepe na izbie *N-tar SKJ V 362*; Jaci tak zrobieta, zaraz ozdrowiała *n-tar Zb V 195*; jacy dysc uustąńe, iżewa f pole *rzesz 13*; Muĵ ĵegomoš, nieg mi tyz daruje, jacy sie tys do sfojego domu powrucó *lim ME XI 43*.

4. 'łączy dwa zdania lub składniki zdania, informuje o wysokim stopniu intensywności czynności, o której mowa w części zdania niezawierającej spójnika; aż': fšysk<sup>o</sup> rošńe jacy radoš *gor 4*; ućekoú, jacy se kużyuo ză\_ńám *rzesz 13*; Cygán głodny zry, jacy sie

mu usy trzęsą *tarn ME I 262*; ũUn tag robiu, jacy szczylaúo *dąb-tar Klim 53*; jacy řucy, tak sypk<sup>o</sup> robi piń 2.

5. 'komunikuje, że zdarzenie zostało przerwane innym nieoczekiwanym zdarzeniem, o którym mowa po spójniku; aż tu': ón še obżiro, co to dřevo puko? jacy naroz dřevo r'ušyło išć, a ón stoł koło dřeva *Bukowina [Rum] JP XLVI 215*.

II. *pśn, przyimek 'używany w konstrukcjach porównawczych; jak, niby'*: Sowa i dudek, mamuniu, sowa i dudek Wydłubały w piecu dziurę *Jacy kadłubek, mamuniu, jacy kadłubek tań KunWes 151*; *n-tar RWF III 371*.

III. *partykuła 1. 'komunikuje, że treść zdania stosuje się do danej wskazanej osoby, rzeczy, wielkości, cechy, danego wskazanego miejsca, czasu, sposobu itd. i nie stosuje się do żadnej innej; tylko, jedynie'*: jo jacy kave cārńa vypí<sup>o</sup>ł *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 129*; z nim jo zyła jacy ĵeden rok *n-tar 15*; kopyc na žimák<sup>i</sup> abo burák<sup>i</sup> na žime jacy *brzoz 2*; skarpny, jacy by ĵot co dobrego *rzesz 8*; do fajkuf napřaľi se titońu, kuždy do sfoji, že jacy še kużyuo *rzesz NT II 147*; jacy ĵeden ĵez\_i curka *brzes-mp 15*; to jacy mām ĉi pežeć *boch 9*; f\_tem caše ve dvorař jacy kuosamy šekľi, b<sup>o</sup> ĵem byuo sp<sup>o</sup>ży *dąb-tar JP XLIX 300*; ĵacym sām tam byu miel 4; jacy žiš možno tām pušć *kolb 1*; jacy pore kilometruf *bus 3*; *Czaca [Sł] ME I 417*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 103*; *Zakopane RWF X 215*; *Orawa KąśSł II 1 s 355*; *n-tar [Spisz] ME VI 132*; *żyw ZarP 14*; *myšlen PJPAN 11 s 229*; *lim MAGP I m 50*; *n-sąđ JP XLIII 81*; *jas 2*; *gor Zb II 247*; *brzoz MAGP I m 50*; *ok Przeworska Wisła XII 720*; *dęb MPKJ VII 224*; *Tarnów ME XI 267*; *tarnob RŁTN XXII 238*; *kraš PF IV 275*; *opocz MAGP I m 50*; *Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 140*.

2. 'nawiązuje do jakiejś sytuacji lub do czyjejś opinii, wprowadza sąđ pole-



miczny w stosunku do wypowiedzianego wcześniej; przecież, wszak': Dy wejze chleba! – Na dy nie keym, w dómuk jadła jacy! *n-tar* [Orawa] *KąśŚ II 1 s 355*; jacy poŷyc, a nie bõj še *Orawa* [Sł] *ZNUJ 169 s 269*; *Orawa KąśŚ II 1 s 355*.

3. 'komunikuje, że stan rzeczy, zdarzenie itp. mają, miały miejsce mimo określonych przeciwności; jednak, mimo wszystko': vo-jȧk še zlẏnk, cõ to beže s\_tego, ze go tyn iśce teraż zabije. ale sytko jedno jacy še wrõcõł *Orawa* [Sł] *ZNUJ 72 s 65*; Biydziyło sie i selijako chockie było, nale jacy my tyn chałupe postawyli *n-tar* [Orawa] *KąśŚ II 1 s 356*; *Orawa jw*.

4. 'podkreśla wyraz, na który w zdaniu położony jest nacisk semantyczny': Tyn to jacy pije! [...] Karol jacy wiy drugiemu przisrać! *n-tar* [Orawa] *jw*; Jacy idź, choć ci się nie chce, ale ino idź *n-tar LL I 1 s 33*; Chcą piece rozwalić jacy *lim 16*; ȳu sõsada to jacy papãżo, a nie gospodażo *rzesz 8*; *Orawa KąśŚ II 1 s 356*.

5. 'wyróżnia to, do czego się odnosi pod względem zakresu treści': Ktõ jacy w polu był, syścy klynkali do pãciyrzi *n-tar* [Orawa] *jw*; Szłabym do kościoła, „keby mi jacy kazałi” *lim 7*; *Orawa KąśŚ II 1 s 356*.

6. 'wyraża sąd, że dane zachowanie jest bardziej właściwe; raczej': Jacy bier Hanke, nie Maryśke *N-tar ZborŚ 130*.

IV. przystówek 'komunikuje, że do osiągnięcia celu wystarczy wykonanie czynności lub zaistnienie stanu, o którym jest mowa w zdaniu': Weźmiecie nić, to umiecie zrobić, jacy wom pokozem, o tak bedziecie durgać *n-tar* [Spisz] *PME I 21*; Jacy koukuf zebyście kupili, to by my zrobili te śtachety *dąb-tar Klim 40*.

W połączeniach: **Ba jacy**: Ognia haniok nie bõło, ba jaci ta jasnoś *Zakopane Ziemia XXII 111*; Wcale ik [pieniędzy] tez na dobre nie uzywoł, ba jacy na przepicie

i hulanke żyw *MiesPog 94*; *ħanĵka sȳuzy*, ba jacy na meśoc *lim 16*; *N-tar ZborŚ 130*.

**Ino jacy**: Jus beł przi wancie, ino jacy wyźrzyć do źlibika, cy sie ta w chłõdku kozy nie pasom *Zakopane Wierchy XV 40*.

**Jacy i 'nawet i'**: juś sę jacy i bat pśy koścełę nie zastoji *sanoc MPKJ VII 178*.

**Jacy ino**: Nie jacy jino já sám tam był *n-tar ME IX 201*.

**Jacy że**: na śnicag jesce podyjma, p'od-łõcka na nii šeži, ta co juz iže d'õo\_zatku, jacy ze nie d'õo dupy *Orawa* [Sł] *ZNUJ 151 s 90*; ĵ'afina była ty· ze sukna, z rẏnkãva-mi, a guña to była ty· z rykãva-mi, jacy ze r'lẏnkãvy\_še nie\_navuõcyły *Orawa* [Sł] *jw 92*; *Orawa KąśŚ II 1 s 356*.

**Jacy żeby 'żeby tylko'**: a kȳozdymu płaćõł iez\_i pić, jacy zeby ṗriśeł na\_te z'abave *Orawa* [Sł] *ZNUJ 169 s 271*; Cõbyk sie miała nie wydać, jacy zeby sie naseł taki młody a fajny jako wy! *n-tar* [Orawa] *KąśŚ II 1 s 356*; *Orawa jw*.

**Jeno jacy**: pośivãł, jẽno jacy še mu głova bełi *tarnob 5*; ĵłõp navet nie fstãł, jẽno jacy nogõm *kivnõn tarnob NT I 111*.

**Nie jacy... ale i 'nie tylko... lecz także'**: *n-tar* [Orawa] *KąśŚ II 1 s 688*.

**Nie jacy... ale też 'jw'**: Sło sie do banie ryć, ale nie jacy sie ryo ty dãrnie, ale tyz trza było piyknie powyciongać ty patyki ze spodku *n-tar* [Orawa] *jw*.

**Nie jacy... ba (i) 'jw'**: nie jacy jȧ bęu do bitki, ba bęu nãz i v̇ency *n-tar 28*; No dy do ślubu to hej, ale nie jacy w białym brały śluby, ba i w takiym kolorowym, różowe miała to ubranie, lebo i jakie ine *n-tar* [Orawa] *KąśŚ II 1 s 688*.

*Frazeologia*: że jacy 1. 'bardzo': škaradno ze jacy *kraś RLTN XXII 238*; 2. 'omal, nieomal': *n-tar 8* [Orawa].

*Geografia*: *Mp*.

*RK*

**II. Jacy zob. JECY**

**JACYBY** spõjnik 'wprowadza zdanie podrzędne, informuje, że to, o czym mowa

w zdaniu podrzędnym, działo się niewiele wcześniej niż to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym; skoro tylko': Dжебѧ помѧгѧл му, jaciby go wezwѧł *n-tar Zb V 195. RK*

**JACYJ** *Forma*: typ acyj: *Orawa [S]* ZNUJ 151 s 115; *n-tar [Orawa] KqšSł II 1 s 2.*

**I. spójnik 1.** 'jacy I. w zn 1 (zob.)': ѧа там p'lo\_luckig\_lasag\_ń'e\_χož'ōł, acyĭ (jako ĩen) p'lo swoĭĭk *Orawa [S]* ZNUJ 151 s 115.

**2.** 'jacy I. w zn 3 (zob.)': *N-tar ZborSł 130.*

**II. partykuła 1.** 'jacy III. w zn 1 (zob.)': v'eželi my ѡoba, ze ѡon jacýĭ p'lo\_ruvni χožić, ba ń'e\_po\_turńiak *Zakopane NT I 43; n-tar [Orawa] KqšSł II 1 s 2.*

**2.** 'jacy III. w zn 6 (zob.)': *N-tar ZborSł 130.*

*W połączeniu: Nie jacyj... ba i 'nie tylko... lecz także'*: Niemieckie ziandary hytali nie jacěj hłopów, ba i dziewki *N-tar jw. RK*

**JACYK** *partykuła 1.* 'jacy III. w zn 1 (zob.)': ѡoec byu χudobny, mou ĭacyk χoupe i morgę žerńi *kolb 3.*

**2.** 'jacy III. w zn 3 (zob.)': Nale jacyk sie za niego wydała i do dziška ta z pomocom bozom jest dobrze, i rada go widzĭm *n-tar [Orawa] KqšSł II 1 s 356. RK*

**Jacysko** *zob. JACZYŠKO*

**JACZCZYŠKO** *ekspr 'jaczka w zn 1 (zob.)'*: vež ĭake ĭacčysko na plecy, bo će vygži koniń 14. *RK*

**JACZKA 1.** 'górna część wierzchniego ubioru kobiecego lub – rzadziej – męskiego, różnej grubości i różnego kroju, w zależności od regionu (rodzaj bluzy, kaftana)': na veselĭ mōmy ĭacĭki s kańičkarńi *ryb 4; veš uoftĕn fartuχ ѡopas i ĭacĭke ѡoblĕc pis SGOWM III 57; uoblĭž na še ĭakom ĭacĭke, bo zmažneš koniń 14; na ņežele to buuy take, vej, kaftańiki, take ĭacĭki, moviĭ, take stańiki n-tom 1; Na święta i niedziele szyto j a c z k i z materiałów cienkich [...]. J a c z k i noszone zimę szyto z barchanu białego lub szarego.*

Krojone były jak [...] letnie, ale nie posiadały kołnierzyka, rękawy miały bardziej obcisłe, bez mankietów. Były krótsze, sięgały tylko do bioder *ok Szamotuł ASL II 1 s 32; ciesz 8; koziel SGŠ XIII 68; oles jw; Śl jw; Mrqg SGOWM III 57; szczyc jw; olsz jw; Wr ASL I 3 s 21; os-wp AJW VI m 549; kal jw; krot 6; Gtń pd ASL II 2 s 38; koścĭań AJW VI m 549; śrm jw; jaroc jw; międzyrz ASL II 3 s 15; międzych 4; ob AJW VI m 549; wqg PKJ XVI 132; chodz AJW VI m 549; szub jw m 548; ryp MacSł 192; tor jw; Kuj Kuj II 271; Wyrz i Sęp-kraj ASL II 4 s 15.*

**2.** 'kaftanik dziecięcy': zaųuž\_mu ĭeš-čy jednōm ĭacĭke, bo zobočyš, že pšezymbiž\_žecōka *n-tom 2; tĕmu maųamu dali pod guova poduška. tedi mńaų košulka ĭi taka ĭacĭka byd BMJP XIII 31–2; kupĭęųa ti malutĭki take uadne košulĭki ĭi ĭacĭki st-gdań 9; Węgorz SGOWM III 56; giž jw 57; mrqg jw 56; Pis jw; Mr zach jw; olsz jw 57; Wr ASL I 3 s 18; ostrōdz SGOWM III 57; złotow B II 25; szt GMalb II 1 s 137.*

**3.** 'sweter': vez le oblečō temu zecku ĭacĭkă, bo χozi takĕ zńařĕ *Kasz S VII 105; vetkńi žecku ĭacĭka, bġoē zimnoē złotow B II 25; koziel SGŠ XIII 68; oles jw; Śl jw; Koc S VII 105.*

**4.** 'kurtka': *Słup LPW I 293. RK*

**Jaczmienisko** *zob. JEĆZMIENISKO*

**Jaczmienny** *zob. JEĆZMIENNŃY*

**Jaczmisko** *zob. JEĆZMISKO*

**Jacznica** *zob. JAJECZNICA*

**Jacznisko** *zob. JEĆZMISKO*

**JACZUSZKA** *ekspr 'kaftanik dziecięcy'*: paž, ĭak pĕłōškōf, ĭacōškōf i čegusiš ĭešcy napuovvyšġaųa uod rana *krot 17; žecōkom tyš šyĭi maųe ĭacųški koniń 14. RK*

**JACZYCA** 'kurtka': *Słup LSW I 374. RK*

**JACZYCZKA** 'kurtka': *Słup LSW I 374. RK*

**JACZYŠKO** *ekspr Forma*: typ jacysko: *Kasz S VII 105.*

*Znaczenia*: 1. 'jaka w zn I (zob.)': to stare jačyško juš še, wej, na mńe dže koniń 14.

2. 'stary sweter': v tim jačesku nie je do jizeńa męzo lęzi, ono le je v pole do obuća Kasz S VII 105. RK

**JACZYSZCZE** *ekspr* 'stary sweter': což tō mǎš žis nō se za pozartē jačšče, vezže oblečō sǎ po lęzku! Wej S VII 105. RK

**JAC** *Forma*: ≈ imb jany: Kasz LPW I 295; *Słup* LSW I 378.

*Znaczenie*: 'jechać': Tako mordarz pita, dokud ten uotrok jol (a uōń mial najanti wōz) *stup* Hilf 91; Jáł, jała, jeli Ciesz [Cz] RWF XII 66; jō jōł. ueni jōłē Kasz Ram 59; kar Pobł 27; Kasz LPW I 295; *Słup* LSW I 378. RK

**Jaćmin** *zob.* JAŚMIN

**JAD** *Forma*: *typ* jed: Liptów [Sł] JP XLVIII 122, 132.

*Znaczenia*: 1. 'toksyčna substancja wytwarzana przez niektóre zwierzęta, głównie niektóre gady i owady': muōu zavōzǎc, coby še tyn jōt nie rozešęu ciesz 18; źmija byuǎ jadlyvo, maūa jady strašne. ja• go uzaruǎ, to zostou bespšytomny kolb 3; u noz zaden vōs nie gryže, ni mo jadu wiel RĚTN XXX 106; šeršeń, jak šešć utńe, to koń potrafi paśc, taki jat majo siem 3; vıdaž, jakiz jod maūa ta muǎa, bo to my še papše koniń 14; žmija ma jat tez 3; jōd gažėnovy Kasz Ram 65; oggw.

2. 'toksyčna substancja wytwarzana przez niektóre rośliny': to byuō niedobre χfościsko. jaki tam jod byu! sier 5.

3. 'ropna wydzielina gromadzǎca się w tkankach wskutek procesów zapalnych': Męd ['wszy tonowych'] [...] nie tępiǎ podczas trypra, bo one ja d ciǎgnǎ Żywiec Lud XI 398; wolsz PFP XIV 55; n-tom jw; ryp MacSł 178; tor jw.

4. 'gniew, złość': tyla f soǎe mo jodu tyn cuōvek, že nie vim łęcz PJPAN 37 s 350;

uot jadu χcǎu go zabzić resz BMJP XIII 57; jek jō z jadu grabnōu, a uo žamńa čisnōu, to i uōńego zarǎs tχuō, i uobaluu ša, i zdex olsz StefJ 22; ta ma jǎd jak gǎd Kasz S II 66; ciesz SGŚ XIII 68; Wr StefSł 49; chojn AJK I s 50; wej jw; Kasz pn-wsch LPW I 322; *Słup* LPW I 322.

5. 'coś, co działa szkodliwie na psychikę, zdrowie człowieka': uon mōu ve vńōtšu to vystrašnyē, tχ jōut niem 3.

6. *pśn* 'bliżej nieokreślona roślina o toksycznych właściwościach': O, idž ty do sadu, Urwij listek z jadu, Dej jej go z piwkem wypić Olesno SGŚ XIII 68; tar-gór jw.

7. 'drobny grad': sęp-kraj AJK I m 8; tez jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; kar jw; wej jw; Kasz S II 66.

8. 'drobny deszcz; mżawka': kej ten jǎd spadńe, bǎže ceplē pog Kościer, Chojn i Byt jw.

9. 'szron': sęp-kraj AJK I m 8; tez jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; kar jw; wej jw.

10. 'mgła': sęp-kraj jw; tez jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; kar jw; wej jw.

11. 'ostrze kosy': szam AJW III m 251 s 31.

**Jadem** 'w złości, w gniewie': jadaū uon nie vęzǎł, co robył *Słup* LPW I 322; Kasz jw.

**Jad pszczeli** 'substancja wytwarzana przez pszczoły o właściwościach toksycznych, hemolitycznych i antybiotycznych, stosowana jako lek': jǎt pšćeli to terǎž uostatnyimi časy użyvaja rzesz NT II 143. **Jad wilczy** 'roślina – wilczomleczoneczny (Euphorbia)': Śl SGŚ XIII 68.

**Jad zielony** 'bliżej nieokreślona roślina o toksycznych właściwościach': I jad zielony tyž tam rośnie przecan Grodzisko-Olesno ŚmKl 26.

*Frazeologia*: jak jadu 'bardzo mało': Aleš mi dała te kawy jak jadu Lim; ≈ mieć (dobry) jad 'o narzędziu tnącym: być ostrym': Wež te kose, i połoz stylym,

i przejeżdż po tym ostrzu, jak ci sie chyci, sytko przernie, to má jád *n-tar* [Orawa] *KąśŚł II 1 s 378*; ta k<sup>u</sup>osa nie jez barzo tfardã, ale má dobry ját *dąb-tar 5*; mo dobry jot. ní mo jádu (nóż, motyka, kosa) *brzoz 1*. RK

**JADA 1.** 'jedzenie, spożywanie czegoś': uon ní má níck do jádã *Stup LPW I 322*; *kar jw*; *Kasz pn-wsch jw*.

**2.** 'pokarm, jedzenie': salãta i svěžã maržev to cã je jáda *Wej S II 67*; ta iij jáda to le je vědno b<sup>u</sup>lvã z kvasným mlěká *Stup LPW I 322*; *kar jw*; *Kasz pn-wsch jw*; ~ 'dla zwierząt domowych': sviňã jáda *Kar S II 67*; *świec AJK I m 49*; *kościer jw*; *Grabówek-Gdynia jw*; *wej jw*.

**3.** 'potrawa, danie': ioudy *brzes-śl PKFP XV 1 s 37*.

*Frazeologia*: jada do polewania zağla 'potrawa o rzadkiej konsystencji': *Wej S II 67*; ~ jastrowa jada 'pokarmy święcone w Wielką Sobotę': *Wej jw 86*. RK

**JADACHA** *ekspr 'twarz'*: valne će v jádaxe albo v morde. to cağa tfaš razem z ustamy *puł 5*. RK

**JADACZ** 'człowiek, który dużo je': jáki ś cebi jádać..., ják ty nic nie χeyš jeść *tom-lub PJPAN 79 s 21*; takim veľkim znog [znów] jodacym to nie byųym *łęcz PJPAN 37 s 349*; tak śe χyvoliš, jagbyž byų naprovde taki veľki jodoč *koniń 14*; to je dobri jáudać, to je sąabi jáudać *koziel SGŚ XIII 68–9*; jáudać taki ják fi, véla nie ziy *koziel jw 69*; *oles SGŚ XIII 69*; *lim 16*; *kar LPW I 293*; *Kasz S II 67*; *Stup LPW I 293*. RK

**JADACZKA** *ekspr Forma*: typ jadaczka: *ostroł MAGP IX s 65*.

*Znaczenia*: **1.** 'usta, gęba': Utrzić jadacke *n-tar* [Orawa] *KąśŚł II 1 s 356*; pšestõj śe žyž\_buo ci dõm v jádacke *gor 2*; uadna žefcýna, tyłko ma za sěroko jadacke *ostroł 9*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 69*; *Ciesz SCiesz II 135*; *pszcz SGŚ XIII 69*; *lubl jw*; *jas 3*; *Chrzanów 1*; *dąb-tar 5*; *zaw 1*; *opocz*

*3*; *łęcz PJPAN 37 s 349*; *łuk 12*; *bial-podl 4*; *sied Cyran 179*; *siem 1*; [rzd] *mław 1*; *Krp FrKrup 36*; *białos 1*; *suw 3*; *koniń 14*; *szam 8*; *wąq PKJ XVI 132*; *Koc SKoc II 51*; *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 153*.

**2.** 'twarz': pšestõj śe žyž\_buo ci dõm v jádacke *gor 2*; Palnął go v jadaczkę *bl Psl I 248*.

**3.** 'pysk krowy': *mak-maz AGM II m 58*; *ostroł MAGP IX s 65*.

**4.** 'kobieta': **a.** 'która dużo je': ale ś cebe jodacka *opocz RLTN XXII 239*; jo ta nie jez-dym znovy tako jodočka, żebyta my tyle na tališ kuadli *koniń 14*; *łęcz PJPAN 37 s 349*; *kar LPW I 294*; *Kasz S II 67*; *Stup LPW I 294*; **b.** 'kótliwa': *wąq PKJ XVI 132*.

*Frazeologia*: mieć jadaczkę 'być gadatliwym': mos tom jadacke (w złości do człowieka gadatliwego) *zaw 1*; ~ mieć niewyparzoną jadaczkę 'mówić o czymś wprost, zwykle o czymś niemiłym, dosadnie się wyrażać': Ale mosz te jadaczke niewyparzonóm! *Ciesz SCiesz II 135*; ~ nawracać jadaczką jak cierlica 'dużo mówić': *Koc SKoc II 51*; ~ rozedrzeć jadaczkę 'zacząć krzyczeć, awanturować się': ják rozedże tom jadocke *Chrzanów 1*; ~ utrzeć (komuś) jadaczkę 'dać komuś nauczkę, przywołać do porządku': Musimy i my jej wystroić jakiegoś figla, to się jej utrze jadaczkę *n-tar* [Spisz] *JOp 234*; ~ zamknąć jadaczkę 'zamilknąć, przestać mówić, krzyczeć': ady już zamkni jodacke, bo ščekož ji ščekož! *łęcz PJPAN 37 s 349*; zamkni już te jádačke, bo śe pšykšy suųxać *koniń 14*; zamkni jadačka i bõńć cýxo *tcz 3*; zamkni i ty sv'oja jád'ačka, b<sup>u</sup> ni vyčš'y-mam, tak ty m'el'fiš i m'el'fiš c'ały zeñ *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 153*; *ciesz SGŚ XIII 69*; *gor 2*; *Chrzanów 1*; *opocz 3*; *suw 3*; *Koc SKoc II 51*; ~ zatkać jadaczkę 'jw': zatka j se jadacke, a nie žyži śe *dąb-tar 5*; ~ zawrzeć jadaczkę 'jw': zavži ta jádačka, bo će rypna bez uęp *ryb SGŚ XIII 69*. RK



**JADACĆ** *Forma: typ* jedać: puław BartMazur 26; giż SGOWM III 57; Mr i Wr jw.

*Znaczenie: częst* 'spożywać pokarmy': u gavyndy [nw] jodaĵom fšyiscy spoyym z ĵedne mĵsy ryb 13; proŝeta to ino ŝimãki ĵadaĵo iłż 4; noiŵinĵŝy to ŝydy ĵadauy cybuŝi, cosku sier 5; po sũonku za-choŝe ŝe ñe ĵada ŝf'encõnego ostroł 9; býu w zup pouozony, tam gŝe byduo ŝedauo giż SGOWM III 57; doŵni ve rŝnĵiva ĵodaŝi luŝe kluski ŝkapŝiŝyki s kwaŝnym mŝikim koniñ 14; v ŝim'ie bañŝim dva razi na ŝañ ĵadać tcz 3; p'erv'ẽ laŝe tak dobre ñe ĵadałe ĵak ŝis Kasz S II 67; oggw; ~ w przysł: Chwała maŝtym jeŝdzi, z cukrym placki jodo Ciesz MPTL XV 2 s 35; Gdo jodo w piõntek flaki, myŝli, ŝe kaŝdy taki Ciesz jw s 63; Gdo rod jodo skõrki, tyn rod robi spõrki Ciesz jw s 67; Mõdl ŝiẽ, pracuj i przykradaj, a dopiero chleb bẽdziesz ja-dał mil [kiel] MPTL XXV 2 s 113; ŝto ñe jodo groŝku, tyn ñe smroŝi po troŝku łecz PJPAN 37 s 273; kto ŝutko ĵadã, ŝutko robi [...]. ŝto ĵadã ostatki, bivã gładki Kasz S II 67. RK

**JADAJEK** 'człowiek, który duŝo je': Kar S II 67. RK

**JADAJKA** 'kobieta, która duŝo je': Kasz S II 68. RK

**JADAK** 'jadacz (zob.)': ŝilne ĵodoki ĵeŝta [iron] sier 5; marny ŝ cebe ĵodog, ĵak ty ñi moŝeŝ takĵgu ŝŝepka zjeŝć koniñ 14; ñe vám, ĵak ĵa tego ĵadaka uŝĵva ŝwiec SKoc II 50; n-tar [Orawa] Kãŝŝ II 1 s 378; [pŝn] Krak PF IV 201; tcz SKoc II 50. RK

**JADAKA** *ekspr* 1. 'usta, gęba': wãg PKJ XVI 132.

2. 'kobieta kłõtliwa': wãg jw. RK

**JADAKOWAĆ** 'krzyczeć': mog ME XII 161. RK

**JADALKA** 'pomieszczenie, w którym ŝiẽ spoŝywa posiłki; ĵadalnia': ĵadalka boũa

zaroz za kuŝnõm ryb 4; ve ĵadalce muiŝi byŝ ŵelki stõũ rac SGŝ XIII 69; maũce nowã ĵadalka koziel jw; pszcz jw. RK

### \*JADALNIA

**JADALNY** *Forma: typ* ĵadalny: giż 12.

*Znaczenia: 1.* 'nadajãcy ŝiẽ do je-dzenia': toć sõm fŝistkẽ ĵadalne gŝĵiby, pravŝive ciesz BMJP XIV 31; to ĵez go-uompka dãmbovo. to ĵe ĵadalne, ĵak ŝe 'odwaŝy i tã vodã 'odleĵe kolb 3; ŝcãŝ ĵes ĵadalny i kunski scoŝ giż 12; ĵadalny ab'oe d'oebrŷ d'oe ĵeŝŷ zlotow B II 26; Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 88; Pszczyna SGŝ XIII 69; ryb jw; Bytom jw; ok Katowic jw; Niem DobrzNiem II 59; ĵas 3; brzoz 1; dãb-tar 5; tom-lub PJPAN 79 s 80; radomŝ 5; kiel 22; iłż 4; opocz RLTN XXII 239; wiel jw; nidz SGOWM III 57; bial-podl 1; olsz jw; lip 2; ŝtup LPW I 293.

2. 'taki, który jest przeznaczony na miej-sce posiłków': ĵak ŝe pŝyŵitauy, tag ĵix tyn pon poproŝeũ do ĵadalnego pokoju raw-maz RLTN XXII 239; ĵedyn pokuj byŝe ĵadalny, a drugi ŝipalny koniñ 14; Kasz Ram 58; ŝtup LPW I 293.

Zob. **BEDŁA** RK

**Jadam** zob. **ADAM**

**Jadamaszek** zob. **ADAMASZEK**

**Jadamaŝny** zob. **ADAMASZNY**

**Jadamek** zob. **ADAMEK**

**Jadamki** zob. **ADAMKI**

**Jadamowy** zob. **ADAMOWY** [Supl.]

**Jadamõwka** zob. **ADAMÕWKA** [Supl.]

**JADAŃSKO** *ekspr* 'pokarm, jedzenie': myŝlen PJPAN 11 s 190; Krak jw. RK

**JADARKA** 'kobieta, która duŝo je': ĵã za ŵelgã ĵadãrka ñe ĵem Kasz S II 68; ŝtup LPW I 323. RK

**JADARZ** 'człowiek, który duŝo je': to ĵe ale ĵadãř Kasz S II 68; ŝtup LPW I 323. RK

**JADAŚ** 'zołãdek': lubl PF V 749. RK

**JADBYŚ** 'imię psa': wys-maz PF IV 822. RK

**JADEK 1.** 'jedzenie, spożywanie czegoś': a dąś do jād<sup>u</sup>k<sup>u</sup> i<sup>i</sup> na<sup>i</sup>pitk<sup>u</sup>? pd-zach ok Kościerzyny LPW I 322.

**2.** 'człowiek': a. 'który dużo je': Przychodzi tu biedny dziadek, Nie jest on ta wielki jadek [rym] *krak Lud XI 146*; b. 'który nie ma apetytu, je mało i niechętnie': Ale z ciebie jádek! Kómu to teraz dámy!/? n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 378*; z nieg<sup>o</sup>o jádek, uo<sup>o</sup>cy by jadu<sup>y</sup>, afe gęmba nie chce kros 9. RK

**JADEŁKO** *ekspr F o r m a*: typ jedelko: resz SGOWM III 57.

*Znaczenie*: 'pokarm, jedzenie': ćepu<sup>o</sup>ko, jedeu<sup>o</sup>ko i spśicek to je najmilsze u čueka resz jw; jagbyś tag dostou<sup>o</sup> dobre jodeu<sup>o</sup>ko, tobyś se na pevno popravíu<sup>o</sup> koniń 14; lim 15. RK

**Jadem** zob. JAD

**Jaden** zob. I. JEDEN

**JADERKO 1.** 'niewielka sieć na ryby': Kasz Ram 59; *Štup LSW I 375*.

**2.** 'niewielka siatka do noszenia czegoś, uszyta z jadra – tkaniny sieciowej': wej S II 69.

**3.** 'ubranie z cienkiego, rzadko tkanego materiału': cəž tə mąś za jaderko nō se, ko to fić nie greje! wej jw VII 104. RK

**Jadernica** zob. JATERNICA

**JADKA** 'osoba': a. 'która dużo je': marny z ni<sup>o</sup>g<sup>o</sup>o jotka i tak vyglodo teraz jak patyk piń 9; b. 'która nie ma apetytu, je mało i niechętnie': n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 378*; dęb WW 187; tarn MPKJ I 20; ok Bochni i myślen Świąt 697. RK

**JADKAĆ** *ekspr 'jeść'*: jak to zecku<sup>e</sup> dobre jōdkō wej S II 67. RK

**JADKI** 'mocno odczuwalny, ostry': Wiatr taki jadki radz-podl PF VI 231. RK

**Jadlina** zob. JEDLINA

**Jadlinka** zob. JEDLINKA

**JADLIWIE** 'przystów od jadliwy w zn 6': to me je žal, że já gādāł tak jadlōve *Štup LPW I 293*. RK

**JADLIWOŚĆ 1.** 'gniewliwość, gwałtowność': často uon se šk<sup>o</sup>ożył som pżez svō jadlōw<sup>o</sup>osc *Štup LPW I 293*.

**2.** 'zawziętość, zajadłość': „Niejedna taká baba”, która [...] nawet lekko przez męža „potraconá jakim palicátem”, nie tylko się broni, ale i z pewną „jadliwością” (zawziętością) oddaje wet za wet mężowi ok Bochni i myślen ME I 329. RK

**I. JADLIWY 1.** 'mający w sobie jad; jadowity': Trefi sie kie niekie jadliwy god na polanie i užre owce alebo cłowieka N-tar *ZborŚ 130*; vžećenića to je got strasne jadlyvy. žmija byua jadlyvo, maua jady strasne. ja• go uzaru<sup>a</sup>, to zostou bespšytomny kolb 3; ućekojće, kumoska, bo žmija jadliva jest sand 13; Idź do sadu wiśniowego, uchyc gadu jadliwego [pśn] ok Czeladzi Kolb 126; Ciesz SGŚ XII 69; jas 5; [pśn] ok Bochni i myślen Świąt 171; *krak Zb V 171*; [pśn] *chrzan Wisła XIV 280*; *kras RLTN XXII 239*; *lub PF V 749*; *opocz RLTN XXII 239*; *sok-podl Cyran 189*; *biel-podl I*; *Lwów [Ukr] Zb V 171*.

**2.** 'niebezpieczny ze względu na jad': Ze žmija jak ugryzie, ze to jes bardzo jadliwe, biyda sie wylucyć n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 356*.

**3.** 'trujący, niejadalny': To je jadliwy grzib, wyciep go! *Ciesz SCiesz II 135*.

**4.** 'ostry': piuka mą dobry žās, b<sup>o</sup>o jadlyva jes dąb-tar 5.

**5.** 'mający w sobie dużo ostrego aromatu, silnie działającego na powonienie': Kie my go tarli, to taki jadliwy tyn krzán n-tar [Orawa] *KąśŚ II 1 s 378*.

**6.** 'łatwo wpadający w gniew; gniewliwy, gwałtowny': jadlōvŷ pōn *Štup LPW I 293*. RK

**II. JADLIWY** 'nadający się do jedzenia; jadalny': Ty, a be jesce jadliwá ta

zupa, kie stała juz dwa dni? *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 378*. RK

**I. JADŁA** ž **1.** 'pokarm, jedzenie': Jak kłuli, to parsuki do chaty gnali, bo tak to marnuji s'a jadła cała ta *Wilno* [Lit] *JP LXI 88*.

**2.** 'pokarm dla zwierząt domowych': ja śf'ina kam dał jadły biel-podl 1. RK

**II. JADŁA** *lm* 'pęknięcia naskórka w kącikach ust; zajady': sier *AGM IX s 54*. RK

### III. Jadła zob. JODŁA

**JADŁAK** 'człowiek, który je': kepski ś cębye jaduk *ostrot* 9. RK

**JADŁO** *F o r m y*: *typ* jedło: *siem* *RWil I 114*; *wys-maz* 2; [st] *os-maz* 10; *mław* 1; *przas* 1; *ostrot* 10, 21; *koln* *AGM VII m 321 s 65*; *giż* *SGOWM III 57, 58*; *mrąg* 8; *Mrąg* *SGOWM III 57*; *pis* *jw*; *szczyc* *jw* 58; *nidz* *jw* 57; *resz* *JP XXXIII 48*, *SGOWM III 57*; *olsz* *SGOWM III 57, 58*; *Wr zach* *StefO 15*; *Wr* *StefŚt 50*; *ostródz* *SGOWM III 57–8*; ~ *typ* jidło: *przas* 1; *olsz* *SGOWM III 57*.

*Z n a c z e n i a*: **1.** *blm* i *rd* *lm* 'wszystko, co służy do jedzenia; żywność, pożywienie, jedzenie': pośne joduo, bezmyśne *ciesz* 9; joduą na pouednie ani śe nie pornyū, isto kajś pšet tym jot. žuješ to joduo, jabyż zymbōf ni moū. na takim kepskim jodle duōgo nie vyžerža. joduo važōne *ryb* 13; Dejeze nom tēn warzom, bo my od rania przez jodła. Bazý sie mi za jodłem *N-tar* *ZborŚt 138*; joduo ve žniva to śe robi rano i beže f p<sup>o</sup>le *gor* 3; joduo za tūuste byūo *gar* 20; nastrojili jaduą cauy stōū i gości proso *siem* 1; stare to mōyily jeduo [st] *os-maz* 10; jaduo tys tak samo jak i teras, i rosu [!], i kapusta, i carnina *mław* 7; usikowaūam jeduo *ostrot* 19; joduo to ies pożyvīne [st] *n-tom* 2; p<sup>o</sup>od peřano m<sup>u</sup> χ<sup>o</sup>ovała jādlo *kar* *LPW I 322*; jaduo je dla luži [st] *szt* *GMalb II 1 s 136*; skršynka to byli take saŋki maue do jeduą, okrasa, χlěp, i tam ōšo *giż* *SGOWM III 57*; jak juš potēm do dvunāsty doxožiuo,

to fteđy pšyšūo cępue jēduo *ostródz* *jw*; na joduo starčy, a skund braž na pšyūoživek *kal* 24; sklep jež jeden z zelazami i z vutko, drugi z rozmaitymi jaduami *sand* 13; Coby mie tež Pónbóczek zachowol łod drogich jodeł *Cieszyn* [Cz] *KadGaw 145*; *niemal* *oggw*, zob. *Geografia*; ~ 'tež dla zwierząt lub tylko dla zwierząt': śf'ini ča druta fkrāćić, bo čāgām jādūo vyvāla *rzesz* 13; jadlo dla śf'ini *opat* 10; krove popežić do jādla *miel* *PKJ II 66*; jak i cuojek, tak nie pšymežajoc kuń, tša mu zmeńac jaduo *sand* 13; końom f podrōžy daje śe jeduo *ostrot* 10; paš – jeduo dla robastfa *olsz* *SGOWM III 57*; uobzedne ['pótplyne'] *io<sup>o</sup>duō* [dla świń] *poz* *SobWpśr 91*; *lim* 20; *miech* *RĚTN XXII 239*; *piń* *jw*; *włosz* *jw*; [st] *włod* 11; *rad* *RĚTN XXII 239*; *wiel* *jw*; *tas* *jw*; *ploc* 4; *Lit K II 216*.

**2.** 'jedzenie, spożywanie pokarmów': to śe nie gožiuo do joduą *ciesz* 18; Poednie wyzwōniło, siadejcie do jodła *Ciesz* *SCiesz II 138*; do joduą to pyršy *ciesz* *SGŚ XIII 70*; mom teraz uokropny smak do joduą *myšlen* 12; kfašelec p<sup>o</sup>olny – nie d<sup>o</sup> joduą *miech* 18; do joduą toś pirsy, a do nauki če ni ma *piń* 9; kartofle dobre do jēduą *ostrot* 21; jaduo mi pšeskažā, jak tag me b<sup>o</sup>li *iž* 4; reno do jeduą pšyčta *giż* *SGOWM III 58*; to gžyp do joduą, a to nazyvajom muχotki ('grzyby trujące') *zaw* 1; yžba do jeduą *olsz* *SGOWM III 58*; krova jē, kuń zre, pšes zre, bo to nie s<sup>o</sup> zžeženta do jēduą *ostródz* *jw* 57–8; do jodła uupravajō *gar* 3; *niemal* *oggw*, zob. *Geografia*; ~ *w przyst*: Do jodła hój, do roboty stój! Do jodła zroc, do roboty sroc *Ciesz* *MPTL XV 2 s 52*; kto do joduą dobry, to i do roboty *tarn* 4.

**3.** 'potrawa, danie': Kieby ty gaždziny sto rokōw zyly, kie nám takik dobryk jādēl nawarzyly *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 378*; p<sup>o</sup>lucynica ['kluski z maki *owsianej*] – t<sup>o</sup> je take ine jādlo ōot kulasy [...], t<sup>o</sup> je suχe *Orawa* [Śt] *ZNUJ 151 s 45*;

i ke se p<sup>u</sup>omuodl'ifi, tak se jadły nãpýrví uoplatki. a puotym już dałse jãdła: k'apusta ałebo šwapka m'asconã, kasa *Orawa* [Sł] *jw* 169 s 253; Wszitkim swadziebnikom tez dawajom troje ałebo śćwioro jádeł *Czaca* [Sł] *ME I* 398; Potam pyta sia gospodyni, jek sia to jédło nazywá *Wr zach Stefo* 15; *Cieszyn* [Cz] *ME IV* 70; *ryb PJS IV* 19; *ok Opola ME VIII* 154; *koziel jw V* 146; *n-tar* [Spisz] *jw VI* 128, 137.

4. 'całodniowe wyżywienie; wikt': mōñ tela luži do joduãal *strzel-opol OIW* 76; joduo tam moũ nie noiguorse *gor* 2; tom dostalỹ ošem trojakuo za burakỹ žakañe, a we žnywa tom dostalỹ tedỹ marke, ale na spojim jedle *resz SGOWM III* 57; [rzd] *Cieszyn* [Cz] *AJS V m* 810 s 19; *ryb jw m* 810; *prud jw*; *koziel jw*; *tar-gór jw*; *strzel-opol jw*; *opol jw*; *oles jw*; *syc jw*; *zyw jw*; *kłob jw*; *wiel jw*; *rawic jw*; *gtn jw*; *lesz jw*.

5. 'usta': Nie należy też dziecka całować w jád<sup>u</sup>o (w usta), boby długo nie mówiło *dęb Zb XIV* 125.

W połączeniu: **Do jądła** 'okrzyk zachęcający bydło do skubania trawy': *łęcz PJPAN* 37 s 349.

**Frazeologia**: głodne jadło 'pożywienie, którym trudno się nasycić': Głodne jadło (np. ziemniaki, polewki w rodzaju wodzianki, kurziny, chudej Jewy) *ciesz SGŚ XIII* 71; ~ jadło w mleku 'nabiał': *Jodo w mlyku oław ZNWSPOp H III-IV* 277; ~ żydowskie jadło 'jakiś danie, które kojarzono z Żydami': po mazursku muvili: židofske jeduo. to byli kartofle žńente, tak nožem, žńente take na šajben ['na plasterki'], take plaske *ostródz SGOWM III* 57; ≈ jadło (komuś) rośnie w gębie 'coś komuś nie smakuje, ktoś nie ma apetytu': *Ciesz* [Cz] *SGŚ XIII* 70; ~ (gdzieś) jest jądła i chodła 'gdzieś jest dużo wszystkiego': A że tam było w tem zámku dużo piéniędzy i jádła i chodła *Rzesz ME X* 334-5.

**Geografia**: *Zn* 1., 2. sporad na *Mazpn i Podl.* BG

**I. JADŁOBA** 'uczta': to tam była *jadłoba kar S II* 68. BG

**II. JADŁOBA** 1. 'zmartwienie, zgryzota, kłopot': co zeñ já mōm sw<sup>u</sup>oiã *jadłobą z žévkamy Kasz LPW I* 293; *stup Hilf* 111.

2. 'złość, gniew': naš tatk mō *jadłobą* [rzd] *kar S II* 68; ale ten mǎ *jadłobą* v sobe *Kasz jw*. BG

**JADŁOBIĆ (SIĘ)** *Forma*: typ *jadłowić* (się): [st] *Kasz pd-wsch S II* 68; [st] *kar jw*; [st] *wej jw*.

*Znaczenie*: 'stawać się powodem zmartwień, zgryzoty; martwić kogoś': *čem<sup>u</sup>š tǎ mē jadlobỹš* *vedno Kasz LPW I* 293; [st] *Kasz pd-wsch S II* 68; [st] *kar jw*; [st] *wej jw*; *Stup LPW I* 293.

**Jadłobic się** 1. 'martwić się, gryźć się czymś, kłopotać się': le są ne *jadlob*, po zle přiñže dobre *Kasz S II* 68; *ja* są m<sup>u</sup>šǎ *lyk* z tǎmy *uovcamỹ jadlobic Kasz LPW I* 293; [st] *Kasz pd-wsch S II* 68; [st] *kar jw*; [st] *wej jw*; *Stup LPW I* 293.

2. 'złościć się, gniewać się': *Kasz S II* 68. BG

**JADŁOBIEC** *Forma*: typ *jadłowiec*: *kar S II* 68.

*Znaczenie*: 'człowiek kłótlivy, łatwo wpadający w złość': *jw*. BG

### \*JADŁODAJNIA

**Jadłowić (się)** zob. **JADŁOBIĆ (SIĘ)**

**I. Jadłowiec** zob. **JADŁOBIEC**

**II. Jadłowiec** zob. **I. JAŁOWIEC**

**I. JADŁOWY** 'nadający się do jedzenia, przeznaczony do jedzenia': *jodłowe žymnoki Cieszyn* [Cz] *Kell II* 187. BG

**II. Jadłowy** zob. **JODŁOWY**

**JADŁÓWKA** 'zaba wodna (*Rana esculenta*): *Žabę wodną zowią jadłówką Lwów* [Ukr] *Zb V* 182. BG

**I. JADŁY** 1. 'jadalny': *Jądle grziby Orawa* [Sł] *KqśSt II* 1 s 378.



2. 'mający duży apetyt, jedzący dużo': Takie dziecko silnie jadłe jest łącz PF V 749. BG

**II. JADŁY 1.** 'kłótlivy, łatwo wpadający w złość': giż SGOWM III 58.

2. pśn 'zmartwiony, smutny': Siedzi Kasia, jako jadła, Na ramienie główka spadła białos Wisła XVIII 545. BG

**Jadnak zob. JEDNAK**

**JADNICA** 'kobieta żartoczna': Stup LSW I 389. BG

**JADNIK** 'męczyzna żartoczny': Stup LSW I 389. BG

**JADNO** tylko w funkcji orzecznika 'przykro': ona mużya: jańe, tyś mńe vžou pžeńeņze, a jego jadlo byžo giż SGOWM III 58; jadlo mńe, coś tak frejwolne tam pośed olsz jw; jadlo mi, że śa do mńe razu nie uodezvau Wr StefŚ 49. BG

**JADNOŚĆ 1.** 'to, że coś jest smaczne': tō jabła mō vītšo jādnośc jak tō Stup LPW I 323.

2. 'żartoczność': přē taký jādnoścý ja vas ni m<sup>u</sup>ogā nav<sup>u</sup>drovac Stup jw. BG

**I. JADNY** *Forma: typ* jedny: kar I; Kasz LKasz 31; w zest: jagoda jedna pod h jagoda: ok Sieradza Wisła VIII 140; bl K II 247.

*Znaczenia: 1.* 'jadalny': jo, ten gžep je jedny kar I; Kasz LKasz 31.

2. 'smaczny': jādne jezeńē Stup LPW I 322.

3. 'o człowieku: żartoczny': jādny žłop Stup jw.

4. 'o bydle: chętne do jedzenia': kozien RLTN XXII 239.

Zob. **JAGODA** BG

**II. JADNY 1.** 'mający jad; jadowity': jādny robāk kar LPW I 293.

2. 'trujący': jādne jag<sup>u</sup>odē kar jw.

3. 'rozgniewany, rozżłoszczony': mocno jādny ōn jest giż SGOWM III 58; uōni sō jādne na nāju, žem iyχ nie zaprosili na ve-sele Wr StefŚ 49. BG

**JADOŚĆ** 'gniew, złość': Takā mńe wzięła jadość na tech lorbasów, com złapāt lāchę ji chciałem jem pāre dać olsz SGOWM III 58. BG

**JADOWAĆ** 'częst od jeść w zn I (zob.): I tōż dowiedzioł sie, że tam na Grótku nejwyincyj jodujóm prażónke Cieszyn [Cz] Zwrot 67 s 9; terās tego nie jādujā n-tar ZNUJ 243 s 73; My jadowali mlyko z rzepom lebo kapuste, a terās to choćjake cuda jadujo. Jaz by sie cłowiek bāł, ze sie otruje [rzd] n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 389; po kurpsańsku nie jādujū pis SGOWM III 58; [pśn] ok Cieszyna Zb IX 247; [pśn] Pszcz PieśniŚ III z I s 233. BG

**JADOWAĆ (SIĘ)** *Forma: typ* jedować: n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 383.

*Znaczenia: 1.* 'drażnić kogoś, złościć, irytować': tak do śněχu, iek jadować, to muży marcufki, a tak to žefcyna, žefcak giż SGOWM III 58; n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 383.

2. 'wymyślać komuś': jāduje go szczyc SGOWM III 58.

**Jadować się** 'złościć się, irytować się': kedý jo śe jāduje na co, to jo muśe cukerek w gēmbē, to jo śe uspokojē giż SGOWM III 58; pult AGM IX s 141; płoc jw; Olsz SGOWM III 58. BG

**JADOWATY** *Forma: typ* jedowaty: n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 384; Orawa [Ś] ZNUJ 151 s 97, 169 s 258.

*Znaczenia: 1.* 'mający jad': źmiřa, to je ta jedovatā baržo Orawa [Ś] jw 151 s 97.

2. 'trujący': jaskernik to je jedovatā trāwa, to ańi kr<sup>u</sup>owy nie χcā zryć Orawa [Ś] jw 169 s 258.

3. 'łatwo wpadający w złość, skłonny do gniewu, złości': Jedovatā baba n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 384. BG

**JADOWICIE** 'z wrogością, z niechęcią': tag jadowiče psy šcekauy, że muśou χtoż być łącz PJPAN 37 s 336; usmiejōł są jadowice jak zńija Kasz Ram 59. BG

**JADOWIĆ (SIĘ) 1.** 'irytować, drażnić, złościć, gniewać': tedy dorosli une χuopoki, to matka jadoziłi, to matka rozgniewano mužiua: kebyšta krukami byli *olsz SGOWM III 58*; jak šurki šli ze ško-  
ui, to zavdi jadožili konyga [nw] *Wr StefSł 49*; plota taki, klotkoš, klotki robi, luži jadovi *Ostróda SGOWM III 58*; kinga, co tak mama jadoviš? *st-gdań 9*; takimý gádkamy ūona sw<sup>o</sup>o<sup>i</sup>ew<sup>o</sup> χłopa védno jadoviša *Kasz LPW I 293*; *Chetmiń i Świec pd-wsch Krasn 303*; *Koc SKoc II 50*; *chojn 7*; *Stup LPW I 293*.

**2.** 'martwić': *Chetmiń i Świec pd-wsch Krasn 303*; *Kasz S II 67*.

**Jadowić się 1.** 'irytować się, złościć się, gniewać się': ja še ne bēnda na vas jadoviš. néχ no tata pšniže *st-gdań 10*; tak ten še zacou jadozić, co ten mu pšerwau spšik *nidz SGOWM III 58*; pšes ša jadoži, jek mu ša kto psotuje. uōni ša jadožō ūot pāru lāt za to, že nāma ije lepši niš ūnam *Wr StefSł 49*; jak pšyňže, baňže še jadović *lip 2*; jak ōn še jadovi na samēgo šebje, kōn mu zdeχ, ōn klne jak ševjec *szł GMalb II 1 s 137*; nō co tō sā tak jadoviš *Kasz LPW I 293*; *Łęcz Łęcz 12*; *płoc 4*; *mław 1*; *ostrot 9*; *olsz SGOWM III 58*; *Wr zach StefO 48*; *Ostródz SGOWM III 58*; *mog 8*; *włoc 4*; *ryp 1*; [rzd] *tor 5*; *złotow B II 26*; *n-miej 1*; *tcz 4*; *mal GMalb II 1 s 137*; *kwidz jw*; *wej 3*; *Stup LPW I 293*.

**2.** 'martwić się, gryźć się': Wiszet Adam ji jadowjót še, že ma take liche zbože, ji tak chodži i jadowji še *świec NT I 172*; jak ja še jadoviš o tego šura *st-gdań 13*; jadoviš ša, a ni maš o co *Koc SKoc II 50*; *Chetmiń i Świec pd-wsch Krasn 303*; *tcz 4*; *Kasz S II 67*.

**3.** 'kłócić się, wyklócać się': s počontku to še mušauam fest jadozić, boby te cauo škoue rozvejdovalý abo rozebralý *resz SGOWM III 58*; toč co buuo to buuo, ne benževa še duži jadozić, tile lāt jem v zgo-

že žili, to i dali može še zgoživa *olsz StefJ 51*.

**4.** 'o ranie: źle się goić, sączyć się, wrzodzić': mne še ne jadovi cauo, bōňž razy še šyrpēm ūužnyua, jo<sup>u</sup> ni gdy<sup>l</sup> ne zavōzaua *wolsz 7*. BG

**JADOWIEC** *Forma*: typ jadowiec: *wej S II 67*.

*Znaczenie*: 'człowiek często postępujący się nienawistnym językiem': ten jadovc mā jazok jak nōž *jw*. BG

**JADOWIENIE** 'gniewanie się, złośczenie się': *n-miej 1*. BG

**JADOWISKO** 'gwałtowny gniew, napad gniewu': Przyprawdzili mnie do jadowiska *Kasz Pobł 132*. BG

**JADOWITO** 'z wrogością, z niechęcią': bałka zdřala na neg<sup>u</sup>o tak jadovito, jakbō g<sup>u</sup>o χcala ze svata zgłazac *wej LPW I 293*; *Stup jw*. BG

**JADOWITOŚĆ** 'złość, wrogość, niechęć': v ný je takā jadovitosc, žebe ūona nāmilē tān cały svat zatrēla *wej LPW I 293*; *strzel-opol OIW 73*; *Kasz Ram 59*; *Stup LPW I 293*. BG

**I. JADOWITY** 'jadalny': Tego weź, to je grzyb dobry, jadowity *N-tar SKJ V 363*. BG

**II. JADOWITY** *Forma*: typ jedowity: *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 55*.

*Znaczenia*: **1.** 'mający w sobie jad': jadovito žmija *tar-gór SĞS XIII 71*; Já sie ta nie znám na gadak, ktory je jadowity, a ktory niy. Weznym kija i zabijym kazdego *n-tar [Orawa] KqšSł III 1 s 356*; žmija jād mā, jadovitā, jag ugryže *kiel 22*; z jadovityy wēzuf to tutaj tylko žmije jest *bial-podl 1*; jo ta ne véže f to, žeby vōž ne byu jadovity *koniń 14*; mrōfki: lassove, cārne i cyrvone (jadovite) *n-sqd 2*; vžecyńica cýnko jes, šaravou, jag vōž vypatruje, ne jez jadovito<sup>u</sup> *os-wp PFP XXIII 69*; žmija jadovita uχlo (ne ujadovi) *wiel RŁTN XXIX 214*; *strzel-opol OIW 73*; *lubl 1*; *Orawa [Sł] ZNUJ*

151 s 55; tom-lub PJPAN 79 s 86; itż 4; wiel RŁTN XXII 239; tuk 1; gar 5; Wej LPW I 293; Kasz S II 67; Słup LPW I 293; ~ w przysł: Mo to żóndełko ale jadowite Ciesz MPTL XV 2 s 131.

2. 'trujący, niejadalny, zwykle o grzybach': muχōmor je ĵadōvity, bo moŭ f sobĵe truĵiczna opol SGŚ XIII 71; to sōm ĵadōvite gżby ryb jw; to je take żely ĵadōvite oles jw; Ciesz [Cz] ZNUJ 495 s 88; ciesz SGŚ XI 99; prud PlutaGłog II 52; koziel AJŚ II s 50; niem jw; syc jw; n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 356; n-sąd PJPAN 42 s 93; rzesz 8; kęp AJW II m 178 s 69; sulech jw m 178 s 70.

3. 'łatwo wpadający w złość, skłonny do gniewu, złości': kobyta zazarto, ĵadōvito, dozyro χuopu zaw 1; taki ĵadōvity byŭ tyn ĵejĵ χuop, że ĵak śe rozexłou, to by pozabĵijou fšystkiχ łęcz PJPAN 37 s 336; to je čuōżek ĵadōżiti, ĵadōżi śa ũo bile co Wr StefSł 49; ĵadōvita baba Wej LPW I 293; Pani strasnie jadowita była, jakby co, zaraz bić suw PorJ 1955 s 31; olsz SGOWM III 58; Kasz Ram 59; Słup LPW I 293.

4. 'skłonny do owrzodzeń, trudno się gojczy': Niektóry ma takie ĵ a d o v i t y ć a ũ o, że byle ranka powoduje obieranie Lim; lim 16.

5. 'o śmierci: spowodowana jadem': co to znaczy, że tōo umŕżec ĵadōvitoŵ śmierćōm skw NT I 140.

Zob. PIETRUSZKA, WĄŻ BG

**JADOWIZNA 1.** st 'zmartwienie, troska, udręczenie': to je dobre tak so vōĵajac, bo doma tĵ ĵadōviznā je dosc Wej S II 67.

2. 'w wyzwisiku': Ta jadowizna w piekle wędzona wszystko z flaszki wyżłopała Berdychowo-Poznań Pozn I 276. BG

**JADOWY 1.** pśn 'trujący': Idź do sadu wiśniowego, narwij liście jadowego kęp SGŚ XIII 71.

2. 'o substancji: żrąca': Spyrutus jadowy do kurzopizd [pej 'kurzajek'] n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 356.

3. 'o śmierci: spowodowana jadem': co za zāłość s taki śmierci ĵadovyĵ skw NT I 140. BG

**Jadowiec** zob. **JADOWIEC**

**JADÓWKA 1.** 'krosta, wrzód': Po-wszechnie myją się wodą przed wschodem słońca na polu w celu zabezpieczenia się od bolaków i j a d ó w e k (krost) ok Pińczowa Zb IX 24; Jadówki go obsiadły (wrzodzianki). Łońskiego roku miał osypkę (liszaje), a teraz ospice (duże krosty) Łow Lud XXXIII 80; zydufki wyskakują || ĵadufki – bāŭy ũebek maĵo kiel 22; koniec RŁTN XXII 239; itż jw.

2. 'muchomor czerwony (Amanita muscaria)': os-wp AJW II s 71. BG

**JADRAK** 'sieć rybacka': wej LPW IV 1384. BG

**JADRO** *Formy*: typ wjadro: kościer AJK VI s 63; ≈ *Msc lp* jedrze: Kasz LPW I 294; słup Hilf 123.

*Znaczenia*: 1. 'sieć rybacka': tu mēškā rēbāk, bo ĵadra są sōŕo Kasz S II 68; ĵadra čĵĵ secĵ. [...] mŭecne ĵadra Kasz Ram 59; ĵadro – ta gensta potroĵina śec ostrōdz SGOWM III 58; chojn AJK VI m 257 s 63; kościer jw s 63; kar jw m 257 s 63; Kasz pn jw; Kasz LPW I 294; słup Hilf 123; ~ 'z dodatkowymi określeniami dotyczącymi': a. 'gęstości sieci': řadkiχ ĵadār vōbrāł so na lešće, gāstōχ na płotki Kasz LPW II 192; řāŭtĵe ĵadro Słup LSW II 975; ~ slepĵ ĵadro ['gęsta sieć'] Kasz LPW II 270; Słup LSW II 1051; b. 'części sieci': macĵčne ĵadro Kasz Ram 95; c. 'sposobu wykorzystania sieci podczas połowu': brożalnĵ ĵadro ['niewielka sieć ciągniona podczas połowów z brzegu'] Słup LPW I 52; ~ 'też sieć do chwytania ptaków': Kasz Ram 59; ~ w przysł: rēbok spši, a ĵadra muŭ loŭyŭm wej S II 68; rēbāk spši, a ribkā mā, bo mu sama vlĵze v ĵadro Kasz pd-wsch jw.

2. 'część sieci różnego rodzaju, np. stępu, wontonu, wykonana z tkaniny sie-

ciowej o niewielkich oczkach': suęmpka ma ři řatki. najvēņkřa to je krata [...] a drobna – puōtno, a dovñi – ĵadro tcz 6; ĉim vāĉē ĵadra, tim vāžē sēĉ ĵozi pn-zach ok Kartuz S II 68; dērgaviica abo suęmpna to ve řroĉku ma ĵadro, a v obōĵ strōnaĵ sō krati Sztum GMalb II 1 s 137; ok Warszawy Wiřta XX 116; poz 17; międzycĵ 5; ryp 2; byd AJK VI m 257 s 63; wyrz jw; złotow jw; tuch jw; řwiec jw; st-gdań jw; chojn jw; kořcier jw m 257 s 63–4.

3. 'oczko w sieci': sēĉ mā gāřtē ĵadra Kasz S II 68; řzam 8; gnieź 2; złotow AJK VI s 64; řwiec jw.

4. 'specjalny materiał, z którego wykonuje się sieci': ryp 1; tor 5; chojn 9; byt 1; Kasz AJK VI m 257 s 63.

5. 'worek do ważenia złowionych ryb [?]': ĵadro 'miara ryb – do 75 funtów' koniń 28.

6. 'cienka tkanina rzadko tkana, teź ubiōr z takiej tkaniny': ĵakže tō so na starē lata mogła takē ĵadro kupic do sukñi! take ĵadro sobe obleĉe, a tej sā gruzĵi 'kuli z zimna' Wej S VII 104; Kasz Pobł 26.

7. 'fałd sukni, ubrania lub sieci': ułōżēla sākñā v ĵadra. sēĉc, co mā vele ĵadra, ta do bře łōvi Chojn pn-zach S II 68; chojn AJK VI s 63; kar jw.

8. st 'krōj ubrania, sukni, ksztat, jaki im się nadaje': to tūeje ũebūūĉē n'i małō niź'odnēgūe ĵadra kar S II 68.

9. 'charakterystyczne zagłębienie w zębie młodego konia': no to ře d'a\_poznać po zembak: on, ten koń ałebo i klaca, to ma take carne ĵadra, ĵamki v zembe, a n'a\_to ře p'ōzyra. a ĵak to us zedre, to uz je stary Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 245; n-tar [Orawa] KąřSł II 1 s 356.

*Frazeologia*: ĵadro idzie! 'okrzyk':

a. 'podczas połowów pod lodem, gdy sieć ze złowionymi rybami jest wyciągana na łōd': Kořcierzyna LPW I 294; b. 'podczas karcianej gry 66, gdy pod koniec grający

wykładają nieujawnione asy i dziesiątki': Kořcierzyna jw; ~ morski kurek włāż (komuř) w ĵadra 'frazza opisujāca nieudany połōw': morski kurk włāż nōm v ĵadra Kasz S III 113. BG

**JADROCH** 'owad – chrabąřszcz majowy (*Melontha vulgaris*): ĵadroĵ [...] nazwany tak, poniewāż całymi chmarami lepi sā v ĵadra wej S II 69. BG

**JADROWINA** zb 'materiał, z którego wykonuje się jadrownicę': řabōĉō zakupułō zesēĉ mētrōv ĵadr'ovinō do ĵadr'ovnicōv wej S II 69. BG

**JADROWNICA** 'bukowy pal do suszenia jader – sieci rybackich': wej S II 69. BG

**JADROWY** 'przym od ĵadro – sieć rybacka': Štup LSW I 376. BG

**Jadrych** zob. **HADRYCH**

**JADRYNA** 'firanka': zāvesō novē ĵ'adrinō na ũekna wej S II 69. BG

**Jadrzane** zob. **JADRZANY**

**JADRZANY 1.** 'przym od ĵadro w zn I': ĵadrani mēĵ wej S II 69.

2. 'przym od ĵadro w zn 6': pērvē ĵadnak tak nē bōłō, ŵebō ĵto ĵadrānē nogāvīce nosił, a ĵeř ob zōmā ĵak zis wej jw VII 104.

**Jadrzane** 'kluski z tartych surowych ziemniaków': mō zis mōle ĵadrānē na polnō wej jw II 68. BG

**Jadrzāb** zob. **JABRZĄB**

**JADRZEĆ** 'fałdować, układac w fałdy': nē ĵadr r'ākāvōv Chojn pn-zach S II 68; r'ābāĉō sēĉō ĵadrō, ŵebō sā lepē r'ōzciğāĉ Kasz jw; Jadrzyĉ, fałdować sieć, řciğāĉ, ŵeby była wyżřā i gļębszā toń brała koniń Lud XIV 111. BG

**JADRZENIE** 'forma rzeczownikowa cz.jadrzeć': koniń Lud XIV 111. BG

**JADRZOWNIK** st 'duży worek uszyty z sieci rybackiej': W ĵadř'ovñikaĵ nosiłi rybacy ziemniaki zakupione u gburōw na kraĵu wej S II 69. BG



**JADRZYĆ SIĘ 1.** 'złościć się, gniewać się': je mé žaľ [!], žem są tak jažyľ chojn LPW I 294.

2. 'głośno się kłócić, sprzeczać': tak są cō zęň jadřo, jaž są rozlęgã Kasz S VII 104. BG

**JADRZYSTY** 'o sieci rybackiej: ułożona w fałdy': jadžęsto syc kościer AJK VI s 63. BG

**JADUCHA** *Forma*: typ jeducha: biał-podl MAGP VIII s 63; biel-podl 1.

*Znaczenie*: 'astma': iaduċa, ieduċa, dušność biał-podl MAGP VIII s 63; ma ieduċę biel-podl 1; Lublin PF IV 201; chtëm 35; włod 10.

Por. **UDUCHA** BG

**Jadun** zob. **JEDUN**

**JADUSZLIWY** *Forma*: typ jeduszliwy: biel-podl 1.

*Znaczenie*: 'chorujący na astmę': włod 10; biel-podl 1. BG

**JADUŚNIK** *Forma*: typ jeduśnik: os-wp AJW II m 230 s 122.

*Znaczenie*: 'trąba powietrzna': ieduśnik caŷy laz vykryńcu jw. BG

**JADUWAĆ** 'częst od jeść w zn I': aľe f\_p<sup>o</sup>ośće my zaž\_ń'ě\_ jađuwaľi mľyka [...], χ<sup>o</sup>oż\_zaž my m'ęľi [...] śtyry kr<sup>o</sup>ovy, aľe mľyka ś'ń'ę\_ jađuwało n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 55. BG

**Jadwab** zob. **JEDWAB**

**Jadwabny** zob. **JEDWABNY**

**Jadwencik** zob. **ADWENCIK**

**Jadwent** zob. **ADWENT**

**Jadwenta** zob. **ADWENT**

**Jadwentowy** zob. **ADWENTOWY**

**Jadwient** zob. **ADWENT**

**Jadwienta** zob. **ADWENT**

**Jadwientnik** zob. **ADWENTNIK**

**Jadwientny** zob. **ADWENTNY**

**Jadwientowy** zob. **ADWENTOWY**

**JADWIGA** *Formy*: typ jadzwigą: N-tar Lud VIII 40, Wierchy II 39; ~ typ hadwiga: n-tar PIJP IV 77; ~ typ hedwiga: tur AJW III m 308 s 105.

*Znaczenia*: 1. 'dawna sieczkarnia, składająca się ze specjalnej skrzynki i kosy na ruchomej dźwigni': f ty f'itacce śe sũ-me žuo na śecke lo byduą. a na tom ma-syne muvili tys f'itacka, loda, jadwiga sier 5; jadwigom žnyuy śecke dovni łącz PJPAN 37 s 336; łow AGM IV s 120; skier RŁTN XXII 240; kal AJW III m 308 s 105; jaroc jw; tur jw; koniń jw.

2. 'hak zrobiony z naturalnie wygiętego kija, na którym ewentualnie robiono karby, w szataście na hali – bacówce – służący do zawieszania nad ogniskiem kotła m.in. do ogrzewania mleka': to ȷok, zyrtka ii ŷańcusek – i'adwiga || b'arbara n-tar PIJP IV 77; Ozłozyli małom watre w sałasie, powiesili nad niom browar na jadwidze, herbe warzom Zakopane Wierchy XV 46; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 356; żyw Mies-Pog 70.

3. 'deseczka łącząca pedał z kołem w kołowrotku': włosz Fal I 87.

4. 'w żarnach: deseczka z wydrążonym otworem, w którym obraca się specjalny drążek wprawiający żarna w ruch': krak 8.

5. 'szeroka obręcz na końcu piasty koła': na ryfke muvom tyz jadwiga łas RŁTN XXVII 272.

6. 'uchwyt na łuczyno': rzesz BHKM VII 98.

7. 'dwa lub trzy fałdy z tyłu dawnego kobiecego kaftana': Na koszulę wkładano zazwyczaj kaftan zapinany pod szyją. [...] Po I wojnie światowej noszono kaftany trochę dłuższe, mające z tyłu po dwie, a rzadziej po trzy fałdy. Nazywano je kaftanem z j a d w i g ą Sand ASL V 7 s 36.

8. 'roślina – kosaciec syberyjski (*Iris sibirica*): kolb 2.

9. 'gatunek ostrej trawy': dęb 9.

10. 'odmiana gruszy, też owoc tej gruszy': dęb Zb XIV 28.

11. 'ptak – wilga (*Oriolus oriolus*): sulech GruchGwKr 129.

12. 'jakiś gatunek ważki (Odonata)': p-tryb RŁTN XXII 240.

13. 'uosobienie śmierci': piń 2.

14. 'żonaty mężczyzna wykonujący w domu kobiece prace': Jadwiga [...] gospodarz niedołączny, który gotuje i zamiata izbę za żonę puław PF V 749.

**Goła jadwiga** 'roślina – krwawnica pospolita (Lythrum salicaria)': bl SW I 870.

**Sucha jadwiga** 'roślina – tasznik pospolity (Capsella bursa pastoris)': prud SGŚ XIII 71.

**Ziele świętej Jadwigi** 'bliżej nieokreślona ogrodowa roślina ozdobna': żele śfentej jadwigi – mo křotyski boęe i nebeske, rośnie v ʰogrutku wiel RŁTN XXIX 151. BG

**JADWISIA** żart 'dawna sieczkarnia, składająca się ze specjalnej skrzynki i kosi na ruchomej dźwigni': jadwiga. Deminutywna i żartobliwa forma jadwiska tur AJW III s 105.

*Frazeologia*: jadwisia się (komuś) zaleca 'ktoś może umrzeć': dęb K II 217. BG

**JADWIŚKA 1.** 'górna część dawnego ubioru kobiecego, rodzaj mniej lub bardziej dopasowanej kurtki, bluzy; kaftan': Na piersiach nosi w lecie tylko koszulę, z przodu rozpiętą. W zimie wdziewa wieśniaczka kilka spódnic, gorset sukieny i krótki kaftan zwany jadwiśką chrzan Rud 34; jadwiska, katanka kobieca wzorzysta, zdobna szychem i paciorkami Bronowice-Kraków MPKJ II 443.

2. 'ptak – dzierlatka (Galerida cristata)': kęp 6. BG

**JADWIŻANKA** 'odmiana gruszy': strzel-opol OIW 73. BG

**JADWIŻKA** 'roślina': a. 'cykorja podróżnik (Cichorium intybus) [?]': opol ZNUJ 18 s 47; b. 'kwiat ogrodowy – aster krzaczasty (Symphyotrichum dumosum)': Jadwiżki to sóm taki kwiotki, tak fijołkowo kwitnóm ku jesiyni Ciesz

SCiesz II 135; jadwiški křitnóm na sfynto jadwiga rac SGŚ XIII 71; pszcz jw; prud jw; oles jw.

**Sucha jadwiżka** 'roślina – tasznik pospolity (Capsella bursa pastoris)': na polu rojśne ta suřou jadwiška prud PlutaDzierż 155.

**Zgniła jadwiżka** 'jw': koziel SGŚ XIII 71. BG

**Jadwokacki** zob. ADWOKACKI

**Jadwokat** zob. ADWOKAT

**Jadwukat** zob. ADWOKAT

**JADY** w przysławie: Oja jady jady, oj jady jady. Oja jady jady, tudro dona niż Wisła XV 416. BG

**Jadyjan** zob. ADIUNKT

**JADYJASZ** – tylko we Fraz: jaki jadyjasz, taki robijas 'o cřłowieku niechętym do pracy, leniwym': os-maz PIJP XXVIII s 45; ciech Wisła XV 213; ~ jaki robijas, taki jadyjasz 'jw': jaki robýjas, taki jadyjas ostroł 9; Krp PKE XVI 128. BG

**Jadyjent** zob. ADIUNKT

**JADZIĆ (SIĘ)** *F o r m y*: typ jedzić się: Orawa [Sł] KąśŚ II 1 s 386; n-tar 16, 24; ~ typ jedzić się: żyw 13; ok Żywca SKJ IV 356.

*Znaczenia*: 1. 'zabijać za pomocą trucizny; truć': i porą muřouřtköv\_my tys\_přinöjšfi, co na muřy jaźić niem DobrzNiem II 123.

2. 'wywoływać podrażnienie skóry jak przy dotknięciu czymś gorącym; parzyć': pokřyva jes pospolíce jaźönco gar 20.

**Jadzić się** 'nie goić się, ropieć': a. 'o ranie, skaleczeniu': Zdrápatek tego boláka i teraz mi sie nie kce zagojić, ba tak sie jadzi n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 356–7; cãrnã kr#o-sta, co še jyži n-tar 16; žeby še ne jeźiuo, toby dobže byuo n-tar 24; jaži mu še to uokalyceńe, ne kce še goić dqb-tar 3; řrosta še zrobiuã takã i s\_te řrosty še tag jaži myřlen PJPAN 11 s 187; żyw 13, RamŚl 22; ok Żywca SKJ IV 356; Lim; gor 2; jas

2; *króś* 9; *dęb* *K II* 218; *ok Bochni Zb I* 42; *krak PJPAN II* s 187; *siem I*; **b.** ‘o chorej, zranionej części ciała’: *n<sup>h</sup>oga mu še jaži lim* 23; ale še mi jaži ta rōka (roznoši še ji po cauy rōce) *lim* 16; *skalīcuū se reke i jaži mu še piń* 9. BG

**Jadzenie** zob. **JEDZENIE**

**Jadzwiga** zob. **JADWIGA**

**Jadźwiec** zob. **JAŹWIEC**

**Jadźwierz** zob. **JAŹWIEC**

**JAFER** *Formy*: typ fajer: *biel* 5; ~ typ jawor: *bl SW II* 123.

*Znaczenia*: **1.** ‘krzewinka leśna – czarna jagoda (*Vaccinium myrtillus*)’: *biel* 5; *Liptów [Sł] JP XV* 7; *Spisz [Sł] PKJP V* 3 s 22; *żyw* 13; *myślen MPCG IV* 41; *n-sąd PPodogr* 195.

**2.** *lm i blm* ‘krzewinka, na której rosną jagody leśne, zwykle borówki czarne’: Gąszcze nieprzejrzane – ferecyňa, jafery – potoki szumiom *wad Wierchy V* 132; Na cym rosno borówki? – U nás sie to nazywá jafēr, na jafrze *n-tar [Orawa] KąśŚ II I* s 357; *Orawa [Sł] jw*; *N-tar RWF XVII* 9, *SKJ V* 362, *Wrześ* 9, *ZborŚł* 130; *bl SW II* 123.

**3.** ‘krzewinka leśna – wrzos (*Calluna vulgaris*), wykorzystywany dawniej m.in. do karmienia krów’: Ściel [...] stanowią [...] barłóg, tj. mech, jafēr i [...] cetyňa *N-tar MatZ* 81; Krowy sie pasły po jafrze w lesie *n-tar [Orawa] KąśŚ II I* s 357; *Orawa [Sł] jw*.

**4.** ‘jeżyna (*Rubus*) [?]’: Jawory – ożyny, jagody leśne *lub PF V* 751. BG

**JAFERNIACZEK** *pśn, ekspr* ‘jafernik w zn 2 (zob.)’: Wiyńskim, chłopci wiyńskim, drobnym jaferniockiem, ej, bédziemé se mierzać piyniązki kłabućkiem *n-tar PPh II* 49. BG

**JAFERNICZEK** *pśn, ekspr* ‘jafēr w zn 2 (zob.)’: Pieklińnik, Pieklińnik, mały Pieklińniczek, w Pieklińniku chłopcy jako jaferniczek *n-tar [Orawa] KąśŚ II I* s 357; Po

lesie, po lesie drobny jaferniczek, Comuześ bacosku nie napos uowiecek *Żyw Wierchy XXVI* 216. BG

**JAFERNIK** *Forma*: typ jafernik: *n-tar [Orawa] KąśŚ II I* s 372.

*Znaczenia*: **1.** *lm i blm* ‘krzewinka, na której rosną jagody leśne, zwykle borówki czarne’: Łodyżki jafernika (tak nazywają tutaj krzaki z borówkami) [...] przechodzą łatwo pomiędzy zębami czerpaka *Orawa n-tar EP XII* 155; *Liptów [Sł] JP XLVIII* 132; *Spisz [Sł] AJPP* 292; *n-tar [Orawa] KąśŚ II I* s 357; *n-tar PTP IV* 205–6; *żyw* 13; *wad AJPP* 292.

**2.** ‘krzewinka leśna – wrzos (*Calluna vulgaris*), wykorzystywany dawniej m.in. do karmienia krów’: Wycie, jaki jafernik jest? – Z takimi fijołkowymi kwiatuśkami drobniutkiymi *n-tar [Orawa] KąśŚ II I* s 357; *n-tar [Orawa] jw* s 372. BG

**JAFERZYCZEK** *pśn, ekspr* ‘jafernik w zn 2 (zob.)’: wýrske włopc-i, wýrske, drobnym jafērīckem *N-tar ME III* 104. BG

**JAFROT** ‘pies, który ciągle szczeka’: to je taki jafrot od psa. *cəxo jafroce Kasz S II* 69. BG

**JAFROTAC** ‘bezustannie szczekać, ujadac’: to mże jakā pońmana, bo te psā tak jafrocō *Kasz S II* 69. BG

**JAFROTANIE** ‘forma rzeczownikowa cz jafrotać’: *jā bə bēł jeś spāł, kej bə nē to jafrotańē Kasz S II* 69. BG

**Jaftka** zob. **HAFTKA**

**Jaftować** zob. **I. HAFTOWAĆ**

**I. JAGA** *m* – tylko we *Fraz*: chodzić od Jagi do Magi ‘bezkutecznie chodzić od jednego człowieka do drugiego, usiłując coś osiągnąć; chodzić od Annasza do Kajfasza’: Chodzili łod jagi do magi, a pytali ło kapkym jedzynio [...] żodyn nie chcioł dać *Cieszyn [Cz] PiegKoz* 50; *ciesz RWF XVII* 38; ≈ jaki Maga, taki Jaga **1.** ‘ktoś jest taki sam (np. zły, podstępny), jak ktoś drugi; jeden wart drugiego’: *Ciesz Cinc* 17,

*K II 218*; **2.** 'rzeczy, przedmioty, którymi się ktoś otacza, świadczą o jego charakterze, sposobie bycia; jaki pan, taki kram [?]: *ciesz RWF XVII 38.* BG

**II. JAGA 1.** 'wydzielony obszar leśny; rewir': *iągý rozželune su kańeńańi ostródz SGOWM III 58; Wr StefSt 49.*

**2.** 'przecinka w lesie': do běnova je b'ez\_ las bliži *iągö jak tō steckö szt GMalb II I s 138.*

[*Por. jago*] BG

**III. JAGA** 'kobieta któtliva, pyskata; sekutnica': *jak ća, iągo, złapa za pisk, to ią ća o mur řuca, że śa iąno rozlećiš Koc SKoc II 50; to je ale iąga od babə, ona ma pəsk na závasax Kasz S II 69; Winnica [Ukr] Rocznn 202.*

Zob. **BABA, CHLEB** BG

**IV. JAGA** 'gęś': Gęś nazywają tutaj *Jagą olk Zb XI 42.* BG

**Jagac** zob. **AKAC**

**I. JAGAĆ 1.** 'polować': *Stup LPW I 294.*

**2.** 'szybko bieć, jechać; pędzić': *Stup jw.* BG

**II. JAGAĆ** żart 'jeść': *byżeż iągou? koniń 14.* BG

**JAGAĆ SIĘ** 'btyszczyć się': *n-tar [Orawa] KąsSt II I s 357.* BG

**JAGAN** 'wydzielony obszar leśny; rewir': *pojeżeš v miraxovski las po dřevo, ono leži [...] v pątnąstim iągańe Kasz S VII 104.* BG

**JAGAREK** 'młody myśliwy': *Stup LPW I 294.* BG

**JAGARKA 1.** 'kobieta myśliwy': *na bała válgö iąyarko Stup LPW I 294.*

**2.** 'żona myśliwego': *Stup jw.* BG

**JAGARSKI** *Forma:* typ jagarzki: *Stup LPW I 294.*

*Znaczenie:* 'myśliwski': *iąyarškā flin-ta. iąyaršký pes jw.* BG

**JAGARSTWO** *Forma:* typ jagarstwo: *Stup LPW I 294.*

*Znaczenia:* **1.** 'ogół myśliwych': *uu təx řič sebrało są to iąyarštwno Stup jw.*

**2.** 'zawód, zajęcie myśliwego': *me bə są vřzalo nálezě iąyarštwno Stup jw.* BG

**JAGARZ** 'myśliwy': *pön ią uuřřzyřł za iąyara Stup LPW I 295.* BG

**Jagarzki** zob. **JAGARSKI**

**JAGARZÓW** 'związany z myśliwym, odnoszący się do myśliwego': *iąyaraová nasta Stup LPW I 294.* BG

**Jagarstwo** zob. **JAGARSTWO**

**Jagelka** zob. **I. JAGIEŁKA**

**Jagent** zob. **AGENT**

**Jager** zob. **JAGIER**

**JAGIELINA** 'jodła pospolita (*Abies alba*): *sied Cyran 17.* RK

**JAGIELNIAK** 'urządzenie do obtukiwania prosa': *brzes-śl PKFP XV 38.* RK

**JAGIELNIK** *Forma:* typ jakielnik: *opol SGŚ XIII 72.*

*Znaczenia:* **1.** 'urządzenie do obtukiwania prosa': *iąguy uobrobauy v iągelniku łas RŁTN XXV 188; opol SGŚ XIII 72; p-tryb RŁTN XXII 240; łęcz PJPAN 37 s 337; łow RŁTN XXII 240; pog Grój i Pias SKJ IV 364; wegr AGM V m 224; wys-maz PF IV 822; ostroł AGM V m 224.*

**2.** 'budynek, pomieszczenie, w którym znajduje się to urządzenie': *do iągelnika pojeřauy PJPAN 37 s 337; bl SWil I 428.*

**3.** 'garnek do gotowania kaszy jaglanej': *Itża Rad I 73; bl SWil I 428.* RK

**JAGIEŁCZKA** *Forma:* typ jegieleczka: *ostroł SkierP II 227.*

*Znaczenie:* *pśn, ekspr 'kasza jaglana': Nie bande jo syra jadła [...] Tylo bande jegietecki, Jazgarzunki jek skiereci jw.* RK

**I. JAGIEŁKA** *zwykle lm Forma:* typ jagelka: *Koc SKoc II 51.*

*Znaczenia:* **1.** 'obtuczone, obtuskane ziarno prosa; kasza jaglana': *iąk posype įim (kurcokom) iągeukuf, to źrom, tai-*



no śpivajom łęcz PJPAN 37 s 336; jak še uożyńiū paveuek za uyzecke jaģeuek, poion sobe ślaxćonke, najścaūa mu v maślonke [pśn] sier 5; kurćynta muśauy źryć te [...] jaģouke n-tom SobWpśr 269; [rym] Ciech Wiśta XVII 32; koniń 14; czar SobWp 28; ryp MacSł 185; Koc SKoc II 51; ~ w por: jaiķa maluške jaģ jaģeūki wiel 6.

2. 'grudka maśta': Lycyli gruźlice, nalali do flaski śłodkiego mlyka i trza było strzonsać, zakiyim po tym śkle nie schodzyły takie jagły, jagielki n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 357; muśim to maśto eśce dłuźe robić, bo tak vēle ma jaģelkōv Koc SKoc II 51.

3. 'krosta': pd ok Chrzanowa MPKJ VII 419.

4. 'todyga młodego szczawiu': radomsz MPTL XIII; koniec jw; p-tryb jw; raw-maz jw. RK

**II. JAGIELKA 1.** 'świerk pospolity (Picea abies)': lip 6.

2. 'młody pd drzewa iglastego': poślim zbjięrac te sosnowe jaģeūki na sērōp st-gdań 9. RK

**III. Jagielka zob. IGIELKA**

**JAGIENKA** 'młoda owca': os-maz AGM II m 55 s 20. RK

**JAGIEN** 'jagnię': niem AJŚ VII s 42. RK

**JAGIER** *Formy*: typ jager: Syc SGŚ XIII 154; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 378; ≈ *M lm* jagrzy: Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 272; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 378; poza tym nie podano; ≈ *forma niepozwalająca rozstrzygnąć o postaci jager czy jagier*: brzes-śl 2.

*Znaczenia*: 1. 'myśliwy': no tak śfi na p<sup>l</sup>o<sup>f</sup>ōfke, jaģri – tyn, co ma fłinte a stżyłā Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 272; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 378.

2. 'żołnierz wyszkolony w strzelaniu z broni palnej; strzelec': maūax syńkōf pśi jaģrax ryb 4; u jaģrōf brzes-śl 2.

3. 'uzbrojony strażnik celny na granicy Galicji i Węgier za czasów austriackich': N-tar ZborSł 138.

4. 'strażnik leśny': syc SGŚ XIII 154; Syc jw; N-tar ZborSł 138.

Por. **JEGIER** RK

**JAGIERKA** 'polowanie': vžōn śykkyre i vovalył kernoza po łepe. a cały u-radośńōny nad łekōm jaģerkōm seł poveźeć swojyĭ staryĭ Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 61; [rzd] n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 378.

Por. **JEGIERKA** RK

**I. JAGLAK** 'pieróg z nadzieniem z kaszy jaglanej': kaśa jaģlānā na pyrogi; mōvā tys jaģlāk; jy še z mlykām albo ze suōninōm niź 5. RK

**II. JAGLAK** 'jagnię, niekiedy nieco starsze': jaģloka złapoł łas RŁTN XXII 240; spśedōū jaģlō<sup>u</sup>ka, takĕg<sup>u</sup>o<sup>e</sup> sk<sup>u</sup>o<sup>e</sup>pka złotow B II 26; kraś 14; radomsz RŁTN XXII 240; opocz 3; byd AJK VIII m 378; wyrz jw i s 169; sęp-kraj PKJP II 1 s 64; ~ 'płci męskiej': W pogłowiū owczym wyrōźnia się jaģloki (barany) i jaģlińcia (owce) opocz MPTL XIII 180.

Por. **JAGNIAK** RK

**III. JAGLAK** 'podgrzybek brunatny (Boletus badius)': na śińoki pīrvu godaly jaģloki. jaģloki to sō śińoki, bo ja- go uźne, to śińeje, jaģby go v atramāńce umocoū kolb 3. RK

**Jaglana zob. JAGLANY**

**I. JAGLANKA** *Forma*: typ jeglanka: nidz SGOWM III 59.

*Znaczenia*: 1. 'kasza jaglana': kur-contkom dałam jaģlonki i tak śpivajo opat 13; jaģlanke čśa ũparovać, a grycaŋki dodać do kiski iłź 14; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 357; boch MPTL X 1 s 209; krak 12; radomsz 5; siem 3; nidz SGOWM III 59.

2. 'zupa z kaszy jaglanej': prud SGŚ XIII 72; Kal K II 218.

3. 'słoma z prosa': tar-gór 4. RK

**II. JAGLANKA** 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): chojn MPKJ III 169; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*): chojn LPW I 294. RK

**JAGLANNY** *Forma*: typ jeglanny: szczyc SGOWM III 59.

*Znaczenie*: 'przym od I. jagła w zn I': kaša jaglãnnã na pyrogi niŹ 5; jeglanna kasa i fpšut proso šefi szczyc SGOWM III 59; kaša jaglanna je troŹi grupša ot jańč-mjanni šwiec 4; jaglanne krupi sò s prosa, ale 'u\_nas tãgo n'i\_ma szt GMalb II I s 93; tarnob LL XIX 3 s 34; gar 19; lip 2; ryp MacSł 185; złotow B II 26; tcz 3. RK

**JAGLANY** *Formy*: typ jeglany: biał-podl I; sied 3; os-maz 10; mław 1; ostroł 9; koln PBTN XVIII 49; białos Kudz 151; pis SGOWM III 59; ~ typ aglany: sied Cyran 110; ~ typ laglany: bił Mazur I 100; kiel RŁTN XXIV 153; skier AWK IV 520.

*Znaczenie*: 'przym od I. jagła w zn I': pėkly piruk s pšenicny młki s kasõ jaglanõ kolb 3; kasa jaglana s flakami, z mėsem, košci, Źoberek troŹe sand 13; f ty stãpŹe kasa še uobrabŹaŹa jaglana, a grycana to v zarnaŹ wėgr 5; jęglany kasy to ne pšekraši ostroł 9; φ stempe to proso še tŹukuo na kase jeglanõ pis SGOWM III 59; jaglano kaša jeŹ dobro, ale tšeba jom umiŹ ugotovać koniń 14; Powiadajo na mnie, ze ja hrubã w pasie, dy ja wychowanã na jaglanej kasie [pšn] n-tar [Orawa] KašSł II I s 357; pszcz SGŚ XIV 153; strzel-opol jw; n-tar ME IX 202; myšlen PJPAN 11 s 194; kroš 2; brzoz I; jaros I; dęb ME VII 97; tarn jw I 262; boch MPTL X I s 209; krak PJPAN 11 s 194; olk AWK IV 520; dqb-tar 5; miel AWK IV 520; tarnob jw; bił Mazur I 100; tom-lub Pelc III m 94; hrub jw; zam jw; kras jw; kraš AWK IV 520; opat jw; bus jw; piń jw; jęd jw; radomsz RŁTN XXII 240; włosz AWK IV 520; kiel RŁTN XXIV 153; konec AWK IV 520; itŹ jw; lub Pelc III m 94; chłm jw; włod jw; lubar jw; puław AWK IV 520;

kozien jw; rad jw; opocz jw; p-tryb RŁTN XXII 240; wiel jw; sier jw; łas jw; brzez jw 241; łęcz PJPAN 37 s 336; łow RŁTN XXII 240; raw-maz AWK IV 520; skier jw; grój jw; gar jw; łuk jw; radz-podl Pelc III m 94; biał-podl I; sied 3, Cyran 110; miń-maz 1; prusz 1; os-maz 10; pułt AGM V s 134; sierp 7; mław 1; mak-maz AGM V s 135; koln PBTN XVIII 49; białos Kudz 151; Mr zach SGOWM III 59; kal 24; ryp 2; tor MacSł 185; Kasz S II 69.

**Jaglana** w uŹyciu rz. 'kasza jaglana': biel SGŚ XIII 72; strzel-opol jw. RK

**JAGLARZ** 'młynarz zajmujący się obrabianiem prosa na kaszę jaglanã': koniń 14. RK

**JAGLASKA** 'świerk pospolity (*Picea abies*): [spodad] Olec SGOWM III 87; [spodad] GiŹ jw.

Por. **JEGLASKA** RK

**JAGLĄTKO** 'jagnię': jaglõntko to ma-ua uoŹecka syc SGŚ XIII 73; take ładne juŹ beło to jaglãtko itŹ 14; f xľěv'ie mõmy maŹe jaglõntka złotow B II 26; strzel-opol SGŚ XIII 73; chrzan MPKJ VII 397; kraš RŁTN XXII 240; sand jw; radomsz jw 241; włosz 4; kiel 22; konec RŁTN XXII 240; rad jw; opocz jw; p-tryb jw; wiel jw; łas jw; raw-maz jw; czar SO XIV 69; lip 3.

Por. **JAGNIĄTKO** RK

**JAGLĄTUCHNO** *ekspr* 'jagnię': p-tryb RŁTN XXII 240; wiel jw. RK

**JAGLECZKA** *ekspr* 'samica owcy': wiel RŁTN XXII 240. RK

**JAGLEJ** mi Ź *Formy*: ≈ rodz m: biel-podl LS II A 203; ~ rodz Ź: biel-podl jw; poza tym nie podano rodz.

*Znaczenie*: 'świerk pospolity (*Picea abies*): biel-podl jw; koln AGM VI m 259.

Por. **JEGLEJ** RK

**JAGLEJA** *Forma*: typ agleja: wys-maz PF IV 823.

*Znaczenie*: 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): Jagleja, agleja wys-

-maz jw; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*): sok-podl jw 201.

Por. **JEGLEJA** RK

**JAGLEŃ** 'jagnię': opol AJŚ VII s 42.

RK

**JAGLEWI** 'związany z igłą, odnoszący się do igły – liścia': Kasz LPW IV 1385.

RK

**JAGLEWIE** n, zb *Formy*: typ aglewie: Koc SKoc I 2; kościer AJK VII m 312 s 79; ≈ D lp -a: st-gdań 9; tcz 3; Koc SKoc I 2; chojn S II 69; Kasz pd-wsch LPW I 294; -u: kościer AJK XI s 170.

*Znaczenie*: 'liście drzewa iglastego; igliwie': jaglewje to je to, co tera popadiva s chojnaka st-gdań 9; pęuan las lęži jaglewja tcz 3; aglevam okrivali davni kopce z bulvami abo rozpalali ogań Koc SKoc I 2; tuch MPKJ III 273; wqb LS II A 205; chojn S II 69; kościer AJK VII m 312 s 79, XI s 170; byt 2; Kasz pd-wsch LPW I 294.

Por. **JEGLEWIE** RK

**JAGLĘ** *Formy*: typ laglę: olk Krak II 156; jęd AWK III 329; kiel RŁTN XXIV 153; ≈ D lp -a: sęp-kraj PKJP II 1 s 88; poza tym -ęcia lub nie podano; ~ D lm -ętów: złotow jw s 85; sęp-kraj jw s 88.

*Znaczenia*: **1.** 'jagnię': starusek pšyset i dāu mu jagle [...] i pežāu mu s<sup>h</sup>ova zāklęncā do tego jagleńca chrzan MPKJ VII 395; ju jagle staneło na noći itž 14; Dam ja Ci owce z laglęciem, to będzies miała z dziecięciem [pšn] olk Krak II 156; strzel-opol AJŚ VII s 42; tarn 5; boch RŁTN XXII 240; miel AWK III 329; kraś jw; sand jw; opat jw; bus jw; piń jw; jęd jw; radomsz RŁTN XXII 240; włosz AWK III 329; kiel RŁTN XXIV 153; koniec AWK III 329; puław jw; rad jw; opocz jw; p-tryb RŁTN XXII 240; wiel jw; tas jw; tódz jw; raw-maz AWK III 329; czar SO XIV 69; lip 3; złotow PKJP II 1 s 85; sęp-kraj jw s 88; ~ 'płci żeńskiej': W pogłowiei owczym wyróżnia

się jagloki (barany) i jaglińcia (owce) opocz MPTL XIII 180.

**2.** 'młode kozy; kozłę': k<sup>h</sup>o<sup>h</sup>ēže jagle złotow B II 26.

**3.** 'młode sarny': te męede sarny to pozyvajōm jagle n-tom 2.

Por. **JAGNIĘ** RK

**JAGLECI** 'jagnięcy': Wp pn AJK IX m 418.

Por. **JAGNIĘCI** RK

**JAGLĘCY** 'jagnięcy': jaglancō<sup>h</sup> veu-na, skōrka złotow B II 26; Wp pn AJK IX m 418.

Por. **JAGNIĘCY** RK

**JAGLI** 'jagnięcy': wyrz AJK IX m 418 s 108.

Por. **JAGNI** RK

**JAGLIA 1.** 'drzewo': **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*): chojn LS II A 204; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*): Koc Pobt 153.

**2.** 'drobne gałęzie sosnowe': Koc jw.

Por. **JAGLIJA, JEGLIA** RK

**JAGLIC** z 'liść drzewa iglastego; igła, szpilka': iōgl'ec wej AJK VII s 77. RK

**I. JAGLICA** *Formy*: typ jeglica: syc SGŚ XIII 72; suw 1; ~ typ iglica [iglica, jiglica]: ok Raciborza PF VI 694; bial-podl 1; sierp 7; al-kuj JP LI 278; ryp MacSt 181; tor jw; ~ typ jalica: gtnń 2.

*Znaczenia*: **1.** 'przewlekłe, zakaźne, wirusowe zapalenie spojówek i niekiedy całego oka, charakteryzujące się występowaniem żółtawych grudek – jagiet; trachoma': χοροвою na jagleńca ryb SGŚ XIII 72; te krosty, co byuy na brvi, to jagleńca sier 5; na jiglice to uoci s<sup>h</sup> cervōne ji mrugafki puynō ji bolō sierp 7; kozuosko vuatkova māua tyš te jagleńca i doxtur z ryxvaua [nw] jom vylicyū koniń 14; ciesz 15; Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 72; syc jw; dąb-tar 3; piń 9; radomsz RŁTN XXII 240; koniec 12; opocz RŁTN XXII 240; wiel jw; łęcz PJPAN 37 s 336; łow RŁTN XXII 240;

bial-podl 1; siem 3; suw 1; al-kuj JP LI 278; ryp MacSł 181; tor jw.

2. 'angina': gtnń 2.

3. 'kasza jaglana [?]': ok Raciborza PF VI 694.

**Jaglice** 'przewlekłe, zakaźne, wirusowe zapalenie spojówek i niekiedy całego oka, charakteryzujące się występowaniem żółtawych grudek – jagieł; trachoma': uõn ma jaglice na ʰoçax świec 4. RK

**II. JAGLICA** *Forma*: typ jalica: Stanisławów 3 [Ukr].

*Znaczenia*: 1. podano w lm 'liść drzewa iglastego; igła, szpilka': włoc MAGP XII m 551.

2. 'las iglasty': Jalica – las zarośnięty jodłami i smerekami Stanisławów 3 [Ukr].

Por. **I. JEGLICA** RK

**III. JAGLICA** 'jakaś roślina': radz-podl PF VI 231. RK

**IV. JAGLICA** 'owca, zwykle młoda': s ty jaglicy ius ɣyle małam wełny iłż 14; radomsz RŁTN XXII 240; wiel PKJP X 80; tow AGM II m 55; raw-maz jw.

Por. **JAGNICA** RK

**V. Jaglica** zob. **I. IGLICA**

**Jaglice** zob. **I. JAGLICA**

**I. JAGLICZKA** 'owca, zwykle młoda': p-tryb RŁTN XXII 241; wiel jw; brzez AGM II m 55; tow jw; gtnń jw.

Por. **JAGNICZKA** RK

**II. Jagliczka** zob. **IGLICZKA**

**JAGLICZUCHNA** *ekspr* 'owca': wiel RŁTN XXII 241. RK

**JAGLIJA** *Forma*: typ aglija: st-gdań AJK I m 50 s 137; Koc SKoc I 2; chojn AJK I m 50 s 137; kościer LS II A 204.

*Znaczenia*: 1. 'drzewo iglaste': v našim leše same jaglije rosno Koc SKoc I 2; a. 'świerk pospolity (Picea abies)': f tyx jaglijax rosno pravżifki świec 4; ta jaglija ešče mõi žaduš sažet Koc SKoc II 51; švjyrk || jaglijõ [st] chojn 8; ostroł LS II A 203; pis SGOWM III 94; byd AJK I m 50

s 137; Złotow MPKJ III 273; tuch AJK I m 50 s 137; Grudź MPKJ III 389; st-gdań AJK I m 50 s 137; tcz jw; szt GMalb II I s 209; kwidz jw; chojn AJK I m 50 s 137; kościer LS II A 204; kar AJK I m 50 s 137; Kar S II 69; ~ w por: ta ma proste nogi jak aglije Koc SKoc I 2; prosti jak i'aglija Kar S II 69; b. 'jodła pospolita (Abies alba)': chojnaki sõ z jaglijõf st-gdań 9; chojn 11.

2. 'choinka na Boże Narodzenie': st-gdań LS II A 204.

3. zb 'gałęzie drzew szpilkowych': přovõz furą i'aglije Kar S II 69; kościer AJK I m 50 s 137.

4. zb 'liście drzewa iglastego; igliwie': jaglija beřo d'o\_sceleña Kar S II 69; gdań AJK VII m 312 s 79.

**Jaglaja czarna** 'jakiś gatunek drzewa': świec PKFP VII I s 134.

**Jaglaja siwa** 'świerk srebrny (Picea pungens) [?]': ta siwa jaglija bježõ na grobi take lepše luže st-gdań 15.

Por. **JAGLIA, JEGLIJA** RK

**JAGLIJE** n, zb 'liście drzewa iglastego; igliwie': tuch AJK VII m 312 s 79. RK

**JAGLIJKA** 'choinka na Boże Narodzenie': Resz SGOWM III 95; szt RŁTN XIII 24.

Por. **JEGLIJKJA** RK

**JAGLIJOWY** *Forma*: typ aglijowy: Koc SKoc I 2.

*Znaczenia*: przym od jaglija 1. w zn 1a: f tiɣ jaglijoviɣ, f tiɣ lasax pampkõf peuno je tcz 7; las jaglijovi Koc SKoc I 2.

2. 'wykonany z drewna świerkowego': aglijove deski Koc jw.

Por. **JEGLIJOWY** RK

**I. JAGLINA** 'stoma z prosa': niem DobrzNiem II 40. RK

**II. JAGLINA 1.** 'drzewo': a. 'świerk pospolity (Picea abies)': kościer 6; b. 'jodła pospolita (Abies alba)': sied Cyran 17; Kościerzyna LPW I 294.



2. zb 'gałęzie jodłowe': *tas PJPAN 49 s 54; bl RĚTN XXII 241.*

Por. **I. JEGLINA** RK

**JAGLINKA** 'jałowiec pospolity (*Juniperus communis*): kościer AJK III s 94.

Por. **JEGLINKA** RK

**JAGLISTY** 'związany z igłą, odnoszący się do igły – liścia': *jağliste žževo lip 6.*

Por. **I. JEGLISTY** RK

**JAGLIWIE** *n*, zb *Forma*: typ agliwie: *st-gdań AJK VII m 312 s 79.*

*Znaczenie*: 'liście drzew iglastych; igliwie': pšniešlim z lasa jağlivje, žebi ta kula z gnojem zasipać *st-gdań 3*; suxe jağlivje d<sup>uo</sup>šbre d<sup>uo</sup>š uo<sup>eg</sup>ña r<sup>uo</sup>šbi<sup>añ</sup> złotow B II 26; *zaw RĚTN XXXV 99*; wyrz MAGP XII m 551; *sęp-kraj AJK XI s 170*; *tuch jw VII m 312 s 79*; *st-gdań jw*; *chojn LPW I 294*; *kościer MAGP XII m 551*; *kar Bisk 20.*

Por. **JEGLIWIE** RK

**JAGLIWIO** *n*, zb 'jagliwie (zob.)': *złotow AJK VII s 79.*

**JAGLIWO** *n*, zb 'jagliwie (zob.)': *kościer AJK VII s 79.*

**I. JAGŁA** *Formy*: typ igła: *ok Raciborza PF VI 694*; ~ typ jegła: *Ciesz SGŚ XIII 72*; *sied BasStudia 19*; *miń-maz jw*; *przas jw*; *ostroł LL V 4–6 s 101*; *koln BasStudia 19*; *mraq SGOWM III 59*; *pis jw*; *Mr zach jw.*

*Znaczenia*: **1.** zwykle *lm* 'obtłuczone, obtłuskane ziarno prosa; kasza jaglana': *jak kupyři jağou abo pogajskyx krup, to še žeci radovaųy opol PJPAN 6 s 180*; *tera to še ny je tela tyx jağuf, co kedyš strzel-opol SGŚ XIII 72*; *jak proso vymucom, ve muynje uomylom, to jağuy som sier 5*; *po jağle to ni ma šiųy tecz PJPAN 37 s 336*; *stym-pa – to, co jeğuy tuco v nej. tša fest bzić as ta skorupa odleci pis SGOWM III 59*; *dovni jağuy kupovali lo kurčont. dopiYRO v Lubelskym my še dovježefi, že to še jy. proso pošuo na muyn, tam skórke uodarfi,*

*a zaš\_to ze šrotka v\_mlyku g<sup>h</sup>otovaři i jedři f\_puešće. jağuy buųy dobre n-tom 2*; *š<sup>u</sup> jağui, take krupi s prosa, ale mi tēgo nie jēma szt GMalb II 1 s 138*; *niemal oggw, zob. Geografia.*

**2.** 'kasza gryczana': *kęp AJW I s 137*; *al-kuj jw.*

**3.** 'roślina – proso (*Panicum*):' *šeįymy troxa jağuv dlo papagaia ('papugi') pszcz SGŚ XIII 72*; *kaša jağlano š čego je? – z jağlōf. to šeįom. s prosa, no brzoz I*; *jağlō ju zis niyt nie seje, dlatego jağlanex krōpōv ju viece ni ma Kasz S II 69.*

**4.** 'grudka masła': *Jak sie juz robiom jağly, to sie juz masło zrobi hnet! n-tar [Orawa] Kąsł II 1 s 357*; *myšlen PJPAN 11 s 194.*

*Geografia*: *Zn 1.* – *niemal oggw, sporad na Kasz.* RK

**II. JAGŁA** *Forma*: typ jogła: *sied Cyran 137.*

*Znaczenia*: **1.** 'drzewo iglaste': *wyrz AJK I m 50 s 138*; **a.** 'świerk pospolity (*Picea abies*):' *chojn pn-zach S II 69*; *chojn AJK I m 50 s 138*; *kościer jw*; *byt 2*; **b.** 'jodła pospolita (*Abies alba*):' *jogua || jodua sied Cyran 137*; **c.** 'sosna zwyczajna (*Pinus sylvestris*):' *chojn LPW I 294.*

**2.** *podano w lm* 'liść drzewa iglastego; igła, szpilka': *chojn AJK VII m 312 s 77*; *kościer jw.*

Por. **I. JEGŁA** RK

**Jagłowiec** *zob. I. JAŁOWIEC*

**JAGŁWIE** *zb Forma*: typ jegłwie: *nidz SGOWM III 59.*

*Znaczenie*: 'kasza jaglana': *jw. RK*

**Jagnieszka** *zob. AGNIESZKA [Supl.]*

**JAGNI** 'jagnięcy': *chodz AJK IX m 418 s 108*; *Słup LPW IV 1385.*

Por. **JAGLI** RK

**JAGNIACKO** 'jagnię': *Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 77*; *Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 26.* RK

**JAGNIACZALEK** *rdz Forma*: typ jagniaczalek: *Mr i Wr PF XXII 230*.

*Znaczenie*: 'jagnię': jw. RK

**JAGNIACZEK** *Forma*: typ jagniaczek: *siem 1; os-maz BasStudia 19; pułt jw; mław 1; przas BasStudia 19; ostroł jw; koln jw; łom jw; białos 1; graj BasStudia 19; suw PKJP II 2 s 103; Giż SGOWM III 59; Pis jw; szczyc jw; nidz jw; Mr i Wr jw; Olsztyn StefZ I 166–7; Wr StefSł 50*.

*Znaczenia*: 1. 'jagnię': perše runo, jek jagniącki take gołifi *suw 1*; jagnoček, kedy maleńki jest, kedy tak še okoći, jednego jegnočka ma *szczyc SGOWM III 59*; naša uofca ma dva jegnĩacki *Wr StefSł 50*; jagnoček dosyż żyścułny, byże še uovu koniń 14; uofca pševaźne ma dva jagnĩacki *tcz 3; brzez RLTN XXII 241; raw-maz PJPAN 35 s 92; soch jw 4 s 13; biel-podl jw 35 s 92; Wys-maz; os-maz BasStudia 19; pułt jw; mław 1; ciech PJPAN 35 s 92; przas BasStudia 19; ostroł jw; koln jw; łom jw; graj jw; suw PKJP II 2 s 103; Giż SGOWM III 59; Pis jw; nidz jw; Mr i Wr jw; poz PJPAN 35 s 92; ryp 1; Koc SKoc II 51*.

2. *pśn 'młode kozy; koźlę'*: Koza siwo, koza siwo Łogóneckkam kiwo. Gdyby nie kiwała, Toby jegniozczka mniała *Olsztyn StefZ I 166–7*. RK

**JAGNIACZY** *Forma*: typ jagniaczy: *białos Kudz 151*.

*Znaczenie*: 'jagnięcy': jagnĩaći ogõn tšima *szt GMalb II 1 s 138; białos Kudz 151; tuch AJK IX m 418; st-gdań jw; tcz jw; kwidz jw; chojn jw; kościer jw*. RK

**JAGNIAK** *Forma*: typ jagniak: *siem 1; wys-maz PF IV 823; os-maz 10; mław 1; przas FrKurp 36; ostroł 9; białos Kudz 151; sokól 2; suw PKJP II 2 s 28; giż SGOWM III 59; olec jw; nidz jw; Mr i Wr SWM III s 35; resz SGOWM III 59; Ostróda jw*.

*Znaczenia*: 1. 'jagnię, niekiedy nie-co starsze': uofca še uokoćia ji mo tšy

jagnióki *łęcz PJPAN 37 s 337; jak baranek (mały), to jagnę, jak vókse, to jagnĩak łuk 12; žimovo poro, f styćnu, pokoćifi še jagnĩaki siem 3; barana ji uoyecke z jegnĩakańi ze dvõma mam ostroł 9; ofča še okoćia, ma tam jnego abo dva jegnĩaki olec SGOWM III 59; zeby tyn jagniók byya uovečka, to bym jom uovalfi koniń 14; jag bandu dva jagnióki, to jedyngo spšeduma lip 2; włod 6; kozien RLTN XXII 241; opocz jw; sier jw; łow jw; raw-maz jw; skier jw; grój AWK III 329; gar Warchoł 122; bial-podl 1; sied Cyran 16; soch PJPAN 4 s 11; sok-podl Cyran 16; siem 1; wys-maz PF IV 823; os-maz 10; pułt 5; płoc 4; sierp 7; mław 1; przas FrKurp 36; białos Kudz 151; sokól 2; suw PKJP II 2 s 28; giż SGOWM III 59; mrąg jw; nidz jw; Mr i Wr SWM III s 35; resz SGOWM III 59; Ostróda jw; kal 24; wąg PKJ XVI 132; szub AJK VIII m 378; włoc 4; ryp MacSł 65; tor jw; byd AJK VIII m 378; wyrz jw; złotow B II 26; tuch AJK VIII m 378; chelmiń jw; n-miej 1; grudz AJK VIII m 378; świec jw; st-gdań jw; tcz jw; Koc SKoc II 51; szt AJK VIII m 378; mal jw; kwidz jw; gdań jw; chojn jw; kościer jw; Kasz pd-wsch S VII 104; Kasz Ram 59; Słup LSW I 377; ~ w por: jegnĩaki jek kul ('jak snop') *suw PKJP II 2 s 28*.*

2. 'młode kozy; koźlę': jegnok u kozy i u opcy *resz SGOWM III 59*.

3. 'mężczyzna o jasnych włosach; blondyn': *płoc PJPAN 35 s 70*.

Por. **II. JAGLAK** RK

**JAGNIARZ** 'pasterz zajmujący się jagniętami': *Ciesz ME XIV 163*. RK

**JAGNIASZEK** 'jagnię': 'l'agnõšk *wej LPW I 294; Słup jw*. RK

**JAGNIĄCZKA 1**. 'owca pierwszy raz okocona': *n-tar 28*.

2. 'wełna z jagniąt': *lim 16; n-sąd PIJP IV 77*. RK

**JAGNIĄTECZKO** *ekspr 'jagnię'*: Pa-sła pastereczka młode jagniąteczka [*pśn*]

Rozbark-Bytom *PieśniŚl II* 304; *kar LPW I* 294; *Kasz Ram* 59; *Stup LPW I* 294. *RK*

**JAGNIĄTKO** *Forma*: typ jagniątko: *wej S III* 5.

*Znaczenie*: 1. 'jagnię': 'oveckí becały, b<sup>o</sup>o jagnióntka zostały f<sub>o</sub>sope *n-tar* [*Spisz*] *ZNUJ* 278 s 56; po persym <sup>o</sup>okoceńu máua čsy jagnióntka i fšystłke še *χovajo koniec* 12; uoviecka cý baranek, jagniótko *węgr* 5; pastyże pšyńešli panyjezusovi jagnuntka f podarku *kal* 24; Mam ci, Kasieńko, czworo bydlatek, Osiem jagniątek, dwoje prosiątek [...], Takie wiano mam, Kasieńko [*pśn*] *tań KunWes* 51–2; *Cieszyn [Cz]* *ZNUJ* 495 s 77; *ciesz* 17; *rac SGŚ XIII* 73; *koziel jw*; *tar-gór* 4; *Strzel-opol SGŚ XIII* 73; *opol jw*; *lubl jw*; *n-tar [Orawa]* *PIJP IV* 77; *n-tar jw*; *zyw* 5; *myślen PJPAN* 11 s 73; *kroś* 9; *krak PJPAN* 11 s 73; *miech* 9; *hrub* 4; *piń RŁTN XXII* 241; *radomsz jw*; *lub* 2; *włod* 6; *puław RŁTN XXII* 241; *kozien jw*; *opocz jw*; *p-tryb jw*; *wiel jw*; *sier jw*; *gar* 21; *luk* 7; *miń-maz FrMaz* 124; *mław jw*; *Mr i Wr SWM III* s 35; *rawic PKJP III* 3 s 145; *koniń* 14; *poz* 2; *szam* 7; *złotow B II* 26; *chosz [Wilno Lit] PF XX* 292; *wej S III* 5; *Kasz LPW I* 294; *Stup LSW I* 377; ~ *w por*: skące jak jagniótk<sup>o</sup> *Kasz LPW I* 294.

2. 'młode kozy; kozłę': jagnię, jagniótko albo k<sup>o</sup>oźle še m<sup>o</sup>vi lub 2.

*Frazeologia*: pokorny jak jagniątko 'bardzo pokorny': *wej S III* 5.

*Por. JAGLĄTKO* *RK*

**JAGNIĄTUSZKO** *ekspr* 'jagnię': *Stup LPW I* 294. *RK*

**JAGNICA** *Forma*: typ jegnica: *ostroł* 9; *Mragowo SGOWM III* 59; *Pis jw*.

*Znaczenie*: 'owca': a. 'młoda, która nie miała jeszcze jagnięcia': jagnica, co ni ma jagnót *kiel* 22; jęgnica – kedy ni ma m<sup>o</sup>odego *Mragowo SGOWM III* 59; duza jęgnica b<sup>o</sup>ya *ostroł* 9; *n-tar PIJP IV* s 78; *n-tar [Orawa]* *KąśŚl II* 1 s 357; *lim* 13; *rad AGM II* m 55; *wiel PKJP X* 80; *brzez AGM*

*II* m 55; *łow jw*; *skier jw*; *grój jw*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *pias jw*; *prusz jw*; *soch jw*; *gtnń jw*; *n-dwor jw*; *wołom jw*; *węgr jw*; *os-maz jw*; *pułt jw*; *płoc jw*; *sierp jw*; *mław jw*; *ciech jw*; *przas jw*; *mak-maz jw*; *koln jw*; *łom jw*; *graj jw*; *Pis SGOWM III* 59; *Mr i Wr PF XXII* 222; *ryp AGM II* m 55; b. 'pierwszy raz okocona': *n-tar* 21; *N-tar ZborŚl* 131.

*Por. IV. JAGLICA* *RK*

**JAGNICZARKA** 'owca pierwszy raz okocona': *lim MPTL X* 1 s 26. *RK*

**JAGNICZKA** *Forma*: typ jegniczka: *ostroł* 9.

*Znaczenie*: 1. 'młoda owca, która nie miała jeszcze jagnięcia': Barán to barán, a jak jagnicka, to wiy pán, ze to sie różni, bo jagnicka bez rogów, niy? To samice som. No to to jagnicki, a có sie okocyły, to juz som owce *n-tar [Orawa]* *KąśŚl II* 1 s 357; jęgnicka cý baranek *ostroł* 9; *n-tar PIJP IV* s 78; *n-tar [Spisz] jw*; *n-sąd jw*; *sier RŁTN XXII* 241; *brzez AGM II* m 55; *gar jw*; *pułt jw*; *koln jw*; *łom jw*; *bl SWil* I 429.

2. 'wełna z jagniąt': jagnicka to z jagniónt, yej, jak še pirsy ros stšize, koło sfon-tego jona *n-tar [Spisz]* *PIJP IV* s 78.

*Por. I. JAGLICZKA* *RK*

**JAGNICZKOWY** 'dotyczący jagniczki, właściwy jagnicze – młodej owcy': Jagnickowe futerko *n-tar [Orawa]* *KąśŚl II* 1 s 357. *RK*

**JAGNIĆ SIĘ** 'o owcy: kocić się': nu teras ovecku<sub>u</sub> 'u<sub>u</sub>nas nie<sub>u</sub>ma, ješče ni jagniła<sub>u</sub>ša *Wilno [Lit]* *Polgow* I 215. *RK*

**Jagniesia** *zob. AGNIESIA [Supl.]*

**Jagnieszka** *zob. AGNIESZKA*

**JAGNIETKI** *lm* 'odmiana jabłek': *Ciesz SGŚ XIII* 73. *RK*

**JAGNIĘ** *Formy*: typ jagnię: *Cieszyn [Cz]* *ZNUJ* 495 s 77; ~ typ jagnię: *wej S III* 5; ≈ *D lp* -'a: *lub* 8; *poza tym* -'ęcia *lub* nie *podano*; ~ *D lm* -'ętów: *iłż RŁTN XXII* 241.

*Znaczenia:* 1. 'młode owcy': jagniąnta to s<sup>o</sup> ma<sup>y</sup> ofcy koziel SGŚ XIII 73; ke se uofca uok<sup>o</sup>o<sup>y</sup>ła, tag je d<sup>o</sup>ńeśli aji z i'agnińcym d<sup>o</sup> izby Orawa [St] ZNUJ 151 s 40; xeba nie beże ze<sup>o</sup> to jagnie konec 12; to jagnie nie vidaż, żeby sa<sup>o</sup>, suabe iakeś cy coś koniń 14; sk<sup>o</sup>rki z jagnińco s<sup>o</sup>m d<sup>o</sup>bre na kożu<sup>x</sup> n-tom 2; naša owca ma<sup>o</sup> dva łagnąta wej S III 5; v tym jagnącu nie b<sup>o</sup>ło sarce Kasz LPW I 294; ma<sup>o</sup>łé t<sup>o</sup> jagni, ali jak šeż mišency, to wže owca Tarnopol I [Ukr]; oggw; ~ w por: ten x<sup>o</sup>łopč<sup>o</sup>k tak za m<sup>o</sup>g<sup>o</sup> x<sup>o</sup>jezi jak jagną za u<sup>o</sup>ec<sup>o</sup> Kasz Ram 59.

2. 'młode kozy; koźle': jagnie, jagn<sup>o</sup>tko abo k<sup>o</sup>oźle se m<sup>o</sup>vi lub 2; gr-maz PIJP III s 72; sierp jw; m<sup>o</sup>ław jw.

3. 'młode krowy; cielę': Śl SGŚ XIII 73.

*Frazeologia:* spokojny jak jagnię 'bardzo spokojny': spokojny tyn żećok taki jag jagnie kal 24; k<sup>o</sup>ń spokojni jak jagną Kasz S II 70.

Por. JAGLE<sup>o</sup> RK

JAGNIĘCI 'jagnięcy': tor AJK IX m 418 s 107; świec jw; st-gdań jw; Wp pn jw.

Por. JAGLEĆI RK

JAGNIĘCINA 'mięso z jagnięcia': wej LPW I 294; Słup jw. RK

JAGNIĘCINIEC 'pastwisko dla jagniąt': Jagnięciniec – gdje wegańaja jagnęta i one se tam pasą Zakopane RWF X 215; N-tar SKJ V 362. RK

JAGNIĘCISKO *ekspr* 'jagnię': <sup>o</sup>ofce id<sup>o</sup>m n'a k<sup>o</sup>os<sup>o</sup>r, ale te i'agnińciska to t<sup>o</sup>šeba v d<sup>o</sup>ma t<sup>o</sup>šimaż i k<sup>o</sup>armić całe lato n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 135. RK

JAGNIĘCIZNA 'jagnięcina (zob.)': Słup LPW I 294. RK

JAGNIĘCY 1. 'dotyczący jagnięcia, właściwy jagnięciu': tobe by se p<sup>o</sup>sydou leću<sup>o</sup>ny kożu<sup>o</sup>šeg z jagnińcy<sup>o</sup> skurek koniń 14; krev jagnąc<sup>o</sup> Kasz Ram 59; szub AJK IX m 418 s 107; lip 2; ryp 3; tor 5; z<sup>o</sup>tow B II 26; st-gdań AJK IX m 418 s 107; chojn

8; pog Kościer, Chojn i Byt S II 70; wej LPW I 294.

2. 'taki, jak u jagnięcia pojmowanego jako symbol niewinności, pokory': to je p<sup>o</sup>vz<sup>o</sup>ž<sup>o</sup>v<sup>o</sup>ue jagnąc<sup>o</sup> niewinnosc Kasz Ram 59.

Por. JAGLECY RK

JAGNIĘCZKO *ekspr* 'jagnię': klucz SGŚ XIII 73. RK

JAGNIĘCZNY 'jagnięcy': Słup LPW I 294. RK

JAGNIĘCZY 'jagnięcy': jagnąc<sup>o</sup> sk<sup>o</sup>r<sup>o</sup> s<sup>o</sup> dobr<sup>o</sup> do koż<sup>o</sup>x<sup>o</sup> Kar S II 70; jagni<sup>o</sup>ć m<sup>o</sup>šo Słup LPW I 294; świec AJK IX m 418; st-gdań jw; chojn jw; kościer jw; byt jw; Kasz pd LPW I 294; wej AJK IX m 418. RK

JAGNIĘCZYNA 'jagnięcina (zob.)': kar LPW I 294; Słup jw. RK

JAGNIĘCZYŻNA 'jagnięcina (zob.)': Słup LPW I 294. RK

Jagnioł *zob.* ANIOŁ [Supl.]

JAGNIOWY 'jagnięcy': Słup LPW I 294. RK

JAGNIUCH 'jagnię': Wilno [Lit] SLit 205. RK

JAGNIUCZEK *Forma:* typ jegniu-  
czek: suw 3.

*Znaczenie:* 'jagnię': u žatka o<sup>o</sup>vecka se okočila, yž zobacys, iake uadne jagnu<sup>o</sup>cki bial-podl 1; p<sup>o</sup>syv<sup>o</sup>dl<sup>o</sup> dva ma<sup>o</sup>łé i<sup>o</sup>gnu<sup>o</sup>cki suw 3; puk'aža t'oba jagnu<sup>o</sup>cki, 'oni t'ake ma<sup>o</sup>ł'eńa<sup>o</sup>čke te jagn'u<sup>o</sup>cki Wilno [Lit] PJPAN 61 s 153. RK

JAGNIUK *Formy:* typ jegniuk: suw 3; ~ typ igniuk: suw 11.

*Znaczenie:* 'jagnię': cyje to jagnu<sup>o</sup>ki mogo być, take carnutke? bial-podl 1; juš i naša o<sup>o</sup>vecka ma jegnu<sup>o</sup>ki suw 3; fšystke ignu<sup>o</sup>ki pumarno<sup>o</sup>łi se suw 11; [st, rzd] w<sup>o</sup>dl 11; sok-podl Cyran 16; chosz [Wilno Lit] PF XX 292; Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154; Lit jw 98 s 86. RK

Jagniušek *zob.* AGNUSEK



**Jagnusek** zob. AGNUSEK

**Jagnusko** zob. AGNUSKO

**JAGO** 'wydzielona duktami część lasu': opol SGŚ XIII 77.

[Por. I. jaga]

RK

**JAGODA** *Formy: typ jegoda: węgr* AGM X s 55; *biel-podl 1; wys-maz PF IV 823; os-maz AGM X s 55; pułt jw; dział jw; mław jw; przas jw; ostroł 2, 10, 28; Krp PKE XVI 33; koln AGM X s 55; tom MAGP IV m 188; białos jw; graj AGM X s 55; aug 2; suw 7, PBTN XVIII 36; olec MAGP IV m 188, jw XII m 553 s 13; etc SGOWM III 59, SWM XI s 65; giż MAGP XII m 553 s 13, SWM XI s 60, 65, 66; mrqg jw s 65; pis jw s 62, SGOWM III 59; szczyc MAGP IV m 188, SWM XI s 63, 65; nidz jw s 62; Mr i Wr SGOWM III 59; resz MAGP IV m 188, StefZ I 102, SWM XI s 62, 65; olsz LL III 3–4 s 73, MAGP IV m 188, StefJ 16, StefZ I 75, SWM XI s 62, 65; Wr Barcz 39, MPKJ III 472, StefŚl 20, 50, 128; ostródz SWM XI s 64, 65; lip 2; ~ typ igoda: suw PBTN XVIII 20; ~ typ jagoda: Bronowice-Kraków MPKJ II 443; Grodno [Bruś] Polgow II 169.*

*Znaczenia: 1. 'niewielki, zwykle soczysty owoc wielu roślin':* to som jagody: koždy uovoc to jagoda ryb SGŚ XIII 73; jażombek mo jagody cervōne (pšut jagody som želōne, puźni cerviņejom). v jagodaž take ikra mo, take našoņka zaw 1; jagōt peuno: ii na žževaž, ii na žēmi kolb 2; jagody – fsyske maue ḥovoce, co rosnom f polu, v leše i v ḥogrože opocz RĚTN XXII 241; jagody z jaufocuf som dobre na zažimbiņe sier 5; tēn bes, co býauo kýtītnē, a ma carne jagody ostroł 9; u\_bapki ładne truskafki, jagody take duze biel-podl 1; guuk tyš mo červune jagody tor 3; požimki – maue cervone jagody wiel NT II 192; kalyna bouo k'itītnē ii tys take cervōne jagody radomsz 5; pōžam dḥoē lasa na jagḥoēdy złotow B II 26; W tym roku jagody truskawek byli bujne Wilno [Lit] SLit 205; gożałecka nie

mūt, žyfce nie jagoda [pšn] Orawa [Śl] NT II 77; Cieszyn [Cz] Zwrot 92–3 s 17; ciesz SGŚ XIII 73–4; Ciesz MPTL XV 2 s 144; pszcz SGŚ XIII 73; ok Raciborza jw 74; koziel jw 73; [pšn] Bytom PieśniŚl III 175; Ruda Śl SGŚ XIII 75; opol ZNUJ 18 s 47; brzes-śl SGŚ XIII 73; [pšn] klucz MPTL XXI 114; syc SGŚ XIII 73; Śl jw; n-tar 26; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 357; żyw AJS II s 66; wad ME IV 236; myślen MPKJ V 344; Lim; gor 2; jas 7; sanoc 2; lubacz MAGP IV s 138; tań 1; rzesz 18; brzes-mp MPKJ VII 35; boch MPTL X 1 s 198; ośw 1; dqb-tar 5; zam 4; kras 3; kraś RĚTN XXII 241; sand jw; piń 9; kiel RĚTN XXII 241; iłż jw; lub 2; chłm 39; puław RĚTN XXII 241; wiel MAGP IV s 138; [pšn] kęp MPTL XXI 114; brzez RĚTN XXV 177; kut AGM V s 168; tow RĚTN XXII 241; raw-maz jw; skier AGM V s 168; gar 12; luk 11; sied Cyran 147; wołom AGM V s 168; węgr NT II 276; biel-podl 1; os-maz AGM V s 168; płoń jw; sierp jw; mław jw; ostroł 28; koln AGM V s 168; sokół 2; szczyc SWM XI s 63; nidz SGOWM III 59; resz SWM XI s 62; [pšn] olsz LL III 3–4 s 73, SWM XI s 62; Ostródz jw; [pšn] Mr i Wr SGOWM III 60; os-wp 17, PFP XXIII m 32; kal jw; krot jw; rawic PKJP III 3 s 162; jaroc PFP XXIII m 32; wrzes jw; poz 11; mog AJW II s 51; czar jw; byd BMJP XIII 32; złotow B II 26; Tuch PKFP VII 1 s 18; Koc SKoc II 51; szt GMalb II 1 s 138; Mal jw I 49; [rym] chojn MPKJ III 149, wej 3; Kasz S II 70; Słup LSW I 377; Tarnopol [Ukr] Wisła XI 529; ~ w przysł: Na św. Jana mamy jagód do pełni dzbana tar-gór MPTL XV 1 s 81; sfynty iōn, pšniōž jaguōd zbōn lubl SGŚ XIII 74; ~ w por: Młoda jes jak jagoda koło świętego Marcina Lim; U starego siwo broda, u młodego jek jagoda [pšn] n-tar PPh II 177; a ten miuy pañe muody, pšyñeijž ze nom krop-le vody, a my tobe za te vode domy kaše

ĵag ĵagode [pśn] sand 13; a u m<sup>u</sup>ostu vélgo v<sup>u</sup>oda, a maryśa ĵag ĵag<sup>u</sup>oda opat 13; Pani młoda jak jagoda, pan młody kalika [pśn] opocz MPTL VII 260.

2. 'borówka czernica (*Vaccinium myrtillus*) – krzewinka i owoc': żouxy bez lato zbyraiōm sam ['tu'] ĵagody ryb BMJP XIV 108; duzy beū latoż <sup>u</sup>urozai na ĵagody konec 18; ĵagody to carne, a te cervōne to borōfki os-maz 10; tam ĵagody ĵag vīśne, take vélge bial-podl 1; ĵagody dobre sum na lakse kal 24; vybiromy še ĵutro na ĵagody, może pużeż z namy? koniń 14; v kãłpińe [nw] lãze maiō čarno v gãbe, bo oni véle ĵagōd iezō Kasz S II 70; [rzd] ciesz SGŚ XIII 74; pszcz AJŚ II m 227; rac jw; prud jw; koziel MAGP IV m 188; gliw AJŚ II m 227; Ruda Śl SGŚ XIII 74; Zabrze 1; tar-gór AJŚ II m 227; strzel-opol jw; niem jw; opol jw; lubl 1; oles AJŚ II m 227; brzes-śl MAGP IV m 188; klucz SGŚ XIII 74; nam AJŚ II m 227; syc jw; Śl SGŚ XIII 74; lbń [Lwów Ukr] MAGP IV m 188; głog SGŚ XIII 74; n-tar MAGP IV m 188; myślen MPKJ V 344; kroś MAGP IV m 188; lubacz jw; tarn 2; boch MAGP IV m 188; krak 9; Chrzanów 1; będz MAGP IV m 188; olk jw; miech RĚTN XXII 241; dąb-tar MAGP IV m 188; miel jw; kolb jw; tar-nob jw; bił 1; hrub 4; kraś RĚTN XXII 241; piń jw; zaw AJŚ II m 227; częs MAGP IV m 188; kłob jw; radomsz jw; włosz 4; kiel 22; iłż 1; lub 3; chłm 16; włod 7; puław RĚTN XXII 241; kozien MAGP IV m 188; rad jw; opocz 3; p-tryb MAGP IV m 188; wiel jw; kęp 2; sier MAGP IV m 188; łas jw; łodz jw; brzez RĚTN XXII 241; łęcz PJPAN 37 s 337; raw-maz MAGP IV m 188; gar jw; łuk 12; radz-podl MAGP IV m 188; sied jw; miń-maz 1; prusz MAGP IV m 188; gtni jw; węgr AGM X s 55; siem 3; wys-maz PF IV 823; os-maz AGM X s 55; pułt jw; płoc jw; sierp MAGP IV m 188; dział AGM X s 55; mław jw; ciech jw; przas jw; ostrot

10; koln AGM X s 55; łom MAGP IV m 188; białos 1; graj AGM X s 55; suw PBTN XVIII 20, 36; etc SWM XI m 12; giż jw s 60; mrqg jw m 12; pis SGOWM III 59; szczyc SWM XI m 12; nidz jw s 60; resz jw m 12; olsz StefJ 16; Wr StefŚl 50; ostródz SWM XI s 60; os-wp AJŚ II m 227; rawic jw; lesz jw; wolsz 7; kościań 4; jaroc MAGP IV m 188; tur jw; kols jw; śr-wp jw; n-tom jw; międzych 5; ob MAGP IV m 188; mog 4; żniń MAGP IV m 188; czar jw; chodz jw; lip jw; byd BMJP XIII 32; wyrz MAGP IV m 188; n-miej jw; świec jw; Koc SKoc II 51; szt MAGP IV m 188; chojn 8; kościer MAGP IV m 188; byt jw; kar jw; wej 3; Słup LSW I 377.

3. 'borówka brusznica (*Vaccinium vitis idaea*) – krzewinka i owoc': rac SGŚ XIII 74; głub AJŚ II s 66; będz jw; puław MAGP XII m 553 s 13; gar 21; łuk 9; giż MAGP XII m 553; mrqg SWM XI m 12; olsz jw; ostródz jw; tor MAGP XII m 553 s 13; Kasz LPW I 294.

4. 'poziomka pospolita (*Fragaria vesca*) – roślina i owoc': Mogym, mamō, iś na ĵagody? Ciesz SCiesz II 135; v Ieśe ĵe kupa ĵagōd, b<sup>u</sup>orōvek, gřibōf ciesz 7; ĵagoda ĵest červuno ĵi paɣnunco lip 2; Cieszyn 8 [Cz]; Śl SGŚ XIII 74; Czaca 4 [Sł]; Orawa 2 [Sł]; Spisz 3 [Sł]; Zakopane PTP IV 206; n-tar 28; n-tar [Spisz] PTP IV 206; n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 357; żyw 16; wad 24; myślen PJPAN II s 56; lim 15; n-sąd 2; pd-wsch ok N Sącz SKJ IV 322; gor 3; tarn 2; brzes-mp 5; boch 14; łęcz 6; gar 18; siem 3; biel-podl 1; wys-maz PF IV 823; Aug K II 218; os-wp 17; śr-wp AJW II m 152 s 46; gnież jw; czar jw; byd jw; chojn 8; kościer 6; Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 116.

5. 'truskawka (*Fragaria grandiflora*) – roślina i owoc': U starki w zogrodzie było moc ĵagōd, ale ni miała rybiżli ['porzeczek'] Cieszyn 2 [Cz]; ĵegodi po polsku v ogroże szczyc SWM XI s 65; fsaże ĵa-

goduf to pjele iχ mrąg jw; n-tar [Orawa] KaśŚt II 1 s 357; mrąg SWM XI s 65; pis jw; olsz jw; ostródz jw.

6. 'jeżyna (Rubus) – krzew i owoc': ciesz 2; kraś MAGP IV s 138.

7. 'czarna porzeczka (Ribes nigrum) – krzew i owoc': Kasz LPW IV 1385.

8. 'czereśnia – owoc i drzewo': jagody křitnom. uobervać by te jagody, bo sroki skońčom kroś 1; jo jak še điym jagö• tō vargi mõm take ömalöwane... i zy<sup>m</sup>by brzoz 1; Miewają tu jeszcze po ogrodach: [...] jagody (przez tę nazwę rozumieją wiśnie, trześnie i czereśnie) dęb Zb XIV 28; wad 19; rzesz 18; Tarnopol 1 [Ukr].

9. 'dzika czereśnia o drobnych owocach; trześnia – owoc i drzewo': ryb 13; żyw 7; wad 23; rzesz 18; Lub Lub II 211.

10. 'wiśnia – owoc i drzewo': Z drzew owocowych znają i hodują [...], wiśnie zwane jagodami chrzan Rud 15; jag<sup>o</sup>śd<sup>1</sup> s<sup>o</sup> d<sup>o</sup>śbre ('dojrzałe') v žniva złotow B II 26; W dzień M. B. Jagodnej (2 lipca) matki, którym dziecko umarło, „jagód” nie jedzą ok Przeworska Wisła XII 57; żyw 13; Bronowice-Kraków MPKJ II 443; rzesz jw VII 224; dęb 9, Zb XIV 28.

11. podano w lm 'przetwory z owoców, zwłaszcza konfitury': Nu, w tym roku niedużo jagodow gotowała, tylko czarne porzeczki Wilno [Lit] SLit 205; jagody daj, kavy ni pijo suw 3.

12. zwykle w lm 'policzek': moja žouχa ma ale fajne jagody Szczepanowice-Opole SGŚ XIII 74; Czerwona luna oblała mu jagody sand RŁTN V 184; tylo im jagody kraśnaui ostroł 10; teras policki, a jagody to ja pańentam, ale to jus nie uzywajo ciech AGM VIII s 85; pue jaguedaχ tze ji są točo Kasz Ram 59; maś tō čeřvoneĵ jagoda, zis tō bə są vizała tvojeĵmu mulkovi ['ukochanemu'] Kasz S II 70; lim 16; kras Pelc III m 3; kraś 4; kiel 12; koniec AWK V 664; iłż jw; rad RŁTN XXII 242; opocz jw; gar AGM VIII m

381 s 85; tuk jw m 381; radz-podl Pleszcz 35; sied AGM VIII m 381; miń-maz jw; gtnñ jw; ostroł 2; łom AGM VIII m 381; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 60; Wr Barcz 39.

13. 'młoda, hoża, rumiana dziewczyna': Śmigaj po rosie, jagoda, śmigaj po rosie, po rosie, poznają mnie wołki moje, znają po głosie, po głosie [pśn] włoc Łęcz 225; białoś 1.

14. 'ukochana osoba': moja jagodo! Kasz S II 70; Kasz pn-wsch LPW I 294.

15. 'opuszka palca': włod 10; biel-podl 1; trzeb [Brześć Brus] PorJ 1965 s 147.

16. 'gatka oczna': Wej LPW IV 1385.

17. 'żrenica': chojn AJK IV m 151 i s 40; Wej LPW IV 1385.

18. 'męski gruczoł rozrodczy; jądro': bl Psl I 250.

19. 'nazwa': a. 'krowy': jagoda, navruč še piñ 9; Cieszyn [Cz] Kell II 184; Ciesz [Cz] RWF XII 76; ciesz 6; n-tar PIJP IV 78; n-tar [Spisz] jw; n-tar [Orawa] jw; Orawa n-tar JostPast 70; Rzesz ME X 62; ośw SKJ IV 23; puław 15; Grodno [Brus] Polgow II 169; b. 'psa': tor MPTL XVII 102.

**Czarna jagoda** 'borówka czernica (Vaccinium myrtillus) – krzewinka i owoc': latojż böuö dužo čournyĵ jagodöf strzel-opol SGŚ XIII 75; corne jagoudy dobre sōm na zuuöndek syc jw; corne jagody tys do vutki dajom; sok, konfitury rošom, susom (to jes dobre na cyscyne, na sracke) zaw 1; zupa s\_čarnyĵ jagoduf kras 7; corne jagody začšymovaui, jak mou rozvolniñe gar 20; nazbirauam peuiyn zbo-nek čornyĵ jagoduv i pevnie ze dve šklonki červunyĵ koniñ 14; v leše sō jagodi čarne i čeřvone tcz 3; pszcz AJŚ II m 227; prud SGŚ XIII 75; N Bytom 1; tar-gór 4; niem SGŚ XIII 75; opol jw; lubl MPKJ IV 296; brzes-śl MAGP IV m 188; klucz AJŚ II m 227; śl SGŚ XIII 75; n-tar ME IX 25; żyw RamŚl 22; miech MAGP IV m 188; dąb-

-tar 3; kras 9; kraś MAGP IV m 188; sand jw; radomsz jw; włosz 7; kiel MAGP IV m 188; ilż 4; lub MAGP IV m 188; chłm jw; Włodawa jw; lubar jw; puław jw; kozien jw; rad RŁTN XXI 241; opocz MAGP IV m 188; p-tryb jw; wiel jw; kęp jw; sier jw; łódz jw; brzez jw; łęcz jw; kut jw; łow jw; raw-maz 9; grój MAGP IV m 188; gar jw; tuk 11; Nadwitnie-Radzyń Podl MAGP IV m 188; biał-podl jw; sied Cyran 195; miń-maz MAGP IV m 188; prusz jw; wołom jw; węgr Cyran 195; siem 3; biel-podl MAGP IV m 188; os-maz jw; pułt jw; dział jw; mław jw; Krp PKE XVI 33; białos MAGP IV m 188; sokół jw; graj jw; aug 2; suw 7; olec SWM XI m 12; etc jw; giż jw; mrąg jw; pis jw; szczyc MAGP IV m 188; resz jw; [pśn] StefZ I 102; olsz MAGP IV m 188; Wr MPKJ III 472; ostródz SWM XI s 60; kal MAGP IV m 188; krot AJŚ II m 227; rawic jw; gtn jw; kościań Pozn II 47; śrm SobWpśr 198; jaroc MAGP IV m 188; tur jw; wrzes 9; międzych PFP XIV 144; szam 2; mog 5; wąg PKJ XVI 132; czar MAGP IV m 188; chodz SobWppn 67; szub AJK IV m 182; Wp Lud XXXI 94; inow MAGP IV m 188; włoc jw; lip 2; ryp MacSt 53; tor jw; byd MAGP IV m 188; wyrz AJK IV m 182; złotow B I 90; sęp-kraj AJK IV m 182; tuch jw; chełmiń jw; brod MAGP IV m 188; n-miej jw; grudz AJK IV m 182; świec jw; st-gdań jw; sus MAGP IV m 188; gdań [Luck Ukr] jw; chojn 8; kościer AJK IV m 182; byt 2; kar MAGP IV m 188; wej jw; Kasz S I 149; Wilno [Lit] SLit 205.

**Czerwona jagoda 1.** 'borówka brusznica (*Vaccinium vitis idaea*) – krzewinka i owoc': jagody c'yrvōne take małe, no dy to še jy tak, a zaż mūoze s tego i Iekvar ['marmoladę'] zruōbić. v jaři ['na wiosnę'] tōo kvitnie takim białym kviatkym, a puotym juz użre i cyrvōnā beże Orawa [St] ZNUJ 169 s 261; cer-vone jegody, take jondro so tfarde nidz

SWM XI s 62; kobita pšyńesua červune jagody koniń 14; pšyże s p<sup>o</sup>ożimku, to juś te červōne jagody sōm ryxuoe śrm SobWpśr 198; Śl SGŚ XIII 75; miech MAGP XII m 553; łodz jw s 13; łęcz 5; olec MAGP XII m 553 s 13; giż jw; pis SWM XI m 12; olsz jw s 62; ostródz jw; gtn MAGP XII m 553 s 13; lesz jw; śr-wp jw; szam 2; mog 5; żniń MAGP XII m 553 s 13; wąg PKJ XVI 132; byd BMJP XIII 32; byt XII m 553; Wej S I 169.

**2.** 'poziomka pospolita (*Fragaria vesca*) – roślina i owoc': cervōne jagody, młodzi: požōmki włosz 4; cervōna jagoda, na fśi tam kedys o požōmkaχ nityt ňe fspōmnaū os-maz 10; červone jagodi majo po sobe take, ani bi iχ kašo opsypaū, paχŋonce ostródz SWM XI s 64; cyrvune jegody, mý tes je zbžerałi pis SGOWM III 59; najlepše sō te červōne jagodi, sō prēnzi jak te modre szt 7; červunyx jagut to ňe nazbiro, bo tego maūo rośne koniń 14; nazbįraūōm červōnyχ i čarnyx jagodōf świec 4; ciesz AJŚ II m 229; n-tar ME IX 202; kraś RŁTN XXII 241; opat AWK 670; piń jw; radomsz 7; kiel AWK 670; konec jw; ilż jw; puław jw; kozien jw; rad jw; opocz jw; p-tryb 1; kęp 4; sier 1; łodz 4; brzez 4; łęcz 1; kut 1; raw-maz AWK 670; grój jw; gar jw; tuk jw; sied Cyran 195; węg jw; białos Kudz 151; etc SWM XI s 64; giż jw; mrąg jw; szczyc jw; olsz jw; Wr StefSt 20; ostródz SWM XI s 64; krot AJŚ II m 229; lesz AJW II m 152 s 46; kościan Pozn II 47; śrm AJW II m 152 s 46; śrm jw; jaroc jw; tur jw; kols jw; wrzes 3; poz AJW II m 152 s 46; n-tom jw; międzych jw; szam jw; ob jw; gnieź jw; mog jw; żniń jw; czar jw; chodz SobWppn 66–7; szub AJW II m 152 s 46; al-kuj jw; ryp MacSt 53; tor jw; byd BMJP XIII 32; Kuj Lud XXXI 94; wyrz AJW II m 152 s 46; n-miej 1; tcz 3; chojn 8; Kościerzyna; byt 2; kar 9; wej 3; Kasz LPW IV 1269.



3. *'truskawka (Fragaria grandiflora) – roślina i owoc'*: ja tam nie pańiantòm, abi bapka abo mama mōvjěli truskafki jěno: „jagodōf vōm pšīnesuōm červōniχ” *tcz 7; sier 1; etc SWM XI s 65; giż jw; mraq jw; olsz jw; ostródz jw; wrzes 3.*

4. *'porzeczka czerwona (Ribes) – krzew i owoc'*: cervone jagodi miń-maz 2.

5. *'dzika czereśnia o drobnych owocach; trześnia – drzewo i owoc'*: zólte jagody i cyrvone jagody – trześnie zólte i czerwone żyw *RamŚl 22.*

**Jagoda borna** *'borówka czernica (Vaccinium myrtillus) – krzewinka i owoc'*: lesz *AJS II m 227.*

**Jagoda ciemna** *'jw'*: tuch *MAGP IV m 188.*

**Jagoda duża** *'truskawka (Fragaria grandiflora) – roślina i owoc'*: truskafki || duże jagody *chojn 9.*

**Jagoda dzika 1.** *'berberys zwyczajny (Berberis vulgaris) – krzew i owoc'*: dqb-tar 3.

2. *'psianka czarna (Solanum nigrum) – roślina i owoc'*: Kasz *LPW IV 1385.*

3. *'pokrzyk, wilcza jagoda (Atropa belladonna) – roślina i owoc'*: tar-gór *SGŚ XIII 75.*

4. *'jarzqb zwyczajny, jarzębina (Sorbus aucuparia) – owoc'*: n-tar [Orawa] *KqśŚl II 1 s 235.*

**Jagoda dziwa** *'czarna porzeczka (Ribes nigrum) – krzew i owoc'*: Kasz *LPW IV 1385.*

**Jagoda głupa** *'lulek czarny (Hyoscyamus niger) – roślina i owoc'*: bl *SW I 853.*

**Jagoda głupia** *'jarzqb zwyczajny, jarzębina (Sorbus aucuparia) – owoc'*: n-tar [Orawa] *KqśŚl II 1 s 280.*

**Jagoda jadona** *'bliżej nieokreślona roślina dziko rosnąca, mająca właściwości lecznicze'*: Jedna jagoda, roślina leśna, skuteczna przeciw truciznie, zarazie, liście służą przeciw puchlinie, karbunkułow, wrzodom; gdzie ta roślina się znajduje, utrzymują, iż

w bliskości jej znajduje się ruda żelaza *ok Sieradza Wiśła VIII 140; bl K II 247.*

**Jagoda jasna** *'borówka czernica (Vaccinium myrtillus) – krzewinka i owoc'*: złotow *MAGP IV m 188; sęp-kraj AJK IV m 182 s 159.*

**Jagoda judaszowa** *'miechunka rozdęta (Physalis alkekengi) [?]'*: bl *K II 272.*

**Jagoda juńska** *'porzeczka (Ribes) – krzew i owoc'*: Stup *LSW I 407.*

**Jagoda kołaca** *'jeżyna (Rubus) – krzew i owoc'*: Ostrężyny zwane też cyrnicami lub kołacymi jagodami *opol BHKM VIII 138.*

**Jagoda leśna 1.** *'borówka czernica (Vaccinium myrtillus) – krzewinka i owoc'*: jagody leśne *strzel-opol RWTN VI 248; wiel 11.*

2. *'borówka brusznica (Vaccinium vitis idaea) – krzewinka i owoc'*: żyw 14.

3. *'poziomka pospolita (Fragaria vesca) – roślina i owoc'*: Cieszyn [Cz] *AJS II m 229.*

**Jagoda mechowa** *'żurawina (Oxycoccus) – krzewinka i owoc'*: meχove jęgodi dobre, mocno dobre *giż SWM XI s 66.*

**Jagoda modra** *'borówka czernica (Vaccinium myrtillus) – krzewinka i owoc'*: modrę jęgody *giż 12; modre jagodi [...] tęχ χtōrēn rog dużo, ale zafše vjęnci jak tęχ červōněχ szt 7; Tam za jezioram, za bystró wodó zbzięrała dziewczyna modre jęgody [pśn] olsz StęfZ I 75; Śl SGŚ XIII 75; olec MAGP IV m 188; etc SWM XI m 12; pis MAGP IV m 188; nidz SWM XI m 12; olsz jw; Ostródz jw; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 59; świec AJK IV m 182; st-gdań jw; tcz jw; mał jw; kwidz jw.*

**Jagoda ogrodna** *'truskawka (Fragaria grandiflora) – roślina i owoc'*: mraq *SWM XI s 65.*

**Jagoda ogrodowa** *'jw'*: duże jęgodi ogrodowe *ostródz SWM XI s 65; truskofki – tylko mużili: te ogrodowe jęgody giż jw; ogro-*

dove jagodi rosno v ogrožje, a smakujo jak červōne jagodi kwidz 3; *etc SWM XI s 65; mrqg jw; resz jw; olsz jw; szt GMalb II 1 s 138; mal jw.*

**Jagoda pijana** 'borówka bagienna (łochynia) (*Vaccinium uliginosum*) – krzewinka i owoc': piiano jagoda puław RŁTN XXVI 178.

**Jagoda psia 1.** 'jw': pśi jagody pszcz SGŚ XIII 75; v lejše rosnōm ty pśy jagody prud PlutaDzierż 132; oχyña, pśe jagody wiel 6; niem 3.

2. 'czarna porzeczką (*Ribes nigrum*) – krzew i owoc': Kasz LPW IV 1385.

3. 'malina właściwa (*Rubus idaeus*) – krzew i owoc': opocz RŁTN XXII 242.

4. 'psianka czarna (*Solanum nigrum*) – roślina i owoc': wej S IV 264; Kasz LPW IV 1385.

5. 'pokrzyk, wilcza jagoda (*Atropa belladonna*) – roślina i owoc': n-tar [Orawa] KąśŚ II 2 s 230; opocz 3.

6. 'jakaś roślina trująca': Mr i Wr SGOWM III 60; Wr StefŚ 128.

**Jagoda sadowa** 'truskawki (*Fragaria grandiflora*) – roślina i owoc': gartenertberen, a po polsku sadove jegody abo ogrodove jegodi mrqg SWM XI s 65; *etc SGOWM III 59.*

**Jagoda sinia** 'borówka czernica (*Vaccinium myrtillus*) – krzewinka i owoc': suw MAGP IV m 188.

**Jagoda wilcza 1.** 'pokrzyk, wilcza jagoda (*Atropa belladonna*) – roślina i owoc': vilčo jagoda ciesz 15; vilčle jagodi sō v leše, na vjosne kśco szt 14; gliw SGŚ XIII 75; rzesz 8; dqb-tar 3; kolb 3; kiel 22; opocz RŁTN XXX 139; siem 3; ostroł 10; wej S VI 156; Kasz LPW III 962.

2. 'psianka czarna (*Solanum nigrum*) – roślina i owoc': wej S VI 156.

3. 'kruszyna pospolita (*Frangula alnus*) – krzew i owoc': kościer jw; kar jw; wej jw; Kasz LPW III 962.

4. 'borówka bagienna (łochynia) (*Vaccinium uliginosum*) – roślina i owoc': wej S VI 156.

5. 'wawrzynek wilczytyko (*Daphne mezereum*) – krzew i owoc': N-tar ZborŚ 418.

**Jagoda wilkowa** 'jw': N-tar jw 419.

**Jagoda żółta** 'czereśnia (*Prunus avium*) – drzewo i owoc': żyw RamŚl 22.

**Jagody 1.** 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': brzez AGM V s 151; płoc jw; ciech jw; przas jw.

2. 'zabawa polegająca na tym, że jedno z dzieci odgrywa rolę wilka, który chce złapać pozostałe podczas zbierania jagód': Dzieci bawią się w borze lub zaroślach. Idąc i niby zbierając jagody, podśpiewują sobie: „iżim na jagodi do želōni vodi, ňe bojim śa vilka, bo nas je tu kilka [...]”. Po czym klaszczą w dłonie, wołając: „vilku, vilku viskoč zeza gōrki”. Ukrywający się wilk wybiega z krzaka, starając się porwać jedno z dzieci Koc SKoc II 51.

*Frazeologia:* chwalone jagody 'o czymś zachwalanym, a w rzeczywistości nieprzynoszącym korzyści': śe nās [rodzice] pytafi, że my byli. a ja śe ňe χcāł přiznac, bok śe yañbył, ze na take darymne pŷnōnzek poseł [...] potymek dostał tako do porōntku, a vŷncy śe mi ňe uupŷrało na take γvaľōne jagody γmoźic Orawa [Śl] ZNUJ 72 s 70; ~ na jagody 'na wiosnę': Dziecko należy odłączać od piersi: albo na jagody (na wiosnę), albo na kopki (w jesieni), nigdy zaś w lecie dęb Zb XIV 125; ≈ dać jagody 'pocatować lub pozwolić się pocatować': pśyieχau do ňi kawaler muody, moja źewečko dał mi jağody [pśn] Mr i Wr SGOWM III 60; ≈ (ktoś) by się jedną jagodą podzielił 'o kimś, kto dzieli się z innymi, choć sam ma niewiele': ten bə są jednō jagodō pozelił Kasz S II 70. JK

**JAGODAKI** blp 'krzewinki borówki czernicy': kar AJK VIII s 78. JK

**JAGODARKA 1.** 'kobieta trznięca się zbieraniem jagód – owoców leśnych na sprzedaż': kar S II 70.

2. 'drzewo owocowe – wiśnia': złotow AJK II s 164, PKJP II s 67. JK

**Jagodeczka** zob. **JAGÓDECZKA**

**Jagodka** zob. **JAGÓDKA**

**JAGODLIWY** 'przychylny ludziom, serdeczny, życzliwy': to je taki jagodłwi człowiek. serdaško moje jagodlǔvě kar S II 70; wej jw. JK

**Jagodna** zob. **JAGODNY**

**JAGODNIAK 1.** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': kozien AGM V m 239; kut jw; tow jw; grój jw; pias jw; prusz jw; gr-maz jw; soch jw; gtnń jw; n-dwór jw; wołom jw; węgr jw; os-maz jw; pułt jw; płoń jw; płoc jw; sierp jw; mław jw; ciech jw; przas jw; mak-maz jw; ostroł jw; koln jw; tom jw; ryp jw.

2. 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': wegr PIJP XXVIII s 96; sok-podł jw; os-maz jw; pułt jw; płoń jw; płoc jw; sierp jw; ciech jw; przas jw; mak-maz jw; ostroł jw; tom jw. JK

**JAGODNICA 1.** 'kobieta trznięca się zbieraniem jagód – owoców leśnych na sprzedaż': zośa dobra jagodnica, za puł\_dña kosiycyck uzbyra biał-podł 1; radz-podł PF VI 231; kar S II 70.

2. 'krzewinka borówki czernicy': kras 3. JK

**JAGODNICZEK** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': Krowy to tam lizaly jyny tyn jagodniczek, a nie pasły sie. To tak jyny po kamyniach lizaly Cieszyn [Cz] Zwrot 369 s 30. JK

**JAGODNIK** *Forma*: typ jegodnik: wys-maz PF IV 822; suw 1.

*Znaczenia*: 1. 'krzewinka': a. 'borówki czernicy': Kto na wiosnę pierwsze jagodniki rozwinięte ujrzy, powinien

trzy kwiaty zjeść, żeby się go „zimnica nie chyciła” ciesz ZarŚl II 2 s 96; biał-podł 4; białos 1; b. 'innych roślin leśnych mających jagody – owoce': Tatuś to nám choćkie prziniós z lasu jagody na jagodniku n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 258.

2. zb 'skupisko krzewinek': a. 'borówki czernicy': f\_χoijinaχ navet jagodnika mało je, to jagoduf tam\_ńy najžeće biał-podł 1; vyr'lyvac' jagodnika ni m'ożno Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154; włod 10; kut AGM V m 239; wołom jw; wys-maz PBTN III 75; płoń AGM V m 239; mław jw; graj jw; suw 1; b. 'innych roślin leśnych mających jagody – owoce': Cosik zasuściało w jagodniku, patrzym, a tam gadzisko cholerne n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 258–9.

3. zb 'liście borówki czernicy zbierane z przeznaczeniem na susz': Ajej, ja sama żadnej tej herbaty nie pija i nie kupuja, ja tylko to gotuja, czarne jagody, jagodnik ten Wilno [Lit] SLit 205; ciesz SGŚ XIII 75.

4. 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': ciesz jw; sok-podł PIJP XXVIII s 96; siem jw; biel-podł jw; wys-maz jw; białos jw; sokół jw; aug jw; suw jw.

5. 'krzaczek poziomki pospolitej': Cieszyn [Cz] Kell II 184; ciesz 6; Olcza-Zakopane PTP IV 206; n-tar jw; N-tar jw; myślen PJPAN 11 s 56; lim 15; białos Kudz 151.

6. zb 'skupisko krzaczków poziomki pospolitej': muśińic ni ma, tyku sam jagodnik suw 3; p<sup>o</sup> cōzeż jag<sup>o</sup>dnika vyrvāŭ? krova zjaduā jag<sup>o</sup>dnik myślen SFPS X 47.

7. zb 'liście poziomki pospolitej zbierane z przeznaczeniem na susz': liśće ũot jagodnika lim 15; χ<sup>1</sup>erbata z jag<sup>o</sup>dnika ciesz 7; Z jagodnika je dobro herbata Ciesz SCiesz II 135; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 76; N-tar SKJ V 362; Wilno [Lit] SLit 205.

8. 'jakiś zioto': wys-maz PF IV 822.

9. 'narzędzie podobne do grzebienia, służące do zbierania owoców runa leśne-

go': Zależnie od okolicy posiada ono różne nazwy, np.: [...] jagodnik *Opol EP XII 157*; Zbieractwem jagód, tj. borówek, a także ostrężyn i brusznic zajmują się dzieci i kobiety, posługując się zazwyczaj drewnianym czerpakiem zgrzeblowym, zwany [...] jagodnikiem *Śl MPTL XXIII 16*; ryb *PAE VI m 309*; *Śl SGŚ XIII 76*; *Wroc EP XII 157*.

10. 'człowiek trudniący się zbieraniem jagód – owoców leśnych na sprzedaż': un\_tera lepsy jagodnik jak\_my, co\_żyń do\_lasu *χοζι biał-podl I*; *Kasz S II 70*.

11. 'rodzaj ciasta zawijanego z nadzie- niem z borówek czernic': upęke ze\_dva jagodniki, bo\_յլχ χεńeg barzo lubi biał-podl I.

12. 'grzyb – klejówka świerkowa (*Gomphidius glutinosus*): koniec *PJPAN 42 s 93*.

13. 'ptak – kwiczoł (*Turdus pilaris*): *Kar S II 70*.

**Czarny jagodnik 1.** 'krzewinka borówki czernicy': *biel-podl I*.

2. *zb* 'liście tej rośliny zbierane z prze- znaczeniem na susz': carnego jagodniku narvoł *suw I*.

**Czerwony jagodnik** 'krzewinka poziom- ki': *biel-podl I*. JK

**JAGODNIKO 1.** 'krzewinka borówki czernicy': *bił I*.

2. *zb* 'skupisko krzewinek tej rośliny': *gar Warchoł I47*; *koln AGM V m 239*.

3. 'teren porośły krzewinkami borów- ki czernicy': *tom-lub PJPAN 79 s 60*; *kut PIJP XXVIII s 96*; *łow jw*; *skier jw*; *gr-maz jw*; *gtnń jw*; *n-dwor jw*; *wołom jw*. JK

**JAGODNY** 'odnoszący się do jagody, związany z jagodą – owocem': *Słup LPW I 294*.

**Jagodna** w użyciu rz 'święto Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny, w tradycji ludo- wej zwane świętem Matki Boskiej Jagodnej, obchodzone 2 lipca': Dzień ten czci lud i

zowie go N. Panną Jagodną, bo czas to poziomek, pożyczek [*porzeczek*], czernic i innych jagód *Maz pd-wsch Maz I 185*; v ja- godny nie <sup>u</sup>opsypuje se źmokuf, bo bedom drobńocki jag jagody. jak ci źecko <sup>u</sup>umže, to zebyź nie jaduą v jagodny *konec RŁTN XXII 242*; *ok Łańcuta ME VI 255*; *rzesz 8*. JK

**JAGODOBRANIE** *Forma*: typ jego- dobranie: *łom AGM V s 151*.

*Znaczenie*: 'teren porośły krzewin- kami borówki czernicy': *jw*. JK

**Jagodowa** *zob. JAGODOWY*

**JAGODOWAĆ** *Forma*: typ igodo- wać: *suw PKJP II 2 s 28*.

*Znaczenie*: 'zbierać jagody': na bur- ce pevńe jagodujo *suw 3*; igoduje *suw PKJP II 2 s 28*. JK

**JAGODOWICZ** *n* 'krzewinka borów- ki czernicy': *wej S II 70*. JK

**JAGODOWICZE** *Formy*: ≈ *D lp -ego*: *Kar S II 70*; *wej AJK VIII m 359 s 78*; *Wej S II 70*; *-a*: *Kasz pn-wsch LPW I 294*; *Słup jw*.

*Znaczenia*: 1. 'krzewinka': a. 'bo- rówki czernicy': *Kar S II 70*; *Wej jw*; *Kasz pn-wsch LPW I 294*; *Kasz Pobł 26*; *Słup LPW I 294*; b. 'borówki brusznicy': *Kasz pn-wsch jw*; *Słup jw*; c. 'krzewinka innych roślin leśnych mających jagody – owoce': *Kasz pn-wsch jw*; *Kasz Ram 59*; *Słup LPW I 294*.

2. *zb* 'skupisko krzewinek borówki czer- nicy': tū je dosc jag<sup>u</sup>odovičā, ale jag<sup>u</sup>ōd jū ni ma vičē *Słup jw*; *kościar AJK VIII m 359 s 78*; *wej jw*. JK

**JAGODOWIEC** 'rodzaj ciasta zawi- janego z nadzieciem z borówek czernic': jak\_upęke pýrniika i\_jagodufca, to\_starcy na\_ńeżele *biel-podl I*. JK

**JAGODOWIK** 'krzewinka borówki czernicy': *Kasz LKasz 30*. JK

**JAGODOWINY** *blp* 'krzewinki borów- ki czernicy': modre jagodi rosnō na\_jagodo- vjinaχ *szt 7*; *kwidz AJK VIII s 78*. JK



**JAGODOWISKO** 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': suw PIJP XXVIII s 96. JK

**JAGODOWNIK** sporad 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': Maz AGM V s 151. JK

**JAGODOWO** 'przystów od jagodowy w zn 2': jagodowo latoś ostroł 9; [rzd] mław 1. JK

**JAGODOWY** *Forma*: typ jegodowy: Krp LL V 4–6 s 100; Wr StefSł 50.

*Znaczenia*: **1.** 'właściwy jagodom, odnoszący się do jagód – owoców': luže jagodovum zupe, ale nie zaprovanum šmítanum kal 24; jagodove soxy šom s tyk jagot wiel NT II 192; to są pije s sokę jagodovym Kasz Ram 59; na uobzát mnelim zupa jegodová Wr StefSł 50; sok jagodovy gar 20; na rozvolniine dobry jes sok jagodovy koniń 14; te\_plamy to oc\_soku jagodovego bial-podl 1; Nielim z niego słodki i smacny napój do psicia z wodą i jegodowem sokiem Krp LL V 4–6 s 100; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 76; bił Pelc III m 93; kraś jw; rad RĚTN XXII 242; opocz 3; łęcz PJPAN 37 s 337; łuk Pelc III m 93; złotow B II 26; Kasz LPW I 294; Słup LSW I 377.

**2.** 'obfitujący': **a.** 'w borówki czernice': gar AGM V s 151; tom jw; gtnń jw; białos Kudz 151; **b.** 'w poziomki': białos jw.

**3.** 'o człowieku: lubiący borówki czernice i poziomki': białos jw.

**Jagodowa** w użyciu rz 'święto Najświętszej Marii Panny z Góry Karmel, w tradycji ludowej zwane świętem Matki Boskiej Szkaplerznej, a na Kaszubach – Matki Boskiej Jagodowej, obchodzone 16 lipca': Kasz S III 58.

Zob. **DRZEWO** [Supl.] JK

**JAGODÓWKA 1.** 'nalewka na jagodach – owocach': Kasz Ram 59.

**2.** podano w lm 'wigilijny pierożek z nadzieniem z konfitur z jagód – owoców': Nu

przeważnie uszka tam różne z grzybow, maku, jabłek, makówki, grzybówki, jabkówki tam czy jagodówki jakie Wilno [Lit] SLit 205. JK

**Jagody** zob. **JAGODA**

**JAGODZENIE** zb **1.** 'skupisko krzewinek': **a.** 'borówki czernicy': gar 6, AGM V m 239; **b.** 'innych jagód – owoców': gar 18, Warchoł 147. JK

**2.** 'liście borówki brusznicy': na uogroske pożyuo še jagożńne gar 20. JK

**JAGODZEWIE 1.** 'krzewinka borówki czernicy': częś AJŚ VI m 1250.

**2.** 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': lubl 1. JK

**JAGODZIAK 1.** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': grój AGM V m 239; pułt jw; sierp jw; tom jw.

**2.** sporad 'teren porośły krzewinkami tej rośliny': Maz jw s 151. JK

**JAGODZIANKA 1.** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': tom AGM V m 239.

**2.** 'drzewo owocowe – wiśnia (Prunus cerasus)': złotow MPKJ III 199.

**3.** 'grzyb – gąska siwa (Tricholoma portentosum)': opat PJPAN 42 s 93.

**4.** 'zupa owocowa': **a.** 'z borówki czernicy': z łasu pšyńese jagoduf i beże jagożanka kras 7; ok Biłgoraja Mazur II 153; bił Pelc III m 93; tom-lub jw; hrub jw; zam jw; kras jw; kraś jw; lub jw; chłm jw; włod jw; lubar jw; puław jw; łuk jw; radz-podl jw; bial-podl jw; Słup LPW I 294; **b.** 'z wiśni lub czereśni': ugotováa jagożonke brzoż WęgJęz 80; kroś 2. JK

**JAGODZIANY** 'właściwy jagodom, odnoszący się do jagód – owoców borówki czernicy': χarbatą robily z lyści požunkovyx abo i jagożanyx kolb 3; jagożano voda ['zupa'] lub 6; jagożaná wódka Słup LPW I 294. JK

**JAGODZIARA** *Forma*: typ jegodziara: Wr StefSł 50.

*Znaczenia*: 1. *ekspr* 'jagodziarka w zn 1 (zob.)': ta jęgożára jężži dwa razi f tigodńu do mńasta z jęgodami Wr jw; *Oborniki*.

2. 'jagodziarka w zn 2 (zob.)': Wr *StefSł* 50.

3. *przew*: W Pakości baby wymyślają sobie od buračoruf (z prawego brze-gu Noteci) i jęgożoruf (z lewego) *mog TomM* 35. JK

**JAGODZIARKA** *Formy*: typ jęgo-dziarka: Wr *StefSł* 50; ~ typ jagódziarka: *złotow AJK II* s 164.

*Znaczenia*: 1. 'kobieta trudniąca się zbieraniem jagód – owoców na sprzedaż': jęgożarki jidō z lasa i ńesō jagodi *Koc SKoc II* 51; *n-tar* [Orawa] *KąśSł* 259; *rzesz* 13; *kolb KotZn* 179; Wr *StefSł* 50.

2. 'kobieta lubiąca jagody – owoce': Wr jw.

3. 'drzewo owocowe – wiśnia': spōńć tē skōrče z jęgożōrki, bōe zńiščō fšystke jęgoeđy *złotow B II* 26, *AJK II* s 164; *wyrz PKJP II* 1 s 67. JK

**JAGODZIARZ** *Forma*: typ jęgo-dziarz: Wr *StefSł* 50.

*Znaczenia*: 1. 'mężczyzna trudniący się zbieraniem jagód – owoców na sprzedaż': jęak sē jęnoe jęnoe zroēbi, tōe ję jęgoeđy na jęnoe dōe lasa *złotow B II* 26; *rzesz* 13.

2. 'mężczyzna lubiący jagody – owoce': Wr *StefSł* 50; *złotow B II* 26.

3. 'ptak – drozd śpiewak (*Turdus philomelos*)': iłż *RŁTN XXII* 242; *tow jw*.

4. 'jakiś owad przypominający pluskwę': *tar-gór* 4. JK

**JAGODZICZE** *Forma*: ≈ *D lp* -ego: *kar AJK VIII* s 78, *S II* 70.

*Znaczenia*: 1. 'krzewinka': a. 'borówki czernicy': *kar jw*; *Kasz zach LPW I* 294; *Słup jw*; *wej jw*; b. 'borówki brusznicy': *Kasz zach jw*; *Słup jw*; c. 'innych jagód leśnych': *Kasz zach jw*; *Słup jw*.

2. *zb* 'skupisko krzewinek borówki czernicy': *kar AJK VIII* m 359 s 78. JK

**JAGODZIE** *zb Forma*: ≈ *D lp* -ego: *wej AJK VIII* s 78.

*Znaczenia*: 'skupisko krzewinek borówki czernicy': *jw*. JK

**JAGODZIENIE** *zb* 'skupisko krzewinek borówki czernicy': *gar Warchoł* 147. JK

**JAGODZIENIEC** *zb* 'owoce borówki czernicy': jęgożeńec – żorko *cornyx* jęgut lub 3. JK

**JAGODZIEWIE** 1. *zb* 'krzewinki borówki czernicy': jęgożęvy sē ję ję uopuščou *koziel SGŚ XIII* 76; *tar-gór AJŚ VI* m 1250; *lubl SGŚ XIII* 76; *oles jw*; *wiel PKJP X* s 18; *kęp jw*; *sier jw*; *kal jw*.

2. *zb* 'liście borówki czernicy zbierane z przeznaczeniem na susz': luże *zbyrajōm jęgożivy na tej rac SGŚ XIII* 76.

3. 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy (*Vaccinium myrtillus*)': na *tim jęgożęvu* jęst *mocka fruxčōf koziel jw*; *lubl jw*; *Śl jw*. JK

**JAGODZIEWINA** 'krzewinka borówki czernicy': *oles SGŚ XIII* 76. JK

**JAGODZINA** *Formy*: typ jęgodzina: *wys-maz PF IV* 823; *ostroł* 10, *SkierP II* 176; *szczyc SWM XI* s 60; *olsz jw*; Wr *StefSł* 50; ~ typ jęgocina: *pis SWM XI* s 60.

*Znaczenia*: 1. 'borówka czernica (*Vaccinium myrtillus*)': a. 'owoc': na *targax byuy* baby z jęgożinami *pszcz SGŚ XIII* 76; *ximopaty* – jęgočinōf *nazberau*, *opažu*, *napuu pis SWM XI* s 60; jęgożini – *carne jęgodi szczyc jw*; *łęcz* 2; *resz SWM XI* s 60; *olsz jw*; *wej LPW I* 294; b. *zwykle lm* 'krzewinka': na jęgożinax *rosno jęgody ryb SGŚ XIII* 76; *peuno jęgożin*, a jęgōd ni ma *pszcz jw*; *vžos rošne v lešće f takix ņeużytkax*, bo tam tylko ję vžos, jęnoevec, jęgożiny *zaw I*; jęgody to som na jęgożinax *vyšokix corne sier* 5; *gže sō jęgożiny*, tam sō jęgody *os-maz*

10; jagożiny bogato kfitno iż *RŁTN XXII 242*; jagożiny sum, a jagut pšeće ni ma opocz 3; pši zbjeřańu jagodōf nē volno ũurivać jagożinōf *tcz 3*; f takyx jagożinaŕ mogō bić gźm<sup>n</sup>ije *świec 4*; ŕe dep-taj tak po tēx jagożinaŕ *Koc SKoc II 51*; *prud PlutaGłog II 40*; *gliw SGŚ XIII 76*; *tar-gór jw*; *niem DobrzNiem II 40*; *lubl 1*; *oles PKJP X s 18*; *klucz jw*; *syc SGŚ XIII 76*; *Śl jw*; *tarn 2*; *boch AJPP 292*; *dąb-tar 5*; *miel 16*; *kłob PKJP X s 18*; *radomsz jw*; *kiel 3*; *wiel PKJP X s 18*; *kęp jw*; *tas jw*; *tęcz PJPAN 37 s 337*; *tow PF XIV 359*; *skier RŁTN XXII 242*; *tuk 12*; *sied 6*; *miń-maz 1*; *siem 3*; *wys-maz PF IV 823*; *płoc 4*; *sierp 7*; *ostroł 10*, [pśn] *SkierP II 176*; *Wr StefSt 50*; *os-wp PKJP X s 18*; *koniń 14*; *włoc 4*; *lip 2*; *ryp MacSt 53*; *n-miej 1*; *st-gdań 9*; *szt GMalb II 1 s 138*; *chojn 8*; *kościer 6*; *byt 1*.

2. zb 'skupisko krzewinek tej rośliny': mēzy chojākami rośne duza jagożiny iż *PJPAN 35 s 119*; *kozien AGM V m 239*; *rad jw*; *brzez jw*; *kut jw*; *tow jw*; *raw-maz jw*; *skier jw*; *grój jw*; *gar jw*; *tuk jw*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *ok Otwocka jw*; *pias jw*; *prusz jw*; *gr-maz jw*; *soch jw*; *gtnń jw*; *n-dwor jw*; *wołom jw*; *węgr jw*; *os-maz jw*; *pułt jw*; *płoń jw*; *płoc jw*; *sierp jw*; *mław jw*; *ciech jw*; *przas jw*; *mak-maz jw*; *ostroł jw*; *koln jw*; *os-maz jw*; *tom jw*; *graj jw*; *ryp jw*; *lip jw*; *Kasz AJK VIII s 78*.

3. 'krzewinka poziomki': a ta źnija śeżaua v jagożinaŕ *lip 2*; Juze kwitną jegodziny *wys-maz PF IV 823*.

4. zb 'skupisko krzewów różnych roślin rosnących w lesie, których owocami są jagody': mēzy chojākami rośne duza jagożiny iż *14*; *konec 12*; *puław 4*; *gar 13*; *n-miej 1*.

5. 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': *kozien PIJP XXVIII s 96*; *tow jw*; *raw-maz jw*; *gar jw*; *tuk jw*; *radz-podl jw*; *bial-podl jw*; *sied jw*; *miń-maz jw*; *Otwock*

*jw*; *prusz AGM V s 151*; *węgr PIJP XXVIII s 96*; *sok-podl jw*; *siem jw*; *wys-maz jw*; *pułt jw*; *ostroł jw*; *koln jw*; *tom jw*; *graj jw*; *suw jw*.

6. 'barwnik uzyskany z odpowiednio przygotowanych owoców borówki czernicy': z lepšęgo lnu to bjo na košule i do sukńōf, to potēm moćili i farbowali jagożinaŕmi: v-gotowali i vignęтали jagodi pšez uate i f kotui valili t'oto i farbowali *n-miej BMJP XIII 49*.  
**Czerwona jagodzina** 'borówka brusznic – krzewinka i owoc': *tęcz 2*.

**Jagodzina topolowa** 'jemioła (*Viscum*): *gnież 2*. JK

**Jagodzinewia** zob. **JAGODZINIEWIA**

**Jagodzinewie** zob. **JAGODZINIEWIE**

**JAGODZINIAK 1.** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': *ostroł AGM V m 239*; *koln jw*.

2. 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': *ostroł PIJP XXVIII s 96*; *koln jw*. JK

**JAGODZINIE** 'krzewinka borówki czernicy': *chłm 10*; *Słup LPW I 294*. JK

**JAGODZINIEC 1.** sporad 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': *Maz AGM V s 151*.

2. 'jakaś roślina mająca białe kwiaty': *niź RWF XX 428*.

**Jagodziniec kwaśnicowy** 'krzewinka borówki brusznicy': Za Sanem [...] używali do majenia gałazek barwinku [...] lub jagodzińca kwaśnicowego *tarnob MPTL XXVI 168, 346*. JK

**JAGODZINIEWIA** *Forma*: typ jagodzinewia: *strzel-opol SGŚ XIII 76*.

*Znaczenie*: 'krzewinka borówki czernicy': na tyj jagożineve je dužo jagodōf *strzel-opol jw*; *opol jw*. JK

**JAGODZINIEWIE** *Forma*: typ jagodzinewie: *lubl AJŚ VI m 1250*; *oles jw*; *brzes-śl SGŚ XIII 76*.

*Znaczenia*: **1.** zb 'skupisko krzewinek': **a.** 'borówki czernicy': tela są jagożińeou, to i jagody bandō opol jw; rosuy tą i jagody, borōfki, pouno tą bōuo jagożińeou i borōfceou opol PJPAN 6 s 156; strzel-opol AJŚ VI m 1250; niem DobrzNiem II 39; lubl AJŚ VI m 1250; oles jw; klucz SGŚ XIII 76; Śl jw; **b.** 'borówki bruszniczy': niem DobrzNiem II 39.

**2.** 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': brzes-śl SGŚ XIII 76. JK

**JAGODZINKI** sporad 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': Maz AGM V s 151. JK

**JAGODZINOWIE** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': opol RWTN VI 248; oles AJŚ VI m 1250; koniec RŁTN XXII 242. JK

**JAGODZINOWY** *Forma*: typ jegodzinowy: resz SGOWM III 60.

*Znaczenie*: 'odnoszący się do jagody w zn 2 (zob.)': křsak jegożinowy. jegożinowa zupa jw. JK

**JAGODZIOWIE** 'krzewinka borówki czernicy': oles PKJP X s 18; kłob jw; wiel jw. JK

**JAGODZIOWNIAK** 'ptak – mysi-królik zwyczajny (*Regulus regulus*)': opol SGŚ XIII 77. JK

**JAGODZISKO 1.** 'krzewinka': **a.** 'borówki czernicy': dqb-tar 3; itż 4; gar 19; łuk 10; **b.** 'borówki bruszniczy': gar 21.

**2.** 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': kolb 3; brzez PIJP XXVIII s 96; łow jw; raw-maz jw; grój jw; gar jw; łuk jw; sied jw; miń-maz jw; ok Otwock jw; pias jw; prusz jw; gr-maz jw; soch jw; Maz AGM V s 151. JK

**JAGODZISTY** 'o miejscu: porośnięte krzewinkami borówki czernicy': jag<sup>o</sup>ożasty mał ['miejsce'] Słup LPW I 294. JK

**JAGODZIWA** sporad 'teren porośły krzewinkami borówki czernicy': Maz AGM V s 151. JK

**JAGODZIWIE 1.** 'krzewinka borówki czernicy': wiel RŁTN XXII 242; sier PKJP X m 21.

**2.** zb 'skupisko krzewinek borówki czernicy': n-dwor AGM V m 239. JK

**JAGON** 'wydzielona za pomocą duk-tów część lasu': laz<sub>1</sub> jest p<sup>o</sup>ożelōny na jag<sup>o</sup>ōny lubl 1. JK

**Jagoś** zob. **JAKOŚ**

**I. JAGOWAĆ 1.** 'polować': vītro nŷ bōdō jag<sup>o</sup>ovalō v železe [nw] Słup LPW I 295; Kasz LKasz 30.

**2.** 'bardzo szybko się przemieszczać; pędzić': k<sup>o</sup>ōne z w<sup>o</sup>ożā jay<sup>o</sup>ovalō dodōm Słup LPW I 295; wej jw 294. JK

**II. JAGOWAĆ 1.** 'szczekać': psō jagu-ijō kar S II 69.

**2.** 'ostro strofować, ganić, łajać': nīc nē robi, le χozi i jaguje kar jw; wej jw.

**3.** 'o morzu: huczeć podczas sztormu': moře jaguje jakbē zvonē ze zatoponēχ koscolōv gralē Wej pn-wsch jw. JK

**JAGÓD** 'niewielki, zwykle soczysty owoc wielu roślin': Korop ['żaba'] zje każdy jagód. Tak pozno jesce siedzi jagód radz-podl PF VI 231. JK

**Jagóda** zob. **JAGODA**

**JAGÓDECZKA** *Formy*: typ jegódeczka: olsz StefZ III 45; ~ typ jagodeczka: Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 55; żyw MiesPog 62; wys-maz GłogObch 103; węgorz Wiśła III 589; kar LPW I 294; Kasz Ram 59.

*Znaczenia*: **1.** 'zdr od jagódka w zn 1': borufki to take cervune jagudecki ma-jom, to na nerki pomocne sier 5; za kubečēk jagudeček [pśn] włod 7; Cy ty, kalino, nierodliwa? Cy moje dziecię doli nie ma? Ja urodziła jagodecek, twemu dziecięciu na wianeczek [pśn] wys-maz GłogObch 103; kar LPW I 294; Kasz Ram 59; ~ w por: Miałach jo syneczka jako jagódeczka Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 77; Była dzieweczka, Jak jagodeczka, Płacz, płacz serce me, Smutna pio-sneczka [pśn] węgorz Wiśła III 589.



2. *ekspr* 'truskawka [?]': *Cieszyn* [Cz] ZNUJ 495 s 55.

3. *ekspr*, *pśn* 'dziewczyna, ukochana osoba': Heja, heja, heja, Jegódeczko moja, Jek jo tu powróca, Bandziesz ty moja! *olsz StefZ III* 45; Wej jagódeczko, nie kazden pobożny jest pobożny, a i tak bywa, co ino po odpustach lataju i ławki w kościołach wygniataju *przas PorJ1963 s 157*.

*Frazeologia*: jako sto jagódeczek 'podkreśla intensywność czegoś': Mój złociutki i dobry jako sto jagodecek, nie bijcie mnie więcej żyw *MiesPog 62*. JK

**JAGÓDKA** *Formy*: typ jegódka: *olsz SGOWM III* 60; *Wr StefSł 50, Barcz 35*; ~ typ jegodka: *wys-maz PF IV* 823; ~ typ jagodka: *Śl PWrocł A XIV* 71; *brzoz I*; *jęd RŁTN XXII* 242; *radomsz 5*; *giż SGOWM III* 60; *mrąg jw*; *Wilno [Lit] SLit 205*.

*Znaczenia*: 1. 'niewielki, zwykle soczysty owoc wielu roślin': [Baron] miał jednego słóge, a tyn go wyliczył liścim z besu. Tak to na wiosne bioło kfitnie, a na jesiyń to mo taki corne jagótki, f-kistkach *Cieszyn* [Cz] *Zwrot 76 s 8*; bëło coś takegò vysòkegò i mało take červòne jagotki. jì nig ñe veżoł, cò tò jes *brzoz I*; jymòuą to rośnie na sośnie jì jagotki mo take boue *radomsz 5*; jałowez zdatny jez na mótuy, mo śpilki i jagutki wiel *RŁTN XXII* 242; kadýk on ma take modre jagotki *giż SGOWM III* 60; *głub ResO 7*; *strzel-opol OIW 73*; *ośw 3*; *jęd RŁTN XXII* 242; [pśn] *opocz MPTL VII* 215; *siem 3*; *ostroł 9*; *pis SGOWM III* 60; *wyrz AJW II s 51*; *złotow B II* 27; *szt GMalb II I s 138*; *Kasz LPW I* 294; *Wilno [Lit] SLit 205*.

2. 'borówka czernica (*Vaccinium myrtillus*) – krzewinka i owoc': jagutki zběrała *radz-podl 13*; o, jake tam ładne jagutki! *bial-podl 1*; pśyńsuą jakoż bapka, ale jagutki byuy maluxne, fcale my še ñe podobauy *koniń 14*; veś troxe jagotkuf *kal 24*; na rinku je bięda z jagótkami *tcz 3*; *nidz SGOWM III* 60; *Wr StefSł 50*; *Kasz S*

*II 70*; ~ w *przysł*: Kto kocha bliźniego, rad się z nim i jagódką podzieli *Śl MPTL XV I s 65*; śfynty antońi pyrse jagotke zapłońi *bial-podl 1*; jagódka to je bédněgo cloveka mlěčko *Kar S II 70*.

3. 'porzeczka (*Ribes rubrum*) – krzew i owoc': żeći v zegròtce obruvajòm jagótki ešče ñezdžaue *ryb 13*; v uogroże mòmuy żuute i červòne jagutki *pszcz SGŚ XIII* 77; byże v lato dužo jagódek *głiw jw*; te naše jagótki to kfašory *Lubliniec jw*; Z krzewów owocowych, rosnących najczęściej w sadzie, z dawna uprawiają kobiety gusiki (agrest) i jagódkki (porzeczki) *opol BHKM VIII* 125; jagódky majòm moc cińkių kożyńi *głub PJS I* 99; *Cieszyn* [Cz] *Kell II* 184; *rac SGŚ XIII* 77; *prud AJŚ II m 230*; *koziel jw*; *Ruda Śl SGŚ XIII* 77; *tar-gór AJŚ II m 230*; *strzel-opol jw*; *niem jw*; *lubl jw*; *oles jw*; *nam jw*; *Śl SGŚ XIII* 77.

4. 'poziomka pospolita (*Fragaria vesca*) – roślina i owoc': n-tar [Orawa] *KąsSł II I s 358*; *wys-maz PF IV* 823; *szam 8*.

5. 'truskawka (*Fragaria grandiflora*) – roślina i owoc': to sobje fsaze jagotkuf, to pjele ių *mrąg SGOWM III* 60.

6. 'porzeczka agrest (*Ribes uva-crispa*) – krzew i owoc': *prud SGŚ XIII* 78.

7. *podano w lm* 'przetwory z owoców, zwłaszcza konfitury': *Wilno [Lit] SLit 205*.

8. 'gałka oczna': *chojn LPW IV* 1385; *wej jw*.

9. 'żrenica': żyw *MAGP I s 121*; *chojn LPW IV* 1385; *wej jw*.

10. 'motyw zdobniczy w hafciarstwie przypominający grona porzeczek': *olk Wiśła XVI* 47.

11. *ekspr* 'kobieta trudniąca się zbieraniem jagód – owoców na sprzedaż': wej, naša jagódka jize z kuęsamə *wej S II 70*.

12. 'ukochana osoba': Mojać ty jegódka, pewnie cię główka boli *olsz SGOWM III* 60; moja jagódka! *Kasz S II 70*; *wys-maz PF IV* 823; *Wr Barcz 35*.

**Czarna jagódka** 'porzeczka czarna (*Ribes nigrum*) – krzew i owoc': čorne jagótki sōm dobre na přežymbyńi ryb SGŚ XIII 78; uotfuš se kōmpot s čornyx jagudek pszcz jw; čaurny jagótki sō dobry na zaufit ('sok') koziel jw; rac jw; prud PlutaDzierż 55; gliw SGŚ XIII 78; tar-gór jw; opol jw; lubl jw.

**Czerwona jagódka 1.** 'porzeczka czerwona (*Ribes rubrum*) – krzew i owoc': luža červōne jagótki ryb jw; na požycki godo še cervōne jagutki tar-gór jw; červōne jagótki sō dobre na vīno strzel-opol jw; St Wies- -Pszczyna jw; prud jw; opol jw.

2. 'poziomka pospolita (*Fragaria vesca*) – roślina i owoc': červōne jagótki to sō malutke take kšački, ný, ale χto to potrafzi, to narvać tez 7.

**Jagódka skórcowa** 'malina kamionka (*Rubus saxatilis*) – roślina i owoc': wej S V 57.

**Jagódki świętego Jana** 'porzeczka czerwona (*Ribes rubrum*) – roślina i owoc': Śl PWrocław XIV 71.

**Jagódki świętojańskie** 'jw': Cieszyn [Cz] Kell II 295.

*Frazeologia*: na sto jagódek 'wyraza podziw, zdumienie': na sto jagódek, čočičk<sup>u</sup>o, toć to maće šfarne ciesz SGŚ XIII 78. JK

**Jagódziarka** zob. JAGODZIARKA

**Jagrest** zob. AGREST

**Jagrzębina** zob. JABRZĘBINA

**Jagta** zob. I. JACHTA

\*JAGUAR

**Jagwent** zob. ADWENT

**Jagwentny** zob. ADWENTNY [Supl.]

**Jagweńit** zob. ADWENT

**Jagwient** zob. ADWENT

**Jagwientnik** zob. ADWENTNIK

**Jagwientowy** zob. ADWENTOWY

**Jagwieńit** zob. ADWENT

**Jagzament** zob. EGZAMIN

**Jagzamin** zob. EGZAMIN

**Jagzema** zob. EGZEMA

**Jahnię** zob. JAGNIĘ

**JAIC (SIE)** 1. 'przeciążać pracą, wysiłkiem': co tō tak te końe jaiiś Kasz S II 75.

2. 'mówić nudnie i bez sensu; głądzić, marudzić': klepe i jaii śrm 8.

**Jaić się 1.** 'nie móc usiedzieć, ustać w jednym miejscu; kręcić się, wiercić się': co ti še tak jaiiś, nē možeš šežić čyχo? st-gdań 1; Wp Wiśła III 744; Koc Pobł 153; Mal Wiśła III 744.

2. 'robić coś': a. 'bardzo powoli, opie-szale; guzdrać się': χoć vřešće, bo jaiiś še i jaiiś st-gdań 3; co še tag dūugo jaiita. nē zdōžita na pastěrka tez 7; jaii še i jaii ta žėvuχa, tak še grajda, aš do tēgo štumu poježe szt GMalb II 1 s 138; sierp PF V 750; b. 'z wielkim wysiłkiem; męczyć się, trudzić się': tak sa jaii, jaiž mñe go žal Koc SKoc II 52.

3. 'o konstrukcji: chwiać się, grozić zniszczeniem': nō<sup>u</sup>, nē spadna? tan stōjek še tak jaii złotow B II 27. JK

**Jaja** zob. JAJE

**JAJAK 1.** 'jakaś odmiana fasoli, prawdopodobnie fasoli zwykłej': j a j a k – faso-la, zwykle tyczkowa (nazwa widocznie od żółtego koloru jądra) czar SO XIV 111.

2. 'nazwa': a. 'wołu': Woły [mają nazwy] pódług maści [...] lub téz wedle różnych przypadłości i przymiotów, jakie w nich upatrują: n y g u s, [...] j a j a k Wp śr Pozn I 104; b. 'prosięcia z przepukliną': tur AJW IV m 409 s 92; kols jw.

3. *ekspr*, *rym* 'pastor': mýmecki jaiäk gn<sup>a</sup> vo<sup>y</sup> d<sup>u</sup>dn<sup>a</sup>, vž<sup>u</sup>n t<sup>u</sup>orbe bōlvuf, zab<sup>u</sup>oc<sup>u</sup> uęgn<sup>a</sup> czar 2. JK

**JAJARZ 1.** 'człowiek': a. 'handlujący jajkami': jaiōže p<sup>u</sup>acom tańi [za jajka] j<sup>a</sup>g na vy<sup>l</sup>ij<sup>k</sup> łęcz PJPAN 37 s 337; b. 'kradnący jajka': opocz RŁTN XXII 242; c. 'chodzący z życzeniami w Poniedziałek Wielkanocny i otrzymujący jako podarunek jajka': lub PF IV 275.

2. *wulg* 'mężczyzna mający duże jądra; też w odniesieniu do samców zwierząt domowych': tego *jaioża* by można uo<sup>o</sup>psongać (o buhaju) *łęcz PJPAN 37 s 337*.

3. 'nazwa prosięcia z przepukliną': *wiel AJW IV m 409 s 92*. JK

### Jajaśnica zob. JAJECZNICA

**JAJCARZ** *wulg* 'mężczyzna mający duże jądra; też w odniesieniu do samców zwierząt domowych': tego *jaioża* spšedom (o byku) *łęcz PJPAN 37 s 337*. JK

**JAJCE** *Formy*: typ *wajce*: *Cieszyn [Cz] MPKJ IV 153; Ciesz [Cz] RWF XII 33, 106; ciesz 17, 18; Ciesz Cinc 23, MPTL XV 2 s 39, 92, 97, 194; biel MPKJ IV 153; ~ M lm typ jejca*: *Szczyc SGOWM III 60; Nidz jw; ~ N lm -oma*: *prud SGŚ XIII 79; brzes-śl jw; ~ zapisy nierozstrzygające o postaci M lp (jajce czy jajco)*: *Ciesz [Cz] RWF 106; St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 78; ryb 13; głub ME V 88; tar-gór jw 185; syc AJŚ IV m 530; klucz MPKJ IV 296; rzesz 4; zam 4; piń 9; rad RŁTN XXII 242; sier 5; łęcz PJPAN 37 s 337; biał-podl MAGP IV s 57; mław 1; ostroł 9; białos Kudz 151; Szczyc SGOWM III 60; Nidz jw; rawic AJŚ IV m 530; lesz jw; sulech OlChw 22; Tarnopol [Ukr] Wisła XII 298.*

*Znaczenia*: **1.** 'jajko w zn I (zob.)': pšismařym ci *wajce* na kastrolu ['rondu'] *ciesz 15*; zrobimy se *smażonka* z uośmu *jajec* *St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 78*; na kolację byżimy miż *jajca* *łęcz PJPAN 37 s 337; Cieszyn [Cz] MPKJ IV 153; Ciesz [Cz] RWF XII 106; biel MPKJ IV 153; ryb jw 296; ok Raciborza PF V 750; głub ME V 88; prud SGŚ XII 79; tar-gór ME V 185; brzes-śl SGŚ XIII 79; klucz MPKJ IV 296; syc AJŚ IV m 530; kęp MPKJ IV 296; rawic AJŚ IV m 530; lesz jw; sulech OlChw 22; Tarnopol [Ukr] Wisła XII 298; ~ 'z określeniami nazywającymi jajko': **a.** 'niezapłodnione': *čyste jajce* *biel SGŚ XIII 80*; **b.** 'zepsute': *smerzonce* *jajca* *biał-**

*-podl MAGP IV s 57; Zaśmierdżane* *wajce* *Cieszyn 7 [Cz]*; **c.** 'z martwym zarodkiem': *zamarłe, pozařerafi* *jajca* *biał-podl MAGP IV s 57; ~ w przysł*: *Co je z taki kury, co złote* *wajca* *niesie, a kaźde* *zeżro* *Ciesz MPTL XV 2 s 39; Szykowny, że sie na piyńcie* *zwyrtnie, a* *wajce* *mu z głowy nie spadnie* *Ciesz jw s 194; Mądrzejszy* *wajce* *niź* *kura* *Ciesz Cinc 23*.

**2.** *często wulg, zwykle w lm* 'męski gruczoł rozrodczy; jądro': *coż je taki* *potulny, jaby* *ci pęz* *jajca* *wyřy?* *ryb 13*; *tyñ* *byk* *to* *mo* *jajca* *łęcz PJPAN 37 s 337*; *zoboc, jake* *ten* *uoęer* *mo* *jajca* *piń 9; ciesz 17; rzesz 4; zam 4; rad RŁTN XXII 242; opocz 13; mław 1; ostroł 9; białos Kudz 151; Szczyc SGOWM III 60; Nidz jw; Stup LPW I 296; ~ w por*: *łłop* *jak* *dup, jajce* *jak* *zołuc* *gar 2*.

*Frazeologia*: *ciepłe* *jajca* *poğard* 'człowiek ślamazarny': *Jo* *ni* *ma* *z* *tych* *ciepłych* *wajec* *Ciesz MPTL XV 2 s 97; ~* *trzepać* *jajca* 'plotkować': *taki* *vražicki*. *fšysko* *řce* *veżić, take* *čšępe* *jajca* *sier 5; ~* *jednym* *jajcem* *fuřę* *przełży* '?': *Jednym* *wajcym* *fóre* *przełży* *Ciesz MPTL XV 2 s 92*. JK

**JAJCEBYK** *żart* 'buhaj': *naj* *bę* *poñ* *Buog* *p<sup>u</sup>ořv<sup>o</sup>lonj, co* *jajcebyk* *je* *zastřelony!* *stup LPW I 296*. JK

### Jajciarz zob. JACHCIARZ

**JAJCINY** *blp, żart* 'uroczyste przyjęcie z okazji chrztu; chrzciny': *jem* *zaprořoni* *na* *ijajcanę* *wej S II 75*. JK

**JAJCKO** 'małe jajko': *take* *maęe* *iojcka, a* *take* *dr<sup>o</sup>ęię?* *złotow B II 27; niem SGŚ XIII 78*. JK

**JAJCO** *Forma*: typ *wajco*: *Cieszyn 2, 7 [Cz]; Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 90, 94, 96, Zwrot 213 s 22; ciesz 6, AJŚ II s 54, ME IV 26; Ciesz SCiesz II 342, MPTL XV 2 s 111, 215; biel AJŚ IV s 9, MPKJ IV 296; ryb 9; rac Dejna I m 74; głub jw; Śl JP XLVII 74; Czaca [Sł] AJŚ IV m 530 s 9. [Por. dział form pod h jajce]*

*Znaczenia*: 1. 'jajko w zn I (zob.)': Kupujcie masło, wajca, jabka *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 213 s 22; Moja poszła z wajcami na torg. Po wiela mocie ty wajca? *Ciesz SCiesz II* 342; Tam była ta kaczyca i nosiła dziennie jajca. A jak było moc tych jajec, to baba wziena ich do miasta przedać *rac KwOp XVIII I* s 134; jajca spšedovomy na torgu *ryb* 4; potom še robyło uoscypki. to še ściscało po uodrópce, po kōsecku, takā grutka jag\_dwa jajca gysē *Orawa* [Sł] *ZNUJ* 72 s 50; pšut to ino jajca, jajca wiel 6; Ty mu ugotuj co dzień mendel jajec *kościan Pozn VI* 338; *ciesz* 6; *biel MPKJ IV* 296; *pszcz* 8; *ryb* 9; *rac Dejna I m* 74; *głub jw*; *prud PlutaDzierz* 55; *koziel PlutaGłog I* 18; *gliw AJŚ IV m* 530; *N Bytom I*; *Siemianowice Śl*; *pd-zach ok Katowic Nik* 34; *targór LigWes* 14; *strzel-opol OIW* 73; *niem* 3; *opol ZNUJ* 18 s 47; *lubl* 1; *oles MPTL XXIII* 64; *brzes-śl* 13; *klucz MPKJ IV* 296; *syc AJŚ IV m* 530; *Czaca* [Sł] *jw*; *Orawa* [Sł] *ZNUJ* 151 s 27; *n-tar Zb XVII* 223; *Krak Krak IV* 308; *kolb* 2; [pšn] *tow Maz II* 204; *rawic AJŚ IV m* 530; *lesz jw*; *złotow B II* 27; ~ 'z określeniami nazywającymi jajko': **a.** 'niezapłodnione': ta kvučka mo same čyste jajca *rac SGŚ XIII* 80; čystě jajco, co ny ma nič śnigo *nam jw*; *prud PlutaDzierz* 29; *koziel SGŚ XIII* 80; ~ jałowe wajco škoda dować pot kfučke *Cieszyn* 2 [Cz]; ~ nemasne wajco *Czaca* [Sł] *AJŚ IV* s 9; ~ taky ny zalążony jajco *niem MAGP IV* s 58; ~ płone jajco: wajca musióm być ot kokota (zapłodnione, a nie płone wajca) jak się mo nasazić kure *Cieszyn* 7 [Cz]; *Czaca* [Sł] *AJŚ IV* s 9; ~ zamarle jajca *bial-podl MAGP IV* s 57; ~ zapadnynty jajco *rac SGŚ XIII* 80; **b.** 'zepsute': Zašmierdziane wajco *Cieszyn* 7 [Cz]; ~ zespute wajco *biel AJŚ IV* s 9; ~ w przysł: Wajco mōndrzej-sze od kury *Ciesz MPTL XV* 2 s 215; Kura gdocze, wajco skocze *Ciesz jw* s 11; ~ 'też u ryb i płazów': ryby majō<sup>u</sup> jajca *prud*

*PlutaDzierz* 55; ryba saži jajca *strzel-opol OIW* 73; żaba – jajca mou̇ take jag golet *niem* 3; żabi jajca *ryb SGŚ XIII* 80.

**2.** często wulg., zwykle w *lm* 'męski gruczoł rozrodczy; jądro': mē zaś kovāł do kliščy za wajca *xyćiu ciesz ME IV* 26; a kuot vížāł, tag *myślāł*, ze to mysa, a skocōł, a łap za ty jajca *Orawa* [Sł] *ZNUJ* 72 s 24; bo ci do jajez\_nak<sup>o</sup>pa *lubl* 1; *xyop* mo mēnzy noğamy jajca i kutosa *kolb* 3; jajca uod uogera *ryb SGŚ XIII* 80; *strzel-opol OIW* 73; *niem SGŚ XII* 80; *opol jw*; *tarnob* 5; *złotow B II* 27; *kar LPW I* 296; *Kasz Ram* 59; *Stup LPW I* 296; ~ w por: wyščyżyu na mnie śłipe jag żaba jajca *koniń* 14; ~ w przysł: Tak się świeci jak psu jajca *Śl G MPTL XV* 1 s 113.

**3.** zag 'ogórek': Żoły wieprzacek przewiesiel jajca bez krzacek *radz-podl ME IV* 213.

**4.** w rym: Cholweik pik – jajca strzyk *prud KwOp XII* 3 s 91.

**5.** 'ogniwo łańcucha w przedniej części pługa koleśnego, przy pomocy którego reguluje się głębokość orki': *n-tar* 28.

**6.** 'twardy kłęb owczej wełny, kształtem przypominający jajko': *n-tar* 28.

**Jajco baranie** 'grzyb': **a.** 'gałęziak gronisty (*Romaria botrytis*)': *Cieszyn* [Cz] *ZNUJ* 495 s 90; **b.** 'szmaciak gałęzisty (*Sparassis crispa*)': *Cieszyn* [Cz] *jw* s 94; **c.** 'piestrak jadalny (*Choiromyces meandriformis*)': *Śl JP XLVII* 74; **d.** 'purchawka (*Lycoperdon*)': *ciesz AJŚ II* s 54; *Orawa* [Sł] *KąśŚ II* 1 s 21; **e.** 'bliżej nieokreślony': *ciesz* 6. **Jajco bycze** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*)': bycy jajca to są taky gżiby, co šcyłajā *koziel SGŚ XIII* 80.

**Jajco księże** 1. 'roślina – kokoryczka wielokwiatowa (*Polygonatum multiflorum*)': *N-tar PTP IV* 209.

**2.** 'jakiś chwast': *prud PlutaGłog II* 44.

**Jajco psie** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*)': *Orawa* [Sł] *KąśŚ II* 2 s 231.



*Frazeologia*: jajco na miękko 'jajko ugotowane tak, że białko jest twarde, a żółtko lekko ścięte': jajco na młynko iy še uezškõm ryb SGŚ XIII 80; ~ jajco z cukrem 'surowe żółtko utarte z cukrem; kogel-mogel': maue žeçi rade jezõm jajco ze cukrym ryb jw; ~ miękkie jajco 'jajko ugotowane tak, że białko jest twarde, a żółtko lekko ścięte': młynky jajco strzel-opol OIW 73; ~ twarde jajco 'jajko ugotowane tak, że zarówno białko, jak i żółtko są całkowicie ścięte po ugotowaniu': twardy jajco strzel-opol jw; ≈ co? po zapłociu jajco szło 'niegrzeczna odpowiedź osobie natrętnej, zadającej wciąż pytanie co?': prud KwOp XII 3 s 92; ~ co? wajco! 'jw': Fórt jyno „co?” i „co?”, a jo ci powiy: co? wajco! Ciesz SCiesz II 342; ~ (ktoś) jest z dziwokich jajec 'żartobliwe lub pogardliwe określenie kogoś, kto jest dziwny, ekscentryczny': Ón je z dziwokich wajec Ciesz jw; ~ mimry z mamrami, fasole z jajcami 'żartobliwa odpowiedź na natrętne pytanie, co będzie na obiad': mammo, co byżymy jeż na obot? mimry z mamrami, fazole z jajcami! ryb 13. JK

**JAJCOCH 1.** 'człowiek handlujący jajkami': véleż naš jajcoχ płaci za mađel? Wej S II 75; ja bõm jajcoχovi ñe spředała jãj Wej jw.

**2.** 'człowiek guzdrzący się, powolny, opieszaty': zeż tõ tak długo sezał, jajcoχu? ja, χłopë, z cebe je jajcoχ nad jajcoχami kar jw. JK

**JAJCON** 'człowiek mający przepuklinę': õn uš mǎjau ðoperaće, tẽn jajcõn tcz 7. JK

**JAJCORY** *lm* 'bardzo duże jajka': niem DobrzNiem II 47. JK

**Jajcowa** *zob.* **JAJCOWY**

**JAJCOWY** 'właściwy jajkom, odnoszący się do jajek, związany z jajkami': krošõnka jajcovãu prud PlutaGłõg II 81.

**Jajcowa** *w użyciu rz* 'likier z jajek; ajerkoniak': Rybnik SGŚ XIII 80. JK

**Jajcykryst** *zob.* **ANTYCHRYST** [Supl.]

**JAJCZAK** *Forma*: typ wajczak: Czaca [Sf] AJŚ III m 471.

*Znaczenia*: **1.** 'ogier': Czaca [Sf] jw.

**2.** 'grzyb – sromotnik smrodliwy (*Phallus impudicus*): szczyc PJPAN 42 s 93.

**3.** *przewz*: Jajczak – przewzisko klimkoczan nadawane im przez iwoniczan kroś Lud VI 44. JK

**JAJCZANKA** 'jajecznicza': Jajczõnka pszcz SGŚ XIII 80. JK

**JAJCZARA** 'osoba lubiąca jeść jajka': pszcz SGŚ XIII 80. JK

**JAJCZARKA** *Forma*: typ wajczarka: *n-tar* Lud XLI 635.

*Znaczenie*: 'kobieta handlująca jajkami': W Żylinie kupowali od kobiet, tzw. „wajcarek”, jajka i zawozili je do Krakowa, gdzie sprzedawali je z pewnym zyskiem *n-tar* jw; Na jarmarkach widzi się [...] „jajcárki”, które już od rana skupywały jajka po domach *n-tar* ME IX 43; żyw RamŚl 22. JK

**JAJCZARNIA** 'miejsce, gdzie skupuje się jajka': buya tu u nos v žeřpǎjńńiku jajcárna, vudæk tam duęe lata jajami χandlovou gor 4. JK

**JAJCZARY** *lm* 'ruchoma część przegubu watu łączącego kierat z odpowiednią maszyną': wãg PKJ XVI 132. JK

**JAJCZARZ 1.** 'człowiek': **a.** 'handlujący jajkami': jajcož jezži po fši ji kupuje jojka łecz PJPAN 37 s 337; jajcár – handlarz jaj żyw RamŚl 22; dęb K II 219; piń 9; gnież 18; chojn S II 75; **b.** 'kradący jajka': pevńe ten jajcoš vežbiiscok [nw] vbrou nom jojka piń 9; opocz RLTN XXII 242; **c.** 'lubiący jeść jajka': pszcz SGŚ XIII 81; ryb 13.

**2.** 'wyzwisko': ty jajcožu, χuju pšeklynty! Chrzanów 1.

**3.** 'pies wybierający jajka z gniazd': ryb 13. JK

**JAJCZATY 1.** 'obfitujący w jajka': Jeźli gwiazdy świecą jasno [w noc wigilijną], kury dużo jaj niosą, to rok będzie jajczaty *chrzan PolChrzan 92*.

**2.** 'o samcu zwierząt domowych: mający duże jądra': pšezywaą go joićatym byktem *Lim.* JK

**JAJCZEĆ 1.** 'narzekać, zawodzić żałośnie, biadolić': kedy ty jaińkoće pšestańez jaićec rzesz 4; Przestałabyś juz jaićec, nic ci sie nie robi, a takás skrzyntna! ['marudząca'] *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 275*; Baba jajcała od rania za tom kurom *N-tar ZborŚ 131*; Nie jedna grózka siedzi i jańczy: co ją też, zrobziła, zem bez dobry wymowy mniejsce lułała *Wr Barcz 88*; [pśn] *Mr i Wr SGOWM III 105*.

**2.** 'o zwierzętach: wydawać urywane, żalosne dźwięki': Pies jaijcy *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 275*; Ftosi kota pokalicył, to jaijcy *N-tar ZborŚ 131*.

Por. **JOJCZEĆ** JK

**JAJCZKA** *lm* 'ruchoma część przegubu wału łączącego kierat z odpowiednią maszyną': jaićka – to, co pšyżje na ten styksel ['sworzeń'] *etc SGOWM III 61*. JK

**JAJCZOCH** *przez w:* *niem DobrzNiem II 46*. JK

**JAJCZYĆ (SIĘ) 1.** 'narzekać, biadolić, utyskiwać': *ok Bochni i myślen Świąt 697*.

**2.** 'robić coś z wielkim wysiłkiem; męczyć się, trudzić się': *opol SGŚ XIII 81*.

**3.** 'powodować zmęczenie, utratę sił; męczyć': *ale me χ<sup>u</sup>roba jaijcy lubl 1*.

**4.** 'wywierać nacisk na kogoś': *ok Bochni i myślen Świąt 697*.

**Jajczyk się** 'o samicach ptaków, zwłaszcza kurach: składać jaja; nieść się': *našə kūrə są dobre jaićo Kasz S II 75*. JK

**JAJCZYNY** *lm, ekspr* 'męskie gruczoły rozrodcze; jądra': *tarnob 5*. JK

**JAJCZYSKO** *ekspr F o r m a:* *typ wajczyisko: ciesz 5, 17*.

*Znaczenia: 1.* 'jajko w zn 1 (zob.)': jaićyskuv znuvus nagotowała *bial-podl 1*; vajćysko še z'apsuje *ciesz 5*; *niem DobrzNiem II 41*; *ośw 3*.

**2.** *zwykle lm* 'męski gruczoł rozrodczy; jądro': *uoi, coś to za diabeł, jaićyska mu ši palynta! zam 4; ciesz 17; niem DobrzNiem II 41*. JK

**JAJDAĆ 1.** 'narzekać, zawodzić żałośnie, biadolić': *ke stanł, tuo jaiđal, ze guo buoli bŕux Orawa [Ś] ZNUJ 169 s 283*; Já je nierada słuchám, bo wdy jaijdzę to na chłopa, to na teściowo. Nasa ciotka to wdy telo jaijdała, ze ani na ofiare ni má na niedziele, a prziseł jarmak we środe w Jablonce, to nakupiyla selijakiyk ciep-ciugów ['drobnych rzeczy'] *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 379*; Baby jajdały o bele bđdzinie *N-tar ZborŚ 131*.

**2.** 'o psie: skowyczeć': *pěz\_jaiđa myślen PJPAN 11 s 77*.

Por. **JOJDAĆ** JK

**JAJE 1.** 'jajko w zn 1 (zob.)': *dobrańoska co žin nieše jaje syc SGŚ XIII 83*; W lecie kiej kury nawięcy niesą, to jaja najtańse, a w zimie to se trza kupić to jaje łod kury *tarn ME I 247*; *usmaze ci ze dwa jaja dqb-tar 5*; *pačy uon, a baba stávā tałyš, a na tałyżu jaje lubar RŁTN VIII 233*; *jaje cyli jaijko sied 6*; *Dyngus, dyngus, po dyngusie, Duże jaje na obrusie i bocek! [pśn] ostródz SzyfZw 60*; *kōra gdoko<sup>a</sup>, że jaje znesūa wolsz 7*; *kuže, kače, gaše, gule, bojćōńne jaje złotow B II 27; opol ZNUJ 18 s 47; brzes-śl MAGP IX m 436; klucz AJŚ IV m 530; Orawa [Ś] ZNUJ 151 s 128; n-tar 28; wad MAGP IX m 436; gor jw; jas jw; boch jw; krak 1; olk MAGP IX m 436; miel jw; kolb 3; kras 3; kraś MAGP IX m 436; sand jw; częs jw; radomysz RŁTN XXII 242; iłż jw; lub MAGP IX m 436; [st] puław jw i s 101; rad RŁTN XXII 242; opocz MAGP IX m 436; p-tryb jw; wiel jw; kęp jw; sier jw; łas RŁTN XXII 242; tódz MAGP IX m*

436; *łęcz PJPAN 37 s 337; grój MAGP IX m 436; gar jw; gtnń jw; [pśn] wys-maz PBTN III 91; płoc MAGP IX m 436; os-wp AJŚ IV m 530; kal 24; rawic AJŚ IV m 530; gtn jw; lesz jw; jaroc MAGP IX m 436; tur jw; koniń jw; śr-wp jw; n-tom jw; ob jw; mog jw; wąg PKJ XVI 132; czar MAGP IX m 436; chodz jw; byd jw; wyrz jw; sęp-kraj 1; Tuch PKFP VII 1 s 4; chojn 9; kościer MAGP IX m 436; byt jw; kar jw; wej 3; Kasz LPW I 296; słup MAGP IX m 436; ~ 'z określeniami nazywającymi jajko': **a.** 'niezapłodnione': jak se cystego jaja nie wyżnie, ino lezy s tyżiń, to se robi zbuk sier 5; čistě jaje chojn 8; *sulech PFP XIV 56; złotow B II 27; wej MAGP IV s 58; ~ niezagrane jaje Lit K III 320; ~ to jaje ies pruźne dąb-tar 5; ~ pustý jaje kar MAGP IV s 57;* **b.** 'zapłodnione': *cemně jaja Kar S II 74; c.* 'śmierdzące, zepsute': jaje čõjne, co je čõc wolsz 7; *spačõyne jaje śr-wp MAGP IV s 57; ~ sparčauę jaje rawic AJŚ IV m 534; ~ spašõę jaje kościan 11; ~ spašõę jaje gtn MAGP IV s 57; ~ spaščõne jaje gtn jw; kościan 18; ~ Záparte jaje ok Lublina PF V 950; ~ zapaščõne jaje wrzes 2; ~ zašęzauy jaje chojn 8; ~ zopašõę jaje szam PFP XIV 56; n-tom jw; międzych jw; ~ zasměrduy jaje chojn 8; ~ Zbucze jaje Krak RWF XVII 85; Kal PF IV 270; Kuj jw; ~ zgnite jaje kościer 6; kar AJK V s 224; d.* 'z martwym zarodkiem': *zażymbune jaje wiel AJŚ IV s 9; ~ w por: tłaćni jak jaje pog Wej i Lęb S V 358; gđaće, jakb̃ jaje znośla Kasz jw III 246; Mam ja jedno staje [ziemi], gdyby kurze jaje [pśn] Bytom PieśniŚl II 264; ~ w przyst: Co św. Józef przyniesie? Kaczka pierwsze jaje znieś Śl MPTL XV 1 s 31; Pan Bóg daje, bo jednemu geś, a drugiemu jaje Opole jw s 96; bõg różne daje, jednemu gaś, dregemu jaje Kasz S II 74; kura gđaće, jaje skãće Kasz jw 300; ten, χto n'ávãć kur χovę, nãmně jaiõv ję Chojn pn-zach jw; jaje ni moźe kurã ućoc Kasz jw**

74; χto seje groy v marcu, to gotuje v garcu, a χto v maju, to gotuje v jaju *łęcz PJPAN 37 s 273; ~ 'też u owadów': motyle śadaio na kapuśće, znośo pod lyścamy jaja kolb 3.*

**2.** *często wulg., zwykle w lm 'męski gruczoł rozrodczy; jądrow': tẽn fr'lyzyier gvaři, ze bee jaja stfjik, a uõn n'e přiśel jaja stfjic, ba brode, ny n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 102; k<sup>h</sup>opnãu g<sup>h</sup>o v jaja dąb-tar 5; ze mu jaja pośiwauy puław RŁTN XXVII 133; udeżyu se v jaja sier 5; ryb SGŚ XIII 83; Śl jw; gor 2; itż 4; łęcz PJPAN 37 s 337; koniń 14; wrzes 3; złotow B II 27; Kasz Ram 59.*

**3.** 'przedmiot w kształcie owalnej bryłki, przypominający kształtem jajo': *Wybawiul to drugã [królewską córke], Dała mu dyjamentowe jaje, a ta pirso dała mu śrybne jaje lim ME XI 41.*

**4.** 'ogniwo w łańcuchach łączących wózki kopalniane': *Ruda Śl SGŚ XIII 83.*

**Jaja 1.** 'ruchoma część przegubu wału łączącego kierat z odpowiednią maszyną': *jaja se mocno powyćirauy koniń 14.*

**2.** 'część lokomobili, maszyny z silnikiem parowym, używanej w XIX w. do wprawiania w ruch maszyn rolniczych, młyńskich, tartacznych itp.': *śrm 8.*

**Jaje bule** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*): *wej AJK IV s 186.*

**Jaje bycze 'jw':** *myślaam, że to pećorka, a to byće jaje! koniń 14; byće jaja rosnõm na uõnkaχ. jak se nadepeńe, to se kuzy n-tom 2; pурсcova – odynarnie byće jaje sier RŁTN XX 269; radomsz 2; kozien AGM V m 245; rad 10; opocz 9; p-tryb RŁTN XXII 242; łas jw; brzez AGM V m 245; kut jw; łow jw; raw-maz jw; skier RŁTN XXII 242; grój AGM V m 245; krot AJŚ II s 54; rawic jw; złotow AJK IV s 186; tuch jw.*

**Jaje dębne** 'grzyb – borowik ponury (*Boletus luridus*): *Dębne jaja, zwane także bętki, mają oznaczać grzyb dębniak [...], przykładają na rany na kształt szarpia kras Lub II 159.*

**Jaje kątrowe** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*): co tu je kôtrovøx jaiöŋ na łocze *Kar S II 231*; *wej AJK IV s 190*.

**Jaje kobyle** żart 'roślina – dynia olbrzymia (*Cucurbita maxima*): mąta va pąkně kobalě jaja v ogroze *Wej S II 181*.

**Jaje kocie** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*): chojn *AJK IV s 186*; *kościar jw s 185*; *byt S II 219*.

**Jaje końskie** żart 'roślina – dynia olbrzymia (*Cucurbita maxima*): *Wej jw 199*.

**Jaje kurze** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*): *złotow AJK IV s 190*.

*Frazeologia*: jaja z oboną 'jajka smażone na stoninie': *Wej S II 73*; ~ jaje na miętko 'jajko ugotowane tak, że białko jest twarde, a żółtko lekko ścięte': *Kasz jw III 167*; ~ jaje wolne 'jw': jaje volne *krot 15*; ~ malowane jaja na jastry 'czcze obietnice; obiecanki cacanki': to sō malovōňě jaja na jastry *Kasz S III 41*; ~ malowane jaje 'o człowieku obrażającym się z byle powodu': *Kasz jw*; ~ obrażone jaje 'jw': z tim obrażonim jajem ni mūożesz puožartovac *Kasz jw II 73*; *Koc SKoc III 6*; ~ pile jaje 'o kobiecie pochodzącej spoza Półwyspu Helskiego': *wej S II 233*; ~ przyklepane jaja 'potrawa z jajek, wody oraz mąki usmażona na patelni': *śrm 8*; ~ smażone jaja 'jajecznicza': [powsz] *os-wp AJŚ V m 836 s 28*; *gtñ jw m 836*; *lesz jw*; ~ szare jaja 'potrawa z jajek i mąki, zaprawionych octem': šare jaja sōm kvašne. troxe mōňki matka pšepoluūa, ūectu vloua i buuy šare jaja. to zavdy guetovałi f\_pjōntek *n-tom 2*; ~ ślepe jaja 'potrawa z jajek, wody oraz mąki usmażona na patelni': *śrm 8*; *Wej S V 73*; ~ zgnite jaje 'o człowieku obrażającym się z byle powodu': obrażōňě abo zgnīte jaje to je to samo *Kar jw III 276*; ≈ lać jajami 'o kurze: składać jaja w błonie': kura leje jajami *krak 12*; ~ mieszkać jak w jaju 'mieszkać wygodnie': *pog Kościer, Chojn i Byt S II 73*; ~ nie zarobić na jaje soli

'złović bardzo mało ryb': *wej jw III 111*; ~ siedzieć na gulich jajach 'odsiadywać karę więzienia': naš sōšād šed na gulix jaja sezeć, za pōł roku on gułā vøsezi *kar jw II 74*; ~ siedzieć na jajach 'wysiadywać pisklęta': lyz zji bažanta i bažanćice, jak šeži na jajaχ *kolb 3*; kura, gaś, guūa šežō na jajaχ na vōšsna *złotow B IV 256*; *Kasz S V 27*; ~ zostać siedzieć na jajach 'nie wyjść za mąż': *wej jw II 73*; ≈ (coś) jest do jaj 'coś jest do niczego, coś jest nic niewarte': tōoē takōm rōbōoēta dōoē jōi! tē bōžty tōoē sō take dōoē jōi! *złotow B II 27*; to je godka do jōi *kościar S II 73*; ~ (ktoś) jest objadły gapich jaj 'o kimś nie zrównoważonym, porywczym, nieobliczalnym': ten je gapix jaiöŋ objadli *Kasz jw*; ~ kluka siedzi na jajach 'o gromadzie gwiazd w gwiazdozbiorze Byka – Plejadach': kluka ju sezi na jajaχ *wej jw 171*; ~ (z kimś) można gadać o jajach 'z kimś można rozmawiać o wszystkim bez ogródek': z tim mūeže ūe jajaχ gadac *kościar jw 73*; ~ (ktoś) zniósł jaje 'o pannie, która ukończyła 30. rok życia': naša jevka ju znošla jaje *wej jw*.

*Geografia*: **Zn 1.** – powszechne w *Wp* i na *Kasz*, częste w *Mp zach* i *pn*, rzad na *Śl*, w *Mp wsch* i na *Maz*. JK

**JAJECZKA** mi ż 'człowiek handlujący jajami': *chojn S II 75*. JK

**JAJECZKO** *Formy*: typ wajiczko: *n-tar [Spisz] ME VI 127*; ≈ *M lp jajeczka [końcówka fleksyjna ż]*: *suw 3*.

*Znaczenia*: **1.** *ekspr* 'jajko w zn 1 (zob.)': tam sōm złote kaccki, złote gęsi, złote vajicka *n-tar [Spisz] ME VI 127*; jajecko podūgovate *wiel 6*; śfēñćeli – trōxe sōfi, jajecka, kšoñnu *konec 19*; na bałām jajecku piše se fperf vłoskām *lub 7*; a\_cemu te\_jajecka take mañuñe? *bial-podl 1*; χces jajecko? *os-maz 10*; A jesce jakego młodygo zikarego przysłali, to Maryna to s kurcakem, to ajwu z syrem, to maslym,



to jajeckim pod pachy juz na plebanije pędzi przas *PorJ 1963 s 157*; Kuba stary prziniós dary, masła na talerzu, a Tomek gomołek i jajeczko gęsie [pśn] klucz, syc i kęp *MPTL XXI 145*; kras 3; iż 4; rad *RŁTN XXII 242*; opocz jw; [pśn] olsz *StefZ III 70*; [pśn] *Mr i Wr SGOWM III 61*; [rym] koniń 14; *Mal GMalb I 100*; *Kasz S II 74*; *Śtup LPW I 296*; ~ 'też u owadów': pscouy zakładają matecznik, jak cujo, ze se mają roić, tam matka skądą jajeczko na miodu matke gar 20.

2. 'owalna bryłka z cukru lub czekolady w kształcie jajka, którą otrzymują dzieci w pierwszy dzień Świąt Wielkanocnych (według wierzeń ludowych w ten dzień zajaczek zostawia dzieciom prezenty, zwykle słodczy): zająćek tobie jajeczko pśnieše szt *GMalb II 1 s 138*.

**Kocie jajeczka** 'roślina – drzeczka (*Bri-za*): opocz 3.

*Frazeologia*: jajeczko wolne 'jajko ugotowane tak, że białko jest twarde, a żółtko lekko ścięte': χεσ, żeby jajeczka była volna? suw 3. JK

### Jajeczne zob. JAJECZNY

**JAJECZNIA** 'jajecznic': Gdy umowa dojdzie do skutku, podaje się przekąskę, do której zawsze należy „jajecznic” *Witebsk [Bruś] Wisła XI 384*; Niech-no sama napiece dla mnie na podśniadank duzo jajecni, to sie len urodzi *wys-maz PBTN III 126*; z jajek – jajeczna włod 4; ta jajeczna tu, jajek nabiji si, teš monki i zaskważy si, i upeczy si v łaxani [ 'glinianym naczyniu używanym do pieczenia potraw'], taka jajeczna suw 3; *białos I*; *Lit K II 220*. JK

**JAJECZNICA** *Formy*: typ jejecznica: *olsz SWM VI s 31*; ~ typ jajecznic: *złotow B II 27*; *Lit K II 220*; ~ typ jajecznic: ||- *brzoz I*; ~ typ jajecznic: *ciesz 18*; *pszcz AJŚ V m 836*; *nam jw s 28*; *syc jw m 836*; *n-tar 28*; *N-tar ZborŚł 131*; *n-tar [Spisz] JOp 77*; *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s*

*104*; *żyw 5*, *RamŚł 22*; *wad 19*, *RWF IX 183*; *myślen PJPAN 11 s 195*; *lim 15*; *gor 2*; *jas 3*; ||- *brzoz I*; *Staromieście-Rzeszów ME X 245*; *Rzesz jw 54*; *dęb Lud XII 80*; *tarn ME I 262*; *brzes-mp 3*, *MPKJ VII 69*; *boch Świąt 446*; *krak PJPAN 11 s 195*, *ME IV 202*; *miech 9*; *dąb-tar 5*; *niż RWF XX 428*; *ok Kraśnika PF V 750*; *opat JP LX 44*; *piń 2*; *jęd RŁTN XXII 242*; *zaw AJŚ V m 836*; *częs jw*; *konec 12*; *puław 11*; *opocz 3*, *RŁTN XXII 242*; *p-tryb jw*; *łęcz PJPAN 37 s 337*; *raw-maz RŁTN XXII 242*; ~ typ jajecznic: [rzd] *n-tar [Orawa] KąśŚł II 1 s 358*; *tarnob Wisła IX 242*; ~ typ jajecznic: *pszcz PJS IV 74*; ~ typ jajecznic: *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 145*; *kroś 4*; *kolb 2*; ~ typ jajecznic: *gar 20*; *złotow 1*; ~ typ jajecznic: *olsz SGOWM III 61*; ~ typ jajecznic: *suw 3*, *NT II 320*; *olsz SGOWM III 61*; *Wr StefŚł 50*; ~ typ jajecznic: *Wilno [Lit] SLit 208*; ~ typ jajecznic: *Cieszyn [Cz] AJŚ V m 836*; *ciesz 9*, ||- *SCiesz II 342*; *biel AJŚ V m 836*; ~ typ jajecznic: ||- *ciesz SCiesz II 342*; ~ typ jajecznic: *ciesz 18*, *AJŚ V m 836*; *Czaca [Śł] ME I 384*; ~ typ jajecznic: *Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 142*.

*Znaczenia*: 1. 'potrawa ze smażonych na tłuszczu jajek, zwykle kurzych, różnie przyrządzana w zależności od regionu': na drugi dańi mōmy jajecznic ryb *SGŚ XIII 81*; v żelōne śfōntki smażyli paçoucy jajecznic na polu ('na dworze'), coši mokrego teš pñiñyli *ciesz 9*; Jajecznic dojedli i palenkę dopili *n-tar [Spisz] JOp 77*; Kozol se dawać dobrze jeść, gotować jajecznic *dęb Lud XXIII 142*; Bogatsi jedzą często „jajecznic” smażoną na maśle *Rzesz ME X 54*; na kusok se jaduo jajecznic, keubasy, kto ni miou miesa kupnego, to zabiū kure *sand 13*; jak na patelni tu tylko jajkuf zbit i takej jećnicy upek *suw 3*; jaćnic – tak rostšepane jajka *olsz SGOWM III 61*; na podveçoreg nasmażyli jajecznic i zrobili *çerbaty koniń 14*; upieke ze šterëç jajkōf

jajećnice *szt GMalb II 1 s 138*; Nu u n'as najwienksza była to, pierszy poczenstunek to była jencznica kiedyś *Wilno [Lit] SLit 208*; *oggw*; ~ 'z dodatkiem mąki': jajećnica – z mōńko rozbiva še jājka posofiš i f pec fstaviš *biel-podl I*; jajećnice še robi z jāj, troxe mōńki i to še jy z guōtowanymi pyrkami v upinaŋ *n-tom 2*; ~ w *por*: žuute jag jajećnica *brzes-mp 3*; ~ w *przysł*: Od bidy dziod jajećnice zjod *krak ME IV 202*.

2. 'jakieś zioto używane do robienia wianków święconych w Kościele katolickim w ostatni dzień oktawy Bożego Ciała': *ok Sandomierza Rad I 110*; *ok Opatowa jw*.

3. zwykle *lm* 'drobny narząd w gardle człowieka i innych ssaków, pełniący funkcję ochronną, niszczący lub neutralizujący działanie bakterii; migdałek': jajećnice || migdały *gar 20*.

4. 'stolnica służąca do wałkowania ciasta na makaron': wajećnica || jajećnica *ciesz 18*. JK

**JAJECZNIK** *Formy*: typ jejecznik: *Oles SGŚ XIII 81*; *Klucz jw*; *Nam jw*; *Syc jw*; ~ typ jajećnik: *piń 2*.

*Znaczenia*: 1. 'człowiek handlujący jajkami': *pog Kościer, Chojn i Byt S II 75*; *Kasz pn-wsch LPW I 296*; *Wej S II 75*.

2. 'rodzaj ciasta wypiekanego na Wielkanoc': *Lub PF IV 201*; *puław jw V 750*.

3. *st* 'cienki, smażony na patelni placek, zwykle zawijany z farszem; naleśnik': *Oles SGŚ XIII 81*; *Klucz jw*; *Nam jw*; *Syc jw*; *Śl jw*.

4. 'żeński gruczoł rozrodczy; jajnik': *Baba [...]* zaczęła krzyceć i wołać na chłopa: „Ty zbóju, ozbiuteš we mnie jajecnik, jaz sie wsyćkie jaja se mnie wyląły!” *boch Święt 446*; *strzel-opol OIW 73*.

5. 'koszyk na jajka': *strzel-opol jw*.

6. 'grzyb – maślak zwyczajny (*Suillus luteus*): *śr-śl [Tarnopol Ukr] PJPAN 42 s 93*; *Winnica [Ukr] Roczn 202*.

7. 'roślina': a. 'kaczeniec (*knieć błotna*) (*Caltha palustris*): *kar S II 75*; b. 'prawdopodobnie nostrzyk żółty (*Melilotus officinalis*): muwo noscyk albo jajećnik, b<sup>o</sup>o taki zuutawy *piń 2*.

**Psi jajecznik** 'roślina – kaczeniec (*knieć błotna*) (*Caltha palustris*): psi jajećnik mō żółti kvat i rosce na zōmniŋ, mŋekriŋ zemāŋ, časā farbujō nim masło *kar S II 75*.

JK

**JAJECZNY** *Forma*: typ wajechny: *Ciesz MPTL XV 2 s 201*, *SCiesz II 342*.

*Znaczenia*: 1. 'o roku: obfitujący w jajka': jajechny rog byu, bo duzo gwozd na ŋebe ve wiliom wiel 6; Jeżeli noc wigilijna jest jasna, gwiazdzista, „wyiskorzona”, to będzie rok „jajeczny”, tj. obfity w jaja *ok Krakowa ME III 171*; *Bronowice-Kraków MPKJ II 444*.

2. 'o człowieku: delikatny, odznaczający się małą odpornością': *Francek je wajechny, dziubnył sie w palec, a wrzeczszoł, jakby mu rynke urwało. Aleš ty je wajechny, gorzij niŋ baba Ciesz SCiesz II 342*; Toć mo wajechny palce *Ciesz MPTL XV 2 s 201*.

**Jajeczne** w użyciu *rz* 'rodzaj daniny składanej przez chłopów na Wielkanoc': *Jajeczne, [...] dziesięcina składana na Wielkanoc księżom, wójtom i podleśnym z domu i rodziny – po parze jaj. „Wysłał mie ksiądz po jajecnym” radz-podl PF VI 231*. JK

**JAJECZYNA** *Forma*: typ wajechny: *Cieszyn [Cz] SCiesz II 342*, *ZarŚl XI 3 s 208*.

*Znaczenie*: 'jajecznicza': *Usmož szpyrke a zrób se wajechny Cieszyn [Cz] SCiesz II 342*; Już kiela tydni przed tymi świętami schodzili sie na obrzondek, starši chałpnicy i swobodni pacholcy. Kiery co przyniesie z domu do smaženio wajechny *Cieszyn [Cz] ZarŚl XI 3 s 208*. JK

**JAJEĆ SIĘ** 1. 'o samicach ptaków, zwłaszcza kurach: składać jajka; nieść

się': naše kurə są ješ né jaijō. jēdna kura są ju jaii kar S II 75.

2. 'robić coś bardzo powoli, opieszale; guzdrać się': jaii są i jaii, a waijēc są ni može. tak są jaii, że są na štefeχ ['na czworakach'] ni može uvlec Kasz jw. JK

**JAJENIE** 'guzdranie się': χtəž vízāł takē jaiēńē Kasz S II 75. JK

**JAJERSPACER** rzd, żart 'krocze u kobiety': rzesz 4. JK

**JAJESZCZE** 'zgr od jaje w zn I': te jaiēšča terāń nic né płacō Wej S II 74. JK

**Jajesznica** zob. **JAJECZNICA**

**Jajeśnica** zob. **JAJECZNICA**

**Jajeśnik** zob. **JAJECZNIK**

**Jajęcznica** zob. **JAJECZNICA**

**I. JAJKA** ž 'żeńska komórka rozrodcza ptaka, zwykle domowego, zawierająca białko i żółtko otoczone skorupką, wykorzystywana jako produkt spożywczy': k'ury ruzł'ažo są i fš'ēńza j'ajkiń'oso Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154; suw PKJP II 2 s 90. MB

**II. Jajka** zob. **JAJKO**

**JAJKARZ** 'człowiek handlujący jajkami': chojn S II 75. JK

**Jajki** zob. **JAKI**

**JAJKO** n i ž *Formy*: typ jejko: [st] tarnob 5; kar AJK XIV m 657 s 68–9; wej jw i s 68; ~ typ jajko: słup MPKJ VI 40; ~ typ wajko: Czaca [Sł] SPAU XLIII 83; Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 139; ≈ D lp jajk: Mr i Wr SGOWM III 61; ~ N lm -oma: Olec jw; Mrąg jw; ≈ rodz ž: suw PKJP II 2 s 90; poza tym rodz n.

*Znaczenia*: **1.** 'żeńska komórka rozrodcza ptaka, zwykle domowego, zawierająca białko i żółtko otoczone skorupką, wykorzystywana jako produkt spożywczy': pšut to ino jaiča, jaiča, tero jaiķa wiel 6; muvi še jaiķo, jaiē to jēz grubo kras 3; jēdna jaiķo suw PKJP II 2 s 90; jaiķa kuže, geše, kace, jēndyce, caiče ostrōł 9; jaiķa na kilo spšedovomy gliw SGŚ XIII 81;

jaiķo kury zgnetly opat 13; nasmaryly jaiķuf, vutky se popily puław NT II 164; vilce pazury ('widlak') berom na umaiynie Keubasy, jaiķ do sfyncyno na velkanoc zaw 1; zamaruo jedno kurce i uudušiuo se v jaiķu węgr 5; jaiķa χlupaju, jaiķ su stare lip 2; te dva jaiķa ležaue na stole byt 1; kokoš joiķa noši giž SGOWM III 61; muode kurki m<sup>n</sup>ēiše jaiķa něsō tcz 3; Poziedała mi wasza pstra kokoska, ze wam tyle jajek naniosta [pšn] pis LL III 3–4 s 78; kuropatfa pšede žniwy sklada jaiķa kras 3; co ta kura ji jaiķōv vynosua ostrōł 9; moja gež znesua ty vosny šesnošće joiķek itž RLTN XXII 243; geš može zněšć do tšičešči dva jaiķōf szt GMalb II 2 s 321; oggw; ~ 'tež u gadōw, ryb i owadōw': jescurķa ona jaiķa něse mrąg SGOWM III 61; tedi v meχu sō žmije ĩ padalce. ũōne tam jaiķa znošō byd BMJP XIII 33; maue rypki tyž vylngajōm se z jaiķek pszcz SGŚ XIII 82; řiski, co s tyχ jaiķuf vylezō, latoš pozeruy kapuste cauo nidz SGOWM III 61; mruřki, mroziško – jek caue gromady iχ su, tam joiķa, joiķek nanosu pis jw; krōlova jaiķa znesua szt GMalb II 2 s 321; koziel SGŚ XIII 82; szczyc SWM X 24; resz jw; ostrōdz jw; ~ 'z okrešleniami nazywajęcymi jajko': **a.** 'zapłodnione': joiķa zaleņgue olsz SGOWM III 61; ~ jaiķo zaležōne ostrōł 9; joiķ<sup>o</sup> zalezone miech 18; ~ zašyžane, zašyžane jaiķo ok Biłgoraja Mazur II 175; zašežane joiķ<sup>o</sup> miech 9; **b.** 'niezapłodnione': čystē jaiķo prud SGŚ XIII 82; oggw; ~ joiķa [...] jasne olsz SGOWM III 61; ~ jaiķo nedobre giž jw; ~ nězařžōne joiķo łęcž PJPAN 37 s 349; ~ nězašadue jaiķo giž SGOWM III 61; ~ joiķa [...] prōžne olsz jw; [rzd] Spisz [Sł] PKJP V 3 m 299 s 76; ostrōdz SGOWM I 402; ~ jaiķo zašmecene [rzd] Spisz [Sł] PKJP V 3 m 299 s 76; **c.** 'zepsute': Cujne joiķa N-tar ZborSł 139; ~ psute joiķo syc AJS IV s 9; ~ to jest smrodłave jaiķo pszcz

SGŚ XIII 81; ~ śmierzonec jajko wołom MAGP IV s 57; ~ zapaścone jajko kraś jw; ~ zasmerżale jajko n-tar [Spisz] jw; Spisz [Sł] PKJP V 3 m 299 s 75; ~ jajko zasmerżane ciesz SGŚ XIII 81; Spisz [Sł] PKJP V 3 m 299 s 75; n-tar [Spisz] jw; ~ Zaśmierdżiate jajko Spisz [Sł] jw; ~ jajko zbancaue świec MAGP IV s 57; ~ jajko zepsute świec jw; ~ zgńite jajko szt GMalb II 1 s 138; kwidz jw; kar AJK V s 224; Kasz LPW III 1088; **d.** 'z obumarłym zarodkiem': Przesudzone jajko siem 1; ~ zagłuśone jajko chłm 32; ~ zaśmierżało se jajko, zastużone lubacz 1; ~ zaśnicone jajko chłm 13; kras 9; ~ zażombone jojka gor 3; miech 9; **e.** 'bez skorupki, w błonie': jajko lóżne wolsz 7; ~ nécaśne jajko sied Cyran 188; ~ jajko tuuste wolsz 7; ~ jojko v buńe gar 5; gor 3; kozien RŁTN XXII 243; ~ vyláne jojko gar 5; **f.** 'z którego za chwilę ma wylęgnąć się pisklę': natklute jajko ok Biłgoraja Mazur II 160; **g.** 'specjalnie zdobione na Wielkanoc': farbione jajko lim 8; pszcz SGŚ XIII 82; ~ Farbowane jajka skier AGM X s 39; mak-maz jw; koln jw; ~ krasone jajko łow 4; koniec RŁTN XXIII 247; Suwałki; ~ jajko malowane brzes-mp 3; klucz SGŚ XIII 82; [pśn] koniec MPTL VII 263; gtnń AGM X s 39; putt jw; płoń jw; płoc jw; sierp jw; mław jw; ostródz SGOWM III 61; tor 3; ~ malowane jojka p-tryb RŁTN XXIV 213; ~ Pisane jajka łow AGM X s 39; ~ Przybierane jajka putt jw; ~ Ukraszone jajka skier jw; ~ w przysł: Mądrzejsze jajko od kury Śl SGŚ XIII 82; o viis, jajko mońżżyise ot kury! bial-podl 1; jajko chce bić mōndřejise ot kuri szt GMalb II 1 s 138; na śfety benedyk kacka jajko tylko myk rad RŁTN XXII 243.

**2.** często wulg, zwykle w lm 'męski gruczoł rozrodczy; jądro': Jájka (jądra) są w torbie boch 9; χuop ma dwa jajka szt GMalb II 1 s 138; jag guo kopnuu v jojka, to zemgłou piń 9; byceg z jajkami wiel 6;

dażo go vynyśyc ['wykastrować'], jojka wýżnoć giż SGOWM III 61; ciesz 15; strzel-opol OIW 73; Śl SGŚ XIII 82; Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 24; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 379; kroś 9; brzes-mp 8; tarnob 5; sand 6; sier 5; łęcz PJPAN 37 s 349; bial-podl 1; mław 1; ostról 9; białos 1; Szczyc SGOWM III 61; [pśn] Mr i Wr jw; Olsz jw; Tarnopol 1 [Ukr].

**3.** 'obiekt w kształcie owalnej bryłki, przypominającej kształtem jajo': na v'ělka-noe c zaiōnc pśeńeśe v'ěfe jojkuř ['czekoladowych cukierków w kształcie jajka'], p<sup>o</sup>ed dżewamy f sō<sup>o</sup>tku uo<sup>e</sup>stavi złotow B II 27; kace jajko takego mēnsa narosuo, to pečeś buu tes žnenty Pisz SGOWM III 61; ostródz jw.

**4.** 'ruchoma część przegubu wału łączącego kierat z odpowiednią maszyną': Jajko – to, co łączy dwie łapy (od draga kieratowego i od osi młockarni) miń-maz 1; f śrotku mýnzy gozvamí jez jagby jojko miech 9; uo<sup>o</sup>cńnik, niχtuży muvo jojka miech 18; mýnzy mufy fkuda se jojka ii ftyko lon, ii to se uoency łęcz PJPAN 45 s 560.

**5.** 'podziemny pęd, bulwa cebuli': cebula jajka mo v źimí, a púra na v'ýśchu wiel RŁTN XXIII 142.

**6.** 'grzyb': **a.** 'tęgoskór cytrynowy (Scleroderma auraulium)': świec PJPAN 42 s 93; **b.** 'piestrak jadalny (Choiromyces meandriformis)': putt jw.

**Baranie jajka** 'roślina ogrodowa – lepnicca rozdęta (Silene inflata)': n-tar PTP IV 200; n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 21.

**Jajka** 'krzew ozdobny mający owoce w kształcie białych kulek, może śnieguliczka biała (Symphoricarpos albus)': opocz RŁTN XXII 243.

**Jajko baranie** 'grzyb – purchawka (Lycoperdon)': Orawa [Sł] KąśŚ II 1 s 21; n-tar [Orawa] jw.

**Jajko białe** 'jw': n-dwor PJPAN 42 s 93.



**Jajko bycze** 'grzyb': **a.** 'purchawka (*Lycoperdon*): psukufka tako. to godajom byce jojko zaw 1; włosz AWK VI 685; kiel jw; koniec jw; itż jw; kozien jw; rad jw; opocz RLTN XXII 243; p-tryb jw; łas jw; łódz PJPAN 42 s 84; łęcz jw; kut AGM V m 245; raw-maz AWK VI 685; skier jw; grój jw; pias AGM V m 245; miń-maz Cyran 195; jaroc PJPAN 42 s 84; **b.** 'tęgoskór pospólity (*Scleroderma aurantium*): grój jw; **c.** 'trufła letnia (*Tuber aestivum*): koniec jw; **d.** 'piestrak jadalny (*Choironomyces meandriformis*): sier jw; włoc jw.

**Jajko gęsie** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*): szam jw s 88.

**Jajko kocie** 'jw': kiel jw s 95.

**Jajko płowe** 'jw': rad jw s 93.

**Jajko psie** 'jw': Orawa [Sł] [Orawa] KąśŚl II 2 s 231; n-tar jw.

**Jajko rodne** 'komórka rozrodcza kobiety': ni mǎ jajeg rodynχ, to i źeci s tego ni mǎ itż 4.

**Jajko wronie** 'grzyb – purchawka oczkowana (*Lycoperdon caelatum*): tom-lub PJPAN 42 s 128.

**Kocie jajka** 'roślina – trzmielina brodawkowata (*Euonymus verrucosa*): radz-podl Pleszcz 134.

**Księżę jajka** 'roślina – drżączka średnia (*Briza media*): N-tar PTP IV 209.

**Kurze jajko** 'zgrubienie naskórka w postaci twardego guzka powstające wskutek długotrwałego ucisku twardych przedmiotów, obuwia; odcisk, nagniotek': niem SGŚ XIII 82.

**Żabie jajka** 'roślina – wilczomlec słoneczny (*Euphorbia helioscopia*): Śl jw.

*Frazeologia*: jajko nasadżane 'jajko wybijane ze skorupki na gorący tłuszcz i smażone z jednej strony; jajko sadżone': tarte żymionki i jajka nasadżane wolsz 7; ~ jajko na twardo 'jajko ugotowane tak, że zarówno białko, jak i żółtko są ścięte': ty na tfardo χcał jajka? biał-podl 1; opol

SGŚ XIII 82; ~ (coś) jak jajko 'o czymś pozytywnie ocenianym': un ma kolońie jak jajko, tam dobra żym biał-podl 1; ~ jak z malowanym jajkiem 'bardzo delikatnie, ostrożnie': żiś z lużami to tšeba jek z malowanam jajkam olsz StefJ 6; ~ malowane jajka 'czcze obietnice, obiecanki cacanki': To są malowane jajka Śl MPTL XV 1 s 115; ~ popie jajka 'zgrubiała część korzenia storczyka w formie dwóch kulistych, niepodzielnych bulw': bl K II 220; ~ smażone jajka 'jajecznic': smazune jajka piń 2; ~ zaklepane jajka 'jajecznic z dodatkiem maki': zaklepane jajka śrm 8; ≈ być z jajkiem 'o kurze: być blisko zniesienia jajka': kura dgoce, jag zneše jojk<sup>o</sup>; krekože, jag ie z jojkem miech 18; styry kury z jajkiem žiśaj biał-podl 1; verönka, pomacaj kury ĩ zavżyi f kurniku te, co z jajkiem siem 3; ~ chodzić jak jajko 'o kobiecie: mieć lekki chód': Kasz S II 74; ~ chodzić po jajkach 'obchodzić domy w okresie Wielkanocy, składając życzenia, by otrzymać za to jajka': kedys se zlewaly, to tam po jajkach žožili giž SGOWM I 299; ostroł 21; Olec SGOWM I 299; Etc jw; ~ lać jajka 'o kurze: znosić jajka bez skorupki': co to je, ze kury tera tak jajka lejo?! biał-podl 1; ~ pławić, spławić jajka, jajko 'o kurze: znosić, znieść jajka, jajko bez skorupki': puāvíc jajka. spuāvíc jajko rzesz 13; ~ sadzać, posadzić kurę, kwokę na jajka, jajkach 'umieszczać, umieścić kurę na odpowiedni okres na jajkach dla wysiedzenia kurcząt': s tyj kury to dobra kfoktuχa, ja jo skruś na jajka sažam. čša by posažić kure na jajkach, ale zadna jesce nie kfokta. u iyχ fsyskego duzo, naved dve kfoki posažili na jajkach biał-podl 1; ~ siaść na jajkach 'o samicach ptaków: zacząć wysiadywać pisklęta przez ogrzewanie jajek własnym ciałem': moja ĩndyska juś šadūa na jojkach sier 5; ~ siedzieć na jajkach 'o samicach ptaków: wysiadywać pisklęta przez ogrzewanie ja-

*jek własnym ciałem*: geśi na jajkax śiżaly kras 5; Co siedzi na jajkach – nasiadka, co wodzi – kwoka koln AGM I s 93; kura šeži na gešęx jajkax ostroł 9; tam šeži ptošek na pšanću jajkax olsz SGOWM III 61; kura tši tigodnie na jajkax šeži, a gaś łi kačka štēri tigodnie byd BMJP XIII 31; węgr 5; ~ wbić, wybić jajko 'rozbiwszy skorupkę jajka, wylać jego zawartość': iěšęy jedno jajkō še f tō vbię międzyrz 1; xce tši jajka vibjić szt GMalb II 2 s 265; ~ wyjąć (czemuś) jajka 'wykastrować': wymće mu, kuńe, jajka gar 24. MB

**JAJKOT** 'człowiek, który zawodzi żałośnie, biadoli': kedy ty jajkoće pšestańes jajceć? rzesz 4. MB

\***JAJKOWATY**

\***JAJKOWY**

**Jajncykryst** zob. **ANTYCHRYST**

**JAJNICA 1.** 'kura znosząca dużo jajek': ta nōlepšō jajnica mē zdeχła wej S II 75.

**2.** 'kobieta powolna, flegmatyczna, guzdrająca się': ta jajnica są ne vōjaji Wej pn-zach jw. MB

**JAJNICZKA** 'kobieta handlująca jajkami': chojn S II 75. MB

**JAJNIK** 'mężczyzna handlujący jajkami': chojn S II 75. MB

**JAJO** *Formy*: typ jejo: Wr SGOWM III 61; ≈ D lp jajóch: gar 18; ~ M lm jaja w zest: jaja bycze, diable, glapie (niezależnie od M lp jajo lub jaje): strzel-opol PJPAN 42 s 84; piń 2; kiel PJPAN 42 s 84, 86; kozien jw s 84; rad jw; Tomaszów Maz jw; wiel jw; kęp jw; sier jw; łas jw; łow AGM V m 245; raw-maz jw; skier jw; grój jw; gar PJPAN 42 s 84; ok Otwocka AGM V m 245; gr-maz PJPAN 42 s 84; mak-maz jw; ostroł AGM V m 245; koln PJPAN 42 s 84; ok Augustowa jw; kal jw; krot jw i 88; rawic jw 84; śrm jw; jaroc jw; Turek jw; kols jw; koniń jw; wrzes jw; n-tom jw; ob jw; szub jw; włoc jw; ryp jw;

wyrz jw; brod jw; st-gdań jw; kołob [Łuck Ukr] jw; ≈ zapisy nierozstrzygające o postaci M lp (jaje czy jajo): Ciesz MPTL XV 2 s 38; [pśn] Śl ME VIII 152; ok Bochni i myślen Świąt 639; myślen PJPAN 11 s 168; dęb 12; krak PJPAN 11 s 168; tarnob 13, RŁTN XXIV 227; koniec 12, Wista XIII 481; wiel AJŚ V m 836.

*Znaczenia*: **1.** 'jajko w zn 1 (zob.)': kfoka jajo rozbrożyła brzoz 1; kura zńesua jajo szt GMalb II 2 s 321; v zim'e jajo je droge tcz 3; skhut ['chtopic'] nuz jaja z gńozda i fšyskje rostuk. ni mom smaku na jaja gor 4; żabe jaja tarnob 13; pszcz AJŚ IV m 530; prud PlutaDzierz 55; oles MAGP IX m 436; lbiń [Lwów Ukr] jw; Głog SGŚ XIII 83; [pśn] Śl ME VIII 152; n-tar MAGP IX m 436 s 101; żyw jw m 436; lim 8; n-sqd MAGP IX m 436; jas jw; kroś 9; sanoc MAGP IX m 436; lubacz jw; jaros jw; ok Łańcuta ME VI 346; rzesz MAGP IX m 436; tarn jw; będz jw; miech 9; dqb-tar RŁTN XXII 243; tarnob jw XXIV 227; bił 1; tom-lub 3; hrub 4; zam 10; kraś MAGP IX m 436 s 101; częs jw m 436; radomsz jw; włosz 4; chłm MAGP IX m 436 s 101; puław RŁTN XXII 243; opocz jw; wiel MAGP IX m 436; łas RŁTN XXII 243; łącz MAGP IX m 436; gar 18; bial-podl 1; wołom MAGP IX m 436; os-maz 10; mław 1; ostroł 9; białos MAGP IX m 436; sokól jw; giż SGOWM III 61; szczyc jw; Mr Wista III 87; olsz SGOWM III 61; Wr jw; Ostródz jw; rawic MAGP IX m 436; lesz 3; sulech MAGP IX m 436; inow jw i s 101; lip jw m 436; ryp 4; tor 5; n-miej MAGP IX m 436; tuch jw; Mal GMalb I 49; sus MAGP IX m 436; kar jw i s 101; wej jw; pog Wej i Lęb S II 73; Słup LPW I 296; Lit K II 219; ~ 'z określeniami nazywającymi jajo': **a.** 'niezapłodnione': častē jajo wej 3; gor 4; [now] jaros MAGP IV s 57; sied 6; **b.** 'zepsute': zbučaęe jajo tcz AJK V s 225; ~ zgnite jajo kościer jw

s 224; *Gdynia jw*; **c.** 'z obumarłym zarodkiem': zażobione jaj<sup>o</sup> żyw *MAGP IV s 57*; zażobione jaj<sup>o</sup> gor 4; **d.** 'bez skorupki': buone jaj<sup>o</sup> kroś 9; ~ Gdy gęsi lub kury się ozbią, niesą wodne jaja, tak ze się ś nich leje ok *Bochni i myślen Świąt 639*; **e.** 'specjalnie zdobione na Wielkanoc': farbione jaj<sup>o</sup> n-tar 19; ~ malowane jaj<sup>o</sup> n-tar 19; jaroc 1; ~ W pierwszy dzień Wielkiej Nocy nabyta [w czasie zabawy w zapusty] w ten sposób dziewczyna winna złożyć swemu właścicielowi pewną liczbę jaj pisanych *konec Wisła XIII 481*; ~ w przysł: Kto sieje groch w marcu – je w garcu, a kto w maju – je w jaju! *opocz MPTL XIII 75*; Mądrzejse jajo niz stara wrona *gar Zb VIII 321*; śfentego maćeja zneśe gęś jej<sup>a</sup> ostroł 9; jak<sup>a</sup> kura, tak<sup>e</sup> jaj<sup>o</sup> wej S II 74.

**2.** często wulg, zwykle w *lm* 'męski gruczoł rozrodczy; jądrow': jaj<sup>o</sup> || jaj<sup>e</sup> *Śl SGŚ XIII 83*; nakrył się pyżyno, bo jaja tobe widać *bial-podl I*; Co chłop<sup>a</sup> kształci? – Fus, faja i morowe jaja [przysł] *Ciesz MPTL XV 2 s 38*; ryb *SGŚ XIII 83*; prud *ZNWSPop J XIII 262*; myślen *PJPAN 11 s 168*; kroś 9; rzesz 13; dęb 12; *krak PJPAN 11 s 168*; *konec 12*; *ryp MacSt 168*; *tor jw*.

**3.** 'ogniwo tańcucha tączącego wózki kopalniane [?]': *Ruda Śl SGŚ XIII 83*.

**4.** 'grzyb': **a.** 'purchawka (*Lycoperdon*)': *kiel PJPAN 42 s 93*; **b.** 'tęgoskór pospolity (*Scleroderma aurantium*)': *sier jw*.

**Byka jajo** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*)': *byka jaj<sup>o</sup> poz 2*.

**Jaja bycze 1.** 'jw': *strzel-opol PJPAN 42 s 84*; *kiel jw*; *kozien jw*; *rad jw*; *Tomaszów Maz jw*; *wiel jw*; *kęp jw*; *sier jw*; *tas jw*; *łow AGM V m 245*; *raw-maz jw*; *skier jw*; *grój jw*; *gar PJPAN 42 s 84*; *ok Otwocka AGM V m 245*; *gr-maz PJPAN 42 s 84*; *mak-maz jw*; *ostroł AGM V m 245*; *koln PJPAN 42 s 84*; *ok Augustowa jw*; *kal jw*; *krot jw*; *rawic jw*; *śrm jw*; *jaroc jw*; *Turek*

*jw*; *kols jw*; *koniń jw*; *wrzes jw*; *n-tom jw*; *ob jw*; *szub jw*; *włoc jw*; *ryp jw*; *wyrz jw*; *brod jw*; *st-gdań jw*; *kołob [Łuck Ukr] jw*.

**2.** 'rodzaj klusek': *byce jaj<sup>a</sup> piń 2*.

**Jaja diable** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*)': *kiel PJPAN 42 s 86*.

**Jaja glapie** 'jw': *krot jw s 88*.

**Jajo bocianie** 'jw': *łob AJŚ II s 54*.

**Jajo bule** 'jw': *wej AJK IV s 186*.

**Jajo bycze** 'jw': *bice jaj<sup>o</sup> rośne na paśniku ostroł 10*; *oğyn śe kšeśe na zmroku: byya tako pruxnička s takigo bycygo jaj<sup>a</sup> (to ma-żeżyńka tako jes i to jes pruxnica f tym). jag leci iskra, to śe zapoři, xyci śe oğyn zaw 1; będz AJŚ II s 54; radomsz RLTN XXII 243; kiel 23; kozien AGM V m 245; rad PorJ 1961 s 74; opocz RLTN XXII 243; raw-maz AGM V m 245; skier jw; grój jw; gar 14; n-dwor AGM V m 245; wołom jw; os-maz jw; mław jw; mak-maz jw; ostroł jw.*

**Jajo kocie** 'jw': *kiel PJPAN 42 s 95*; *byt jw*.

**Jajo węże** 'grzyb – sromotnik bezwstydnny (*Phallus impudicus*)': *rzesz jw s 128*.

**Jajo wole** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*)': *ok Augustowa jw*.

**Jajo wronie** 'grzyb – tęgoskór pospolity (*Scleroderma aurantium*)': *rzesz jw*.

**Jajo zbuće białe** 'grzyb – purchawka (*Lycoperdon*)': *włoc jw s 129*.

*Frazeologia*: jajo na miętko 'jajko ugotowane tak, że białko jest twarde, a żółtko lekko ścięte': *Jaja na miętko Lit K III 244*; ~ obrażone jajo 'człowiek łatwo się obrażający': *Koc SKoc III 6*; ~ smażone jaja 'jajecznicza': *wiel AJŚ V m 836*; ≈ *siedzieć na jajach 'o samicach ptaków: wysiadywać pisklęta przez ogrzewanie jajek własnym ciałem'*: *kura nie ke seżeż<sup>a</sup> na jaj<sup>a</sup>ak, zażombi je gor 4; gęiś seži na jaj<sup>a</sup>x szt GMalb II 1 s 139.* MB

**JAJOCH** 'człowiek powolny, flegmatyczny, guzdrający się': *ju le są zraś, jajoxu Kar S II 75; pog Kościer, Chojn i Byt jw.*

MB

**JAJORY** *lm* 'duże jajka': veľky jajory prud PlutaGłog II 33. MB

**JAJOSZKA** 'kobieta powolna, flegmatyczna, guzdrająca się': Kasz S II 75. MB

**Jajośnica** *zob.* **JAJECZNICA**

**JAJOWA** 'jajecznicza': na r'ance t'edy k<sup>u</sup>öb<sup>i</sup>lyty pšyń<sup>i</sup>osuy<sup>y</sup> – m<sup>i</sup>ixą n<sup>a</sup>asmaž<sup>u</sup>ōny jaj<sup>i</sup>lyvy wyrz PKFP XVIII 3 s 29. MB

**JAJOWATY 1.** 'kształtem podobny do jaja; owalny': ma takum jajovatum guove kozien RLTN XXII 243; jajovaty<sup>1</sup> kam Kasz LPW I 296; Opol wsch PWrocław LVII 84; opocz RLTN XXII 243; wsch ok Rawicza PKJP III 3 s 157; złotow B II 27; Stup LSW I 379.

**2.** 'o człowieku: powolny, flegmatyczny, guzdrający się': jajovati čłowek Kar S II 75; Wej jw.

**3.** 'chwiejny, niepewnej konstrukcji': taki jajowaty stōuek; nē zjaj<sup>i</sup> sē, jag v<sup>l</sup>ēza? złotow B II 27. MB

**JAJOWKA** 'jajowa (zob.)': jajēfka na maśle, na suōžni<sup>n</sup>e, z mōn<sup>o</sup>k<sup>o</sup> złotow B II 27; žni<sup>n</sup> 4; wāg PKJ XVI 132; Kuj BW 1860 IV 623. MB

**JAJOWNICA** 'kobieta handlująca jajkami': Byt S II 75. MB

**JAJOWNIK** 'mężczyzna handlujący jajkami': Byt S II 75. MB

**\*JAJOWY**

**I. JAJÓWA** 'jajecznicza': žišej na śno-da<sup>n</sup>e momy jaj<sup>u</sup>va lubl SGŚ XIII 83. MB

**II. JAJÓWA** 'piaszczysta nawierzchnia drogi': po ty jaj<sup>u</sup>ve ku<sup>n</sup>e voza ni moguy u<sup>o</sup>ngno<sup>n</sup>ć. čiško se jexauo, bo to jaj<sup>u</sup>va tako, že koua byuy jag v bu<sup>o</sup>će koni<sup>n</sup> 14. MB

**JAJÓWKA 1.** 'jajecznicza': koni<sup>n</sup> 19; Kuj Kuj II 271.

**2.** 'kromka chleba z jajecznicą': v<sup>y</sup>nc gospody<sup>n</sup>i noš<sup>i</sup>ua jaj<sup>u</sup>fki, χleb z jaj<sup>u</sup>m smažōnym dla robot<sup>n</sup>ikuf rž<sup>n</sup>ivnyχ, k<sup>i</sup> fšy-scy fspul<sup>n</sup>e jed<sup>i</sup>lm i p<sup>i</sup>lm mog PKFP XIV 2 s 115. MB

**JAJSKO** *ekspr* 'duże jajko': ũe, jajska to ũesum duže sier RLTN XXXI 94. MB

**Jajśnica** *zob.* **JAJECZNICA**

**Jajta** *zob.* **I. JACHTA**

**Jajtarz** *zob.* **JACHTARZ**

**JAJTELES** 'handlarz żydowski wędrujący po wsiach': Opol SGŚ XIII 83. MB

**Jajtować** *zob.* **JACHTOWAĆ**

**JAJUCHNO** *ekspr* 'jajko w zn 1 (zob.)': te boue kury ũesom baržo maue j<sup>o</sup>-j<sup>u</sup>χna koni<sup>n</sup> 14; čipuška χce z<sup>n</sup>ēsē jaj<sup>u</sup>χno tcz 7; Zniós sie kuliczek ni gniozduchna, ni jojuszek (jojuchnów) [przysł] Kuj Lud XVI 96. MB

**JAJUSZCZKO** *ekspr* 'jajko w zn 1 (zob.)': čipulki, z<sup>n</sup>ēs<sup>t</sup>a jaj<sup>u</sup>ščka tcz 7. MB

**JAJUSZECZKO** *ekspr* 'jajko w zn 1 (zob.)': ryb SGŚ XIII 83; strzel-opol OIW 73; Śl SGŚ XIII 84. MB

**JAJUSZKO** *Forma: typ* wajuszko: Cieszyn [Cz] MPKJ IV 153; Ciesz SCiesz II 342; biel MPKJ IV 153.

*Znaczenia: ekspsr 1.* 'jajko w zn 1 (zob.)': Jaskółki w naszym chlywie juž majóm wajuszka w gniozdkach Ciesz SCiesz II 342; Na święta więcyj im nie stykło, jak jeny to jedno jajuszko Rac SGŚ XIII 84; można usmazyc poncki, mamy śmalec i jaj<sup>u</sup>ška j<sup>e</sup>sce j<sup>e</sup>st bial-podl 1; zjiz v<sup>i</sup>ncy, co to na takigu χuopoka j<sup>e</sup>dno maue j<sup>o</sup>juško koni<sup>n</sup> 14; Prosze po jajuszku I kiełbasy do tego, To pójde do drugiego [rym] giž SzyfZw 60; Zniós sie kuliczek ni gniozduchna, ni jojuszek (jojuchnów) [przysł] Kuj Lud XVI 96; Cieszyn [Cz] MPKJ IV 153; biel jw; Pszcz SGŚ XIII 84; ryb jw; [rym] tar-gór ME V 185; strzel-opol OIW 73; opol SGŚ XIII 84; oles 7; Śl SGŚ XIII 84; białos Kudz 151; suw 3; pis SGOWM III 62; Szczyc jw; [pśn] Mr i Wr jw; Stup LPW I 296.

**2.** 'jajko w zn 2 (zob.)': mo malutke jaj<sup>u</sup>ško, viši mu [o byku] wiel 6; Oni wielkia takia byli (kiernozy), ich miensa niesmacz-



na, ich póki jajuszki nie wykrojisz, to sikami pachnie ta miensa, niesmaczna Kowno [Lit] SLit 205.

**Bycze jajuszka** 'roślina z rodziny traw – drżączka (*Briza*): byće jajuska to żaruska także pstre żisaų na podobie pluskŏf, to tag drzaųo *Szczytno SGOWM III 62*. MB

**JAJUT** 'mężczyzna handlujący jajkami': *chojn S II 75*. MB

**JAJUTKA** 'kobieta handlująca jajkami': *chojn S II 75*. MB

### Jajwo zob. AJWO

**I. JAK** 'kurtka': rāmūsa pŕevleklō v f<sup>2</sup>olýšovým jak<sup>u</sup> pd-zach ok Kościerzyny LPW I 297. RK

**II. JAK** *Formy*: typ jach: sand 13; kłob PKJP X 92; opocz RĚTN XXIX 156; wiel 6; sier 5; kut PKFP XIV 2 s 50; płoc NT I 179, 181; mław 7; ||- *sulech SobWp 147*; *poz SobWpśr 70, 89*; ||- *n-tom SobWp 70*; *gnież SobWpśr 113, 115*; ||- *źniń SobWppn 99*; ||- *czar jw 16*; *chodz jw 61*; ||- *szub jw 72, 75*; ~ typ jek: *prud PlutaGłog I 18*; *bus PorJ 1957 s 141*; *kiel 22*; *węgr AGM m 464 s 57*; *os-maz 10, AGM m 464 s 57*; *pułt 5, AGM m 464 s 57*; *mław 1, AGM m 464 s 57*; *przas AGM m 464 s 57, PorJ 1963 s 157, 1958, SkierP II 9*; *ostrot 9, 10, 21, AGM m 464 s 57, NT I 190, SkierP II 169, 173*; *koln AGM m 464 s 57, LL VI 4–6 s 79, PorJ 1958 s 40, SkierP II 205*; *tom AGM m 464 s 57, PBTN XVIII 58, PF V 752*; *białos PBTN XVIII 70*; *graj AGM m 464 s 57, NT II 307*; *Aug K III 4*; *suw 1, 7, PBTN XVIII 32, 37, PKJP II 2 s 28*, ||- *PorJ 1955 s 196, jw 1959 s 86*; *olec BMJP XIII 72, NT II 306*; *etc NT II 302, SGOWM III 62, 63*; *węgorz SGOWM III 66*; *giż NT II 300, SGOWM III 63, 64, 65*; *nidz SGOWM III 62, 63, 64, 65, 66*; *mrag NT II 298, 299, SGOWM III 64, 65, 66*; *pis NT II 301, SGOWM III 62, 63, 64, 65*; *szczyc BMJP XIII 64, SGOWM III 66*; *Mr Plon 17, SGOWM III 62*; *resz BMJP XIII 56, NT*

*II 324, SGOWM III 64, Stefz II 92–3*; *olsz BMJP XIII 55, LL III 3–4 s 75, SGOWM III 62, 63, 64, 65, 66, [pśn] olsz Stefz I 92*; *Wr zach StefO 3, 80*; *Wr NT I 215, StefSt 50*; *ostródz BMJP XIII 52, 59, SGOWM I 398, III 63, 64, 65, 183*; *ob PorJ 1958 s 245*; *goł BMJP XIII 68*; ~ typ ak: *tom-lub 6, BartJęz 115*; *hrub 6, BartJęz 115*; *zam 14, BartJęz 115*; *kras 3*; *lub BartJęz 114*; *chłm jw*; *bial-podl 5, BartJęz 114*; *sied Cyran 110*; *płoc NT I 171*; *pis SGOWM III 32*; ||- *sulech SobWp 147*; ||- *n-tom jw 82*; *międzyrz 1, SobWp 102*; *międzych SobWp 49*; *szam SobWpśr 28, 39*; ||- *źniń SobWppn 93*; ||- *czar jw 28*; *chodz jw 45*; ||- *szub jw 71*; *Słup LPW I 3*; ~ typ ek: *mław 1*; *ostrot 9*; ||- *suw PorJ 1955 s 196*; *szczyc MPKJ III 470*; ~ typ ik: *suw PKJP II 2 s 28*.

### I. zaimek

**A. przysłowny pytajny 1.** 'wprowadza pytanie dotyczące różnych kwestii, np. sposobu wykonania czynności, wielkości, zakresu, intensywności czegoś': *iągeś to zrobōų? lubl 1*; *jak teś to śacujęće? biel 6*; *ale χujava źiśo, śnig valy z vátrem, tag zadymō. jak pon trafi do dāmby [nw]? kolb 3*; *jek to muvo na to? kiel 22*; *śat sobe i martfi śe. jak tu beże? radz-podl 13*; *jak śe ta muj χuopok spravuje? jak ta kosa śeće? koniń 14*; *jak ci ĩźje? tcz 3*; *jak tō są tam dostāł? Kasz S II 76*; *oggw.*

**2.** 'wprowadza pytanie zależne': *vy se pšōži to dobże obžōć, až byśće potym vēželi, jak to robić ryb 13*; *jou ņe vų, jak to śe zvaųo niem 3*; *čekavām, jag vyźže na tyχ kurax kroś 9*; *urganiśta śe pyto, jak ime? bił 3*; *ano godoi, jak śe žec maųa piń 2*; *čykave, jak to un fcoraj vručil do domu bial-podl 1*; *povēz, jak cena? suw 1*; *vižauaź jag vyġlōndo? rawic 8*; *ņe vųm, jag ũōni mogōm f takym bruže žyc n-tom 2*; *oggw.*

**3.** 'wprowadza pytanie retoryczne, za pomocą którego mówiący podkreśla

wielkość, intensywność czegoś, wyraża swoje niezadowolenie, oburzenie czymś, uzasadnia swoje stanowisko, swoją decyzję, daje do zrozumienia, że uważa coś za niemożliwe lub nieosiągalne': reż je na fšystki strõny polegnyto. ĩag ĩõm šyc? ryb 13; i ĩag žeći maõ byž dobre? žišoõ to ĩes pešçota miel 9; ĩak mu ñe dać piñezy na t<sup>o</sup> piũke, kedy tak se uobzolo? piñ 2; ĩak ĩa ñi mam si martvić, ĩak ĩa mam šyšçoro žeći? chtm 39; i ĩak ty xcez, zeby ta zona była ĩakuratno? ĩus teras ñi ma zgody tuk 8; ĩag uuna se tam može dobre čuž, ĩag na ñom fšyscy xafkajom koniñ 14; Jak ja póde za niegõ, kedy ja nie wiem, co za jeden i skiela õn? wloc Wiśta XVII 456; oggw.

4. 'wprowadza zdanie, zwykle wykrzyknikowe, komunikujące, że dana cecha lub dane zdarzenie charakteryzują się bardzo dużym stopniem intensywności': o! ĩak tu fajñe tar-gór 4; oĩ, ĩak mñe grad žiśaj šco! zam 6; ĩak tyz loũo! ułyva wiel 6; ĩax to se rospłascyua tutej sier 5; ĩak ĩã tãm ve špítãlu mãlãm miło gar 7; ĩak un te, proše pana, pšçoty rospaprał, rozumĩ pan, ĩak un ĩex podražñe! radz-podl 8; ĩak tyž my se podobo! koniñ 14; ĩak to je mizerne n-miej 1; ĩak pãkne to je! Kasz LPW I 296; ĩagem puakaua ñerãz o ñego, bo ĩã go strašne lubũua Bronowice-Kraków MPKJ II 455; oggw.

5. 'wprowadza zdanie wykrzyknikowe wyrażające groźbę, ostrzeżenie, niezadowolenie z czegoś, oburzenie czymś': ĩak će zžela! tar-gór 4; ĩak će šcele f kuse! gor 4; ĩak tobi ñi fstyt du kšenza xõžić! tom-lub 6; ĩag dam ci v łep! gar 11; ĩak ci yukna f pýsk! złotow B II 12; oggw.

B. rzeczowny pytajny 'co': vñela moće p<sup>o</sup>ola? – ĩak? p<sup>o</sup>oviyz ĩesce ros, b<sup>o</sup> ĩo dobre ñe sfyse. – pytom se uo p<sup>o</sup>ole – aa, pñyñ xektaruf gor 4; A które drzewo do czego się nadaje? – ĩag? žževo še... na co se poťsebuje? czar SobWppn 43; brzes-

-mp 21; bial-podl 1; siem K II 222; szam SobWpšr 24.

C. nieokreślony 'jakoś': to ĩu može ĩak otstrašys kraš 1; Ja nic nie chce, ino žebym ĩak móg(1) na tamten šwiat sie dostać lub Wiśta XI 296; to ty povic tak; prose oĩca – cy tam ĩak – moja zona se umýva radz-podl 8; jaros 1; Olsz SGOWM III 64.

II. przysłówek 1. 'wyraża maksymalny stopień intensywności cechy lub zdarzenia, jaki jest możliwy w danej sytuacji': a. 'dodawany do przymiotnika lub przysłówka w stopniu najwyższym': stanili my s fõrom na rynku, bo xćeli my ĩak neiprõnyz pokupovać, co tša ryb 13; ñex ĩak najvencyĩ beže! tom-lub 6; pokraj mñe ĩak najdrobñeĩ lub 2; výtua z dõmu ĩak najzdrosfa ostroł 9; Wybierzta jek nãmnejsze kartofle olsz SGOWM III 66; i za\_še u xalbarkuf •uvõže, žeby ĩag noĩdužy starčõua rawic PKJP III 3 s 250; W okropny lament i žal uderzyli, že ĩak najnadzwyczajniej wloc Kuj I 154; ĩak ce šlo? ĩak nãlepš Kasz S II 76; oggw; b. 'dodawany do przysłówka w stopniu wyższym': vouãu na tyx dyĩãbuõv, izeby pñõžĩli ĩak pñezy Siemianowice Śl ME V 176; c. 'dodawany do przysłówka w stopniu równym': otvuž vrota ĩak šyrokõ koniñ 14; wiel AJS III m 430; krot jw; rawic jw; gtn jw; d. 'dodawany do bezokolicznika': staf čajñika! goroncej vody ĩak vyčšymãc biel-podl 1; tõ dla mñe ĩag ñ'e znać, co žy my te buraki zgrasujim Tarnopol I [Ukr].

2. 'bardzo': Choćby ĩak była komu innemu rada, do tego przylgnie, kto jej dał ten napój wypić Krak Wiśta XIV 258; [Strzelba], žeby i ĩak daleko, to bije śmiertelnie radz-podl Wiśta XIX 294; On, choćby z ĩak mãm był wojskiem, pobije bl Siem 37; ryñka vypravno ĩak! sier 5; suõtki placeg ĩak! te žõua goške ĩak! koniñ 14.

III. spõjnik 1. 'wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe warunku; jeśli': tu-

kej ańi mōndrość ċi nie pomoże, ĵag ni moš pińynzy ryb 13; tera zdybo ŋoĵca, ĵak nie daje na żecko kolb 3; tu me boĻi na douecku, ĵak co zješ nie do gustu sier 5; ĵak nie bežeš kreńcuł, nie beeš miał radz-podl 11; ĵek nie zuapχis, nie mōv: zuožeju ostroł 9; ĵak nie bazeš mne słuχał, dostańeš χaiϩ Kościer S VII 96; oggw; ~ 'z dodatkowo zawartą negacją; jeśli nie': a vŷs ty, fto ĵa ĵes? – ba, nie vŷm, ĵak mi poŷyće Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 16.

2. 'wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe czasu': **a.** 'opisujące zdarzenie, w czasie którego lub zaraz po którym ma miejsce to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym': ĵo akurad ni maŷa nic f χaŷpe, ĵag ŷońi pŷišli ciesz 15; mankulije go odešuy, ĵak popyŷ ryb 13; stšeliło mi f kšyže, ĵak χyzo lecałam za krovańi opat 13; žeŷa pšysŷa ubyrać zyto, ĵag my šekli zaw 1; ĵag mōi tatko pomer, mne byŷo pēńć lat moze, a tolkoŷi dva siem 1; kurcaki valne biŷi, ĵek lis je pozer ostroł 10; ĵuz\_vyχožuŷ z boru, ĵaŷ\_zaset mu droge esce jedę\_vilk płoc NT I 181; ĵag ŷuna, rosoχoŷicka [nw], nos ŷučuŷa, noĵi my<sup>1</sup> maŷy na ŷafkaŷ, a puŷytkańi na st<sup>1</sup>ole, χustki my<sup>1</sup> ŷobrumbaŷy krot jw II 198; pšed pōrą l'atama, ĵak ĵo ve varšave beŷ, kuŷu ĵo sobe kuęe ('rower') wej 3; oggw; **b.** 'opisujące zdarzenie wyznaczające początkowy moment trwania czegoś, istnienia jakiegoś stanu, o których mowa w zdaniu nadrzędnym; odkąd, od kiedy': ŷ minōm dŷe lata, ĵag nieboga kučato [nw] leŷy v grobe ryb 13; u naz bežē ĵuš šeiž lat, ĵag załōžyli fytryke jaros 1; duze lata ĵus, ĵagem ŷovdoŷaŷa piń 2; tšy lata bāže na grumnicō, ĵag byŷa cōrka χoro gar 7; ĵuž byńže šesnošće loud, ĵag zmar wolsz 7; čtyržešci šidym lot, ĵak pšestouym do škouy χoŷić koniń NT II 224; oggw; **c.** 'określające granicę trwania stanu rzeczy, działania, o których mowa w zdaniu nadrzędnym; aż': nie ŋostałi, ĵag

gruboš pokryŷ, ba pytałi ŋo destamynt żyw NT II 76; Zaczkaĵ, krōlewski poštańcze, ĵak słoneczko przyjdzie krak Krak III 28; **d.** 'podkreślające, że coś ma miejsce nie wcześniej niż podano; aż dopiero': Nĵak i (jej) nie dostanie, ĵak o trzeci godzinie po południu lub Wista VIII 225; nie pŷyšŷa ĵak na drugi żeń rano tarn MPKJ I 41.

3. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe sposobu': obgańōm še pšed bydōm, ĵag moga ryb 13; mne χoć fto dobže nie zrobi. vrom še, pokla nie odroβem, ĵak mo być n-tar 15 [Spisz]; stan maŷzański scansliŷy, χto go potraši zaχovać, ĵek bōg nakazuje ostroł NT I 190; mouŷ\_mi ŷotpuoŷežeć, ĵak še naleŷy<sup>1</sup>, a nie tag\_ŷodbōŷknońć rawic 8; ŷoń to zrobŷł, ĵak nalepē m<sup>1</sup>ōg Kasz LPW I 297; oggw.

4. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe stopnia i miary': Nie ma na niebie Tyle gwiazdeczek, Jak mi ma miła Dała gēbiczek [pśn] Ryb Rog 147; kum<sup>1</sup>ošu! ŷećkajće stōnt, ĵak m<sup>1</sup>ozeće co\_ŷyvo chrzan MPKJ VII 399; nie moguy še vyŷivovać, ĵak ĵus maŷy ŷečyŷy (tyle mieli uciechy) sand 13; Zeby was tu było, ĵak na grusce grusek [pśn] tuk Was 209; ale pracovał, ĵak muk, tam nie naŷekał bial-podl 3; byŷ matysek χuop pšed laty i pšystoĵny, i bogaty, i šečšliŷy na tēm šfēće, ĵak innego nie najžeće [pśn] Mr i Wr SGOWM III 62–3; to byŷo take dŷuge, ĵak bes te izbe olsz jw 63; lecou, ĵag ino mug vybic koniń 14; Panna taka ładna, ĵak drugi na šwiecie nia ma włoc Wista XVII 457; paŷ, ĵak pēloškoŷ, ĵačōškoŷ i čegusiš ĵešcy napuovyŷŷaŷa ŷod rana krot 17; dostańeš miąŷsa ĵy špięku, ĵag vŷiele tē žrēć χeš kar NT I 228; oggw.

5. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe miejsca': tu nat tym pēcym, ĵak tu byŷo taki čelušće Cieszyn [Cz] BMJP XIV 47; pšysedem, ĵak tam ŷoŷka naša še kuńcy tarn NT I 91; on tam mēskou,

jak šosa *kraš* 7; tu, jak teroz jes rada, to dovni byua mlicarño, a tu jak novok [nw], to cforoki stouy *piñ* 9; pužem tendy, jag voda sła *bial-podl* 1; to byuo f tym mejscu, jak tyn čoug mímecki ležou *koniñ* 14; vyje-  
 čouem za másto, jak te studne, čture sum, jak še ije do jaceva [nw] *inow NT I* 156; tu, jak tan duu, jest kotlyna *ryp MacSt* 29; *oggw.*

6. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe przyczyny': jag nie zrobiues tego, co ci kozali, nie iic teros do domu *piñ* 9; jak ja ni mam si martvić, jak ja mam šýšcoro žeći? *chtñ* 39; teras sobem uškyvaua takom jake veuñanom po menžu, to bende mñaua na žime, jak se novego nie moge kupšić *olsz SGOWM III* 64; jak tñ nie přešed, ja nie čekal dážě *Kasz LPW I* 296.

7. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe przyzwolenia; mimo że': Darowałbym tobie piestrzanek mój, [...] Jak mi jest drogi! [*pśñ*] *Lubl Rog* 165; Książd, jak dawno nie chodzil, powstał na nogi i uciek do pokoju *ok Radomska Zb IV* 197.

8. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': odruvom škartka za škartkõm s kalyndoža i víža, jag čaz vartko leći *ryb* 13; słyšyš – poveda – mareñka [nw], jak trompka gra? *zam* 10; vjadomo, jak taki artysta malaš to zafše lubi sobe dobže popić *chtñ* 36; a f pekle tñ zakoñnik vížal, jak te zle duxy pševracały ša po pekle *gar* 7; ja sama vížam, jak še pžinže palýly *mław* 7; niyt nie čul, jak uona dvěřamy vāšla *Kasz LPW I* 296; *oggw.*

9. 'wprowadza zdanie podrzędne przydawkowe': uzdrāu tam pěkně klātki, jag na šcañe višauy *koziel ME V* 143; Jo widziol na odpušcie obrozecek, jak janieli wiadom sprawiedliwyk ku niebu, a grzěšnyk diebli juz ułapieli pascekom abo na widly *N-tar ZborSt* 131; vídeu nie byuo zelaznyx tylko take vídeuki, jag v leše urosuy *sand* 13; šlad jag idom koua po žerñi *kiel* 22;

tam była byda, jak juz gorso ni mogła być *gar* 24; samym xlebem (karmi się gasięta), ale nie čystym xlebem, jag jez ot pekaža, ino<sup>e</sup> jag moja matka ji tak kuobyty starše robýuyi *n-tom* 1; takěw<sup>o</sup> cadāka, jak uon je, ješ nigdñ nie vížal *wej LPW II* 535; *oggw.*

10. 'przyłącza wyrażenie oznaczające podstawę porównania': galoty mož nela-bačne, višõm na ča jag na dyšlu *ryb* 13; jez guatko, šfisko, že še iže jak po jeguaž, po nožax *biel* 6; kedyš ni bylõ tak možna učyc jak teras *hrub* 4; dva razy tyle bylo jag z zamošca d'o nas *zam* 4; koñ ma letke puca i čaške puca, jag ve šf'yni i krovie *węgr* 5; takěm dokucaua, jek psu do žory *ostrol* 9; šanuj blyžnego jek sebe samego *suv* 1; zvož'ili 'ale to nie tak'imy drobist'ymy voz'amý jak t'ero, bo to 'ino f t'ake *chel'ečkaý inow PKFP XVIII* 3 s 63; *oggw.*

11. 'łączy dwa człony konstrukcji porównawczej, w których jakaś cecha, wyrażona zwykle przymiotnikiem lub przysłówkiem w stopniu wyższym, przysługuje danej osobie, rzeczy, sytuacji, danemu zjawisku itp. w mniejszym lub większym stopniu intensywności w relacji do tego, o czym mowa w zdaniu lub wyrażeniu występującym po spójniku; niż': duži tam zostou, jak mou byc *strzel-opol OIW* 47; na glieñe lezauo nerouž vyncy tyx zgnityx [*ziemniaków*], jag do dõm zdovyx vožyli *opol PJPAN* 6 s 174; tero urody sò lepe jak po i-ne roki *kolb* 3; tam za grañico to še tako težnika sypci rozvijaua jak tu u nos *sand* 13; kedyš obuce robili vygodneje jek teras *suv* 1; pšud byuo uadñi na veselu jak terõ *n-tom* 3; ten dostal vici bicā, jak jezēñā *pog Kościer, Chojn i Byt S VI* 130; *oggw.*

12. 'wprowadza zdanie współrzędne wynikowe; więc, zatem': Nie mom co piesać, jak cie tylko prosze, łotpiesz my miel *MPKJ V* 447; Wieczy ci, siostru, nie



mom co do piesania, jak cie tytko pozdra-  
wiam ze zoną miel jw 449.

13. 'przyłącza wyrażenie, za pomocą którego mówiący stwierdza, jakie ograniczenie nałożone jest na przedstawiany w zdaniu stan rzeczy': uónego ny do se inacy zabić, jak yno lipovym kosturym ryb *BMJP XIV 110*; ni ma palić jek tórfem *ostróř 21*; inaksěj zabavy ni ma jek popić *suw 1*; to ty ni maš inej pracy jak še z žećami bavić? *ostróřz SGOWM III 66*; kšónc tu jinacy ślubu nie do<sup>u</sup>, jak v robotny żyń wrzes *SobWpśr 159*; terās jenāči nie zrobže, jek za něm pojāde *resz NT II 324*; Komužbych sie dostała, Karliczku, jak tobie? [*pśn*] *Cieszyn Rog 178*; Żaden mi nie winien, Jak moje kamradki [*pśn*] *Ryb Rog 104*; Nic w nim nie znaleźli, Jak jedno pacholę [*pśn*] *Maz Wójc I 85*; Ej, niceg<sup>u</sup>o mi nie zol, jak ni kapelusa [*pśn*] *n-tar PPh II 94*; *oles ME V 243*; *wolsz 7*; [*pśn*] *jaroc Pozn II 270*.

14. 'wprowadza zdanie wtrącone mające charakter dygresji lub komentarza mówiącego do zasadniczego tematu wypowiedzi': ċi uod uopolo, co my iχ nazyv<sup>u</sup>omy kryšouki, zaiś padajōŋ – jag ey dopyro v uostatryn čajšej še dovežou – na nouš kobyloży *strzel-opol OIKob 67*; dovni, jag ješce neboška matka uopovjada<sup>u</sup>, to byuy take kurne jizby, co nie byuo kurnina, jino dym vylatovu, gže som χcou łecz *PJPAN 37 s 335*; jak sańi vižiće, nic s tego nie beže łuk 8; na te χorengve, te organy, jek ksonc povedyv<sup>u</sup>, to duży peñonc *nidz SGOWM III 65*; nō muōcka cepami. pševažnie cepami, jag i'o ju ž'ym tu p<sup>u</sup>ovado<sup>u</sup> wrzes *SobWpśr 148*; bo žym tyž bua na roboće ževiniž lad, jag že muvi<sup>u</sup> fčora<sup>u</sup> *n-tom 1*; Przypominam, jak tata mówi, trzeba tu galsztuk włożyć *Wilno [Lit] SLit 191*; *oggw*.

15. 'łączy dwa identyczne rzeczowniki, niekiedy inne części mowy, przywołuje ste-

reotypowe wyobrażenia związane z daną osobą, rzeczą, sytuacją': rut jak rut. ale vyvut to goršy kraš 7; doxtur jag doxtur, iax še mu uudo, a mažorka vyficy<sup>u</sup> sand 13; žećaki jek žećaki, posli tańcować *nidz SGOWM III 63*; cytać jak cytać, ale pišaž v<sup>u</sup>ecur to po pańyńci še pišało *bial-podl 1*; *miech Cisž I 282*.

16. 'łączy dwie identyczne formy tego samego zaimka pytajnego w konstrukcję, która wraz z następującym po niej zdaniem, wprowadzanym przez ale, komunikuje, że do przedmiotu lub stanu rzeczy wskazanego przez ten zaimek z całą pewnością odnosi się to, o czym mowa w użytych po tej konstrukcji zdaniu': χto jak χto, ale ty to povjoneš łecz *PJPAN 37 s 338*; χto i'ak χto, ale ludvik to na pevno beže f košćele *bial-podl 1*; Żol mi się zrobiyo Utopka, bo co jak co, ale zaš taki nyjgorszy niy był *Ryb SGŠ XIII 85*; co jak c'o, ale šfi<sup>u</sup>nam to mozes vyńyś! cego jak cego, ale takego fpyra<sup>u</sup>na to ny luže *bial-podl 1*; že jag že, aļe do nego ně pude! *kroš 1*; že jag že, ale f stodole to ju nie palće *bial-podl 1*; kei jak kei, ale tero muše uodebrać łecz *PJPAN 41 s 471*; *brzoz 1*.

17. 'łączy dwie identyczne formy tego samego zaimka osobowego w konstrukcję, która komunikuje, że to, o czym mowa w użytych po tej konstrukcji zdaniu, w mniejszym stopniu lub wcale odnosi się do osoby wskazanej przez ten zaimek': jo jag jo, ale manek to mu nie daruje. <sup>u</sup>on jag <sup>u</sup>on, ale j<sup>u</sup>g<sup>u</sup>o baba strasnie zavžynto *gor 4*; Nie zemšcis-ze ty? [...] Ja jak ja, ale ten co na košćiele stoi, to niech go diabli wezno *ok Przasnysza Chetç I 268*.

18. 'przyłącza zdanie lub wyrażenie komunikujące, że dany stan rzeczy jest uwarunkowany określonymi okolicznościami; w zależności od czegoś': To sie jich tam našćiongało, jak kiedy, sto, dwie-sta, aji trzista *Cieszyn [Cz] Zwrot 53 s 9*;

rozmaiće se zacynaŷ zniwa, ĵak rok pokozou, ĵak gżouo dobże, to i żešotego lipca zacynaŷ *sand* 13; ʰorać se uoże, ĵag gże niź 5; Czesto sie schodzo u nich, i ĵak do ochoty, to bawio sie *kras Wiśta XVIII* 95; ʰun mo ćiży – ĵak keĵ, casym ćiży, casym letcy *łęcz PJPAN 37 s 338*; to ĵag do roku, ras ĵe, ras ŷy ma. muŷi voda doŷta do pola? – ĵag dokunt! *bial-podl I*; ŷirpamy poŷto ĵak ʰu kogo *puław NT II 163*; (A czym się ostrzyło koŷe) to stryχouek, to gradufke, ĵag v ĵaki okolicy *mław 7*; a ĵak kto, to kełbasof narobó z męsa *suw JP XXXVI 220*; oggw.

19. 'wprowadza przykład lub listę przykładów': ventkuf tutaj ŷe byto, ventki to na veľge żyki, ĵag bylska żyka *bial-podl I*; fšęʰże polske nazwiŷka – ĵak troky, lipńaký *olsz SGOWM III 66*; ĵeŷće takęgo pospuŷ gotowanego ŷe ĵedli, ĵak groχ, kapuste, kaŷe *resz jw*.

20. 'wprowadza tytuł, zapowiedź nadrzednego tematu więszszego fragmentu tekstu, opowiadania': ĵak se χlyp pęce głog *PlutaGłog II 90*; Jak baba wesła z djabłem w spółkę *przem NT I 250*; ĵak se dāvni ubirali *lubar NT II 165*; Jak krawiec ŷwiadczył przed sądem *tom LL VI 4–6 s 82*; Jak pewnemu Mazurowi diabeł matkę dał i ĵak go za nie sprali *olsz SGOWM III 65*; Jędz, braciszku, ĵek łod swojęgo *Wr zach StefO 3*; ĵek ŷe silvester feĵruje *ostródz BMJP XIII 52*; ĵak robili oęhŷ? *Lwów [Ukr] NT I 256*; oggw.

IV. przyimek 1. 'w konstrukcjach porównawczych przyłacza człon porównania wyrażony mianownikiem, oddający podobieństwo w zakresie danej cechy do czegoś lub kogoś': mo ĵyżor ĵak krova *ciesz 15*; boχyn χleba ĵak kouo *muŷński ryb 13*; ĵou mōm dovut ĵeŷće ĵag *novy niem 3*; fajka maou, a fajka to duzaχno ĵag *rynka wiel 6*; kłacasty ĵag *barōn łuk 1*; kometa ĵek taka *tęnga droga suw 1*; pšęčōŷgoŷ ŷe ĵak *kuot*

*krot 17*; taki čouoek upuodli ŷe ĵak *bydle rawic 8*; boui ĵak *scana wej 3*; oggw.

2. 'w konstrukcjach porównawczych wskazuje na przedmiot porównania, którego podstawę tworzy cecha wyrażona zwykle przymiotnikiem lub przystówkiem w stopniu wyższym; niź': uōni to lepŷy povēžōm ĵag *io ryb 4*; iŷias to ĵez gorŷe ĵag *romatyzm boch 12*; to ĵeŷće tšeba lepĵi ĵag *gożina ŷeżić zam 4*; ranek mundžeĵy ĵag *večur [przysł] kras 5*; ĵagoda morvy mo vŷyŷko ŷuodyc ĵak *cuoker zaw 1*; kupĵł ŷnurka ĵeŷce lepsego ĵak *ten radz-podl 13*; mŷeĵi ĵak *meter os-maz 10*; ʰōn χyba ĵeŷce *muotsy ĵek ja ostroł 9*; trutyŷ ĵez dva razy vŷyŷky ĵak *pščuwa wolsz 7*; io ĵezdym čĵeĵy ĵak *ty koniŷ 14*; beŷ vĵele vĵyĵki a mocŷeŷi ĵak *tęn tatk wej NT I 229*; oggw.

3. 'wskazuje na przedmiot porównania uwydatniający kontrast, odmiennosc w stosunku do czegoś lub kogoś': ĵa ŷpęvac ŷi bede mogua na inny system ĵak na čysto *bił BartJęz 84*; to ŷo ĵabka ĵynęw<sup>o</sup> artu ĵak *te pārsę Kasz LPW I 296*.

4. 'około': bo tu ŷedaleko ĵak *pęńć kilomełtroł ĵes nysa [nw] brzes-ŷł NT II 70*; ĵek tam zaiado, to ĵek na trŷęce [*godzine*] *suw 1*; Nie wysło ĵak rok, półtora, ĵuz zołmirze ĵadą s pola [*pśn*] *wad Wiśta VII 117*; m<sup>o</sup>oĵa łōka ŷi ma ĵak *ŷtęry ŷōźne dłuęoŷci ok Tarnobrzega RWF VIII 103*; [*pśn*] *n-sąd Wiśta VII 117*.

V. partykuła 1. 'używana z czasownikami, tworzy ekspresywne wypowiedzenia, w których nadawca opowiada o czymś spontanicznym, zaskakującym zachowaniu albo opisuje daną sytuację jako niespodziewaną, mającą gwałtowny przebieg': ĵak ŷi ubručuł d'o ŷni, ag złapi za kosy! *tom-lub 6*; ĵag vžun dyŷc, ĵag vženy poruny bić *kras 3*; ĵag zacŷe f te figure žucać, ĵag zacŷe bić, ĵag zacŷe žucać *radz-podl 12*; ĵek ta žęvuxa v nogi! *ostroł 9*; ptaski s pola ĵag vželi ućekać *suw 1*; ĵag

žym požym pšičōngnōu ('zbiť')! *krot 17*; ĵag\_vžun rajpača, ĵag\_začun ržnuńć inow *NT I 160*; *oggw*.

**2.** 'nawijazuje do kontekstu wypowiedzi': nie pšykładaĵ vŷncy! – ĵak ĵ'a ĵus pšyžoŷy! *bial-podl 1*.

**VI.** w przysławie: Pošla dziełcha, serdusko, po woda, jak ciak, po woda *strzel-opol SGŚ XIII 86*.

**Aby jak** 'niedbale, niestarannie': *Lit KI 2*.

**Bądź jak** 'jw': nie pšypasowaŷo mu, ze to tag\_bońż\_ĵag\_zrobiuŷ gor 4; *żyw RamŚl 3*; *myślen 17*; *lim 15*.

**Bodaj jak** 'jw': bodeĵ ĵak zrobi ĵi pōže *żyw RamŚl 2*; Zbebeszyć – zrobić bodaj jak *dąb-tar 3*; Krupiński [garncarz] podobno „bodaj jak robił” *kraś FGarn 211*; *lim 16*; *ok Bochni i myślen Świąt 689*.

**Byle jak 1.** 'jw': nny mi tego bele ĵag nie zrupće *ryb 4*; bele ĵak posażęa buraki *konec 12*; bele ĵak poŷodwalou, zeby ino zbyć *skier 1*; śabla mu f poŷf'e zamarzua, bo ŷopter ĵu z ĵuŷy byle ĵak *płoc NT I 181*; zrobi v žimi byle ĵak, to mu i nie rośnie *koniń 14*; zrobi beĵe ĵak, a kōže so dobre zapłacęć *Kasz Ram 7*; *oggw*.

**2.** 'marnie, kiepsko': dovní to byĵa bida ze śf'at nie vžioŷu. ino tak byle ĵak, ĵak tyn robok (żył człowiek) *zaw 1*; za mímca to še bele ĵag žyŷo *łęcz PJPAN 33 s 32*; čuje še byle ĵak. ze sośadym ĵez byle ĵak *koniń 14*; mńe ĵe tak byle ĵak *złotow 3*; *dąb-tar 5*; *pis SGOWM III 64*; *Kasz Ram 7*.

**3.** 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': byle ĵak to deĵ, aby prynzy byŷo! *gor 4*; bele ĵak požućeĵ (snopki w stodole), aby ĵino prynzy byŷo! *łęcz PJPAN 33 s 32*.

**4.** 'jakoś': ĵa to zrobył bele ĵak, ale ĵa ča nie pŷoŷem, ĵak *Stup LPW I 31*; *wej jw*.

**Choć jak 1.** 'różnie, rozmaicie': i tak, i srak, χ<sup>u</sup>oż ĵak pruguje *gor 4*; ĵus χ<sup>u</sup>oż ĵag z nym byŷo, ale še ĵak<sup>u</sup>ośi vygžebou [z *choroby*] *gor 3*; χoż ĵak mōŷom *kroś MPKJ VII 224*.

**2.** 'niedbale, niestarannie': muse puo-vježeć, ze doś tak χoż ĵak toś <sup>u</sup>oplevaŷa, nie beže še to matce vježeć *gor 4*; *n-sqđ PPO-degr 192*.

**3.** 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': χoż\_ĵak to popiš [zadanie] i o-deĵ ĵuš pańi, i beže *Brzozów*; On [pan młody] zaśpiwo hōć jak i tocuje z nio, a ona kula na despet *krak ME IV 161*; Po wsiosku, choć jak *krak jw 208*.

**Jak bądź 1.** 'niedbale, niestarannie': zeŷyż ĵag bońć, spšontnoŷ ĵag bońć *koniń 14*; *siem 1*; *białos 1*; *inow PKFP XIV 2 s 106*.

**2.** 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': pouus to ĵag\_bońć, puźni še p<sup>u</sup>o-skŷado *gor 4*; ĵak tam ktoś se ľubi zwēženta, tō tam ĵag bońż gō nazwē, i ĵacěk, i ŷaľěk, i ĵakkoľwēk śē nazwē *jaros 1*; tak požucaŷy te snopki ĵag bońć, byle prynzy [...]. ĵag bońć še ŷubireĵ, abyż zdōžy! *łęcz PJPAN 37 s 336*; pouus to ĵag bońć, i tak še beže spšontac *bial-podl 1*; ĵa ĵaś nie vēm, ale ĵak bōc ĵa to zroba *Stup LPW I 297*; *złotow 1*; *wej LPW I 297*.

**Jak bodaj** 'jw': ĵo bede oĵadovać. ĵo ide na obot. – ĵag bodeĵ poŷyĵ *brzoz 1*.

**Jak jak (jak)** 'jw': ĵak ĵak, aby žišeĵ skuńcyć *łęcz PJPAN 37 s 338*; ańi za co kupić, ańi še ŷogarnyż\_ĵag\_ĵag, aby žyć *brzez JP XXXIX 354*; ĵag ĵak ta zaŷuś, aby do puńežauku vytšymaŷo *łęcz PJPAN 37 s 338*; Ta krōlewna, jak, jak, jak, žeby tego ptaka dostać *olk Zb XI 99*.

**Jak nie bądź 1.** 'marnie, kiepsko': ŷot samygo pocontku tag ĵag nie bońż žyĵiom *łęcz PJPAN 37 s 337*; ~ 'niemoralnie': Jak sie marnowaĵa za młodu, zyla jak nie bądź, to skąd majo być dzieci? *wys-maz DwZw 13*.

**2.** 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': ĵag nie bońż žuż ĵi χožeĵ, aby prynzy byŷo *łęcz PJPAN 37 s 337*; ssyć ĵak nie bōć *gar 1*; pobiliŷyŷm žyŷfka ĵag nie bońż, žeby

my se nie čypaľi *koniň 14; kozien RLTN XX 221; mław 1; ostroť 9.*

**Jak tak** 'jakoś': Zoľmierz sie dziewuse jak tak wynagrodzi, Ostawi pamiatkę, co krzycy i chodzi [pśn] ok Bochni i myślen Święć 232; mław 1; ostroť 9.

**Jak tam** 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': „servus, servus” čy tam „do vizeňa!”; ĵak tam se poveźeľi radz-podl 13.

**Lada jak 1.** 'niedbale, niestarannie': lada ĵag\_zepraũ i ĵu• zr#obiũ myślen PJPAN 11 s 54; zrobieũ lada ĵag\_i polecoũ na droge do koleguť *konec 12; fcale nie uukuadoũ, ĵino tag lada ĵag źucouť łęcz PJPAN 41 s 480; krak jw 11 s 54; dq̄b-tar 5; aug PKJP II 2 s 15; Kasz S II 329.*

2. 'marnie, kiepsko': lada ĵak ĵemy kroś 9.

3. 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': zrōb\_lada ĵak, zeby se nazyvaũ ĵyno gor 2; zwiõś ta lada ĵak, aby źeby ĵino do dumu dojeźać łęcz PJPAN 41 s 480.

**Lecy jak** 'niedbale, niestarannie': Zrobiť ty grabie lecy jak i juź zymby z nich wylatujom Ciesz SCiesz II 176; pszcz SGŚ XIII 86.

**Leda jak 1.** 'jw': zrobi to leda ĵak niem jw; leda ĵak zrobis a ĵesce kces, zeby će kfolfi piñ 2; lubl SGŚ XIII 86; *konec 12; suw PKJP II 2 s 15; Wr StefŚ 75.*

2. 'marnie, kiepsko': Dzisiaj bo jechać leda jek Aug K III 4.

3. 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': Ja ci powiedaľ przed ślubem jeszcz, zebyś my (mi) nigdy na przekore nie gadaľa [!], jak ja bande leda jak sądziľ wq̄g Pozn VI 307.

*W potaczeniach:* **Abo jak** 'wyraża jakąś inną, bliżej nieokreśloną możliwość': ĵena-čeĩ nie, ĵeno noĩ, casem se pśsemõyi golęne, abo ĵek, ale to rȳxtȳk ĵeno noĩ sõ *ostródz SGOWM III 64.*

**A jak** 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście': zrobieũ kouo? – a ĵak! *opol SGŚ XIII 86; naprawiũeś te klamke? –*

a ĵak! *gor 4; a ĵak, pşyħo3o pozycac bial-podl 1; Czy pojedziesz do miasta? – A jak! Winnica [Ukr] Roczn 2; Śl SGŚ XIII 86.*

**Aże jak** 'jw': Aug K I 27.

**Ba jak** 'jw': A pamietacie, jak to bylo zrobione? – Ba jak! *n-tar [Orawa] Kq̄sŚ 492.*

**Bo jak** 'wprowadza zdanie, zwykle wykrzyknikowe, stanowiące groźbę, ostrzeżenie, wyrażające niezadowolenie z czegoś, oburzenie czymś': b#o ĵag\_vezne pasa! b#o ĵak će źźe! *gor 4; buo ĵak ci pśiõõgnne ('zbije')! rawic 8.*

**Czy jak** 'wyraża niepewność lub jakąś inną, bliżej nieokreśloną możliwość': ĵaska ni ma f ĵoupię. bedymy na nieg#o cekać, cy ĵak? *gor 4; to beżem te masyne, cy ĵak? poźeki cy ĵak to muźo szczyć SGOWM III 64; to ja nie zem, śruba ĵiba, ci ĵak nidz jw; pȳura, cy ĵak tam nazywali take desecki mław 7; brzoz 1; giź SGOWM II 35; mraq jw III 64; ostródz jw I 398.*

**I jak** 'pytanie w sytuacji, gdy ktoś nie usłyszał, co zostało powiedziane; co': Śłup LPW IV 1396.

**Ino by jak** 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście': ĵak pȳyźe puo ćebe ĵunek, to zavoueĩ na mne! – ino by ĵak! *tarn MPKJ I 47.*

**Jak bądź... tak** 'łączy dwa zdania, komunikując, iż niezależnie od przebiegu zdarzeń, o których mowa w zdaniu podrzędnym, stanie się to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym': ĵak bõc to bõze, tak to m#uśĩ dobre bac Śłup LPW I 297.

**Jak choćby** 'tak jakby, jak gdyby, niby': zboze v #oacȳ ĵak ĵoźby ze źemie vȳaźiũo opol ME V 201; napisau sobe pismo ĵa [!] ĵoźby to pismo od svego oĩa pȳsuo *oles jw.*

**Jak długo... tak długo** 'dopóki... to': ĵak długo ĵa nad nim stoĩaľ, tak długo on to robiť *Kasz S II 76.*

**Jak długo... to** 'dopóki... to': ĵak duõgo moĩ žyũ, to tam ĵeśće ĵakośi ſuo *ciesz 4.*



**Jak gaby** 'jak gdyby':  $\text{uon v\ddot{a}z\ddot{e}r\ddot{a}}$ , jak gaba  $\text{uon b\ddot{e}l \chi^u\text{or}\ddot{y} \text{Stup LPW I 198}}$ .

**Jak gdyby** 'wprowadza składnik zdania, który wprowadzie nie odpowiada rzeczywistości, ale ją w znacznym stopniu przypomina': Taki prosty, jak gdyby kto kijem w błoto uderzył *Mr i Wr LL XVII 4–5 s 112*; To je zgrabne, jak dyby to w rękawicach zrobił [*iron*] *Ciesz Cinc 37*; *Cieszyn [Cz] KadGaw 257*; *ciesz 9*; *rac ME V 14*; *prud PlutaGłog II 82*.

**Jak i 1.** 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość, okoliczność, dany stan rzeczy itp. są charakteryzowane przez odniesienie do sytuacji, których również dotyczą': no to teło płacēt pērsy,  $\text{\ddot{a}g\_ii}$  'ostatni n-tar [*Orawa*] *ZNUJ 69 s 115*;  $\text{m\ddot{i}ou}$  tyż taky k\ddot{u}aki p\ddot{o} uo-be\chi str\ddot{o}na\chi gymby  $\text{\ddot{a}k}$  i  $\text{s\ddot{o}m}$  cyso\ddot{s} brzo\ddot{z} 4;  $\text{\chi\ddot{c}au}$ abym mić take f'er\ddot{a}n\ddot{k}i,  $\text{\ddot{a}g\_i}$  u  $\text{y\ddot{u}ckuv}$  [*nw*] maj\ddot{o} konec 12; be\ddot{n}\ddot{z}\ddot{i}\ddot{s} f\ddot{s}ystko v\ddot{i}\ddot{z}\ddot{a}\ddot{l} i sly\ddot{s}\ddot{a}\ddot{l}  $\text{\ddot{a}k}$  i  $\text{\ddot{a}}$  w\ddot{ł}od 7;  $\text{uon}$  m\ddot{a}\ddot{l} tako nature  $\text{\ddot{a}k}$  i  $\text{m\ddot{o}j}$  vacek *suw I*; na mazur\ddot{a}\chi to esce do  $\text{\ddot{z}\ddot{i}\ddot{s}\ddot{a}\ddot{j}$  n\ddot{e}l\ddot{o},  $\text{\ddot{a}k}$  i  $\text{d\ddot{a}v\ddot{n}\ddot{e}\ddot{j}$  n\ddot{o}u\ddot{l}i etc *NT II 302*; była tako muzyka  $\text{\ddot{a}k\_i}$  tera *czar SobWppn 30*; to pa\ddot{n}e n\ddot{e} by\ddot{u}o ru\ddot{z}\ddot{n}\ddot{i}cy,  $\text{\ddot{a}k}$  i teras *ryp PIJP VII 72*; *sanoc NT II 144*; *kolb 3*.

**2.** 'jak na przykład': nektore (krzewy) to by fne- na kamēnu ros\ddot{y} –  $\text{\ddot{a}g\_i}$  uostr\ddot{e}ga kajc\ddot{a}rka. ale s\ddot{o} lu\ddot{z}e sta\ddot{z}y a g\ddot{u}p\ddot{i}.  $\text{\ddot{a}g\_i}$  ta frycka [*nw*] *my\ddot{s}len PJPAN 11 s 211*; *kro\ddot{s} 9; *\u015bwiec 4*.*

**Jak kieby** 'jak gdyby': Jak orkiestra grała, jak ty k\ddot{o}nie nogami drobiły, jak kieby wiedziały, ze wesele jes *n-tar* [*Orawa*] *K\ddot{a}\u015b\text{S}\u015b 262*; Owca [...] jak kieby we łbie rozum miała, słyca grania jego piosenek *olk Krak IV 61*; Nic nie robzita,  $\text{\ddot{a}k}$  kieby dzisi\ddot{a}\ddot{j} buła niedziela *olsz SGOWM III 63*; *Krak Krak IV 308*; *Orawa n-tar K\ddot{a}\u015b\text{S}\u015b 262*; *N-tar Zbor\text{S}\u015b 132*.

**Jak kieby... toby** 'gdyby... toby': pan sork\ddot{o}p\ddot{k}\ddot{y},  $\text{\ddot{a}k}$  keby  $\text{\chi}$ to r\ddot{y}be w\ddot{z}ou, toby go na n\ddot{e}j\ddot{s}cu zab\ddot{z}iu *mrag SGOWM III 64*.

**Jak kiedy by** 'jak gdyby': Blyzca mu si\ddot{e}, blysc\ddot{a}, jak kiedy by katy [*p\ddot{s}n*] *cz\ddot{e}\u015b Kal I 115*.

**Jak kiej** 'jw':  $\text{k\ddot{r}\ddot{o}kn\ddot{o}\ddot{l}}$   $\text{\ddot{a}k}$  ke\ddot{j} pros\ddot{a} *LPW I 297*; *chojn jw*.

**Jak kiejby** 'jw': to tr\ddot{y}m\ddot{e} lep\ddot{e},  $\text{\ddot{a}k}$  ke\ddot{j}b\ddot{o} to n\ddot{e} by\ddot{ł}o ze\ddot{s}at\ddot{e} ko\ddot{s}cier *jw*; *chojn jw*.

**Jak nie** 'wyrażenie, które wprowadza ekspresywne wypowiedzenia, w których nadawca opowiada o czymś spontanicznym, zaskakującym zachowaniu albo opisuje daną sytuację jako niespodziewaną, mającą gwałtowny przebieg': (Smok) jak niy p\ddot{o}ci\ddot{s}nie, jak niy sztuchnie s co\ddot{l}kyj mocy, jak niy pi\ddot{z}nie tym łebym ł\ddot{o} ta ziy-mian! *strzel-opol 2*;  $\text{\ddot{i}escem}$  spo\ddot{u}, a tu  $\text{\ddot{a}g\_n\ddot{e}}$  \u015b\ddot{c}el\ddot{i} co\ddot{s}\ddot{i},  $\text{\ddot{a}g\_n\ddot{e}}$  val\ddot{n\ddot{e}}, sku\ddot{o}cu\ddot{u}em na ru\ddot{v}ne no\ddot{g}i *gor 4*; Jo suchom [...], a tu cosi,  $\text{\ddot{a}g}$  nie szczeli *d\ddot{a}b-tar Klim 36*; akurat kson\ddot{z} vyset s ko\ddot{s}co\ddot{ł}a, a  $\text{t'u}$  dysc  $\text{\ddot{a}k}$  n\ddot{e} sur\ddot{n\ddot{e}}! *bial-podl I*; Jak si\ddot{e} nie zepn\ddot{e} na sam czubuszek k\ddot{ł}osa, jak nie hycn\ddot{e} w g\ddot{o}r\ddot{e} – i oto jednym susem by\ddot{ł}em w niebie *Poz Pozn VI 350*; A on jak nie hrymnie go [...] o ziemi\ddot{e} *Lit Wal 98*; *oggw*.

**Jak nie... to (nie)** 'jeśli nie... to (nie)': Jak nie chcesz i\ddot{s}ć pieszo, to se we\ddot{z} tragacz [*przys\ddot{l}*] *Ciesz MPTL XV 2 s 87*;  $\text{\ddot{a}g}$  n\ddot{e} be\ddot{z}e\ddot{c}\ddot{e} c\ddot{i}\chi\ddot{o}, to v\ddot{a}\u015b s  $\text{\chi\ddot{a}p\ddot{y}}$  vy\ddot{v}a\ddot{l}e na p\ddot{o}le *kro\ddot{s} 9; ofca,  $\text{\ddot{a}k}$  s\ddot{e} n\ddot{e}  $\text{\chi\ddot{c}au}$ a polatova\ddot{c}, to  $\text{\ddot{i}om}$  sp\ddot{s}edo\ddot{u} abo za\ddot{z}non *zaw I*;  $\text{agem}$  n\ddot{e} bede v\ddot{i}\ddot{z}\ddot{a}\ddot{l}, to n\ddot{e} bede g\ddot{a}\ddot{d}\ddot{a}\ddot{l} *zam 14*; p\ddot{s}y\ddot{z}\ddot{e}\u015b, a  $\text{\ddot{a}k}$  n\ddot{e}, to  $\text{\ddot{a}}$  c\ddot{e} p\ddot{s}y\ddot{z}o\ddot{z}e *radz-podl 8*;  $\text{\ddot{a}k}$  ma\ddot{s} p\ddot{e}n\ddot{o}n\ddot{z}e, to vyk\ddot{u}p\ddot{i}\u015b, a  $\text{\ddot{a}k}$  n\ddot{e}, to mu\ddot{s}\ddot{i}\u015b o-\ddot{d}a\ddot{c} *sok\ddot{o}l 2*; mu\ddot{s}\ddot{i} do\ddot{v}a\ddot{c} sot\ddot{k}e m\ddot{l}\ddot{i}ko (ciel\ddot{e}ciu), bo  $\text{\ddot{a}g}$  n\ddot{e} do, to une bar\ddot{z}o sk\ddot{e}p\ddot{c}\ddot{e}\u015b *mi\ddot{e}d\ddot{z}yrz I*;  $\text{\ddot{a}k}$  n\ddot{i} kijem, to batem [*przys\ddot{l}*] *S I 22*; *oggw*.*

**Jak nie... t\ddot{o}z** 'jeśli nie... to': Jak n\ddot{i} m\ddot{o}m piniyndzy, t\ddot{o}z po co p\ddot{o}jdym do sklepu? *Ciesz SCiesz II 329*.

**Jak ta** 'wyrażenie, którym mówiący zaznacza swój wątpliwy stosunek do tego, czy w og\ddot{o}le mogłoby zaistnieć co\ddot{s}, co by\ddot{ł}o

wcześniejbrane poduwagē': Panie, cłowiek ta zjad cosik miysa, ale telo cō na Świynta, abo na odpust, jak ta *n-tar* [Orawa] *KąśSł* 261; *Orawa [Sł]* *ZNUJ* 151 s 71.

**Jak... tak 1.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym warunku; jeśli... to': jag byua zadnio kuõnica z jednego kõska, tak to teź nazywali křivačka *Cieszyn [Cz]* *AJS II* s 6; Jak sie w piecu hajcuje bukowym drzewym, tak garce same skoczóm po blasze *Ciesz SCiesz* 116; Jak sie to stanie, tak bydym fariozym *Ciesz MPTL XV 2* s 91; założyłem kasacie i jak pšegram, tag żyd zabežě majõntek *zam* 4; jak można, tak są pracuje *gar 1*; žak to nie bynże opatšõne, tak un ostañe vžešćym *kar NT I* 174; *oggw.*

**2.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym czasu': jak přišeų večõr, tak se oba začli oglõndać za noclegym *Cieszyn [Cz]* *BMJP XIV* 58; jak zubačył tegu djabła, tak to masło žučył *chtm* 36; jak ščšelēł, tak padła kulka v loņke *radz-podl* 8; čystõ mõņke, jag z młyña zym pšyvozła, tag zym vzuła *rawic SO XXVI* 115; Jak jechał temy rozstennamy drogamy, tak zobaceł ten kwiatek *włoc Wisła XVII* 457; õñi, jak ti tabaki zažili, tak jõ na tẽn võ vuožili *kościer NT II* 257; *oggw.*

**3.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym sposobu': Jak cłowiek Bogowi, tak Bóg cłowiekowi [przysł] *Ciesz MPTL XV 2* s 83; jak se zrõobis, tak ci beže *piñ* 2; jak sobe umyšli, tak robýi *ostroł* 9; jak jo<sup>u</sup> čć<sup>a</sup>, tak set *rawic SO XXVI* 116; jak χto mõžē, tak bõoga χvãłý *Kasz LPW II* 534; a mama, jak skaży, tag je *Tarnopol I [Ukr]*; Jak szõmnie mi mjejsũczek šwjyci, Tak dej mi, Boże, łaskam przeżyć *głub ResZ* 7; jak puõvežãu, tak teź i zrobuu *tarn MPK JI* 38; jak χozo,

tak i špo *włod* 7; jak my se naucyli, tak i gadamy *nidz SGOWM III* 62; *oggw.*

**4.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym stopnia i miary': jak tylko muk, tak uõšczynzou łęcz *PJPAN* 59 s 1029; jak χuop... duugi, tak tyn žežok dõ nosa musou mu šyngnõñć wrzes *SobWpšr* 149.

**5.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyczyny': jak se v žirnē namažua, tak potēm nakočiuo se ii šfyńãkuf *tarnob* 13; jag ni ma, tag gospodyñi poleceli sukaž go *jed NT I* 121; jakam go vžana [...], takam go na to mējsce zañ sta *luk* 8; jagež\_my zdiena, tag\_my vłoš! *al-kuj PKFP XIV 2* s 116; Jak dupy posžły, tak i bõdziny ni ma [przysł] *Ciesz MPTL XV 2* s 83; jak nic ni škužilo psu, tak i tobi nic ni beñžě škožić *włod* 7; *włoc Wisła XVII* 457.

**6.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyzwolenia': to ðon jak robił buty, tak žučil kopyta i pognal *zam* 10.

**7.** 'łączy dwa zdania, podkreślając ciągłość czynności, długie trwanie określonego stanu': tu naroz na mē skočy, lab mē, a jag mē duši, tag duši *Cieszyn [Cz]* *Kell II* 104; a florek jak ležou, tak ležou *ryb BMJP XIV* 106; jag iže, tag iže *Orawa [Sł]* *ZNUJ* 169 s 269; Jag rošli, tag rošli, jaz se bez turnóm zrošli *n-tar [Spisz] ME VI* 152; a tamto jak šło, tak sobe iže pšez ułice *bial-podl* 3; A tu psiasek jek walul, tak wali *Wr zach StefO* 80; Jak idzie, tak idzie *wyrz Pozn VI* 95; jag go ñ'i\_ma, tak ñ'i ma *sz GMalb II I* 273; jãk buãlõł, tak buãli *wej NT I* 232; želaznõ palicõ zakubiono jag bije, tak bije, a ja jak kšycě, tak kšycě *Stanisławów [Ukr] NT I* 259–60; *oggw.*

**8.** 'łączy dwa zdania, sygnalizując jednocześnie, że dana czynność lub dany

stan rzeczy opisane w zdaniu podrzędnym nieprzerwanie trwają i wywołują określone konsekwencje': Jak na rano zjod moskola, tak do wieczora nic nie miał w gębie *N-tar ZborSł 131*; Jak sie chycyli rano kopać, tak kopali jaz do wieczora *n-tar [Orawa] KąsSł 268*; jak pośua, tagym ji vyncy nie vížaua! *miel 9*; Jak poset spać, tak rano fstoū puław *JP XXXV 147*; ali ta torba fcałi nic, tylko, jak jo poveśuł, tag veši *tom-lub 3*; ji jak mu žučily, tak jus nie pšyset *gar 5*; stojoł mądok ji jag virgnon, tak nie fstoł *luk 11*; jak pośeł, tak i nie pšyśeł *zam 11*.

9. 'łączy dwa takie same proste zdania, sygnalizując równocześnie, że dana czynność przez nie opisana jest oceniana jako niezbyt dobra': jag\_robuu, tag\_robuu, ale pšeće nom troxe v rob<sup>o</sup>će zauozuu *gor 4*; jak śik, tak śik, ale zafše troxe pumuk łącz *PJPAN 37 s 338*; jak še žeje, tak še žeje, aby tylko uńeś los sfuj *ostródz SGOWM III 64*; jag jedyn mući, to už jak ta mući, tag mući *szam SobWpśr 39*.

10. 'łączy dwa zdania lub składniki zdania, komunikuje, że to, o czym mowa, odnosi się do obu wymienionych elementów lub stanów rzeczy; zarówno... jak': Żeby (oczy) pozierały jak we dnie, tak w nocy [rym] *rzesz LL XVI 1 s 53*; palce, jek od noği, tak od rėjki giž *SGOWM III 65*; scýry – dla mńe dobrý, jek w <sup>o</sup>ocy, tak za <sup>o</sup>ocy *pis SGOWM III 62*; Od gorzołki chorób wiele Jek na duszy, tak na ciele [pśn] *olsz LL III 3–4 s 75*; Jak hajer, tak szleper i ciskac wszyscy do łopat i folowali cała szychta, że z biedą tyn węgiel wybrali *gliw JLiGp 81*; a n'a śpíse luže teraż\_zr'ozumefi i vížom ze p<sup>o</sup>lska ludova še stara jag\_<sup>o</sup> śpísáka, tag\_i <sup>o</sup> poláka *n-tar [Spisz] ZNUJ 178 s 124*; jak še zbože nie nabrało, tak še i grox nie nabrał *kraś 16*; Ja trzímam Pruskego Prziijaciela Ludu z Krulewca, jek Niemiecki, tak i Polski *szczyc MPKJ III 470*;

*radz-podl 12*; *nidz SGOWM III 62*; *n-tom SobWp 70*.

11. 'łączy dwa zdania lub składniki zdania, wskazuje na równy stopień intensywności porównywanych cech': Jak stary, tak głupi. [...] Jak wielki, tak głupi *Ciesz MPTL XV 2 s 91*; uona bōła jak młoda, tak pąkná *Kasz LPW I 297*.

**Jak tam:** jak tam, iže ci jak<sup>o</sup> ta rob<sup>o</sup>ota? kej sk<sup>u</sup>ijcys? *gor 4*; to jak tam, macku, pudiat ju troxy? sostra, jak tam? *bial-podl 1*.

**Jak to 1.** 'wprowadza przykład lub listę przykładów': W miastach, iak to w Zorach, w Racibozu i tamdali *pszcz PWrocl A LIX 93*.

2. 'przyłącza zdanie współrzędne lub dopełniające treści zdania poprzedzającego, zawiera jednocześnie ukrytą przesłankę rozumowania, która jest warunkiem istnienia treści dołączanego zdania; pominiętego elementu rozmówca może się domyślić na podstawie szerszego kontekstu i wiedzy o świecie': Idź tam, kup kielbasy, a jak to weź jako konzerwe *n-tar [Orawa] KąsSł 268*; Idź, bo musis iś i jak to cie z dómu wyzyny, i nie śmiys siedzieć, i bier sie tam *n-tar [Orawa] jw*.

3. 'wprowadza wypowiedź, zwykle pytanie, za pomocą którego mówiący wyraża swoje zdziwienie, zaskoczenie, oburzenie itp. wywołane sytuacją': i'ak\_to nie 'uukrát, na dy g<sup>o</sup> ně ma *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 131*; jak to? ješče paropkem jest? *zam 6*; jak to, un nie dostou?! łącz *PJPAN 37 s 338*; jak to, bežes słuzył u mńe, bees roběł, nie xces nic? *radz-podl 8*; jak to, xceće f taki mrus yśc?! *bial-podl 1*; jak t<sup>o</sup> ně ma pěrōf?! tam st<sup>o</sup>siq zótow *B II 29*; jak to, samý są žesce p<sup>o</sup>dpýsala *chojn LPW I 297*; ona nie xce iśc, muvi, bo to dō žyda, jak to iśc! *chtm 16*; *oggw*.

4. 'wprowadza zdanie wykrzyknikowe komunikujące, że dana cecha lub dane zdarzenie charakteryzują się bardzo dużym

*stopniem intensywności*: ĵak to na pudesf'e skura rogovaćeje! ĵak to mńe okularuv brakuje! *bial-podl 1*; ĵak to ptásek dobre <sup>u</sup>oze; dobre <sup>u</sup>oze i hákuje, az do góry wyskakuje [*pśn*] *dęb Zb X 131*.

**5.** 'łączy dwa elementy wypowiedzi, przywołuje stereotypowe wyobrażenia związane z daną osobą, rzeczą, sytuacją': ĵuob ĵak to ĵuop, vypíĵ luĵi gor 4; a to ĵindyki gōŋgaio tak o uo, ĵak to ĵindyki włod 1; kogut ĵak to kogut, kozdy vŷy, ĵaki smak *bial-podl 1*.

**6.** 'wprowadza zdanie wtrącone mające charakter dygresji lub komentarza mówiącego do zasadniczego tematu wypowiedzi': pšijǎxali s\_poctě ĵi, ĵak se to muvi, (Vereidigung) pšijǎ zeĵ\_mušaua uoduozyc *opol JP XLI 213*; pšće, ĵak t<sup>u</sup>o dovńi navet godali, vyradľuęem p<sup>u</sup>ole, a ĵišoĵ se godo – zuoroęem *miech 3*; ĵak to dawńi, fšysko cypami mľucili *tom-lub 6*; ale puźni se pokľucili, ĵak to v małżeństvie *bial-podl 3*; bo, ĵax to f polsce, kazdy ĵce być starsem, a sŷyńi paść ni ma kumu *płoc NT I 179*; a davńi to tak – tyn davau oĵćec, ĵak to povjedajo – z ĵita ten posak *mław 7*; W wiecór mieli brać ślub, ĵak to po pańsku bywa *włoc Wista XVII 457*; *oggw*.

**Jak... to 1.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym warunku': ĵag byĵeš taki praglivy, to nigdy niĵ nie byĵeš moŷ *ryb 13*; ĵag beĵe ponto curka, to će zabije *bił 3*; ĵifki na sfyntego ĵedĵeja robō take ĵyĵeĵki, zucaĵ psōm, ĵak pēs ĵie, to se śmeĵu, ćesu se, ze vyĵdu za muš *lub 2*; rozmajće se zacynaŷy źniva, ĵak rok pokozou, ĵak gĵouo dobre, to i ĵešotego ĵipca zacynaĵi *sand 13*; ĵag byuo veĵć na vėzǎ, to krakuv byuo vıdać *łuk 7*; to na lešćyńe pševaźne klešće ĵyjo, ĵak krovy ĵeĵ naua-pō, to potem na krvavy moć ĵorujo *siem 4*; ĵek ĵeskoĵka pšeleći mēzy noĵi krovy, to

mleko cervone *suw 1*; ĵek buńeĵy druk, to moĵe bez <sup>u</sup>okularōf cytać, a ĵek drobńeĵy, to nie *suw 1*; ĵag jo pšićōŋgne duobĵe, tuō se ĵuĵ vŷyncyĵ nie ruozvōĵe *krot 17*; *oggw*.

**2.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym czasu': **a.** 'opisujące zdarzenie, w czasie którego lub zaraz po którym ma miejsce to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym': ĵag my pšyšli do dōm, to ĵuĵ mamulka na nas ćekaĵi *ryb 4*; dǎvńi, ĵagem byu muodem, to se ruźne ĵecy vypraŷauo *dǎb-tar 5*; ak te gľova spuściĵ, to mu copka zlećaĵa *kras 3*; pšednovek ĵak pšyset, to biĵeĵi śli do bogatyĵy i braĵi se zboze, a g<sup>u</sup>ospodoš pińezy nie ĵcōu *sand 13*; ĵag beĵam <sup>u</sup>u curki f pruskove [*nw*], to vĵiĵaĵam muĵynuf *opocz 3*; ĵax pobudujimy uobory, to se zrobimy pšy niĵ parńik *sier 5*; ĵag ĵŷto ma došpevać, to ĵatajo końiki *suw 1*; ĵak suuńce zańĵe, to ĵeĵimy do dumu *koniń 14*; ĵax ĵym pšyĵax'a, to ĵuĵ byuo ĵyto pokošōne *n-tom SobWp 70*; zašeĵimy ĵin. ĵag ōn ĵyĵe, to rošńe, ĵag urošńe, to kvitńe *międyrz 1*; *oggw*; **b.** 'opisujące zdarzenie wyznaczające początkowy moment trwania czegoś, istnienia jakiegoś stanu; odkąd, od kiedy': ĵak pšyĵeĵoueĵ do dōm, to beĵ dva mēšōnce dōma *syc NT II 71*; Bartek je sanobliwy, dzieść rokōw temu, ĵak se kupiĵ portki, to ik do dziška nie stargoĵ i som jest ĵak nowe *N-tar ZborŚ 131*; ĵak se ton son <sup>u</sup>ozońiu, to ĵuz jest dvaśca pŷĵ rokōf *żyw NT II 109*; ĵag zaĵyńi tak fprost, z gury, <sup>u</sup>o stamtunt, tō tak śli ĵaĵ na tyn <sup>u</sup>ogrut, ĵe ĵa seĵe *jaros 1*; ĵak jo pǎmǎtum, to ĵus tak *gar 11*; ĵak dľugo ĵa ĵiĵa, to ĵam ešće ćegoš podobńego nie vĵiĵaĵ *Koc SKoc II 52*; *oggw*.

**3.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyczyny': ĵag ĵeš mi tak zrobĵua, to ida do dōm *tar-gōr 4*; ĵak sie chyciōĵ kraš, to skońcōĵ w ciupie



*n-tar* [Orawa] *KąsSt* 268; jak ty <sup>u</sup>odnalas te dwa synki moje, to jezdeś krulem teras *zam* 6; jages <sup>i</sup>us te spodnie oblik, to <sup>i</sup>iz do ty panny *kras* 7; jag <sup>ne</sup> jodeś sñoadaño, to pšecęž [!] ni możymy <sup>iis</sup> *łecz* *PJPAN* 37 s 338; jak <sup>ne</sup> suuxali zarazy starsy <sup>u</sup>dovu-cuf, to <sup>i</sup>i pambuk jem <sup>ne</sup> dopumuk *płoc* *NT I* 179; No, ale jek juz tak chceta, to jo opoziem *Mr Plon* 17; jag <sup>ny</sup> <sup>xc</sup>aeš <sup>n</sup>aišut, <sup>to</sup> tera <sup>ny</sup> dęstaeš <sup>nic</sup> wąg *NT I* 146; *myšlen* *MPKJ V* 332.

**4.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyzwolenia': jak <sup>n</sup>as <sup>p</sup>čoro bęto v <sup>d</sup>omu, to <sup>z</sup>adně do skoły <sup>ne</sup> <sup>xc</sup>ožęto *tarnob* *NT I* 113.

**5.** 'łączy dwa takie same proste zdania, sygnalizując równocześnie, że dana czynność przez nie opisana jest oceniana jako niezbyt dobra': jek tam <sup>b</sup>ęto, to <sup>b</sup>ęto, ale zyc mozno *pis* *SGOWM III* 64.

**6.** 'łączy dwa zdania, sygnalizując jednocześnie, że dana czynność lub dany stan rzeczy opisane w zdaniu podrzędnym nieprzerwanie trwają i wywołują określone konsekwencje': ten pop zy straxu jak pošet, to jęgo <sup>n</sup>ikt ni <sup>v</sup>izal *chtm* 16; jag <sup>v</sup>zon v grudńu, to <sup>doty</sup>xc'oz <sup>nom</sup> <sup>ne</sup> <sup>u</sup>o-dou *łecz* *PJPAN* 33 145.

**7.** 'łączy dwa zdania, wyraża jednocześnie groźbę, ostrzeżenie, niezadowolenie z czegoś, oburzenie czymś': Jak cie hacna bez tyn twój gupi łeb, to się sztyry razy zwyrtniesz *ryb* *SGŚ XII* 5; jak <sup>ce</sup> <sup>xc</sup>ukna, to se zarouž opamyntouš *koziel* *jw* 125; jak <sup>ce</sup> pšejade <sup>xc</sup>arapym, to <sup>u</sup>u<sup>v</sup>izis! *n-tar* 28; jag <sup>vezne</sup> teg<sup>u</sup>o <sup>xc</sup>oropa, to <sup>ci</sup> tak pšysmaruje, ile <sup>ci</sup> vlyže *dqb-tar* 5; <sup>ne</sup> bež, bo jag <sup>zu</sup>ape <sup>xc</sup>aropa, to dopiro byžež <sup>mou</sup> čęgu bečyc *koniń* 14; *oggw*.

**8.** 'łączy dwa zdania, podkreśla ciągłość czynności, długie trwanie określonego stanu': jak skubęm, to skubęm, cošig <sup>d</sup>u<sup>o</sup> <sup>i</sup>izby vlaš *n-tar* [Orawa] *ZNUJ* 69 s 106.

**9.** 'łączy dwa takie same czasowniki w takiej samej formie, sygnalizuje różne stany nadawcy, np. obojętność, dystans, akceptację': puosłag <sup>b</sup>oske<sup>m</sup>, <sup>b</sup>u<sup>o</sup> jag <sup>g</sup>netom, to <sup>g</sup>netom, to co bede <sup>xc</sup>avok <sup>cije</sup> bōty darła *n-tar* *jw* 98 s 54; <sup>i</sup>uš jak nasmažu<sup>u</sup>, pañe, to nasmažu<sup>u</sup> *zam* 14; spočnımy, to pužni, poveda, jak košnim, to košnim *kras* 9; i ak <sup>š</sup>e dobže udo, to <sup>š</sup>e udo, 'a jag <sup>ne</sup>, to <sup>ne</sup> *chodz* *SobWppn* 45.

**10.** 'łączy dwa takie same bezokoliczniki, sygnalizuje równocześnie, że czynność nimi nazwana powinna być wykonana do-brze': Jak sie bić, to sie bić *Ciesz* *MPTL XV* 2 s 89; jak <sup>se</sup> ba<sup>v</sup>ic, to <sup>se</sup> ba<sup>v</sup>ic, jak pomodlic <sup>se</sup>, to pomodlic *sokol* 2.

**11.** 'łączy dwie takie same części mowy lub dwa takie same wyrażenia, sygnalizuje równocześnie, że mówiący akceptuje określony stan rzeczy': jutru puježiš. – no, jak jutro, to jutro *tom-lub* 6; jag <sup>na</sup> čorno gōrkę [nw], to <sup>na</sup> čorno gōrkę *brzoz* 1.

**Jak to... jak to** 'łączy dwa wypowiedzenia, informuje o czymś dziejącym się na przemian, często przeciwstawnym; raz... raz': ja<sup>o</sup>-se ružne myšle, jak-to, pujde de dombrevy [nw], jak-to, e<sup>l</sup> <sup>ne</sup> *tarn* *MPKJ I* 10.

**Jak... tóż** **1.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym warunku': jak <sup>xc</sup>e <sup>k</sup>omuś <sup>jedn</sup>o pęžęc – tōš „pujžeš” – to jez za jedno, a jak <sup>xc</sup>e za dvoje pęžęc – tōš „pu<sup>i</sup>dō” *strzel-opol* *BMJP XIV* 124.

**2.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym czasu': jak stanym rano, tuš poklužim *Cieszyn* [Cz] *Kell II* 87; Jak sie konia szerowało, tóż na kark sie dowalo *chumont* *ciesz* *SCiesz II* 118; *koziel* *ME V* 109.

**3.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jak zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyczyny': Jak

żeś tam nie był, tóż nie wiysz *Ciesz SCiesz II 329*.

**4.** 'łączy dwa zdania, wyraża jednocześnie groźbę, ostrzeżenie, niezadowolenie z czegoś, oburzenie czymś': jak će żyćim, tóż uvižiš! *ciesz 7*.

**Jak że** 'tak że': na tyn ius puotym płakał i płakał, iag ze s teg<sup>o</sup> puotym zaspiał *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 269*.

**Jak żeby** 'spójnik złożony wprowadzający wyrażenie lub wypowiedzenie podrzędne o charakterze porównawczym': iak se m<sup>o</sup>dluū, to tag mu gymba lotaū, iag zeby b<sup>u</sup>ub\_grys *gor 4*; to strasny χarpeśnik, tak se zabijā za majątkem, iag zeby na dva s'aty čša byūo *dqb-tar 5*; Wnet sie wsycko zmianiło, jak zeby chto na mlyc dmuchnon *niż 8; Kasz LPG III 1159*.

**Lebo jak** 'wyraża jakąś inną, bliżej nieokreśloną możliwość': *Orawa KąsSł 374*.

**Nie tak... jak** 'spójnik złożony komunikujący, że drugie zdanie, w przeciwieństwie do pierwszego, trafniej przedstawia stan rzeczy; nie tyle... ile': spodobaū ni se požōndek <sup>u</sup> neī, nie tak požōndek, iak <sup>o</sup>ona sama [*pśn*] *Mr i Wr SGOWM III 65*; Bo droga nie tak szeroka, jak długa, nie zajdzie hadyna, jeźli będzie chuda [*rym*] *poz Pozn I 180*.

**No ba jak** 'wyrażenie potwierdzające; no oczywiście': To by zabili jeszcze!?! – No ba jak! *n-tar [Orawa] KąsSł 492*.

**Taki jak** 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość, okoliczność, dany stan rzeczy itp. są charakteryzowane przez odniesienie do sytuacji, których również dotyczą': Spotkoł [...] kumpanów i lekkoduchów takich jak łon *opol KoszPog 18*; taki iag mikołoj, brożaty *n-tar 15 [Spisz]*; patroχ – taki iak mak, ale mo u gōry żurki *lub 2*; biżmok – podobnośćo take iak scur *gar 20*; a to jednak męszczyna to nie taki iak kobeta *bial-podl 3*; ōn taki iag i vujkōv iaskōf *brzoż 1*; iest takŷ iak iī vy *gar 24; kras 1; kiel 22; wiel 6*.

**Taki... jak** 'jw': Taki był syroki wyrch, jak i spodek *n-tar [Orawa] KąsSł 261*; te m<sup>o</sup>je grabje takje same žady iak tf<sup>o</sup>je – co drugi zōmb utroncony *gor 4*.

**Tak jak 1.** 'jw': burnus to je tag iak kabāt zwykūy *ciesz BMJP XIV 27*; grōmada byūa tys\_tag iag žiśoi *zaw NT II 194*; (Krowę) mrożato, ta iak śivomrożaūo, nazyvałi śivo *miech 18*; lublin to był spoluny co do pna, tak iag varšava tero *kras 16*; to parobeg był tak iag v evangelfii *radz-podl 5*; tak iak pośšeba *radz-podl 13*; spočōū se tak\_ek mŷs *ostroł 9*; nō tak ak tero *czar SobWppn 28*; plōtno tak iak skōra *szub jw 80*; dovni soutyz\_byū tag iag iī do žiśo *zaw NT II 194*; lotaūabyś tak iak i ta kacmażyk<sup>o</sup>ovo žouχa *piń 2*; tag\_že samo kami\_na kamiūu χožuū, tak iak i v zarnaχ *mław 7; oggw*.

**2.** 'jak gdyby': Una uciekla tak jak dziś, a un juz jutro z wojny przyjechał *myslen Zb VII 8*; Było to we zbiērki [...], pán miāl tak jak jutro uowies kośic *wad jw 38*; na drugi żeń, iak śviśnie v obāt, fšystko żarno osobno, tak iag vymlynkovane *hrub 4*; vlašūo dvoje luži, tak iag zagrobove *puław JP XXXV 146*; jeden śvōntek se zbūł. zbūł se, a tu <sup>o</sup>tpust tak iak jutro *zam 4; Lit K V 379*.

**3.** 'chyba, podobno': uoīcec tak iak pošeł na smentaš *bił 6*.

**4.** 'kiedy': kovāl se teiž češił nad tum cenum, tag iak ta cera barzo rosla [...] tag iag po tē pēnižē tam był, ućekły mu ty vołky *głub ME V 64*; tak iak pŷyjezžāū ku domu, tus vysūa jęgo cōrka *klucz jw 229; rac jw 16; opol jw 188*.

**Tak... jak 1.** 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość, okoliczność, dany stan rzeczy itp. są charakteryzowane przez odniesienie do sytuacji, których również dotyczą': opačniku jędyn, čamu tag nie robiš, iak fšyiscy luže *ryb 13*; tak dobży iak teras tu ješcy nigdy tak ni byłu *tom-lub 3*; kunope – tak se

roβeyo koγo nix, jak koγo Inu kiel 22; 0ne ješcy nie s0m tag zrob0ne, jak to dovnii cepy<sup>1</sup> buyy szam SobWpśr 38; śnyg [...] tąg zmažnynty, jak i l0t szub SobWppn 73; j<sup>u</sup>w<sup>o</sup> rołā je bāz mała tak vālgā jak m<sup>o</sup>ja wej LPW II 534; oggw.

2. 'spójnik złożony łączący dwa zdania lub składniki zdania, komunikujący, że to, o czym mowa, odnosi się do obu wymienionych elementów lub stanów rzeczy; zarówno... jak i': [Oplatek] daje še puote c'ałemu bydłu znowu, tag uofc0m, jag krov0m n-tar ZNUJ 98 s 53; to drevnāne [wiadro] to było jednakowe tak u spodu, jak u vīšku kras 3; vš0tk<sup>o</sup> na nym b0ło p<sup>o</sup>rv0nč, tak s0kna, jak b<sup>u</sup>kse ji b<sup>o</sup>t0 Kasz LPW I 297; Tak sprzyckowe, jak i zdłuzkowe n-tar [Orawa] KqśŚt 884; tak tvoje, jak i moje zam 4; u g<sup>o</sup>sp<sup>o</sup>dař<sup>1</sup> znajdovało sa jadło, uod x<sup>o</sup>řegyo tak cazy<sup>1</sup> jak ə sw<sup>o</sup>oij użəvac m<sup>o</sup>gl0 p<sup>o</sup>odlūg u<sup>o</sup>p<sup>o</sup>odobaňā Kasz LPW II 534.

3. 'wyrażenie w funkcji spójnika wskazujące na równy stopień intensywności porównywanych cech': Gdyby był tak wielki, jak je głupi, toby sie z miesi0nczkym poradził całować Ciesz MPTL XV 2 70.

4. 'wprowadza składnik zdania, który wprawdzie nie odpowiada rzeczywistości, ale ją w znacznym stopniu przypomina': pojeχołām tak jag žiśoi do stac'yij gar 21. **Tak jak kieby** 'jak gdyby': Rāzek owakowāł, była wilgoć, odesło to wszystko, tak jak kieby mr0z ozpuc0ł n-tar [Orawa] KqśŚt 884.

**Tak... jak kieby** 'tak... jak gdyby': To było bez koszula tag znać, jak kieby mu tam na plecā kto chrubo kielbasa wraziyl ryb PJS IV 35.

**Tak samo... jak** 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość, okoliczność, dany stan rzeczy itp. są charakteryzowane przez odniesienie do sytuacji, których również dotyczą':

po pouduńu byyy tak samo lekcje, jak pšet pouduńim koniñ NT II 225; tak samo jez mezy narodym, jag i poimezy levyntažym sier 5; tak samo napš0t. samo [!] napšud(t) jak i tera czar SobWppn 30.

**Także samo... jak** 'spójnik złożony łączący dwa zdania lub składniki zdania, komunikujący, że to, o czym mowa, odnosi się do obu wymienionych elementów lub stanów rzeczy; zarówno... jak i': zyno še, także samo χuopak, jak i žefcyna pis SGOWM III 65.

*Frazeologia*: ani jak 'w żaden sposób': Kluczy on, kluczy i nie moży ani jak dobrać Wilno [Lit] Wisła XI 265; ~ jak już, to już 'hojnie, obficie, z rozmachem': ně žauuj farby<sup>1</sup>, jak juš, t<sup>o</sup>e juš! złotow B II 28; ~ jak na to 1. 'specjalnie, umyślnie': mäst vž0nč žecko na rence, rosčobružac, to šeži, cyvé, a bede jak na to šežić bił 6; 2. 'wbrew oczekiwaniom': może jak na to še nie upije žiśaj bial-podl I; ~ jak nie, tak nie 'wyrażenie oznaczające stanowczą odmowę': co my še jego naprosiłi, a un jak nie, tak nie! bial-podl I; ~ jak nie, to nie 'wyrażenie oznaczające akceptację odmowy, zakazu itp.': te fšyske možeš pšyglondać, a tyχ nie volno ruχac! – n0, jak nie, to nie! zam 6; ~ jeszcze jak 'wyrażenie potwierdzające; no oczywiście': ty jescce jak płakała v nocy, as ja słysała! bial-podl I; najodeś še? – ješčc jak! tęcz PJPAN 37 s 338; złotow B II 28; ~ nie byle jak 'solidnie, mocno': nie byle jag mu morde nabiū tęcz PJPAN 45 s 661; ~ tak jak (koło) 'około': tutej pšiłi tak jek juš tši-sta lat mrqg SGOWM III 66; zrobūyem f kužni stalovy χačik – tak jek koγo žešćnč centymėtruf dūgi szczyc jw.

Zob. GDZIE

RK

**JAKA** *F o r m a*: typ jeka: ostroł Wisła I 153; Giž SGOWM III 66; Mrqg jw.

*Z n a c z e n i a*: 1. 'górnā część wierzchniego ubioru męskiego lub kobiecego,

różnej grubości i różnego kroju w zależności od regionu (rodzaj bluzy, kaftana): Jaka nazywano na Warmii kaftan przeważnie barchanowy lub wełniany z rękawami, bez kołnierza, bez podszewki i bez kieszeni. Jakę wkładano na koszulę, pod kamizelkę, czasem na kamizelkę, a na jakę wdziewano marynarkę, czyli żakiet *Wr StefW* 368; Na koszule wkładali dawniej mężczyźni jak i, czyli krótkie luźne bluzy z długimi rękawami *Kuj ASL II 4 s 21*; Pod kaftanem była jaka z dość szerokiemi rękawami *ok Żnina i Szubina Orli Lot IX 152*; Jaki bywają najczęściej wełniane, ale są i bawełniane, barchanowe. Często [...] młodzi nie mają sukman, tylko chodzą w kamizelkach z rękawami („jaki” siemieniackie) *n-tom ME XII 27*; [...]. Zapinane są na dwa rzędy (po 3) guzików błyszczących, metalowych; kołnierza nie ma, tylko przy szyi brzegi przednie są wywiniete i tworzą małe wyłogi; na każdym naszyty jest guzik. „Jaki” mają zawsze rękawy i były na labikach noszone pod sukmanami *kep ME VIII 14*; Kaftaniki zwane jakami służyły dawniej do pracy i do wyjścia; nosiły je zazwyczaj mężatki, rzadziej dziewczyny. Jaka jest to spencerek do pasa z rękawami *ostroł ASL IV 7 s 39*; do kitla (‘spódnicy’) tšeba jaki *giž SGOWM III 66*; bluza, jaki to tak kedyś nazywali *pis jw*; jaki po wojnie zażynyy, zastompiyy je *svetry koniń 14*; *ciesz 8*; *koziel SGŚ XIII 86*; *opol jw*; *Oles jw*; *Klucz jw*; *Nam jw*; *Syc jw*; *Śl jw*; *Ziel-gór pn ASL II 3 s 15*; *tarnob 5*; *wiel AJW VI m 551 s 61*; *kep jw*; *sier jw*; *ostroł Wisła I 153*; *Krp FrKurp 36*; *Olecko SGOWM III 66*; [rzd] *etc jw*; *Giž jw*; *Mrag jw*; *pis jw*; [rzd] *Szczyc jw*; *nidz jw 67*; [sporad] *Resz jw 66*; [sporad] *ostródz jw*; *Wp AJW VI m 551 s 60–1*; *chojn LPW I 297*; *kościel 2*; *ślup LPW I 297*.

2. ‘sweter’: Jaka – nosi się pod kafi-tunkim. Jest to czerwony sweterek *włoc*

1; pod čamarkòm [‘płaszczem’] nosiło się albo czerwony sweter zwany jaka, albo granatową kamizelkę z czerwonymi sznurami, zwaną *kaftaninow 2*; muša fšažić sobje jaka, bo tu je žimno *st-gdań 3*; *Kasz S VII 105*.

3. ‘kaftanik niemowlęcy’: *Śl SGŚ XIII 86*.

4. ‘dolna część stroju kobiecego: spódnica lub zapaska z granatowego płótna’: Zwykle noszono trzy spódnice. Szyto je z białego, farbowanego płótna, zdobionego w motywy odciskane z klocków. Te spódnice zwano *modrejaki* ze względu na granatowe tło, na którym odbijano zdobiny *Ziel-gór pn ASL II 3 s 39*; Zapaski zwane *modrejaki* szyte z granatowego płótna, zdobione wzorem odciskanym z klocków, noszono przed 1914 r. w dni dżdżyste, koło domu i na wyjazd na targ *Ziel-gór pn jw 45*.

**Nocna jaka** ‘krótka koszula zakładana na noc do spania’: to ju oblekły v nocnu *jake ý* nocnu *mýcke*, że to značičo, że una jest juš tero *kobžetò ostródz SGOWM III 66*; *χtórne nošò* nocne *jake*, ale ta je *krótka*, *lepša* *nocna košula szt GMalb II 1 s 139*. MB

**Jakacyja** zob. AKACJA [Supl.]

**JAKBY** *Formy*: *typ jekby*: *mław 1*; *ostroł 9*; *suw 1*; *olec SGOWM III 67*; *etc NT II 303*; *węgorz SGOWM III 67*; *giž jw*; *pis jw*; *szczyc jw*; *olsz jw*, *StefZ I 110, II 4*; *Wr StefŚl 50*; *ostródz SGOWM III 67*; ~ *typ jaby*: *ryb 13*; *myślen NT II 112*; *miech 9*; *zam 14*; *łęcz PJPAN 37 s 336*; *śrm SobWpśr 219*; *międzyrz 1*; ~ *typ akby*: *mław 7*; ~ *typ ekby*: *koln PBTN XVIII 54*; *łom 3*; *ostroł 9*; *giž SGOWM III 67*.

1. *spójnik 1*. ‘wprowadza zdanie okolicznikowe warunku; gdyby, jeśliby’: Nie ściérpiém, jakby ta gdakula Kaška jéna sie pyskować na moje famieléjom *N-tar Zbor-Śl 132*; *jağby* miał *dobrě žoně*, *ja* bym *nie* był *kařikò zam 8*; *jağby šě* pytał, *čy* taka



łiłała pańi, to skirowańe mu dać v inno stro-  
ne *chtm* 9; a ĵagby pšyšet ĵanek, dańce mu  
obāt *radz-podl* 5; ĵagbø tø bøu χ<sup>h</sup>ori, mušiš  
do lazaretu ĵic *wej* 3; Niechże cię kochają,  
Ale jeno w nocy, Coby nie widziały Tego  
moje oczy. Jakby moje oczy Kochać cię  
widziały, Nigdy we dnie, w nocy Plakać nie  
przestały [*pśn*] *Opol Rog* 12; *Cieszyn* [Cz]  
*Zwrot* 90 s 87; *ciesz* *PEŚ* I 110; *pszcz* *PJŚ*  
*IV* 74; *ryb* *SGŚ XIII* 87; *rac* *BMJP* *XIV* 79;  
*koziel* *SGŚ XIII* 87; *N Bytom* 1; *tar-gór* *AJŚ*  
*IV* s 30; *strzel-opol* *OIW* 73; *niem* 3; *opol*  
*SGŚ XIII* 87; *oles* *jw*; [*pśn*] *klucz* *jw*; *n-tar*  
[*Orawa*] *ZNUJ* 69 s 124; *Orawa* *KqśŚ* *II* 1  
s 359; *dqb-tar* *RŁTN* *XXII* 244; *kolb* 3; *ok*  
*Tarnobrzega* *RWF* *VIII* 165; *bił* *JP* *XLII* 224;  
*kras* 3; *kraś* 9; *piń* 9; *zaw* 1; *tęcz* *PJPAN* 37  
s 336; *gar* 14; *siem* 3; *mław* 1, 7; *przas* *NT*  
*I* 198; *ostroł* 9; *olec* *SGOWM* *III* 67; *giż* *jw*;  
*szczyc* *jw*; *nidz* *jw*; *olsz* *jw*; *Mr* *jw*; *Wr* *StefŚ*  
*50*; *ostródz* *SGOWM* *III* 67; *tor* 3; *złotow* *B*  
*II* 28; *szt* *GMalb* *II* 1 s 139.

2. 'wprowadza zdanie podrzędne okre-  
ślające sytuację, która nie jest rzeczywista,  
ale mogłaby być, zważywszy na to, o czym  
mowa w zdaniu nadrzędnym; jak gdyby,  
tak jak gdyby': Gadała, jakby sie wcora  
urodziła *n-tar* [Orawa] *KqśŚ* *II* 1 s 359;  
gmyra f tyχ kartofłax, ĵagby χcau śliża  
zdybać *bił* 6; take gupstfa godos, ĵagbyś s  
pęca spod na uęp *dqb-tar* 3; taki strasny  
vater véje, ĵaby śe χ<sup>h</sup>o p<sup>h</sup>ośesuū miech 9;  
żeci łakumizna na czekolade, ĵagby ne víżały  
*kras* 3; tag ĵiže, ĵaby tšy dńi ne jot *tęcz*  
*PJPAN* 37 s 336; nas ĵanek ne umi pługem  
orać, ĵagby ne ze fši był *bial-podl* 1; taki  
buu tšask, ĵekbi gżýś pšorun udežuū *Wr*  
*StefŚ* 50; to uný tak śe pšyžvýčaiiuiý, ĵagby  
kele matký byuiý *ostródz* *SGOWM* *III* 67;  
Noród sie żegno, ale usz nie gwarzi..., jak-  
by mu słowo downo uschło w gębie [rym]  
*ciesz* *ZarŚl* *III* 1 s 21; *Cieszyn* [Cz] *Zwrot*  
16 s 9; *ryb* 13; *rac* *SGŚ XIII* 87; *biel* 6; *Śl*  
*G* *MPTL* *XV* 1 s 113; *Bytom* *jw* 112; *opol*

*SGŚ XIII* 87; *żyw* *NT* *II* 73–4; *myślen* *jw*  
112; *piń* 9; *zaw* 1; *włosz* 4; *puław* *RŁTN*  
*XXII* 244; *opocz* *jw*; *gar* 14; *ostroł* 9; [*pśn*]  
*olsz* *StefZ* *II* 4; [*pśn*] *Mr* i *Wr* *SGOWM* *III*  
67; *sulech* *OIChw* 23; *złotow* *B* *II* 29; *Koc*  
*SKoc* *II* 52; *Kasz* *S* *II* 76.

3. 'przyłącza wyrażenie lub zdanie  
oznaczające podstawę porównania': krep-  
le sòm okrøglutki, ĵagby s formy *ryb* 13;  
vařiva pošać ĵagby na tršý rożiny *suw* 1;  
Poznać tyz to poznać, ktory ozyniony,  
chodzi z góry na dół jakby ocielony [*pśn*]  
*n-tar* [Orawa] *KqśŚ* *II* 1 s 359; ĵa ĵagby  
pobita była *bial-podl* 1; tag było żimno,  
tak ĵagby žiś *włod* 1; kapcaty kogut, ĵagby  
f pońčoχax χožiū [o kogucie z opierzony-  
mi nogami] *sier* *RŁTN* *XXIII* 162; jeżeli  
drapokim by pošuo, to tak samo ĵaby v  
guove śe podrapou, ale żotkim gżebniim,  
a mjiou guove zańecýšcunom *tęcz* *PJPAN*  
37 s 336; ĵak śada panna młoda na pęřym  
męjscu za stołem, to jest ĵagby śadła na  
posak *chtm* 39; pošiřka; te pošýřke robžo  
ryby tak, ĵakby pošaū coś *nidz* *SGOWM* *III*  
67; kedy dobże ože, to ĵekby skipke χleba  
ot bořenka otkrojiū *węgorz* *jw*; Godej, co  
chcesz, ĵagby groch na ściane ciepł *Ciesz*  
*MPTL* *XV* 2 s 74; Wygląda, jakby trzech  
naliczyć nie umiał *Śl* *jw* 1 s 126; *zgorz*  
[*Stanisławów* (Ukr)] *ZNWSPOp* *J* *XIII*  
451; *tarn* *MPKJ* *I* 44; *koln* *PBTN* *XVIII* 54;  
*giż* *SGOWM* *III* 67; *pis* *jw*; *szam* 5; *Kasz*  
*Ram* 59.

4. 'przyłącza zdanie określające pod-  
stawę porównania dla sytuacji odznaczają-  
cej się większym lub mniejszym stopniem  
nasilenia; niż': Wolisz się przespać, jakbyś  
(niżbyś) sobie co uchwala *ok Środy* *Wp*  
*Pozn* 1 51.

II. przyimek 'w konstrukcjach po-  
równawczych przyłącza człon porówna-  
nia wyrażony mianownikiem, oddający  
podobieństwo w zakresie danej cechy do  
czegoś lub kogoś': Zapalciwy jekby psies

[pśn] olsz *StefZ I 110*; to ji v gnoju beže taki malutki robacek, [...] taki malutki jagby żarko maku. naśyńe pyski to jes maue, puaske, jagby z jojka pefińka dookoua *zaw I*; a fsy uazō jagby bykŷ *gar I*; Roboty w chałupie pełno, a ty se wylegujesz, jakby jaki cysorz! *Ciesz [Cz] Zwrot 122 s 15*; potēm na snowadlu ōno vyglōndaŷo jagby te krosna *ostrōdz SGOWM III 67*; po ōośemżesōnt lat to jagby pare lat – stare luże to jak maue żeći *pis jw*; [pśn] *bial-podl I*; giż *SGOWM III 67*.

**III. partykuła 1.** 'komunikuje, że wyrażony w zdaniu sąd nie odpowiada dosłownie rzeczywistości, ale jest jej w znacznym stopniu bliski, czasem przy objaśnianiu znaczenia wyrazu': borcuŷ jes jagby modrawy *koniec RŁTN XXIV 255*; mrożaty kuń – tyz jagby śpog, ĩn<sup>o</sup> ni mo jabuiek miech *18*; kosa to jagby nōs *suw I*; ŷo, tam se mrokčy, jagby na dyšč *wolsz 7*; ftedy jagby mē coś ruśyŷo *zam I*; latoś to jekby ten rok giż *SGOWM III 67*; śauupa to to jakby tutaj śauupa, tag zwycainŷ tag dom giż *jw*; *Cieszyn [Cz] Zwrot 14 s 8*; *ciesz 9*; *prud Pluta-Dzierż 55*; *n-tar [Orawa] KąśŚ I 1 s 359*; *bił 6*; *zaw I*; *puław 18*; *rad RŁTN XXII 244*; *tas jw*; *biel-podl I*; *mław I*; *ostroł 9*; *etc NT II 303*; *Mrag SGOWM III 67*; *pis jw*; *Szczyc jw*; *Olsz jw*; *śrm SobWpśr 219*; *międzyrz 1*.

**2.** 'wyraża pragnienie lub życzenie, którego spełnienie jest mało prawdopodobne lub niemożliwe': eŷe! jagbym moł košule! *kraś 9*; ja jus stara. jagby ja mała, pańe, ŷuć čterżeści, pińżešunt lat, y, pańe! *radz-podl 8*.

**3.** 'wyraża propozycję wykonania czynności, o której mowa': na čymże tu stańemy? stoubyś tak? jagby tom deske na tym pouożyc. zackej, čšymoŷ tu *zaw I*; a to jagby vžōšć pšestavić jo *zam 11*.

**4.** 'wprowadza informację mającą pomóc w objaśnieniu znaczenia lub formy gramatycznej wyrazu': v gorść – jakby

zboza vžou (odp. na pyt. o znaczenie wyrazu garść) *giż SGOWM III 67*; orała – to jagby sumśatka, i kobety ōožu, a ōoroł to jus ŷłop *kras 3*.

*W połączeniach: Jakby i* 'przytacza wyrażenie oznaczające podstawę porównania': p<sup>o</sup>ogōściłi se te robotńiki jagby i terō rzesz *8*.

**Jakby kieby** 'przytacza wypowiedzenie oznaczające podstawę porównania': pŷly-vozałi takā goŷć ĩnu na takā stuofice [...], śtyře śedłi k'u takeŷ stolicy i to tag byłi, jagby keby grało, tyńi k'ilofami byłi *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 82*.

**Jakby nie** 'wprowadza wyrażenie informujące o okolicznościach, które sprawiają, że nie dzieje się to, o czym mowa, a co z pewnością by się działo, gdyby nie te okoliczności; gdyby nie': duŷ taki, jagby ŷe bańjerka, zaroz by se ktośi stuloŷ *gor 4*; [*przysł*] jagby ŷe tyn dex, toby cuońieg zdex (o wypuszczaniu gazów) *gor 4*.

**Jakby... to** 'łączy wypowiedzenie nadrzędne z podrzędnym okolicznikowym warunku': suŷaj, jagbyś ty mał umżyc, to ja by vulala pupšudy *zam 4*; jagby pana usyŷełi, to pana by zaduśili *bił 3*; jagby čyŷo bylo, to ōno by se tak ŷe połilo *kras 3*; *ciesz BMJP XIV 32*; *biel 6*; *ryb 13*; *Orawa [Ś] ZNUJ 151 s 64*; *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 359*; *myślen NT II 113*; *kolb 3*; *niż NT II 159*; *kraś 7*; *piń 2*; *zaw I*; *čtłm 36*; *włod 7*; *gar 7*; *tuk 7*; *radz-podl 13*; *bial-podl 1*; *siem 3*; *suw I*; *n-tom 1*; *międzyrz 1*; *lip 2*. **Ta jakby 1.** 'przytacza równoważnik zdania oznaczający podstawę porównania': ŷożuł taki panek, ta jagby pan žiśoŷ *kraś 9*.

**2.** 'komunikuje, że wyrażony w zdaniu sąd nie odpowiada dosłownie rzeczywistości, ale jest jej w znacznym stopniu bliski': pośel ta jagby do gminy *kras 3*; ja žiśag\_rano p<sup>o</sup>opačšiu p<sup>o</sup> trawniku, to ta jaby vesele byŷo: stupkane, stupkane *myślen NT II 112*.

**Tak jakby 1.** 'wprowadza zdanie podrzędne określające sytuację, która nie jest rzeczywista, ale mogłaby być, zważywszy na to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym': a ten żyvy kšyčy: „i ja jidy, i ja jidy!”, tak jagby ix tam było ně vado mo ja ke tysonce włod 7; žegnał še s sušada mi, tak jagby na tamten šf ad že o tcho žu l chtm 9; taki rumiany, tak jagby spał lub 2; łapy to mum tak jagby m v uogńu čšymo l, gorunco kras 3; kraš NT II 162; piñ 2; zaw 1; mław 7.

**2.** 'przyłącza równoważnik zdania oznaczający podstawę porównania': pišćonek s palca zdie ũa, o tak jagby pan sfui. vypoda ũo i e ũa c na vysele do ro ũiny, tam do curki, tak jagby io do svoji bi l 3.

**3.** 'w konstrukcjach porównawczych przyłącza człon porównania wyrażony mianownikami, oddający podobieństwo w zakresie danej cechy do czegoś lub kogoś': vy ũo zo dnu ũ panu f, tak jagby to pan, s tečkami radz-podl 5; było dnu ũ taki ũ, o tak jagby panove kras 1; i v y, pa ni, ja ki to smak je s? to je s tag jagby tyn bu ljo n, co še v ũuco zaw 1.

**4.** 'komunikuje, że wyrażony w zdaniu sąd nie odpowiada dosłownie rzeczywistości, ale jest jej w znacznym stopniu bliski, czasem przy objaśnianiu znaczenia wyrazu': to tak jakby čy gany so, to łapy, ale oni tes dobre lu že so (o Lapończykach). to tak ekby tutaj šosa ta asfaltova to gošćinec gi ž SGOWM III 67; snova ũo to tak je gby k a rase la, tak by ũo štery te ũ i tak fko ũo by ũo na te snova ũo snovane pis jw; k o n e fka to tak egby ba ũka tom 3; ma ũerka, tak nazyva še, tak jagby dobry kot bial-podl 5; to tak jagby po ukrai ũnsku tro ũa zam 4; to zašet mi tak jagby stunt pu ław 24; n-tar [Orawa] Ka š S l II 2 s 471; n-sa d Por J 1957, 330; zam 14; kra š 16; zaw 1; włod 1; radz-podl 13; graj AGM V s 123; mław 7; suw 1; szczyc SGOWM III 67; rawic 8; mi e d z y r z 1; ryp PIJP VII 60; žlotow B II 29.

**5.** 'wprowadza informację mającą moc w objaśnieniu znaczenia wyrazu': banova c – to tak jakby o kogo si š ũo, uo do brego galana albo uo matke cies 9; p ũ e š c e n, tak ja gby na pa l e c f sa ũ ũ (w obrębie informacji, jak się nazywają poszczególne części kosy) pis SGOWM III 67; čepyk to tak jagby žydu fka davno ma la zam 2.

**Frazeologia:** jakby nie o czym 'jak gdyby nic się nie stało, nie okazując swoim zachowaniem, że wcześniej coś zaszło': a ta ũo ži po ũa l u p e jagby ni o čym zam 4; ~ jakby nigdy nic 'jw': p ũ y š e t so b e jagby ni g d y ni c (o m e ũ c z y ũ n i e, k t o r y o b m o w i ł s a s i a d a, a p o t e m d o n i e g o p r z y s z e d ł i r o z m a w i a ł t a k, j a k g d y b y s i e n i c n i e s t a ł o) ł e c z PJPAN 37 s 336; šod jagby ni g d y ni ž i i i n o pa č o ũ na nos piñ 9; za ũ o ž i po l i c i a, a u n š e ž i jagby ni g d y ni c b i a l - p o d l 1; Brzozów; ostro l JP XXXI 128; Kasz S II 76; ≈ jakby nie było 'w każdym razie, bądź co bądź': o j, ni po v i m, b o t o b ũ y t k o ! – o j, jagby ni b y ł o, a ł e p o v i c! zam 4; jagby ne b y ł o, t o o s a d a j e s t b i a l - p o d l 1; siem RWil I 114; Lit K II 223; ~ jakby tam nie było 'to bez znaczenia': taka staruška š e ž i, b a b a ja ga cy t a m č a r u w n i c a, jagby t a m n i b y ł o c h t m 39. MB

#### Jakelka zob. JAKIELKA

**JAKI** zaimek *F o r m y*: typ jakij: bial-podl 5; ~ typ jajki: niem SGŠ XIII 88; ~ typ jeki: wys-maz PF IV 823; mław 1; ostro l 9; koln SkierP II 235; suw 1; gi ž SGOWM III 68; m r a g j w; pis jw; szczyc jw; nidz jw; resz jw; olsz jw, StefJ 32, StefZ I 162; Wr StefS l 50; ~ typ aki: Liptów [S l] BMJP XII 96; ~ typ eki: suw 13.

**Znaczenia:** **1.** przymiotny 'wprowadzający pytanie': ja ki to je? p e k n e? cies 4; jako suknie se ubežeš? kroš 2; no, ja ki š v e n t o? tom-lub 1; a ja ke to d ũ e v o? – ũ ł o p a k i š e p y t a j o zam 6; ja ke ũ c e t a k l u s k i? ja ke m o t a t e r o s a ũ e? ł e c z PJPAN 37 s 339; ja ke i i m a j y d a l y? gar 15; je k a m e š t i t u s p o s o b a m p ũ i š e t? olsz StefJ 32; z je ki ž o s k i t y

je? z uapki! *olsz SGOWM III 68*; jaki dūugi mo być tyn drożeg na daχ? *konin 14*; jaki moš tapčan, červõny čy želõny? v jakym g<sup>u</sup>orku to ugotovać? *n-tom 2*; dla jakěgo kõña niešeš tēn futer? v jaki vože lepji prac te fartuχi? *szt GMalb II 1 s 140*; o jakě gozõne? jakã to ju je gozõna? *Kasz S II 77*; *oggw*.

2. przymiotny 'wprowadzający pytanie zależne i przytaczający je do zdania nadrzędnego, które dotyczy zwykle stanu umysłu lub doznań zmysłowych jakiejś osoby lub grupy osób': Łón jim łopowiadõt, jaki przypad ['przypadek, zdarzenie'] był Cieszyn [Cz] *Zwrot 191 s 14*; Pożryjcie, jakie mám włosy, a juz mi rety głowe myć *n-tar [Orawa] KqšSt II 1 s 360*; vēm pšecēš, jaka jest mova *bił 7*; tak uo si pačšy, jaki to píržõłki *tom-lub 3*; zeby to cuõvek vėžõu, jako kobite dostaēe, to by se zastanoũu *piñ 9*; i vŷ pañi, jaki to smak jes *zaw 1*; a zebyš ty matko vėžõua, v jakimeš gžyχu po žatkaχ z<sup>u</sup>ostaõa... *kłõb 1*; słuχajće, paraχvijaēe, žebyšće vŷželi, jaki urgañista jest *chtm 16*; pan rozumŷ, jaka płaχta? *włõd 1*; žež zašše pševŷjał, jaki rog beže *bial-podl 3*; kšatki to kšatki, ale jakē majõ naziska, to še nie wē *nidz SGOWM III 68*; *oggw*.

3. przymiotny względny 'przytaczający do nadrzędnego rzeczownika wypowiedzenie rozwijające, które określa cechę charakteryzowanego obiektu lub stanu rzeczy': Były [...] rozmaite zwiērżenta, jakich my terãz nie znãmy *boch ME VII 132*; pan juš uod vas ñic ñe žõnda, tylko jedy bajeccki, jako žebyšće panu opovėželi *bił 3*; te vosy, jakē <sup>u</sup>na by tam ñi mała, upcinalŷ *zam 2*; płaχta zgžebno i kõnopno, jako še kõmu podobo *kras 4*; juž zgubiła te krase, jakē mała *chtm 36*; fšystkē vė ('zna') žele, jakē na šfēcē je *biel-podl 1*; gřibi, jakē ti pšinõš, ñe sõ dobre *szt GMalb II 1 s 140*; Ciesz [Cz] *SGŠ XIII 90*; *pszcχ jw*; [st, pšn] *koziel jw*; *Orawa [St] ZNUJ 72 s 22*; *n-tar*

[*Orawa*] *jw 69 s 72*; *dq̄b-tar 5*; *kras 1*; *Lub Lub I 89*; *włõd 1*; *gar 20*; *radz-podl 13*; *bial-podl 1*; *ostroł 9*; [pšn] *Mr i Wr SGOWM III 69*; *Kasz Ram 58*.

4. przymiotny nieokreślony 'używany przed rzeczownikiem i odnoszący się do niego; jakiś, jakikolwiek': namõv ñi jakõm gryfnõm galanke *ciesz 4*; čša kupiž jako škape *miech 9*; Rzekami plynęło mlēko, a w stawach i jeziorach stał miód jak w kãdziach jakich *kolb MatusiakKw 11*; aŷ, żyby tu jaka słuñina bēta *hrub 4*; puŷzem zŷimy jaki <sup>u</sup>õbat *zam 4*; ñi mos jakiγ gnotuf lo<sup>1</sup>\_psa? doχtur može jakē leki ñi naznacy *kras 3*; može robote jaku pan ma? *kras 9*; kfŷice lŷpy pouõzom na sũõncu na jaki puãχcē, v jakim pudeũku *zaw 1*; Przy budowie jakiego mostu musi być inżynier *puław 11*; tša jakęgo sposobu sukać, žeby to žećom i tobe dać, i mñe ušŷymaēe *radz-podl 13*; muse na gñiēe zameldovać, to õñi coš dostano, χõc jako dobro koze do mlŷika *nidz SGOWM III 68*; *oggw*.

5. przymiotny 'używany w zdaniach mających postać pytania, aby podkreślić intensywność pewnych cech lub stanów albo zakwestionować ze zdziwieniem lub z oburzeniem to, co ktoś powiedział': jaki tyn maŷy je lekuški *opol SGŠ XIII 89*; i jaki vyšće gospodoš? *kras 9*; Jaki mi tu gazda! Ciesz *MPTL XV 2 s 84*; tu ñi dãce ty piñõnze. – jakē piñõnze? *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 32*; Kaš skowała gorzãłke!? – Jakã gorzãłke! Já zãdnej wõdki nie widziała *n-tar [Orawa] KqšSt II 1 s 360*; to vėlga suma piñõnzy. – jaka suma! puł kopy jãjek *zam 4*; vŷižš, jaki dešć, jaka χłapa! *zam 10*; o, jaki to šlićny kotek, jaki ładny! *chtm 36*; jakē marne latož žyta! jakom to by tša miž guõve na take žecy! *tęcz PJPAN 37 s 339*; jakē pysne placuski! *bial-podl 1*; jakē õñi õeŷne pešne tu majõ! *Mrqõwo SGOWM III 68*; Jecy to ludzie! Chto by to myšłãł! *olsz jw*; *oggw*.



**6.** *rzeczowny nieokreślony 'ktoś'*: kedy sam sobe s̄ykunek moze zrobić – moze sam zrob̄ić, a kedȳ ñe, to musī jeki – as i tak zrob̄ić pis SGOWM III 68.

**7.** *'używany przed określeniem liczby, ilości lub miary, aby zaznaczyć, że jest ono przybliżone; mniej więcej, około'*: žimovyġ prośunt to mum jak̄e d̄ve maćurki kras 3; jag lipnica p<sup>u</sup>ofstała, to ñe było jak̄e st'lo piñżes̄ond n'umerof d̄dmu n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 62; kupuje te lepše butelc̄yne vutki, vypuł tam jaki sobi c̄eść c̄htm 36; uon se uodvrućuł j̄i poset uođã ñe na jak̄e pãtnãśce krokuf gar 14; moze jak̄e dvnaśce metry p̄lutna vyrobonygo jest radz-podl 8; udešli jak̄e ze t̄sy kilometry hrub 4; jagby ojćec spał d̄lugo, to go zbuż za jak̄e dvażeścā minut bial-podl 1; gożina jako p̄iršo po pułnocku kras 1; za jak̄e dva c̄sy d̄ni uodv̄ilc (b̄edzie odwilż) radomsz 5; f ty voże muśauo leżeż jak̄e dva tygodñe wiel 6; za jaki moze m̄eśunc casu zam 1; a on miał jaki śidymżeśunt p̄eñc (lat) c̄htm 36; byże koštovaż z jak̄e d̄veśce z̄uoty t̄eżc PJPAN 37 s 339; oggw.

**Ani jaki** *'żaden'*: Wina ani jakiego nie robili Wilno [Lit] JP LXI 88.

**Bądź jaki 1.** *'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby'*: Józek nie towarzys̄eł sie z bądź jakim h̄lope N-tar ZborSł 11; Nie nabrał duzo, bo ty wozy mieli takie bondź jakie, to by połomãł n-tar [Orawa] Kq̄sSł II 1 s 47; Orawa [Sł] jw.

**2.** *'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek'*: boñż jakimī gwożżamī po-ġytoś Kraków 2; z boñż jaki veuny do se zrobić konec 12; pañi ġce, to moze j̄iġ obebrać, mozna boż̄ jaki nozyk suw 1; i bukowe, i smrekove, boñż jak̄e, co pasovauo, to se v̄uoz̄yuo Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 113; kub m̄i ġlyp! – jaki kces? – a, boñż jaki m̄ože być, aby b̄iouy buu, ñe žytny gor 4; pszcz SGŚ XIII 90; n-tar [Orawa] Kq̄sSł II 1 s 47.

**Bodaj jaki 1.** *'bądź jaki w zn 1 (zob.)'*: bodej̄ jaki uoves. bodej̄ jako baba n-tar 28; bodej̄ jak̄e j̄ezyñe. bodej̄ jakã robota żyw RamSł 2; to j̄ez b<sup>u</sup>odej̄ jaki materjãu dqb-tar 5; Dziedzic w̄ziã piniãndze lã siebie. Kościół wyfãndował bodejaki, ze nawet sygnãturki nie bylo boch ME VII 132; lato byuo boda• jak̄e. żadek robi se bodej̄ jaki, robić ius ñi moze kolb 3; Podoba się powszechnie p̄is a n̄ie c̄yste i precyzyjne w odróżnieniu od bodaj jakiego bazgrania oraz bogate i rozwinięte kompozycje ornamentalne [o zdobieniach na ceramicznych naczyniach] kras Garn 188; n-tar [Orawa] Kq̄sSł II 1 s 43; ok Bochni i myślen Świąt 689; tarnob 2.

**2.** *'bądź jaki w zn 2 (zob.)'*: kebyk byu m̄ãu bodej̄ jaki k̄iãsek v gãr̄ci żyw RamSł 31; zeby bodej̄ jakig<sup>u</sup>o k̄fotka posażiua piñ 2; muj ġuob j̄ez ñevybredny v j̄eżeñu, bodej̄ jako zupa mu smakuje konec 12; myślen PJPAN 11 s 213; krak jw.

**Bodaś jaki 1.** *'bądź jaki w zn 1 (zob.)'*: Nie be zar bodaś jakiego n-tar [Orawa] Kq̄sSł II 1 s 43.

**2.** *'bądź jaki w zn 2 (zob.)'*: N-tar RWF X 237, ZborSł 19.

**Byle jaki 1.** *'bądź jaki w zn 1 (zob.)'*: moz\_yno taki byle jaki mantel ['płaszcz'] lubl 1; byle jaki tyn cfeder. b̄edñe ['słabo'] śeces, vídać śñodañe byle jak̄e piñ 2; bele jaki latośego roku beu<sup>u</sup> noz\_ubin konec 12; bele jako ta majufka ['zabawa taneczna organizowana latem na powietrzu'] byua. puuk to już moće tyż byle jaki! t̄eżc PJPAN 33 s 32; to taki bele jaki c̄łovek opocz 3; z bele jak̄ego zycã bus 17; Co wam jest, kumie, żeście są dzisiaj byle jacy, kieby wam cosik brakowało? ok Krakowa Krak IV 203; befe jak̄e, źle zrobone iż 4; ryb PJS IV 29; ḡlub jw I 75; opol ZNUJ 18 s 23; myślen PJPAN 11 s 213; n-sq̄d PPodegr 165; jas 2; kroś 9; rzesz 8; ok Bochni i myślen Świąt 688; olk RFW LXIX

418; *dąb-tar* 5; *niż* 5; *radomisz RLTN XX* 273; *kiel jw*; *rad jw*; *p-tryb jw*; *wiel* 6; *skier RLTN XX* 273; *siem* 3; *ostroń* 9; *szczyc SGOWM III* 68; [*rym*] *olsz StefR* 53; *koniń* 14; *międzyrz GruchGwKr* 83; *lip* 2; *złotow B I* 52; *wej* 3; *Kasz Ram* 7.

2. 'bądź jaki w zn 2 (zob.)': deĵ tu pryntko byle ĵako Ńmata *lubl SGŚ XIII* 91; *podaj\_mnie ĵapko*, byle ĵake! *bial-podl I*; *bele ĵake te portki vĵi ĵi ĵoĵej z namy! łęcz PJPAN* 33 s 32; *bele ĵaki stševig nie pšipasujeĵ*, bo moĵ wysoki nort [*górną część stopy między palcami i kostką; pod-bicie*] *ryb* 13; *kup\_mnie mędło. ĵake? bile ĵake Koc SKoc I* 26; byle ĵaki vuz, byle dupe vus [*rym*] *koniń* 14; *Bele jako zbroja, jyny dy je swoja [przysł] Ciesz MPTL XV* 2 s 22; *pszcz SGŚ XIII* 91; *niem jw*; *opol jw*; *n-tar* 24; *n-tar [Orawa] ZNUJ* 69 s 45; *wad RWF IX* 203; *dąb-tar* 5; *kras* 1; *chłm* 9; *olec SGOWM III* 68; *kal* 24; *złotow B I* 52; *Słup LSW I* 23.

**Choć jaki 1.** 'bądź jaki w zn 1 (zob.)': Choć jaki chłopiec ĵi nie zawróci w głowie! *n-tar [Orawa] KąśSł II* 1 s 92; *ta baba tys taką ĵ<sup>o</sup>ĵ\_ĵaką bęta n-tar [Orawa] ZNUJ* 69 s 104; *te b<sup>u</sup>ty ĵuz doś takĵe ĵ<sup>o</sup>ĵ\_ĵakĵe*, *muse se kupiĵ\_nove gor* 4; *myślen Zb V* 232; *lim PPodegr* 192; *n-sqd jw*.

2. 'bądź jaki w zn 2 (zob.)': Hoć jaki hłop pokoze wom dróge do Bartka. Bedzie go baca clić zielami abo hoć jako baba naucno zamowiac *N-tar ZborSł* 119; *veś ĵuoĵ ĵakom ĵopine [chustkę]* na *guove* i *leĵ\_do sklepu puo sōl gor* 2; *Starzi ludzie nie chcom przistać, coby było choć jaki, ale wybagujom ('wymagają'), coby było sziumne ciesz PEŚ* 1 15; *n-tar [Orawa] KąśOr* 103; *Orawa n-tar ASL V* 11 s 35; *ĵas* 2.

3. 'róźnorodny, rozmaity': f\_tym sklepe to muozno ĵuoĵ ĵake ĵecy kupić: i ĵlyb, i *keqbase*, i *scotke*, i *cygaruf gor* 2; *ĵuoĵ ĵake ubrańa f sklepie męfi*, ale *ĵyĵ* se nic

*nie viĵaĵo gor* 4; *Kumora to na choć jakie dziady była, a nawet mieli kapuste w sudku [sądku 'drewnianym naczyniu podobnym do niewielkiej beczki'] n-tar [Orawa] KąśSł II* 1 s 92; *ĵoĵ\_ĵake bęty [miski]*, i *głińane*, i take *Orawa [Sł] ZNUJ* 151 s 96; *přidā ĵaśńicy ['młodzieńcy']* a *graiā ĵuoĵ\_ĵake śpyfki*, a *puodfa teguo t'ańcuia Orawa [Sł] jw* s 45; *tu puo-dembarńi strosauo. viĵeńe ĵ<sup>o</sup>ĵ\_ĵake luĵe męly ĵas* 1.

4. 'ten i ów, niektóry': Hoć jako baba mo hłopski pomeślunek *N-tar ZborSł* 119.

**Co jaki 1.** 'jakiś': ĵeby se im cō ĵakā přygoda nie stawa *ciesz ME* IV 7.

2. 'jaki tylko': Tęn król kozoł posłannikowi pozwać na zomek sýćkik hłopów, co jaki bęł w dziedzinie *N-tar ZborSł* 40.

**Co za jaki eksp 1.** 'kto': *pyĵinōm [nw]* se vypytovali, co *ĵezd za ĵako Cieszyn [Cz] Kell II* 108.

2. 'jaki': *matys mi fšysko poskarĵyĵo, o nim: uĵ vym teras, co on ĵe za ĵaki ryb* 13.

**Da jaki 1.** 'bądź jaki w zn 2 (zob.)': Do zupy da jakie, te rzepno zupke tam sie ugotowało, *ziymniacka*, tam sie *kminku* hādzyło, *cebuli odróbke*, *pietruski*, no i *ĵuz była zupa n-tar [Orawa] KąśSł II* 1 s 148; *nařōńĵyła kuĵarce*, aby zarobyła na *kołāce*, *zeby zabyła gýs da ĵakā, koĵutki da ĵake*, a *upekła Orawa [Sł] ZNUJ* 72 s 37; *na gn'uoĵovyk sańak se uoĵi gnōi, nakłady ['ładunki'] da ĵake, 'afeb<sup>o</sup> ine vęcy ['rzczy'] Orawa [Sł] jw* 151 s 37.

2. 'jaki tylko': *Da jaki chłop był, to śyscy lecieli ratować z tego ognia n-tar [Orawa] KąśSł II* 1 s 149.

**Jaki bądź** 'bądź jaki w zn 2 (zob.)': ĵaki bońć ty śecki *fsyp*, *kuĵski to kuĵski*, a *bydłincy to bydłincy łęcz PJPAN* 37 s 339; *ryb SGŚ XIII* 90; *strzel-opol OIW* 73; *tar-nob RLTN XXII* 244; *rad jw*; *opocz jw*.

**Jaki było** 'jw': *ostroń* 9.

**Jaki jaki** 'możliwy do przyjęcia, wystarczający, znośny': Zebym téz jéno lata doc-káu, jakó jakó budzine to sobie juz wysta-wie miech Cisz I 322.

**Jaki jeno** 'różnorodny, rozmaity': us tu jáke jeno pšixozo ostródz SGOWM III 68.

**Jaki lada** 'bądź jaki w zn 2 (zob.)': (ma) jáku lada χabetaŕ, aby mu ᵛopχou robotã puław 18.

**Jaki nie bądź** 'jw': vžuz jákom né boňz marynarke ĩi χoc, bo ni ma casu! pšyňiz jákigo né bońc tego dževa ĩi byže dobže! łecz PJPAN 37 s 339; radomsz RLTN XXII 244; opocz jw; gar jw.

**Jaki niejaki** 'jakiś, pewien': Potem juz jaka niejaka słowa od niej poczelim uczyc sie Kowno [Lit] SLit 206.

**Jaki siaki** 'bądź jaki w zn 1 (zob.)': jáki šaki synek še za nóm uogłōndo lubl SGŚ XIII 91.

**Jaki taki 1.** 'możliwy do przyjęcia, wystarczający, znośny': zešuy rok to jákigo takigo pastuža žymy mēfi, a latoš to fcale ni momy łecz PJPAN 37 s 339; Kieby ino jako tako chałupke wystawic, ale coby se byc na swo-jym n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 362; máu jáke take ubrańe Szczytno SGOWM III 68; náu jeke take kōńiska ostroł 9; Na gruncie to jyny człowiek harować musi, a mało kie-dy tesz tam jaki taki grejcarek šcignie ciesz ZarŚl IV 1 s 47; Jeszcze Pónbóczek dowo jaki taki zdrowi, že mogym wedle swoich sił pumagać moji wnuczce Cieszyn [Cz] Zwrot 224 s 27; [st] Biel SGŚ XIII 91; Orawa n-tar KąśŚ II 1 s 362; bił Mazur I 30.

**2.** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': oblyz jáki taki šakyrť ['mary-narkę'] i vyzyn krovy lubl SGŚ XIII 91; jáki taki, aby ĩino χuop, to še zaro ĩinacy z ním ľicom łecz PJPAN 37 s 339; jáki taki, bələ jáki, bələ χuop – vzdixã žěvčã, Keĭ są začinã stařec Kasz S II 77; strzel-opol OIW 73; oles SGŚ XIII 91; ~ w przysť: Jaki-taki hałapała, bylech jyny chłopa miała Ciesz MPTL XV

2 s 85; Jako-tako zbroja, dy je jyny swoja Ciesz jw s 88.

**3.** pšn 'wyraža negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby': Kiebyš był co dobrego, Tobyš kupił dzieciom cze-go; Aleš ty jest jaki taki, I kupiłeś róg taba-ki Bytom Rog 189.

**Jaki tylo** 'różnorodny, rozmaity': rozma-ity zorty, torty jáke tylo olsz SGOWM III 68.

**Ka ino jaki** 'jaki tylko': Ludzie, ka ino ja-kie béli, radzi widzieli tego króla. Ka ino jaki béł noród we wsi, sýčka pošli na pro-cesyjom N-tar ZborŚl 141.

**Ka jaki 1.** 'ten i ów, niektóry': Bély wtěj ca-rowniki, no to ka jaki baca znoł zamowiac uroki N-tar jw.

**2.** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': Ka jako baba nie kupi dro-gom kiecke N-tar jw.

**3.** 'jaki tylko': Ka jakie miol grunta, dojmétnie przepiél N-tar jw; Ka jakie ziarneco poschodziło sytko n-tar Wiśta VI 144.

**Kaj jaki 1.** 'jw': Narobisz sie jak kón, kaj jako kosteczka cie boli, nó to ci ani chyńc niy pszidzie kaj pónśc ryb PJS IV 27; lucypery z žeći, kaj jáko deska s χa-ūpy vyńesom ryb 13; kajaki (kaj + jaki) synek pošeŭ na vojne ciesz 4.

**2.** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': Kaj jaki ździorbo ['rzecz nieużytecznã'] uwidzi, to wszystko do chałupy przysmyczy Ciesz SCiesz II 141.

**Kany jaki** 'jaki tylko': pospřevalane kany jáki kyrpce (o rewizji) ciesz 6.

**Kto jaki** 'wszystko jedno kto, obojętnie kto; ktokolwiek': ty myśliš, že gdo jáki je koždy taki [przysť] ryb 13.

**Który jaki w użyciu rz** 'ten i ów, niektóry': I ta zakłeta panna co cwartek po wjecerzy sie pokazywała, nie kazdemu, ale niejedni jo widzieli; chtóry jaki jo tlo wjidział olec BWM 104.

**Lada jaki 1.** 'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby, też jako wyzwisko': to jes strażnie lada jaki to-vår dąb-tar 5; Był tam tagze drugi cieśła, ale lada jaki i zarobki miéwoł kiepskie *krak Wisła XIV 269*; ty lada jaki, ty ladaču-xu rzesz 8; n-tar 28; ośw 3; siem 1; białos 1; lip 2.

2. 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': dąb-tar 5; [pśn] tarnob *MPTL XXVI 210*.

**Lecy jaki 1.** 'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby': kupi cośi lecy jaki, a potym nařyko *ciesz 15*; Ni może sie mazać z lecy jaką robotą *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 91*; Za te twoje wybieranie a lecy jakie roztanie [!] [pśn] *Ryb jw; pszcz jw; żyw 6*.

2. 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': lecy jakiego robotnika nie mogą posuć *chrzan 7*; vžõn lecy jaki kij *tar-gór SGŚ XIII 91*; Na kowola nie jidzie lecy jaki macek ['niezdara, niedoługa'], ale chytry *ciesz PEŚ III 36*; byu barzo noguy i<sup>1</sup> uuvżynty. za lecy jakõm darymnie ['błahostkę, drobnostkę'] uopřšazyvou, baji vykudřiu abo uobõnckou *ciesz NT II 42*; prud *ŚmKI 21*; niem *jw 98*; *opol jw 56*.

**Leda jaki 1.** 'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby': *ciesz SGŚ XIII 91*; *Ruda Śl jw*.

2. 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': leda jaki balakfastry ['bzdu-ry, głupstwa'] *opol 3*; Załõz zõłty warkoc, Niech ci go nie targo leda jaki smarkoc [pśn] *sier Wisła XIII 534*; *oles SGŚ XIII 91*; n-tar [Orawa] *KqśSt II 1 s 524*.

**Ledy jaki 1.** 'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby': ledy jaki gwoźże powybyrou i teraz takim djobelstfym mõm štaxety pšibijać *ryb 13*.

2. 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': ledy jaki gaugõn pšize do fsi i roskazuje *strzel-opol OIW 104*.

**Nie byle jaki** 'wyraża pozytywną ocenę kogoś lub czegoś; wyróżniający się': jãnek to ñe\_byle jaki uceñ, same põtki ma *bial-podl 1*; muśi tu ñe byle jaki pan pšyjeřař *radz-podl 8*; *złotow B I 52*.

**Nie leda jaki pśn 'jw'**: A były tu i flaki, obiad nie leda jaki. [...] oj, nie leda jaki *opat Rad I 141*; *ok Ostrowca Świętokrzyskiego jw*.

**Po jakimu 1.** 'w jakim języku': po\_jakemu un\_muvi? *bial-podl 1*.

2. 'dlaczego, z jakiego powodu': Po jakimu doł żeś tymu żebrokwu tela pi-niyndzy? *Ciesz SCiesz II 135*; po\_jakymu će fcora ñe bõuo? *lubl SGŚ XIII 91*; po\_jakymu ujek pojeřou do ñymec, a my ñy? *St Wieś-Pszczyna jw*; po\_jakimu (że) uõn ñe rnuşou se tam staćić? *ciesz 4*; po\_jakimu se vražujeř, kaj ñe tša? po\_jakimu to śmiećić po cauej izbe? czy ñi możće se kijaki strugać v\_jednym kõiće? *ryb 13*; Po jakiy-mu sie to mlyko jesce nie skiscyło? A já wiy po\_jakymu? n-tar [Orawa] *KqśSt II 2 s 95*; *gliw SGŚ XIII 91*; *tar-gór 4*; *niem SGŚ XIII 91*; *opol jw*.

**Tam jaki** 'możliwy do przyjęcia, wystarczający, znośny': – na je to tam jaki? (= wygląda jako tako?) – na uobleći (= ujdzie) *ciesz 4*.

**Wolaś jaki** 'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby': Hoj, ludzie, ludzie! Śmiejecie sie z wolaś jakik rzecy żyw *ZarP 65*.

*W połączeniach: Jaki... tak* 'porównuje się kogoś lub coś ze względu na jakąś cechę, wskazując na zgodność, jednakowość': da-łěj pěj. [...] jaki byu pšedty, tak byu dałěj *Orawa [Ś] ZNUJ 72 s 45*.

**Jaki... taki** 'wskazuje, że od tego, jaki jest ktoś lub jakie jest coś, do których odnosi się jaki, zależy to, jaki jest ktoś lub jakie jest coś, do których odnosi się taki': Jaki gdo mioł nogi ubačkane od prochu i rosy, taki wpakowõł do bõtka *Cieszyn [Cz]*



Zwrot 106 s 14; Jakie dobre słodkie mleko, tako też maślönka [pśn] opol SGŚ XIII 90; jakou starou, takou gupiou oles jw; jakou mia, takou da (jaką miała, taką dała) Kasz Ram 58; jakie byžeš χcaua kamaše, take či kupimy łecz PJPAN 37 s 339; jakie žewa rosno, take muwo olsz SGOWM III 68; biel ZarŚl II 3 s 140; strzel-opol OIW 73; n-tar [Orawa] KqśŚl II 1 s 361; dqb-tar Klim 51; pis SGOWM III 68; złotow B II 29; wej S II 76; ~ w przyst: Jako mać, tako nać gliw SGŚ XIII 90; jaka matka, take žeći ostrot 9; jaći tat, taći sink, jaći dak, taći buud'ink kar S II 76; jaki pön, taki kröm ciesz 4; Jako pani, tako koszula na ni. Jakóm miar-kóm mierzisz, takóm ci odmierzóm Ciesz MPTL XV 2 s 88; Jaki był rozum, taka robota lubl ZarŚl XI 4 s 240; jaka praca, taka zapuata szt GMalb II 1 s 140; Z jakim kto przestaje, takim się sam staje Śl MPTL XV 1 s 128; jakě zdröduo, takå voda kar S II 76; jaki kouo, taki moun ryb 13; Jaki piotek, taki šfiolek dqb-tar Klim 39; jakě žacě, takå smerc Kasz S II 77.

**Taki... jaki** 'jw': znejže taköj kobytan, jaky pošebuje strzel-opol OIKob 68; Góralka sprzedala za taką cenę, jaką chciała ciesz ZarŚl V 2 s 98; to še upece f pecu, často take, jakie na baby, potym še vuozo do vody i ovažo še Orawa [Śl] ZNUJ 151 s 20; a na pšsēm vyngle še zakuađå švencone žele [...] i kuaže še tam piñonze take, jakie ftencäs, ke še buduie, istneio. no, cöby f tym döme [...] byuo scěnsće, cöby f tym döme byvauo duzo piñenzy n-tar [Orawa] jw 69 s 52; postaviu mu take varunki, jakie zešuy rog un jimu łecz PJPAN 37 s 339; rybak muši take šeći zrobić, jeke jezoro resz SGOWM III 68.

**Tak, jaki** 'wyrażenie wprowadzające przykłady przedmiotów wymienionego rodzaju; taki, jak': zboze je to – keć še povy zboze, tag\_ake: oves, jyncmyñ, ps'yiñica a zyto Liptów [Śl] JP XLVIII 129.

**Takuški... jaki** 'wskazuje, że od tego, jaki jest ktoś lub jakie jest coś, do których odnosi się jaki, zależy to, jaki jest ktoś lub jakie jest coś, do których odnosi się taki': Jo miauam takuški plet, jakiš ty miaua dqb-tar Klim 51.

*Frazeologia*: byle jaki **1.** 'o kimś ocenianym negatywnie': məsli bale jaki, že koźdi taki Kasz S I 33; **2.** pśn 'wszystko jedno kto, obojętnie kto; ktokolwiek': Mom jo myśló takó: Pojónć byle jekó olsz StefZ I 162; ~ choć jaki 'jw': v měsće to se χuob veźne χoź jako i šeži s\_ño dqb-tar 3; ~ co jakie 'rzecz bliżej nieokreślona, coś': porežim tamui, jek co jekigo giž SGOWM III 68; ~ jaki jaki 'osoba bliżej nieznaną': jakiš ty ies? jaki, jaki zaw 1; jaki taki 'ten i ów, niektóry': «o, jaki taki navoziū gno-ju do stodouy (tj. mokrego zboża) koniñ 14; Ludziska wstydzily się jeść przy plebanie, jaki taki zarusiczko lyžkę odkładał abo chleba niewielgi kusek zjadł, żeby tym obzarstwem nie grzeszyć brzes-mp PGaw 16; ~ jeszcze jaki 'mocne potwierdzenie czegoś': jesce jaki! ostrot 9; ~ lada jaki **1.** 'o kimś ocenianym negatywnie': χto lada jaki, məsli, že koźdi taki [przyst] Kasz S II 329; **2.** pśn 'wszystko jedno kto, obojętnie kto; ktokolwiek': U mnie myśli takie: nie brać lada jakiej przas SkierP II 84; Znaj, matulu, znaj, komu córke dać. Oj, nie daj ze ij za lada jekigo koln jw 235; suw LL IV 2–3 s 60; ~ leda jaki taki pśn 'możliwy do przyjęcia': Leda jaká taká w tániec, a ja kozdy mija czar Pozn IV 119; ≈ komuš jest co jakiego pśn 'ktoś ma jakąś wadę, jakiś brak': Cym nie urodliwa, cy mi co jakiego? Mr Kętrz 70. EP

**JAKICIŚ** 'jakiś w zn 1 (zob.)': po braće jakěmćiš stryjecněm ostrot 9. EP

**Jakiel** zob. **I. HAKIEL** [Supl.]

**JAKIELKA** *Forma*: typ jakelka: ryb 13, SGŚ XIII 92; koziel jw; strzel-opol OIW 73.

*Znaczenia*: 1. 'zdr od jakla w zn 1': ryńkofki sòm za kròtki pši tej jakelce ryb 13; Mám jakielka nowá, piéknie mi pasuje [pśn] Rozbark-Bytom SGŚ XIII 92; strzel-opol OIW 73.

2. 'zdr od jakla w zn 2': muša kupiż nowe jakelki, bo te mo časne ryb SGŚ XIII 92; mušá se iuż naŷykovać pouřá jakelkòf, bo na oktoŷbra baná męž maŷy koziel jw; rac jw; prud PlutaGłog II 13.

3. 'jakaś wierzchnia część ubioru dziecięcego': takò fainò jakelką mǎu to żecko koziel SGŚ XIII 92; tako maŷo jakelka ryb jw; rac jw.

*Geografia*: Śl. EP

**Jakielnik** zob. JAGIELNIK

**Jakijż** zob. JAKIŻ

**Jakijże** zob. JAKIŻE

**JAKIKOLWIEK** *zaimek przymiotny*  
*Formy*: typ jekikolwiek: wys-maz PF IV 823; mław 1; ostroł 9; ~ typ akikolwiek: łęcz PJPAN 37 s 339.

*Znaczenia*: 1. nieokreślony 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki': wuuz jakokolwiek buty ji leć prenzy. jakikółvek beże, zeby jino byu (mąż) piń 9; weś jakokolwiek miske i\_χoc! biał-podl 1; deĵ jakigokolwiek snopec-ka. jakikółveg by nie byu, to zavdy uocec. akikółvek χceś, to beś! łęcz PJPAN 37 s 339; jekokolýek smato <sup>u</sup>bóyín! jekokolýek kecke fćóńgnij! ostroł 9; koloč je ókrò<sup>u</sup>gły, pòdłuzny – jakikółvek brzoł 1; ośw 3; opocz RŁTN XXII 244; radz-podl 5; wys-maz PF IV 823; mław 1; Kasz Ram 58.

2. względny 'wprowadzający wypowiedzenie podrzędne; bez względu na to jaki, niezależnie od tego jaki': jaćekuelwíek χceś, deĵ, bėle jes daua Kasz jw.

**Jakikolwiek bądź** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki': Dał [...] rozkaz, że nie wolno im jakiegokolwiek bądź towaru sprzedać tem Polakom olsz SGOWM III 69. EP

**JAKILE** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': podǎj me kavau

povròzka. co to mǎ bęc za povròzĵk, grabi, cenki? jakile Kasz S VII 105.

**Jakile bądź** 'jw': pñinze do vse ĵacile bōz vǎdròvčėĵ ě žòdò vspuemožći Kasz Ram 58. EP

**JAKILEKOLWIEK** 'jakiś w zn 1 (zob.)': jakòlek<sup>u</sup>ólvek baba do me pñšĵa Słup LPW I 297. EP

**JAKILI** – tylko w zest:

**Jakili bądź** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': bl SW II 128. EP

**JAKISI 1.** 'jakiś w zn 1 (zob.)': Uznoł po przýodziwíe, ze to jakisi bogoc. Wojtkula zaziéro na nos zavdy z jakomsi pytockom *N-tar ZborSł 132*; žiś nie véřime v to, zeby tam byuĵy jaćeši zabo-bony, ale ĵǎ jako stary i skusony moge vǎm pòvéžec, ze som, ino ze nie kozde-go se χytaĵom *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 29*; a ten puźnej ze zemsty udaĵ se do jaćeši ćarovńicy no i dau ĵo tam zaklonć, tag že zamek i to fšystko se zapaduo, i fšystko zğineĵo *olec SGOWM III 69*; Jakisi dziecko płacze. Jakómsi wymów-ke dycki nóndziesz, żeś nie był w szkole *Ciesz SCiesz II 135*; <sup>u</sup>o jakómsi bzdure se p<sup>u</sup>osfażyli i teraz ze sobom nie godaĵo *gor 4*; m<sup>u</sup>ou ĵ'akómsi tròmba *n-tom SobWpśr 237*; ĵacyši legijonaře to byli [...] byuĵo to tu jaćiši voĵsko *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 50*; ryb *JP XXXI 172*; *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 43*; *Zakopane Zb VII 71*; *n-sqđ PPodegr 195*; *jas 2*; *jęd RŁTN XXII 244*; *kiel jw*; *sier jw*.

2. 'jakiś w zn 3 (zob.)': jaćiši ladacy žiśog ĵezym *gor 4*; jaćiši se terǎz i edek zrobòĵ jeśneĵsy ['wićcej jedzacy'] *tarn 5*; Dzisiok ludzie som jes inakse, jakiesi nie-uzýcne *N-tar ZborSł 132*. EP

**JAKISIĆ** *Formy*: ≈ *M lp n* -kesić: bił *Mazur I 30*; ~ *M lm nmos* -kesić: bił *jw*.

*Znaczenie*: 'jakiś w zn 1 (zob.)': to ĵus maĵo jaćisić dovut *kraś RŁTN XXII 244*; tam była [dziura] zatkata jaćimśić

skřizatařom (skařom) *Orawa* [Sř] *ZNUJ* 72 s 20; *tarnob LL XIX* 3 s 37; *biř Mazur* 1 30.

EP

**JAKISIK 1.** 'jakiř w zn 1 (zob.):' *řakoiřig\_baba* ř<sup>o</sup>řuřa p<sup>o</sup> řsi i spředavaua takře řanne <sup>o</sup>obroski *gor* 4; *řakiřik řuop* tu byř *ciesz* 15; *řakřiřik* tradycyřo řes *n-tar* [*Orawa*] *ZNUJ* 69 s 77; ma *řakomřik* bluske *radomsz* *ŘLTN XXII* 244; p<sup>o</sup>řotym řuř\_idař gromniře. t<sup>o</sup> je p<sup>o</sup>řařnyřki m<sup>o</sup>řaryře *řakęřik* *Orawa* [Sř] *ZNUJ* 151 s 28; *Ciesz* [Cz] *SGř XIII* 92; *biel jw*; *n-sqd PPodegr* 195; *boch ME VII* 132; *olk RFW LXIX* 418; *miech* *ŘLTN XXII* 244; *dqb-tar jw*; *miel jw*; *kiel jw*; *konec jw*; *opocz jw*; *p-tryb jw*.

2. 'jakiř w zn 3 (zob.):' *řakiřig\_řiřy* tyn beton, vnetki spnyřko *gor* 4.

**Jakisik taki** 'trudny do okreřlenia, sprecyzowania': *Jakosik* tako dziewucha. *Jacysik* takie ludzie *dqb-tar Klim* 47.

EP

**JAKISIKA** zaimek przymiotny 1. 'jakiř w zn 1 (zob.):' *Staro Jurankula* miařa *řakisika* zřote kacziře *Cieszyn* [Cz] *SGř XIII* 93; byři [...] *řacyřika* wořocy *Cieszyn* [Cz] *BMJP XIV* 50.

2. 'wszystko jedno *řaki*, *obojętnie řaki*; *řakikolwiek*': *Gdoř* tam wtedy maszyny *řakisika* widziol *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 191 s 13.

3. 'jakiř w zn 3 (zob.):' *Kařdy* tyn we-zrok [...] miol *řakisika* surowy *Cieszyn* [Cz] *SGř XIII* 93.

EP

**JAKISIKEJ 1.** 'jakiř w zn 1 (zob.):' byř tu *řakiřikej* panořeg ři pytoř, ař mu předřmy s pore kilo *řabunek* *ciesz* 4; *Wczora* tu *řakisikej* wandrol ['zebrak'] chodřil, <sup>o</sup>on ci to móg wziolnř *Ciesz SCiesz II* 135; *Ciesz* [Cz] *SGř XIII* 93.

2. 'jakiř w zn 3 (zob.):' *Siedzř* stary gazda [...] *řacysikej* bledi s tej płociennej *koszuli* *Ciesz Zarřl IX* 2 s 71.

3. 'řaden': *Jakisikej* łobiadřw abo polywek teř we szkole nie dowali jak dzisio *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 103 s 8.

**Taki řakisikej** 'trudny do okreřlenia, sprecyzowania': *Cieszyn* [Cz] *SGř XIII* 93.

**JAKISIKI** 'jakiř w zn 1 (zob.):' *Cieszyn* [Cz] *Kell II* 185.

EP

**JAKISIKIJ** 'jakiř w zn 1 (zob.):' *isty* młořiřeć, *řag* dorostoř, coři ře mu zazdowařo. no 'i *řakiřikij* ruř v galatař začnul rosnuř *Cieszyn* [Cz] *Kell II* 90.

EP

**JAKISIř** *Forma*: *typ akisiř*: *řęcz PJPAN* 37 s 339.

*Znaczenie*: 'jakiř w zn 1 (zob.):' *řakiřiř* cuřovek řet. z *řakiřiř* strun řun ta řes. ře řiř řo *řakimřiř* dobrym kuřu na spředej? ři moř akigořiř starygo řumonta? *řęcz jw*; *radomsz* *ŘLTN XXII* 244; *opocz jw*; *wiel jw*; *Łow PF XIV* 359; *raw-maz* *ŘLTN XXII* 244; *rawic PKJP III* 3 s 160.

EP

**JAKISIřKOLWIEK** 'wszystko jedno *řaki*, *obojętnie řaki*; *řakikolwiek*': *řeby* byřo kavořeg *řakigořiřkolweg* dronęa, to by řuř dořbe byřo *řęcz PJPAN* 37 s 339.

EP

**JAKIř** zaimek *Formy*: *typ* *řekiř*: *mřaw* 1; *ostroř* 9; *graj NT II* 307; *suw* 1; *giř SGOWM III* 69; *řzczyc jw*; ~ *typ akisiř*: *zam BartJęz* 115; *řęcz PJPAN* 37 s 339; ~ *M lp n* -keř: *biř Mazur* 1 113; *nidz SGOWM III* 69; ~ *D lp m* -kegoř: *řrzel-opol OIW* 73; ~ *M lm mos* -keř: *chojn* 5; *řakiř*: *tom-lub* 3; ~ *M lm nmos* -keř: *biř Mazur* 1 113; *gar* 5; ~ *B lm nmos* -keř: *nidz SGOWM III* 69.

*Znaczenia*: 1. *przymiotny nieokreřlony* 'używany z rzeczownikiem, okreřlajřcy ogolnře i niedokřadnie osobę lub rzecz, o ktřorej mřowimy': *řakoř* baba dařa ře sy mnřm do gotki, řo i (jej) ře znřm. mřyzy strřmami mřigotařo *řakiř* řřateuřko *ryb* 13; přybuřuřkoř ře *řakiř* kořina *rad* *ŘLTN XXIII* 206; no – muři – *řakiř* uobad by my zjedři *řam* 4; *řmytařa* *řakiř*, toř tak duřo přmřnikuř tu je *n-miej* 1; *mořilyzaciř* je v raře *řakęgoř* ruřu, *řak* ře mo na wojnř *kolb* 3; *řuřam* *řakęř* breńeńe, *řcekańe*, *wyřę* *nidz SGOWM III* 69; *řakiř* řiznařomy řuři tancuju *tom-lub* 3; *Mioř* to byř *řakiř* dořby

duch, bo lón zodnymu nidz nie zrobił, jyno korol i topił tych, ktozi łobrażali Boga pszcz PJS IV 66; Cieszyn [Cz] ME IV 76; ciesz BMJP XIV 26; N Bytom I; Ruda Śl; tar-gór 4; strzel-opol OIW 73; niem SGŚ XIII 93; opol KoszPog 27; lubl SGŚ XIII 94; brzes-śl NT II 69; klucz SGŚ XIII 94; n-tar [Orawa] KąsŚl II 1 s 362; żyw NT II 73; jaros I; ośw 3; miech 9; dąb-tar 5; niż NT II 158; bił 3, Mazur I 113; hrub 4; kras BartJęz 150; kraś RŁTN XXII 244; sand 13; opat 13; piń 2; radomsz 5; kiel RŁTN XXII 244; lub 8; chłm 36; włod 1; puław 18; opocz RŁTN XXII 244; wiel jw XXIV 261; łęcz PJPAN 37 s 339; gar RŁTN XXII 244; łuk 7; radz-podl 5; siem 1; mław 1; ostroł 9; sokól 2; graj NT II 307; suw 1; Pisz SGOWM III 69; szczyc jw; Wr jw; Ostródz jw; rawic PKJP III 3 s 63; lesz ZNWSOP J XIII 448; koniń 14; n-tom 3; międzyrz 1; międzych 5; lip 2; złotow B II 29; grudz BMJP XIII 37; świec 5; chojn 5; wej 3; Tarnopol I [Ukr].

2. przymiotny 'używany przed określeniem liczby, ilości lub miary, aby zaznaczyć, że jest ono przybliżone; mniej więcej, około': ona jeśče fčeśni, jakaś jidnasta gużina, nagutuwaŭa bił 3; za jakiz dwa tygodni jezi jii matka tom-lub 3; vöntony to byŭa sić tako, jakeż może czyżeści, styrżeści metruf międzych 5; mōm jakēś dva fointy v<sup>o</sup>esku złotow B II 29; jekeś okoŭo sto sztuk špynj giż SGOWM III 69; gliw BMJP XIV 113; lubl SGŚ XIII 94; zam 4; sand 13; radomsz PorJ 1971 s 516; chłm 9; sier 5; gar 4; nidz SGOWM III 69; Ostródz jw.

3. przymiotny 'używany z przymiotnikiem, komunikujący, że cecha wyrażana przez ten przymiotnik w pewnym stopniu przysługuje danemu obiektowi': koučoče jakiz nevydażōne, czy se často ne porušaŭo, abo mōnka ne'ersko ['nie taka, jaka być powinna'] ryb 13; 'ukiśnente (ogórki), ino jakeś mentke bił 6; kelčatyj jakis, s paskudnymi kelcami ('zębami') rawic 8; Trzeba

posłać po doktora, Bo ta córka jakaś chora! [pśn] ciesz Wisła XIV 524; mól ta somśaduf jakixś tam nedobryx zam 11; koziel ŚmKl 36; zaw 1; włod 3.

4. przymiotny 'wprowadzający wypowiedzenie wykrzyknikowe wyrażające sprzeciw': Jakiś ty wszaku do króla! Żebyś ty królem był! sulech Pozn VI 113; ok Wolsztyna jw.

5. rzeczowny osobowy nieokreślony 'ktoś': pšišau jakijś rac SGŚ XIII 94.

Byle jakiś 'wyraża negatywną ocenę kogoś lub czegoś; lichy, marny, słaby': sare liśce, byle jakeś gar 5; opocz RŁTN XX 273.

Coś jakieś 'coś': on se na tym dobze zoriintovau, zy tu coś jakēs jest zam 14; i ot tej pory sobe psetstavauem, že coś jakeś być musi [w odniesieniu do zjawisk nadprzyrodzonych] ryp PIJP VII 21.

Jakieś coś 'jw': jakeż grabe, jakeś cuś łuk 8.

Jakiś nie bądź 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek': Jak wypili sobie po parę kieliszki, wtenczas zabierają się do jakiś nie bądź pogawandy kraś Wisła XVI 627; jaks nie bońc kapocina kraś BartJęz 151.

Jakiś taki 'trudny do określenia, sprecyzowania': akis teś taki krul zam jw 115; ta matka jakaż głupja taka była kras 1.

Taki jakiś 'jw': taki jakiz žisej žey je nezdroy opol SGŚ XIII 94; vižaŭa my se tak<sup>o</sup> jak<sup>o</sup>s χ<sup>o</sup>er<sup>o</sup> złotow B II 29; kuńe se χf'eio, take byuy jakeś tego piń 9; opocz RŁTN XII 244. EP

JAKIŚCI F o r m y: ≈ D lp m jakiściego: suw PKJP II 2 s 22; ~ Ms lp m jakiściami: suw jw; ~ M lp ż jakiścica: aug jw; ~ D lp ż jakiejściej: aug jw; jakieści: suw I; ~ B lp ż jakieści: aug PKJP II 2 s 22; ~ M lm mos jakieści: suw jw; ~ D lm mos jakieścich: suw jw.

Znaczenia: 1. 'jakiś w zn 1 (zob.): j'akis'ci d'urań p'amał k'atka Wilno [Lit]



*PJPAN 61 s 154*; Nu ot, wie, jakieści papierki pod poduszka łożyli *Wilno [Lit] SLit 206*; po jakeści wojnie, ze sterysta lat temu to tu cholera výbuřua [rzd] pis *SGOWM III 69*; mał ięxać do jakeści panny *suw 1*; *opocz RLTN XXII 244*; *sied 3*; *siem 1*; *białos Kudz 151*; *aug PKJP II 2 s 22*; *suw jw*; [rzd] *olec SGOWM III 69*; [rzd] *Mrąg jw*; [rzd] *Resz jw*.

2. 'jakiś w zn 3 (zob.)': *Krak Krak IV 145*.

**Taki jakiści** 'trudny do określenia, sprecyzowania': taki jakeści ma impet *suw PKJP II 2 s 22*. EP

**JAKIŚCIĆ** *Forma*: typ jekiścić: *ostroł 9*.

*Znaczenie*: 'jakiś w zn 1 (zob.)': tfuj χuop mńe vřsuau, cobýř tý mńi daua pjeienzý, bo on, muži, tam muři jakiścić χandel zauatf'ic *nidz SGOWM III 69*; jakęścić luže jido *ostroł 9*; muvu, ze tam v jakimścić kraju jabłune kfnu ['kwitnq'], ze beže žima letko *kras 3*; *bił 6*; *mław 1*.

**Jakiścić taki** 'trudny do określenia, sprecyzowania': moł jakuścić taku parasołą *kras 3*. EP

**JAKIŚCIK** 'jakiś w zn 1 (zob.)': *opocz RLTN XXII 245*; *siem 1*; *białos Kudz 151*. EP

**JAKIŚCIŚ 1.** 'jakiś w zn 1 (zob.)': néχ no tata jże, bo jakiścić χuopak přyset *mław 1*; i potem esce jakiścić śikora tamuj po tųχ borax še tpuok *nidz SGOWM III 69*.

2. 'jakiś w zn 3 (zob.)': Ón teraz jest jakiścić chory, zkądř przyleciał i śpi *krak Krak IV 79*. EP

**JAKIŚĆ 1.** 'jakiś w zn 1 (zob.)': Myślał, ze to jakić pan *suw PorJ 1959 s 87*; *białos 1*.

2. 'jakiś w zn 3 (zob.)': j'akisć nid'obry ten kr'upńik *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154*. EP

**JAKIŚKOLIK** 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakiszkolwiek': *sulech Gruch-GwKr 18*; *międzyrz jw 83*. EP

### \*JAKIŚKOLWIEK

**JAKIŻ** *Formy*: typ jekiz: *olsz StefZ I 52*; ~ typ jakijz: *żyw RamŚl 22*.

*Znaczenia*: 1. 'jaki w zn 1 (zob.)': jaciż to zeń zis nastou? jaceż to viesełe? jaceż to zvećaje? *Kasz Ram 58*; jakeż to ta mās, keř take yude? *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 72*; *pszcz SGŚ XIII 94*.

2. 'jaki w zn 5 (zob.)': jakes te statki rolne byuy *sand 13*; o, jakas niuość jest cudna etc *SGOWM III 69*; Jekiež by juž sérce buło, Kieby ani słowka nie móziuo [pśn] *olsz StefZ I 52*; jakes te kluski bedo, jag\_vystygn?! *bial-podl 1*; jakijz to cuo-vek? *żyw RamŚl 22*. EP

**JAKIŻE** *Forma*: typ jakijze: *żyw RamŚl 22*.

*Znaczenie*: 'jaki w zn 5 (zob.)': *jw*. EP

**JAKKOLWIECZEK** *ekspr* 'w jakiś sposób; jakoś': jakkolwieček bežem żyć *suw 3*. EP

### \*JAKKOLWIEK

**Jakkurat** *zob. AKURAT*

**JAKLA 1.** 'górna część wierzchniego ubioru męskiego lub kobiecego, rodzaj bluzy, kaftana': uoblyc se jakla, bo žimno *lubl SGŚ XIII 94*; oblyć se jakla, bo ni mogeř ić ve ćf'itše *rac jw*; Mioł obleczone (...) zielonom jaklam i modry kłobuk *Rac jw*; Łobleczony był tak jak mało fto, w ak-samitne jakla z wielkim wyheklowanym kraglem ['kotnierzem'] *Śl jw*; baby χożyuy v jaklaχ bez guova abo na zařinańi *ryb jw 95*; u nos jakla byua baržo paradno, maua rynkovy z bōfańi *St Wieř-Pszczyna jw*; Codzienna j a k l a, lužno uszyty, opadający poniżej stanu kaftan, z tyłu nieco dłuższy niż z przodu, dołem często obszyty koronką, z rękawami opatrzonemi górą w sterzące sztywno bufy *Pszcz PEŚ II 48*; Halźbietce chcioł sprawić nową futrzaną jaklę *gliw KwOp XVII 4 s 130*; jakla to je taki ćf'iter, ino ze kneflōma ['guzikami'] na

pżotku *strzel-opol SGŚ XIII 96; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 94; ciesz jw 95; biel jw; prud jw; koziel jw; gliw jw; Ruda Śl jw; Zabrze jw; tar-gór jw; opol jw; oles jw; brzes-śl jw 96; klucz jw 95.*

**2.** *st 'koszulka niemowlęca; kaftanik': Śl jw 96.*

*Geografia: Śl. EP*

**JAKLE** *spójnik 1.* 'wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe sposobu': robi, jakle sòm chce *Kasz Ram 60.*

**2.** 'wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe warunku; jeśli': jakle maõ bądą mõgu, to ja pñindą *Kasz S II 76.*

*W połączeniu: Jakle... tak* 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jakle zdaniem podrzędnym okolicznikowym sposobu': jakle zrobiš, tak mże dobrze *Kasz jw. EP*

**JAKLEJ** 'wszystko jedno jak, obojętnie jak; jakkolwiek': jaklęj rōbta, aby pręży ok *Przasnysza SKJ V 109. EP*

**JAKLEK** 'wszystko jedno jak, obojętnie jak; jakkolwiek': Jakżeś mówiła? Ej, jaklek sie powiedziało! *tow K II 224. EP*

**JAKLEKOLWIEK** 'w jakiś sposób; jakoś': ðon pñešed jaklek<sup>u</sup>olwék do šćečana *Štup LPW I 297.*

*W połączeniu: Jaklekolwiek... tak* 'komunikuje o następstwie działań w odniesieniu do stanu rzeczy przedstawionego w zdaniu nadrzędnym': jaklek<sup>u</sup>olwék tæ ceš, tak to mã bæc *Štup jw. EP*

**JAKLICZKA 1.** 'zdr od jakla w zn 1': *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 96; ciesz jw; ryb jw.*

**2.** 'zdr od jakla w zn 2': *ciesz jw; ryb jw. EP*

**JAKLISKO** 'zgr od jakla w zn 1': ny mouš tå jakygo starygo jakliska? *koziel SGŚ XIII 96. EP*

**JAKMIERZ** *st 'prawie, niemal': Opol SGŚ XIII 96; Oles jw; Klucz jw; Syc jw. EP*

**JAKNO 1.** 'spójnik używany w konstrukcjach porównawczych, przyłącza

wyrażenie będące podstawą porównania; jak': Żem sedzoł w przyze ['więzieniu'], jakno Janosz w wielorebie [rym] *chojn Derd 32; Mniałas go ukrete, jakno gniozdo czojka [rym] chojn jw 113; jakno guupi ja stoją i čekõm za vama Kasz S VII 105.*

**2.** 'na przykład': *Kasz LKasz 30. EP*

**JAKO** *Formy: typ jeko: mław 1; ostroł 9, SkierP II 144; olsz SGOWM III 69, 70; ~ typ ako: štup Hilf 99.*

**I. zaimek**

**A. przystowny pytajny 1.** 'wprowadza pytanie dotyczące różnych kwestii, np. sposobu wykonania czynności, wielkości, zakresu, intensywności czegoś; jak': Jako godocie? Jako sie ta mocie? *N-tar ZborŚl 132; jako ci tañ iże? jako by to byuõ? strzel-opol OIW 73; jako sie to dõugo kiši? Orawa [Śl] ZNUJ 151 s 64; – Jako to zrobisz? – Dyc jeszcze nie wiy! Ciesz SCiesz II 135; noji cõ robić, jako go vysuõbożić tamstela? n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 135; Cieszyn [Cz] BMJP XIV 60; ryb 13; prud PlutaDzierz 56; tar-gór 4; opol ZNUJ 18 s 47; lubl 1; żyw NT II 77; lim 15; kraš 14.*

**2.** 'wprowadza pytanie zależne': Powiydz mi, jako sie piszesz *Ciesz SCiesz II 135; povežau, jako maõ s tymi piõnzami urobić i komu dać Orawa [Śl] ZNUJ 72 s 21; Trza znakować dni od świętej Łuce, to sie wié, jako bedzie na kozdy miesiac N-tar ZborŚl 132; s syina<sup>u</sup> ñe wa<sup>u</sup>, jako bõuõ prud PlutaDzierz 56; No to my syčka sie zezganiali a poziyrali, jako ta woda rzykom sła n-tar [Orawa] KqšŚl II 1 s 364; Bychmy się tez radzi zapytali, iako oni się tez tukey sprawowali ok *Opola ME V 248; Cieszyn [Cz] BMJP XIV 55; [pśn] Ryb Rog 229; [pśn] Gliw jw 161; Michałkowice-Siemianowice Śl ME V 179; [pśn] Oles Rog 229; [pśn] włoc Kuj I 295.**

**3.** 'wprowadza pytanie retoryczne, za pomocą którego mówiący podkreśla wielkość, intensywność czegoś, wyraża

swoje niezadowolenie, oburzenie czymś, uzasadnia swoje stanowisko, swoją decyzję, daje do zrozumienia, że uważa coś za niemożliwe lub nieosiągalne: co to, jako to może być? *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 146; Jako tak mógł się ozryć!?! No powiwdzciez, jako to robio, có sie het psuje *n-tar* [Orawa] KąśŚ II 1 s 363; piękny panáček kiwe na mńe. nale jako ku tymu panáskovi íš [...], já taki žád *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 110; Panie Kazku, jakoście ku nám nie zažráł, kieście w Lipnicy ze studentami byli *n-tar* [Orawa] KąśŚ II 1 s 363; Ka rodzina była, to sie tam slo, a ka dziywki, to przewaźnie trza było íš, jako by to było, dziywki by ci pote były wycytały ze, wis, jaki družba był honorny, ze nás nawet na wesele nie pytał *n-tar* [Orawa] jw.

4. 'wprowadza zdanie wykrzyknikowe komunikujące, że dana cecha charakteryzuje się bardzo dużym stopniem intensywności': Jako jo by chciał mieć takigo kónia! *Ciesz SCiesz II 135*.

5. 'wprowadza zdanie wykrzyknikowe wyrażające niezadowolenie z czegoś, oburzenie czymś': Icie smarkoca, jako sie paradzi! *N-tar ZborŚ 132*; ty nęstyđńiku ['bezwstyđńiku'], jako še tak umíš sebylc pšed lužami ryb 13.

B. przysłowny nieokreślony 'w odniesieniu do sposobu wykonania czynności – skutecznie, ale rezultat czynności nie jest w pełni satysfakcjonujący; jakoś': drutym to jako pšyvjōš! zrup tam jako, żeby śinguo łącz PJPAN 37 s 338; osnož jako te ścany, bo tam som pajōncny ryb 13; pomaū moze jeko zbýore te žyto. zebý še zńėniūo jako! *ostrot 9*; ty śńice som na to, zebý tyn vōž jako še žėraū do kupy *Orawa [Ś]* ZNUJ 151 s 113; Jo nie bėł u wos kiela roków, tok przýjehoł na zaziėrunek, cý jesce jako zýjecie *N-tar ZborŚ 132*; Có sie robiyło, zebý tyn urók jako odhádzić, no, cóście robiyli? *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 366*;

*Ciesz MPTL XV 2 s 20*; głub PJS 1 82; prud *PlutaDzierz 56*; *opol ME V 210*; *wad JP XXXV 201*; *Lim*; *gor 4*; *tarn MPKJ I 47*; *krak Cisz I 282*; *kolb 3*; *piń 9*; *iż PorJ 1956 s 271*; *mław 1*; *koniń 14*; *włoc Kuj I 148*.

II. przystów, pśn 'wyraża maksymalny stopień intensywności cechy lub zdarzenia, jaki jest możliwy w danej sytuacji': A ja z budy skrzypce, dudy, Ide w drogie, choć nie mogie, jako najprędzyj *Mr i Wr SGOWM III 70*.

III. spójnik 1. 'przyłącza określenie roli jakiejś osoby lub rzeczy, a także określenie stosunku tej osoby do innych osób': proši go, żeby go pšyjoū jako čeladńika *olsz jw*; Ja wzól mojejch obuch naolcyelow polskiech jako szwiatkow *olsz jw*; posed i porażyū še jako kšynžōv, cō to mǎ vžonš *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 94*; moze ty byš mńi – muvi – jakoś spomuk jako brata *radz-podl 13*; jako polaka mńėmci mńe bjęli *kwidz GMalb II 1 s 140*; Śli oni do kogoš i tam byli jako za swoje dziecko, to takik wołali chowańcy *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 364*; *Zakopane Zb VII 71*; *tom-lub 3*; *lub 19*; *luk 10*; *Giž SGOWM III 70*; *Mrqg jw*; *Pis jw*; *szczyrc jw*; *wolsz Pozn VI 106*; *n-tom 1*.

2. 'przyłącza określenie sposobu potraktowania, ujęcia lub oceny danego obiektu bądź stanu rzeczy': nazbėrali po mėzak trǎvy, sefijake trǎvy, take kfǎtki, sefico, po potokak, a śfėncėfi, ze to byūo dobre od seficego, ze daktō byū χory, to še lycōū tym jako medycynom *Orawa [Ś]* ZNUJ 151 s 29; na tym mėjscu mogaj v moi śfyntoiajński tag uot sōmsėdnių luže [!] inšygo dialektu zgaržōđm mouvōň jako v ěi uobróňe tu žōňžić ['mówić'] *strzel-opol OIKob 67*.

3. 'wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe warunku; jeśli': Mozes se pić, jako fces, ino kany indziej, ba nie u mnie *N-tar ZborŚ 133*.

4. 'wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe czasu': a. 'opisujące zdarzenie, w czasie którego lub zaraz po którym ma miejsce to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym': volem će tšimać na rencak, jako še dres (o dziecku) *n-tar* 10; jako tak spí, narãš cuje, ze mu pfišaduo niečo na pėrsi *Orawa* [Sł] *ZNUJ* 169 s 255; jako zaseu do dōmu, vylecaua ius ku němu tako stara baba *n-tar* [*Orawa*] *jw* 69 s 93; jako pfiže, to će zabije pszcz *ME V* 4; ynet bežeće suyseć, jako go sšrepe *N-tar* *RWF X* 283; *Michałkowice-Siemianowice* *Śl ME V* 175; *wolsz Pozn VI* 106; b. 'opisujące zdarzenie wyznaczające początkowy moment trwania czegoś, istnienia jakiegoś stanu, o których mowa w zdaniu nadrzędnym; odkąd, od kiedy': Bedzie juz temu kielanoście roków, jako Stasek pojehoł w Hameryke *N-tar ZborSł* 133; Nady já jesce haniok po fronciek miał posyte haniok tymi snopkami, no to dwašcia iście roków, jako je dopiyo dachówka na niym *n-tar* [*Orawa*] *KąśSł II I* s 363; To kielo juz be roków, jakoś sie, Maryś, wydała? *n-tar* [*Orawa*] *jw*.

5. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe sposobu': destamynt zrobiu, jako mu še podobauo żyw *NT II* 75; Isto tak mu wysło, jako se prorokowoł *N-tar ZborSł* 132; Iis dolatuvau do tyj dury i mńeżiu sfoje okoličności, jeko može pšelišć *olsz SGOWM III* 69; grajze mi skšypecku, jak<sup>o</sup> ci zanuce [*pśn*] *iż* 4; les, ke lezys, jako će pouozuno żyw *NT II* 74; *Cieszyn* [Cz] *jw* 51; [*pśn*] *Ryb Rog* 192; [*pśn*] *Lubl jw* 126; *Zakopane Lud XVI* 195; *suw NT II* 321.

6. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe miejsca': To było tam, jako ta kaplicka jes *n-tar* [*Orawa*] *KąśSł II I* s 364; tu byua gospoda, jako my tu šom teras *Cieszyn* [Cz] *BMJP XIV* 50.

7. 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe przyczyny': Złe opuścilo onėgo człowieka, jako ksiadz miał wiėkszã moc

nad zlem *Wp Kaspr* 90; Gazdowie urodzali, coby zrobić uporzondek na drōdze do lasa, a Stasek, jako bėł kurašny po gorzołce, przypedzioł, ze sýčka som takie syny i piėniondze lo sobie, ba nie na drōge wybiėrajom od ludzi *N-tar ZborSł* 133.

8. 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': Wójt przýšwiacėł urzėdownie na pišmoku, jako my iście bėli na wojnie *N-tar jw*; vžonym zašvarcyńe, jako uoćez jest xory koniń 14; Posed to zaraz zameldować panu, jako mu ktosik jednego konia zabiul boch Świėt 427; ona še dosuýšaua, jako ja powodem byua *Olecko SGOWM III* 70; Opowiadał mie dziadek [...], jako kiedys jech nazywali grancje-grami po mazursku szczyc *jw*; [*pśn*] *Koziel Rog* 121; *dąb-tar Klim* 52; *radz-podl* 11.

9. 'wprowadza zdanie podrzędne przydawkowe': Kieby jo mioł taki plug, jako wy mocie, toby lekćej sie mi orało *N-tar ZborSł* 132; Takiego rzeziwa, jako bėwało w zakopiańskik homrak, dzisiok nika nie ušwiacyć. Panom wadzi, ze hłopi juz nie tacy, jako byli, i fcom sie porównać z panami *N-tar jw* 133; Šóm tam tacy nałuciciele, jako ich nałuciajóm *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 96 s 12; [*pśn*] *Cieszyn Rog* 189.

10. 'przyłącza wyrażenie oznaczające podstawę porównania; jak': W izbie bėł jazgot jako zwyczajnie na weselu. Dubelt telo pije jako prėdzėj ['przedtem, wcześniej'] *N-tar ZborSł* 132; prynzy tam nie byuo porodnie jako teras, bo ta byuy akušėrki *n-tar* [*Orawa*] *ZNUJ* 69 s 93; Nie piłem cię [wódk] jako wczora [*pśn*] *olk Zb X* 320; *Cieszyn* [Cz] *BMJP XIV* 49; *ciesz jw* 21; [*pśn*] *Pszcz i Gliw Rog* 149; *Orawa* [Sł] *ZNUJ* 151 s 130; *lim ME XI* 44; *wiel* 6; *n-tom* 1; *ryp PIJP VII* 143.

11. 'łączy dwa człony konstrukcji porównawczej, w których jakaś cecha przysługuje danej osobie, rzeczy, sytuacji, dane-mu zjawisku itp. w mniejszym lub wiėkszym



stopniu intensywności w relacji do tego, o czym mowa w zdaniu lub wyrażeniu występującym po spójniku; niż’: Dzisiok jěnsý świat jako przódziěj. Nad potóckem lepsiejšo ziēm jako pod lasē N-tar ZborSł 133; Lepi być dziadym na swojym jako panym na ludzkim, niy. W Cziesku wino zaś duzo lepsē jako w Polsce n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 363; tobe esce gořyĭ jako mñē Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 84; s tego kfašnego šana ĩus šē ñē spravi tak to ģovado jako s tego sĭotkēgo, ĩus ĩe potym ģudse. [...] vėncy ĩže na pošćelanie, jako zjezo Orawa [Sł] jw 151 s 79; ciesz 9; [pśn] Mp pd Pauli 89.

12. ‘przyłącza zdanie, które stanowi potwierdzenie wyrażanych opinii’: Przýseł roz ku mnie dziod, takie wandrowne dzia-dzisko, noj strășnie sie mi nie widzioł, mioł, wićcie, poziór zbója, no ĩscie bėł zbój, jako pote wysło na wiérk N-tar ZborSł 133; panu uoaj samėmu, by šē dobže staĭo, bogu dobrotliwėmu, jako wenc bywaĭo [pśn] Mr i Wr SGOWM III 70.

13. ‘wprowadza zdanie wtrącone mające charakter dygresji lub komentarza mówiącego do zasadniczego tematu wypowiedzi’: no to taki dár, to dałi im buż to grajcař lebo dva, jako ģto mōg, alebo ñejako buxte, koučca, alebo i ģleba konsek Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 83; no, ñic ñē bėże, jako vížim, ĩi me tu darmo ocygañili Orawa [Sł] jw 72 s 19; potym, ke ģlyb upekymy, no to zaś upekymy, no pañpuģ, jako to my vouāmy n-tar [Orawa] jw 69 s 72; jako tyn brat mōvōĭ, moĭ se upatšyc sum n-tom NT II 209; ciesz 9; ryb 13; [rym] koziel ME V 102; strzel-opol BMJP XIV 122; ok Opola ME V 250; n-tar [Spisz] jw VI 151; boch MPTL X 1 s 153; [zag] Mr LL III 3–4 s 84; košćian Pozn VI 93.

14. ‘łączy dwa identyczne rzeczowniki, przywołuje stereotypowe wyobrażenia związane z daną osobą, rzeczą, sytuacją’: cygān jako cygān, klynknōĭ na kolana

a prošōĭ Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 39; Jan-tek jako Jantek, nale ze Józek sie chyciół gorzálki?! n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 364.

15. ‘przyłącza zdanie lub wyrażenie komunikujące, że dany stan rzeczy jest uwarunkowany określonymi okolicznościami; w zależności od czegoś’: robi šē pōĭ go-żiny, daģto aĭi vėncy, ĩako ģto, ke šē mu ñē moze zrobić, tak robi aĭi dĭuzy Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 52; próbujē šē kōña, ĩako ktōz n-tar [Orawa] jw 69 s 96; gynš [...] od pocontku prave marca zacyna ıěš, no jako koja n-tar [Orawa] jw s 125; podysař [‘półka w szatasie pasterskim’] – tři metry, štyry, jako kany dĭuga koliba Orawa [Sł] jw 151 s 112; ģlyb [...] pōk šē gożine lebo vėncy, jako kedy Orawa [Sł] jw s 68.

16. ‘wprowadza listę przykładów’: pši-vōżył take rozmaĭte towary, jako sōł, p’atycĭki, ģleba, ģabryĭki n-tar jw 98 s 21.

17. ‘wprowadza tytuł, zapowiedź nadrzędnego tematu większego fragmentu tekstu, opowiadania’: Jako stryka zmotalo. Jako ze ĩnym było. Jakok sie wydawała n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 364; jako pañ ĩezus seĭ s pėtrym n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 126; to ĩes bajka, jako ñeboscyk raćkaĭ dojyĭ krovy n-tar [Orawa] jw s 51; jako šē do pėca davā: doñeše šĭ ĩopate i monke, posyĭe šĭ na ĩopate monke, a vycysce cioskym pėc, a potym davām ģlyb Orawa [Sł] jw 151 s 25; Jako to dawno ty wilki ludzi przenaśladowały n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 368; jako nō latojš sĭo ze zyty niem BMJP XIV 142.

IV. przyimek 1. ‘przyłącza określenie roli jakiejś osoby lub rzeczy, a także określenie stosunku tej osoby do innych osób’: Pracowałem na budowlu jako podmistrz budowlany szczyt SGOWM III 70; ĩak<sup>o</sup> matka mo<sup>e</sup>ge šē zapytać, ĩak šē tam naše ućō, nō<sup>o</sup> ñė! złotow B II 29; ona pšy sōñže była, jako sykrytarkō zam 4; bułām jako kłusovnik gar 14; Mieszkańcy z kazdej wioski szły w pochodzie ze dwoma, czte-

roma asz sześćcoma świecamy, jako dar na ołtarz *resz* SGOWM III 70; *peśceń* ten dostał jako nagrodowy *radz-podl* 13; *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 224 s 27; *Orawa* [Sł] ZNUJ 151 s 21; *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 365; *tom-lub* 6; *kraś* 16; *bial-podl* 1; *Giż* SGOWM III 70; *Mrag jw*; *Pis jw*; *stup* *Hilf* 99.

2. 'wraz z przyłączanym rzeczownikiem wskazuje na okres życia osoby, o której mowa w zdaniu': jako *ius* *cuovek* stary *zam* *se* na *sfojäm* *placu* *ne* *budovau* *niž* NT II 159; i *vec...* jako młody *chłopak*, *čekavy...* *biel-podl* 1.

3. 'w konstrukcjach porównawczych przyłącza człon porównania wyrażony mianownikiem, oddający podobieństwo w zakresie danej cechy do czegoś lub kogoś; *jak*': *Hłop* *běl* *wieldzažny* jako *smrek* *N-tar* *ZborŚt* 132; *ležau* jako *zmaruy* *zam* 1; *mgła* *se* *zrobyua* jako *ryba* *Orawa* [Sł] ZNUJ 72 s 53; *Jedzie* *Janek* z pod *Olecka*, *Pod* *nim* *konik* jako *świecka* [pśn] *etc* *Wisła* III 572; *Leży* jako *kłoda*, *Ziabi* jako *woda*, *Patrzy* jako *leśna* *potwora* [pśn] *Opol Rog* 189; *mouva* *nasa* *jest* jako *iskra* na *poruseńe* *serca* *nasego* *pis* SGOWM III 69; *Szykowny* jako *miech* *g...*n (zgrabny) *Ciesz* *Wisła* VIII 794; [pśn] *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 96 s 12; [pśn] *Pszcz Rog* 158; [pśn] *Ryb jw*; [pśn] *Rac jw* 180; [pśn] *Koziel jw* 163; [pśn] *Gliw jw* 158; [rym] *strzel-opol KwOp* XII 1 s 87; [pśn] *Lubl Rog* 193; [pśn] *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 365; *żyw* *MiesPog* 57; [pśn] *krak Lud* XI 158; [pśn] *sand Sand* 68; *opocz* *RŁTN* XXII 245; *szczyc* SGOWM III 69; [pśn] *Mr i Wr jw*; [pśn] *olsz* *StęZ* I 31; *kościan* *Pozn* VI 93; *szam* 5; *ryp* *PIJP* VII 142.

4. 'wskazuje na przedmiot porównania uwydatniający kontrast, odmienność w stosunku do czegoś lub kogoś': *Jasiek* *lepiej* *zaoroł* jako *ty*. *Wyrzliła* *się*, *coby* *pilniej* *dójsć* na *jarmak* jako *ine* *baby* *N-tar* *ZborŚt* 132; *Ale* *tatusiowa* *była* *blizsá* *ro-*

*dzina* do *Krzysiaków* jako *mamusina* *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 363; *Kto* *się* *przod-*  
*ków* *wypiera* i *swą* *mowę* *ojczystą* *precz* *odrzuca*, *ten* *jest* *gorszy* jako *zwierzę* i *głupszy* *jak* *wół* z *rogami* *Olsztyn* SGOWM III 70; *Roznowity* to *inny* jako *kóńcysty*, *kóńcysty* *musi* *mieć* *kóńiec* *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 365; *Lepiej* *dać* jako *brać* *Ciesz* *Wisła* VIII 793; *Orawa* [Sł] ZNUJ 151 s 33; *myślen* *PJPAN* 11 s 53; *puław* *RŁTN* XXII 245; ~ 'w konstrukcjach z czasownikiem zaprzeczonym wskazuje na człon porównania oznaczający największe nasilenie cechy wyrażonej w pierwszym członie': *Nie* *było* *nic* *gorszygo* jako *ta* *gawiydž* *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 365; *Prze* *mnie* *ni* *ma* *lepszego* *jadła* jako *kwaśnica* *ze* *stukom* *n-tar* [Orawa] *jw*; *Orawa* *jw*.

V. *partykuła* 'wprowadza pytanie, za pomocą którego mówiący wyraża swoje zaskoczenie, zdziwienie': *Bydymy* *jeść*, *ale* *ni* *wszyscy!* *Jako*, *gazdoszku*, *to* *wy* *nie* *by-*  
*dziecie?* *Ciesz* *MPTL* XV 2 s 27.

**Bądź jako 1.** 'niedbale, niestarannie': *po-*  
*zbyrałi* *bonž* jako, *škarednie*. a *pšisykovałi* *ku* *zynyxovi*, *ku* *mudomy* *panovi* *Orawa* [Sł] ZNUJ 72 s 32.

2. 'marnie, kiepsko': *Juz* *ni* *ma* *tej* *siły*, *juz* *się* *bondž* jako *cujym* *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 47.

3. 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': *To* *bondž* jako *susyli*, *i* *na* *šparchecie*, *i* *na* *słonku*, *ale* *nawiyncy* *na* *słonku* *n-tar* [Orawa] *jw*; *No* *ty* *hań* *bondž* jako *nazywali* *n-tar* [Orawa] *jw*; *Orawa* *jw*.

**Bodaj jako** 'niedbale, niestarannie': *żyw* *RamŚt* 2.

**Bodaś jako 1.** 'jw': *Bodaś* jako *był* *odziąty* *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1* s 43.

2. 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek': *N-tar* *ZborŚt* 19.

**Byle jako 1.** 'niedbale, niestarannie': *bele* *jako* *to* *zrobou* i *pošou* *strzel-opol* *OIW* 16; *prud* *PlutaDzierž* 20; *Stup* *LSW* I 23.

2. *'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek'*: możeś še ublyc bele jako, tam żodnego ni\_ma ryb 9; X: – Dookoła włosy były, a tu nie było na środku, co tam miał? A: – Gwiazde. B: – Gwiazde cy miesioncek? A: – I miesioncek, i gwiazde, i byle jako, miesioncek przeważnie *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 71*; *Śtup LSW I 23*.

3. *'nierozsądnie, lekkomyślnie'*: Otdąd kontenta, że uszła cało – swego kawalera na oczy więcęj widzić nie chciała i byle jako (nierozsądnie) już żadnego nie wzywała *ok Krakowa Krak IV 159*.

4. *'w jakiś sposób; jakoś'*: [Kobyła] ruszyła sobie sama z miejsca, trafiając byle jako do stajni *opol KoszPog 18*.

**Choć jako 1.** *'niedbale, niestarannie'*: ta baba še choć jako odfotografować nie da, tak jako ja brudna *n-tar* [Orawa] *ZNUJ 69 s 110*; *Orawa [Śt] KąśŚt II 1 s 93*.

2. *'marnie, kiepsko'*: choć jako buyo, ale i tak cwojneg jakośi żu gor 4; Jako sie ta cujecie dziś? Tak ta choć jako, mogłoby być lepi *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 92*.

3. *'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek'*: Wybiercie, stryku, tén rów, hoć jako, béle wartko *N-tar ZborŚt 119*; może surove jeś, alebo i wařone, to jeś choć jako *Orawa [Śt] ZNUJ 151 s 30*; E, dy to choć jako nazywajo *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 92*.

**Da jako 'jw'**: pañe proroku, da jako rop *Orawa [Śt] ZNUJ 72 s 88*.

**Jako siako 'nieźle, nie najgorzej, znośnie; jako tako'**: nasażić kury i kački, to i drobogzu byże dosyć, a za to tyż jako śako kapije pore ceski *tur NT II 190*.

**Jako taki 1.** *'możliwy do przyjęcia, wystarczający, znośny'*: Latoś máwa jeko takie zboże *olsz SGOWM III 70*.

2. *pśn 'wszystko jedno jaki, obojętnie jaki; jakikolwiek'*: Jako takie słodkie mleko Lepsze niż maślanka *Mr i Wr jw*.

**Jako tako 1.** *'nieźle, nie najgorzej, znośnie'*: jako tako še żyje. wymućiua

(maszyna) jeśče jako tako. do żniv może še pšeżyje jako tako *łącz PJPAN 37 s 338*; jak ciji iże? jak<sup>uo</sup> tak<sup>uo</sup>! jak<sup>uo</sup> tak<sup>uo</sup> skōžńcyu škōua. jak<sup>uo</sup> tak<sup>uo</sup> spōu, iaxōu *złotow B II 29*; jak iże ci, chope? jako tako *Koc SKoc II 52*; jak są mēvāš? jako tako *Kasz S II 76*; Kartofle náma latosiego roku jeko jako łobrodziły *olsz SGOWM III 69–70*; Na polu sie zrobiły jako tako, to hybájmy do siana *n-tar* [Orawa] *KąśŚt II 1 s 368*; gospošu, byżćez takā gřecnā, babec-ko, a pšenocije me jako tako, ja juz bede i na izbe kašik spāu, pod jakim okuockym bede spāu *n-tar* [Orawa] *ZNUJ 69 s 144*; *Ostródz SGOWM III 69*.

2. *'w jakiś sposób; jakoś'*: jako tako pšeżyjmy taj žimaj *strzel-opol OIW 73*.

3. *'wskazuje, że intensywność danego zjawiska jest tak niewielka, że mówiący nie wie, czy je może tak scharakteryzować'*: Skulony w kłabek siedze w tem „koszu” i było mi jako tako cieplej *olsz SGOWM III 70*.

**Lada jako 'niedbale, niestarannie'**: mo to leda jako přišyte *ciesz 9*; *opol ZNUJ 18 s 62*.

**Siako jako 'nieźle, nie najgorzej, znośnie; jako tako'**: oř, śaku jakō, aby daři! *włod 7*.

**Wola jako 'niedbale, niestarannie'**: żyw 7.

**Wolaś jako 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek'**: *Lim*.

*W połączeniach: Abo jako 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście'*: Cy ta krowa bodzie? Abo jako *Zakopane RWF X 204*.

**A jako:** a jako, co mouz do cyńyńou? *niem DobrzNiem I 34*; a jako, co janušek zrobiu? *kixnōu – pśik! gliw BMJP XIV 112*.

**Ano jako 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście'**: Cy bedzies jad? – Ano jako *Zakopane RWF X 204*.

**Ba jako 'jw'**: *N-tar ZborŚt 5*; ~ *iron*: baca še go pyta, ze dobry syr mu dau. – ba jako,

dobry, ke tam byua fajka! *Orawa* [Sł] ZNUJ 72 s 51.

**Jako ai** 'używany w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość jest charakteryzowana przez odniesienie do sytuacji, której również dotyczy; jak i': jedlã to je podobne jako aji smrek. ine dřevo mã, suabse *Orawa* [Sł] jw 151 s 54.

**Jako gdy** 'wprowadza składnik zdania, który wprawdzie nie odpowiada rzeczywistości, ale ją w znacznym stopniu przypomina; jak gdyby': Ta drugo [dziewczyzna] to, wycze, nie moja [...]. U mnie je jako dy na zimowisku *ciesz* Prob 20.

**Jako gdyby** 'jw': mo tam dož uõnakõm přemoge ['stosunkowo duzo ciężko zapracowanych pieniędzy'], jako dyby byu bogaty *ciesz* 9.

**Jako i 1.** 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość jest charakteryzowana przez odniesienie do sytuacji, której również dotyczy; jak i': Słyszno krowe ryceć, jako i naso *n-tar* [*Orawa*] *KqśSł II 1* s 367; Coby była, jako i ta *n-tar* [*Orawa*] jw.

**2.** 'łączy dwa składniki zdania, komunikuje, że to, o czym mowa, odnosi się do obu wymienionych elementów; zarówno... jak': nie bylo v'eseł, ani křćin, ani ni mełi n'a cym tag z'ar<sup>a</sup>obić, p'uożezme, kšãnz jako i rektõr *n-tar* [*Orawa*] ZNUJ 69 s 62.

**3.** 'łączy dwa składniki zdania charakteryzujące te same osoby lub rzeczy': Mogło być sulate ['mające kształt beczutki, pękate'] takie podługowate, jako i okrongle *n-tar* [*Orawa*] *KqśSł III 1* s 367; To po orawsku, no tak já myślym, jako i wy klniecie *n-tar* [*Orawa*] jw.

**4.** 'wprowadza zdanie wtrącone mające charakter dygresji lub komentarza mówiącego do zasadniczego tematu wypowiedzi': całe je daž, a tuo cwo duõlu tyrcy tak, tuo je střeŷa, jakuo i na kapeluše je střeŷa, aby puo nuõše nie lãto, a tam tyz aby nie

lãto, že se xuoži puõpuot střeŷe *Orawa* [Sł] ZNUJ 151 s 128.

**5.** 'przyłącza zdanie nawiązujące do wcześniejszego': I ten przydzie za pół godziny – jako i za pół godziny przysed boch Święt 364; Chodźwa mu zażryć w ocy. Jako i dwoch chłopów posło tam boch jw 379; iã jak tu zacõn studnõm robić – jako ii jest wlosz 4.

**Jako kieby 1.** 'wprowadza zdanie podrzędne określające sytuację, która nie musi być rzeczywista, ale mogłaby taką być, zważywszy na to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym; jak gdyby': Skrabe sie, jako kieby go wsy oblažły *n-tar* [*Orawa*] *KqśSł II 1* s 367; šviña by mi zostaua cyrvõnã, jako keby byua xora na cyrvõnke *Orawa* [Sł] ZNUJ 151 s 126; tu byua takã baba, jedna byua takã baba, to õna byua tyngsã, jako keby byuy styry baby *Orawa* [Sł] jw 169 s 252.

**2.** 'wprowadza zdanie podrzędne określające warunki urzeczywistnienia się tego, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym; jeśli by': Já by wolãł, coby mnie od razu zabiyli, jako kiebyk miãł telo ciyrpieć *n-tar* [*Orawa*] *KqśSł II 1* s 367.

**3.** 'przyłącza zdanie, które określa możliwą do wyobrażenia bądź przewidywaną podstawę porównania dla charakteryzowanej wcześniej sytuacji': tšeba zorać to suocysko i, dobre jes, ke se zoře, poskrõdlić, bo kedy to poskrõdli, to pote rõvni to šymė sžoži i jako keby se šãuo go po skibak *n-tar* [*Orawa*] ZNUJ 69 s 81.

**Jako... tak 1.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jako zdaniem podrzędnym okolicznikowym sposobu': Jako fces, tak konoj [wykonuj] robote *N-tar* *ZborSł 132*; ~ w przyst: Jako grajõm, tak skokajõm. Jako mie ty, tak jo ci tež *Ciesz* *MPTL XV 2* s 87.

**2.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jako zdaniem podrzędnym okolicznikowym przyczynny':



ĵakŏ ktŏry zgřysyŭ, no to tak p'okutovãł tam *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 94.

**3.** 'łączy dwa zdania, podkreślając ciągłość czynności, długie trwanie określonego stanu': ĵako še byli, tak byli *n-tar* [Orawa] jw 74.

**Jako... tak i (też) 1.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jako zdaniem podrzędnym okolicznikowym sposobu': Jako Kuba Bogowi, tak i Bóg Kubowi [przysł] Ciesz MPTL XV 2 s 87; Jako stare woły ryczóm, tak sie też młode od nich uczóm [przysł] Ciesz jw s 88.

**2.** 'łączy dwa składniki zdania, komunikuje, że to, o czym mowa, odnosi się do obu wymienionych elementów; zarówno... jak': tak często zaçożo v duġi (długi) ĵako jeden, tak ii drugi *olsz* SGOWM III 70; ĵako ty, tak i jo! *kraś* 9.

**Jako... tako 1.** 'tworzy wypowiedzenia złożone, z wprowadzonym przez jako zdaniem podrzędnym okolicznikowym sposobu': Jako dudy nadmiesz, tako ci grajóm [przysł] Ciesz MPTL XV 2 s 87.

**2.** 'łączy dwa zdania, wskazuje na równy stopień intensywności porównywanych cech': Jako ból g(ł)upi królewicz, tako ból mężém silném i roztropném *wolsz* Pozn VI 106.

**Jako to 1.** 'wprowadza wypowiedź, zwykle pytanie, za pomocą którego mówiący wyraża swoje zdziwienie, zaskoczenie, oburzenie itp. wywołane sytuacją': Jako to! Cóz robicie z tym dziadkiym! Jako to!? To ty nie wiys? *n-tar* [Orawa] KqśSł II 1 s 368; Jako to, co go tak pobili *n-tar* [Orawa] jw; ĵako to, ĵei? Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 45.

**2.** 'wprowadza zdanie wtrącone mające charakter dygresji lub komentarza mówiącego do zasadniczego tematu wypowiedzi': vŭs, ĵako to jednyumu, kotví še ['przykrzy się'] mi bes ćebe *n-tar* [Orawa] jw 69 s 145; byli ta v tyk cuzkaŭ, ĵako to ta dãvno *n-tar* [Orawa] jw s 133.

**3.** 'łączy dwa identyczne rzeczowniki, przywołuje stereotypowe wyobrażenia związane z daną osobą, rzeczą, sytuacją': poskakãłi, ĵuopcyska ĵako to ĵuopcyska *n-tar* [Orawa] jw s 26.

**Jako że 1.** 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe przyczyny': Niech ŭna sie niem zojmie, jako ze jez jego matko *dąb-tar* Klim 53; Ke sŭi véceřać, to po izbe poośyvali zbozym, po syćkik kontak, po syćkik styrok kontak, ĵako ze še narożŏŭ bŏg Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 27; puotym pŕiseł ku sobe, ĵei, no – ĵakuo ze guo to m'ataŭo Orawa [Sł] jw 169 s 272.

**2.** 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': Sŭysouem, jako ze ŭna sie wydaŭa. ŭUun podobno powiedziou, jako ze wyście sie procesowali. ŭUun pisou, jako ze jus piniedzy ni majo *dąb-tar* Klim 52.

**3.** 'wyraża dystans mówiącego wobec danego sądu; rzekomo': Legnŏł po połedniu, jako ze chory, a jacy poziryãł, kie odyjdo *n-tar* [Orawa] KqśSł II 1 s 368; taške ['papierową torebkę'] nośi, to tak noso ze sobom, ĵako ze to zŭoto mã v tym zabalone Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 278.

**Nie tak... jako (i)** 'spójnik złożony komunikujący, że drugie zdanie, w przeciwieństwie do pierwszego, trafniej przedstawia stan rzeczy; nie tyle... ile': Nie tak za tyn chlyb, jako za tyn wic ['żart'], co zrobił Cieszyn [Cz] Zwrot 191 s 14; Ozeńze sie, dziwce moje, boć ci niewola. Nie tak niewola, jeko potrzeba Bandziema sie doraźiali oboje chleba [pśn] *ostroł* SkierP II 144; Nie tak o wodziczkę, Jako i o praczki [pśn] *Ryb i Lubl Rog* 169.

**No ba jako** 'wyrażenie potwierdzające; no oczywiście': No ba jako, trza krowicke przedać. No ba jako, trza robote końcýć *N-tar* ZborSł 221.

**Samo taki jako i** 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana

właściwość jest charakteryzowana przez odniesienie do sytuacji, której również dotyczy': Dziewka samo tako jako ji matka *N-tar jw* 132.

**Samo tak... jako 'jw'**: Sýmek samo tak sie pise [*'nazywa się'*] jako jo, ale my nie rodzina *N-tar jw*.

**Samo tako jako 'jw'**: Gazdowoł samo tako jako ociec *N-tar jw*.

**Taki... jako 'jw'**: Jescek nie widziol takiego niemroka jako ty *N-tar jw*; mǎ taki klupy [*'obwisły'*] nos jako mǎli žižǎ *ciesz* 6; tako urodovita jako ta pañi *suw* 1; šýnty pĕter juz mǎu na ušýně takǎ rose jako bǒb *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 51*; takǎ zvǘašnǎ motyka jako česřica *Orawa [Sř] jw 151 s 100*; kejši v našym košćele ně byuo takij pĕknej kazatelnice [*'ambony'*] jako žišo *ciesz* 15; taki sužo jako latoš, a trova na uǒnce po pas *Cieszyn [Cz] BMJP XIV 73*; [*pśn*] *Ryb Rog 125*; [*pśn*] *Lubl jw 173*.

**Taki... jako gdyby 'taki... jak gdyby'**: Zomek na Zadnim Groniu tósz taki mo wyglǎd, jako dyby cęglym połožił, taki bez dachu *ciesz PEŠ I 16*.

**Taki... jako i 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość jest charakteryzowana przez odniesienie do sytuacji, której również dotyczy'**: Dziś jesce ktorásik takie má, ktore majo takie piykne włosy, jako i ty góráłki *n-tar [Orawa] KqšŠt II 1 s 366–7*; To dziecko takie na podob ma włosy, jako i twoja żona *włoc Kuj I 148*; Pójdę za takiego, jako i ja sama [*pśn*] *Mp pd Oles 170*; χuǒpi nošýfi take dǘge, jako i baby, do pǒu grǐbeta, take, co cauy goryl mu pšikryuy *Orawa [Sř] ZNUJ 169 s 251*; taki [*motyka*] mǎ tyn řǎz, jako i česřica, ostrǎ *Orawa [Sř] jw 151 s 100*; pšecǒ ně beres tako bogato, jako i my? *Orawa [Sř] jw 169 s 267*; [*pśn*] *N-tar Zejsz 80*.

**Taki sam jako 'jw'**: ǒna narǒbi na šeǒe i na něgo, a jakby ǒn tako samo vžon jako,

jako ǒn lynuy, to by z guodu pomarfi *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 117*.

**Tak isty jako ai 'jw'**: gn'ojove sañe so tak iste jako aji lasowe, Iyn ze so dǘugse a majo tšiši nǎsady na stramak *Orawa [Sř] jw 151 s 37*.

**Tak... jako 'jw'**: pynka – ta je tak maų jako vrǒbel *Orawa [Sř] jw 72 s 55*; Ftoz to uwidziol tak barłozýc po izbie jako šwinia *N-tar ZborŠt 132*; tak čí nık ně zroǒi dǒře, jako sřǒi *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 135*.

**Tak... jako ai 'łączy dwa składniki zdania, komunikuje, że to, o czym mowa, odnosi się do obu wymienionych elementów; zarówno... jak'**: to jus f tyn jedyn žýñ [*'smigus-dyngus*] sycy řejǎ: tag baby, jakuo aji χuǒpi *Orawa [Sř] jw 151 s 28*.

**Tak... jako i 'używane w konstrukcjach porównawczych, w których dana właściwość jest charakteryzowana przez odniesienie do sytuacji, której również dotyczy'**: akurat tak maų zaǘonzane krakovǎk, jako i tyn ze, z tej zubřice *n-tar [Orawa] jw 69 s 100*; Ci dwa, có pošli na przyzynki tak dostali hektar, jako i já dostała hektar *n-tar [Orawa] KqšŠt II 1 s 367*; Šlub, tak było piyrwi, jako i dziš *n-tar [Orawa] jw*; Jyndzić, to tak, jako i zgrzyndzić *n-tar [Orawa] jw*; dyšel (u sañ) okuty s kǒnca tak podobně jako i pšiši vože *Orawa [Sř] ZNUJ 151 s 59*; vy še tak beňžeće ně bojeři jako i ja *suw* 1; Będiesz potém tak biedny Jako jestem i ja [*pśn*] *Koziel i Oles Rog 186*.

**Tak jako kieby 'przyłącza zdanie podrzędne, do treści którego przyrównywana jest w przybliżeniu cecha osoby, rzeczy, czynności lub stanu wyrażona w zdaniu nadrzędnym; tak jak gdyby'**: Musieli wywyř tyn lyn kany na pastwisko i tak štuřaly, tak jako kieby posiǎł, nakładfy tego *n-tar [Orawa] KqšŠt II 1 s 367*.

**Tako jako gaby 'tak jakby, jak gdyby, tak jak gdyby'**: Wielgi dǎb [...] mu je tako jako gabe uǒn wzanal kij *štup Hilf 99*.

**Tele... jako** 'konstrukcja, za pomocą której porównuje się kogoś lub coś, wskazując na taką samą liczbę, ilość': Kazby jo miol tele dudki jako Stasek?! *N-tar ZborSł 132.*

**Telo... jako coby** 'tyle... jak gdyby': Wyrosła mu tu taká, malina, ale kie był malučki, to telo tego miał, jako coby igłom dziubnól *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 366.*

**Telo... jako i** 'tyle samo... co i': telo máz\_roköv\_ĵak<sup>o</sup> i ĵá *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 50*; telo bráŭ kšonž od veselá i od pogřebu ĵako i rextŕ *n-tar [Orawa] jw s 67*; telo pŭacyŭ pŭrsy, ĵako i ostatńi *n-tar [Orawa] jw s 115.*

*Frazeologia*: co i jako 'całość faktów i okoliczności odnoszących się do danej sprawy': Śicko opedźiał co i jako *Zakopane Zb VII 71*; ~ jako co 'jw': opoŕeŕŕim im ĵako cŕ *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 94*; pytá se go ĵako cŕ i ŕn opoŕadá *n-tar [Orawa] jw s 128*; Un mu uopedźiał śicko, ĵakŕ cŕ *myšlen Zb V 260*; Siod ksiádz i pytoł sie go, jak z-ije, jako co, i potem sie go pytoł, kielo Bogŕw jest *Nowy Targ PorJ 1962 s 275*; ~ jako (komuś) to? '*jak się ktoś miewa? jak komuś jest?*': Jakłŕ mu tło? *lim 15*; ~ jako żywnie 'nigdy dotąd, jak żyje': Mŕwim ci, ŕe jako żywnie, tego nie słysołech *Ciesz SCiesz II 135*; ~ jako żyw, żywo 'z całą pewnością, oczywiście, na pewno': Oná nie przidze wica jako žiw do was *šup Hilf 108*; ĵako žywo nepravda! *ostrot 9*; ĵako žywo nepravda *koniń 14*; ~ raz jako 'akurat, właśnie; jak raz': Rodzice odjachali ráz jako na bál, na wesele *košciań Pozn VI 259*; ≈ niech będzie jako chce '*fraza wyrażająca zgodę na to, co przyniesie życie*': Myšlym se, pudym, niek będzie jako kce, no dy przecie uciekál nie bem *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 690.*

Zob. PAN

EP

**JAKOBY I.** spŕjnik 'wprowadza zdanie podrzędne określające sytuację, która nie jest rzeczywista, ale mogłaby być,

zważywszy na to, o czym mowa w zdaniu nadrzędnym; tak jakby, jak gdyby': wżyna krowa ĵynceć, ĵakoby zdyŕŕaŭa *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 55*; Bŕle hańby wielkie cierpsioł, Jakoby krad i mordował [*pśn*] *Mr i Wr SGOWM III 70*; Rozmyšłała, ĵakoby dostała *bl SW II 129*; Będz *Zb II 7.*

**II.** partykuła, rym 'komunikuje, ŕe wyrażony w zdaniu sáđ nie odpowiada dosłownie rzeczywistości, ale jest jej w znacznym stopniu bliski; jakby': Wpad do izby między sklanki, Brzŕnkał ĵakoby we dzwonki, ŕeby pan jego us<sup>u</sup>sał, A jaki mu ratunek dał *dział Wiśta III 562.*

*W połączeniach*: **Jakoby nie** 'wyraża zdecydowane wykluczenie wątpliwości': Idzies do košcioła? Jakoby niy! *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 366*; *Orawa n-tar jw.*

**Tak... jakoby** 'konstrukcja, za pomocą której porównuje się w przybliżeniu kogoś lub coś ze względu na jakąś cechę; tak... jakby, tak... jak gdyby': byŭo pŭkńe ĵasno, ĵyn na baŕyĵi gŕŕe byŭa ŕmarka, a ta ŕmarka tak se pŕesypaŭa, ĵakoby se wařiŭa. potym ĵus se vyčongŭa taká pŭkńá ryba, ta mgła se zrobyŭa ĵako ryba *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 53.*

**Telo... jakoby** 'jw': Tak my sie dogrzáli, cŕ my byli telo mokrzy, jakoby my sie ukompali *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 366.*

*Frazeologia*: jakoby nic 'jak gdyby nigdy nic': ĵá se pŕiseŭ vesouo, ĵakoby nič, zoŕŕeŭek se [...] a poseŭek se spać *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 266*; sycy luŕe pŭakafi, a ŕna śmáŭa se ĵakoby nič *Orawa [Sł] jw 72 s 23.*

EP

**JAKOJ** 'spŕjnik wprowadzający zdanie podrzędne dopełnieniowe': p<sup>o</sup>ŕŕem vám, ĵakoĵ kto se ŕčáł ŭoŕyńiŕ\_d<sup>o</sup> ĵabłŕŕki *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 57.*

*W połączeniu*: **Taki... jakoj** *pśn* 'konstrukcja, za pomocą której porównuje się kogoś lub coś ze względu na jakąś cechę, wskazując na zgodność, jednakowość':

takã uod ćebe dróga do mńe, jakoj uodẽ mńe do ćebe *tarn MPKJ I 46*. EP

**JAKOLI** *pśn* 'spójnik używany w konstrukcjach porównawczych, przyłączająca wyrażenie będące podstawą porównania; jak': Ładnusięńki jakoli já *wiel Zb IV 215*; Będę sobie wybierała Takowego jakoli ja *Ryb Rog 158*. EP

**Jakor** *zob. I. ANKOR* [Supl.]

**JAKOS** 'nazwa psa pasterskiego': Większość przytoczonych imion jest polskiego pochodzenia, kilka wywodzi się z języków obcych: [...] *Jakos Żyw i Wad JP LXV 287*. EP

**JAKOSII** *zaimek przysłowny 1*. 'jakoś I. w zn 1 (zob.)': p<sup>o</sup>okjẽl matka żuãa, to se jak<sup>o</sup>oši rażili *gor 4*; Wpod w graźniom, nale sie jakosi wygrotoł. Fcieli iść do prawa, no ale z końcem jakosi wystuderowali zjednanie o tẽn kuścik łacki *N-tar ZborSł 133*; Wy mi musicie wynagrodzić jakosi te mojóm strate *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 96*; jakoši jęç uśnõł *ciesz jw*; rokita, to se ñe sażi, to se samo vyvine jakoši *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 54*; Śl *SGŚ XIII 96*; *n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 133*; *bus RŁTN XXII 245*; *kiel jw*.

**2**. 'jakoś I. w zn 2 (zob.)': Łorganišta jakosi nieskorzi prziszeł *Cieszyn [Cz] KadGaw 273*; Roz poczuł sie jakosi słaby przy robocie *Cieszyn [Cz] OndrProza 17*; uoñi tam ruvne jakoši zdrovi *miel PKJ II 66*; Jeny w chałupie starego gazdy „łod świyrzcza” było jakosi smutniej niż po ñe roki *ciesz ZarŚl IX 2 s 72*.

**3**. 'jakoś I. w zn 3 (zob.)': Zahodziẽł ku Marysce, nale, wiera, jakosi to ñe wysło. Jakosi ñe sło Józkowi oranie *N-tar ZborSł 133*; Braciã juz syćka byli, aji nãstary do dziška tam siedzi w Cikago, na jymu jakosi ñe kcieli dać papiyrów *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 367*; Mi to jakosi z głowy wyleciało *Cieszyn [Cz] Zwrot 224 s 27*; Tak jakosi cicho staremu sercu, jak jeszcze

nigdy ñe bywało *ciesz ZarŚl IX 2 s 73*; jagzem to źeck<sup>o</sup>o uĩżou, to tag\_mĩ se jak<sup>o</sup>oši g<sup>o</sup>o żol zrobuõo *gor 4*; *Orawa KąśSł II 1 s 367*.

**II**. *partykuła 'jakoś II. (zob.)'*: A łon już tam był jakosi ło dziesiontej *Cieszyn [Cz] Zwrot 162 s 10*; To my wyszły po północy, jakosi ku ranu *Cieszyn [Cz] jw 169 s 18*; Jakosi na półmiesiãcku bẽto, jak my las krócili *N-tar ZborSł 133*; buõo to jak<sup>o</sup>oši pšet śf'inytañi, ftedy ujęg\_u nos buõ *gor 4*; A kiedy som te wielkie dni? A to jes jakosi na Świynty Jãn *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 367*; Płacyli jakosi po pół stówki za worek, cy kielo *n-tar [Orawa] jw*.

*Frazeologia*: jakosi to bẽdzie 'sprawy ułozã się w sposób możliwy do wytrzymania, znośny': ñi ma se co tropić, jak<sup>o</sup>oši to beże; jẽsce nigdy tag\_ñe buõo, zeby jak<sup>o</sup>oši ñe buõo! *gor 4*. EP

**JAKOSIĆ 1**. 'jakoś I. w zn 1 (zob.)': *Maz PorJ 1966 s 74*.

**2**. 'jakoś I. w zn 3 (zob.)': ñe pšyçożi jakošic lubar 5. EP

**JAKOSIK 1** *zaimek przysłowny 1*. 'jakoś I. w zn 1 (zob.)': jak<sup>o</sup>ošik ça te źmjoiki vyk<sup>o</sup>opać, ç<sup>o</sup>õź\_ñi ma p<sup>o</sup>og<sup>o</sup>ody *gor 4*; Jakosik to musimy zrobić *Cieszyn [Cz] OndrProza 17*; jak<sup>o</sup>ošik byżymy paťreć zdõżyć *oles SGŚ XIII 97*; jakošik mu se tam veże *gliw jw*; tak my jakošik çyćifi, co se nãm podařiuõ otwořic źvyře *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 267*; O Jezus Maryjá, a jak wy zãjdziecie? Jakosik sie zatulãmy *n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 367*; *ryb SGŚ XIII 97*; *strzel-opol jw*; *Śl jw*; *ok Bochni i myslen Święty 697*; *olk RŁTN XXII 245*; *dãb-tar Klim 32*; *miel PKJ II 66*.

**2**. 'jakoś I. w zn 2 (zob.)': jak<sup>o</sup>ošig\_żiõo takim ladacy *gor 4*; jakošik to jĩnacyj byõo *pszcz SGŚ XIII 97*.

**3**. 'jakoś I. w zn 3 (zob.)': Jakosik człek ñe umiał radzić *ok Krakowa Krak*



IV 203; taćik teš jak<sup>u</sup>ošik p<sup>u</sup>okřipkui<sup>o</sup>m [‘pokastuje’] *ciesz* NT II 35; Dziedzic jakosik wnet [...] zachorował obložnie i prczeuwál juz, ze wnetki umrze *boch* ME VII 132; Jakosik tu u nás nie kco ty owocowe stromki rosnóc *n-tar* [Orawa] *KqšŠt II I* s 368; ōn ĩus spál z babōm, afe ta ĩak<sup>u</sup>ošik šěń mēfi n’ezapartā nō ĩ vľazła, vľazła d’o ĩizby *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 105.

**II. partykuła 1. ‘jakoš II. (zob.):** Jakosik za dwa tydnie studnia była gotowo. Tak jakosik we sztyrasztyrycatym roku *Ciesz* [Cz] SGŠ XIII 97; ĩak<sup>u</sup>ošig<sup>u</sup> zaros p<sup>u</sup>o novym rok<sup>u</sup> pšyset kšonc p<sup>u</sup>o k<sup>u</sup>olyńže *gor* 4; Já poseł spać, kie była jedna godzina, niy, pól jednej cheba tak jakosik *n-tar* [Orawa] *KqšŠt II I* s 368; Było to moze jesce wtedy jakosik, jak Pań Jezus sie narodził *boch* ME VII 132; Płaciyli wtedy za bycka jakosik dziesiynć stówek na dzisiyjsie *n-tar* [Orawa] *KqšŠt II I* s 368.

**2. ‘wyrzaża przypuszczenie; chyba’:** To jakosik nas ujek cy stryk gádali, có pod tom Pijawom mu rynke šrapnelym urwało *n-tar* [Orawa] *jw*.

**F r a z e o l o g i a:** jakosik to będzie, pójdzie ‘sprawy ułożą się w sposób możliwy do wytrzymania, znošny’: ĩe trop še, žyfcce, ĩak<sup>u</sup>ošik to beže *gor* 4; Z božo pumoco jakosik to bedzie. Za wolo buosko jakosik to pudzie *dqb-tar* Klim 45. EP

**JAKOSIKA I. zaimek przystowny 1. ‘jakoš I. w zn 1 (zob.):** Nó tóž potym se wymówił, že aspón [‘przynajmniej’] dwo coby tam szli poblisku, a jak sie mu bedzie šciagać, coby go jakosika retowali *Cieszyn* [Cz] *KadGaw* 273.

**2. ‘jakoš I. w zn 2 (zob.):** ĩuž še mi zda-uo tóš, nō, ĩakošika to došč tak dobře iže, tóš *Cieszyn* [Cz] *BMJP XIV* 50.

**3. ‘jakoš I. w zn 3 (zob.):** ĩi ma mi ĩakošika ĩiž lepši *Cieszyn* [Cz] *Kell II* 185; Duchy jakosika zaczinajóm na tym cmyntarzu

sie coroz bardži srozić *Ciesz* [Cz] *ZarŠl XXXI* 2 s 211.

**II. partykuła ‘jakoš II. (zob.):** Było to že jakosika z pól roku, co jich tak dobrze kustowoł [‘żywił’] *Cieszyn* [Cz] *KadGaw* 307; Juž to było ĩakosika w jesiyni *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 173 s 14; To trwało ĩakosika tak tydziyń po jego pogrziebie *Cieszyn* [Cz] *jw* 223 s 27. EP

**JAKOSIKEJ I. zaimek przystowny 1. ‘jakoš I. w zn 1 (zob.):** Podsuchali go ĩakosikej ci złodzieje *pszcz* SGŠ XIII 97; *Cieszyn* [Cz] *OndrProza* 36; *Cieszyn* SGŠ XIII 97.

**2. ‘jakoš I. w zn 2 (zob.):** Nó i ĩakosikej dobrze nie žyli *Cieszyn* [Cz] *LL I* 4 s 49.

**3. ‘jakoš I. w zn 3 (zob.):** ty ćostka mi še ĩakošikej s tego talyža molōm [‘znikajq’] *ciesz* 13; tak ĩakošikej ĩe dověžli zyvnošci [...] tu ĩe byuo ĩiž dovozōne, bo ĩakošikej ĩēmec na šlōsk ĩi moū dobrego ũoka *pszcz* *PJŠ IV* 68–9; tag ĩakošikej še go boū *ciesz* SGŠ XIII 98; Mie sie to tam ĩakosikej bardzo nie widzi *Ciesz* [Cz] *jw* 97.

**II. partykuła ‘jakoš II. (zob.):** Zaroz ĩakosikej po ósmej *Ciesz* [Cz] *jw* 98; Ale ĩakosikej przed šwyntami zebroł sie tyn z tym gazdóm *Cieszyn* [Cz] *jw*; Na pyndzyj [‘emeryturę’] poszeł mój tata ĩakosikej przed piyršóm wojnóm šwiatowā *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 103 s 7. EP

**JAKOSIŠ I. zaimek przystowny 1. ‘jakoš I. w zn 1 (zob.):** ĩakošis še tam pšežyje łęcz *PJPAN* 37 s 339; coš ta robuū [w niebie] a ĩakosiš ta vľáz? *Michałkowice-Siemianowice Šl* ME V 175; Łow *PF XIV* 359; *rawic* *PKJP III* 3 s 160.

**2. ‘jakoš I. w zn 3 (zob.):** še ĩak<sup>u</sup>ošiz zaž [‘znowu’] mo na dyšč *rawic* *SO XXVI* 125; tag ĩakošis še zestusovaūo [‘ułożyło, złożyło, wyszło’], že ĩi momy łęcz *PJPAN* 37 s 339.

**II. partykuła ‘jakoš II. (zob.):** to byuo tak ĩakošis na požimku *koniń* 14. EP

**JAKOSZ** *ż 1*. 'córka': Kasz LKasz 30.  
**2**. 'młoda dziewczyna, panienka': Kasz jw. EP

**JAKOSZKA** 'zdr od jakosz (zob.)': Kasz LKasz 30. EP

**JAKOSZNY** 'związany z młodą dziewczyną, panienką, należący do młodej dziewczyny, panienki': Kasz LKasz 31. EP

**JAKOSZYCZKA** 'zdr od jakosz (zob.)': Kasz LKasz 30. EP

**JAKOSZYNKA** 'zdr od jakosz (zob.)': Kasz LKasz 30. EP

**JAKOŚ** *Formy*: typ jagoś: ryb 13; ~ typ jakóś: ||- mław 1; ||- ostroł 9; nidz SGOWM III 70; ~ typ jekoś: tom PorJ 1958 s 41; szczyc SGOWM III 71; nidz jw i 70; olsz jw 70; Wr Barcz 40; ~ typ jekoś: ||- mław 1; ||- ostroł 9; nidz SGOWM III 70; Wr zach StefO 3; ~ typ akoś: chłm 9; ~ typ ekóś: ||- mław 1; ||- ostroł 9.

**I. zaimek przysłowny 1**. 'w odniesieniu do sposobu wykonania czynności – skuteczny, ale zwykle nie w pełni satysfakcjonujący; w jakiś sposób': zostolimy tyćec v buóce z vozym, ale jakoż my vyjeχali. jak tam ci iže? obleci jakoś ryb 13; jak<sup>uo</sup>eiś muśam napravić maśyna. jano<sup>e</sup> ciχo<sup>e</sup>, jak<sup>uo</sup>eiś t<sup>uo</sup>e p<sup>o</sup>żje dali a dałi złotow B II 29; Toć troche czeszko będzie, ale jekoś dawa sobzie redę olsz SGOWM III 70; as se s t<sup>om</sup> franck<sup>om</sup> jakoś sp<sup>i</sup>χn<sup>o</sup>u do gotki, n<sup>o</sup> i nap<sup>uo</sup>c<sup>o</sup>n tam χ<sup>o</sup>ziż<sup>u</sup> na zolyty lubl SGŚ XIII 98; Byłby go pszeb<sup>o</sup>d widłami [...], ale łon jakoż go mijot ryb PJS IV 35; n<sup>o</sup>, ak<sup>o</sup>s jo <sup>o</sup>dratovałi, te curke chłm 9; Dostał sie jakoś do łojca, ft<sup>o</sup>ry lezoł na łumarcu Lipiny-Świętochłowice ZarŚl VI 2 s 97; t<sup>se</sup>ba jakoś mu to vynagrozić zam 6; cša jakoż go uotstraśc kras 7; jakoś ululała jo f<sup>o</sup>kuńcu! bial-podl 1; I tak dawał Bog, zem się stale jakos wytłomacył szczyc SGOWM III 70; śf<sup>o</sup>ty poter jakoś m<sup>o</sup>počesy gar 7; to inac nazywałi jakoś pis SGOWM III 71; Cieszyn [Cz] Zwrot 224 s 27; pszcz LL II 2–3 s 13; koziel SGŚ XIII 98; niem jw;

opol jw; żyw 8; ośw 3; niż NT II 159; bił 6; tom-lub 6; hrub 4; kras 1; sand PorJ 1957 s 374; piñ 2; lub 2; włod 7; opocz RŁTN XII 245; łęcz PJPAN 37 s 338; luk 8; radz-podl 5; mław 1; ostroł 9; tom PorJ 1958 s 41; suw 1; Giż SGOWM III 70; Mrąg jw; nidz jw; Wr Barcz 40; os-wp NT II 195; gtn 5; koniñ NT II 222; szam 5; szt GMalb II 1 s 140; wej 3; Kasz S II 76.

**2**. 'wskazuje, że cecha danego stanu rzeczy jest określona w przybliżeniu': m<sup>ne</sup>\_se jakoż zimno zrobiło bial-podl 1; vž<sup>o</sup>n i poś<sup>o</sup>u, bo se mu jakoż goršy zrobyuo prud SGŚ XIII 98; jak<sup>uo</sup>eiś živne m<sup>y</sup> v<sup>y</sup>g<sup>o</sup>nd<sup>o</sup>u, mo<sup>e</sup>že χ<sup>o</sup>e<sup>ry</sup>? złotow B II 29; m<sup>e</sup>li teras p<sup>sy</sup>jeχac, ał<sup>e</sup> ž<sup>e</sup> jakoż j<sup>ym</sup> t<sup>o</sup> čyšk<sup>o</sup>, strašny kavał jaros 1; j<sup>ag</sup> <sup>o</sup>n śm<sup>y</sup>šne fyrc<sup>e</sup> t<sup>o</sup>m žic<sup>o</sup>m, jakoś tak štučne χ<sup>o</sup>zi ryb 13; u<sup>o</sup> nos jakoś šč<sup>e</sup>śl<sup>y</sup>ve lip 2; jakoś tak cudovne muvo kras 3; to byłu ładni jakuś tom-lub 3; ale viži, že na tvaży jakoś ne tag vyglonda jak človek umarły chłm 36; Ciesz [Cz] OndrGod 42; resz SGOWM III 70.

**3**. 'sugeruje, że mówiący nie zna przyczyn zaistnienia danej sytuacji': Jakoś ci, Jašku, nieskwapno do z<sup>e</sup>nby N-tar ZborŚt 133; jak<sup>uo</sup>eiś ne mo<sup>e</sup>ga teg<sup>o</sup>e napravić. jak<sup>uo</sup>eiś m<sup>y</sup> žiś<sup>o</sup>u nic se ne š<sup>y</sup>kuje złotow B II 29; jagoś se n<sup>o</sup>m ne veže. žg<sup>o</sup>m d<sup>z</sup>izga j<sup>e</sup>gu<sup>o</sup>m, ale jakoż j<sup>o</sup>m vyžgaž ne um<sup>a</sup> ryb 13; j<sup>e</sup>koś co ž<sup>e</sup>n poχm<sup>o</sup>rne dne ostroł 9; ni ma g<sup>l</sup>o<sup>f</sup>k<sup>o</sup>f, jakoś ne rośne (o kapuście) suw 1; <sup>o</sup>o<sup>j</sup>ec jakoż zaχ<sup>o</sup>rov<sup>o</sup>u zam 14; jakoś ni mum apetytu rad RŁTN XXII 245; kuzden naobecuwał, ale jakoś niχt ne pomuk bial-podl 1; ciesz 6; pszcz SGŚ XIII 98; strzel-opol OIW 73; tom-lub 1; kras 3; sand 13; piñ 2; włoz 4; chłm 12; radz-podl 13; mław 1; Wr zach StefO 3.

**4**. 'kiedyś, pewnego razu': ja jakoż zasua do u<sup>o</sup>ieskego, a u j<sup>e</sup>go caue plec<sup>y</sup> v<sup>o</sup>osuf! bial-podl 1; Lwów [Ukr] Zb I 68.

**II. partykuła** 'wskazuje na to, że podana charakterystyka, dotycząca czasu lub liczebności czegoś, jest przybliżona; mniej więcej, około': φ śterynastym roku weśfi jakoś w auguście *nidz SGOWM III 71*; jekoś śterynaśce dñi puźñej, no, pomarkovauëm co takã bečka buya pšyžuzanaã na provože do týgo řačika *szczyc jw*; Jakoś nad samym ranem *Ciesz [Cz] OndrGod 129*; puźñii, jakož pšet samom píršom vojnom sfjatovom, byua panu [!] drugo parcelacyo *łęcz PJPAN 37 s 338*; ñeb<sup>o</sup>oscyk (zmarły mąż mówiącej) p<sup>o</sup>omar v\_jeśyñi, a vesele beuo jak<sup>o</sup>oż zarus p<sup>o</sup> g<sup>o</sup>odař (świętach Bożego Narodzenia) *miech 9*; jakoś pšede žñivy ješce *kras 3*; *tom-lub 6*; *hrub JP LIX 205*; *włosz NT II 193*; *luk 9*; *bial-podl 1*; *Etc SGOWM III 71*.

**Jakoś takoś 1.** 'w jakiś sposób': vídac juz umre, ñe vëm, cy vyťšymom do rana. tak juz melestuje, jakoś takož dokavecyuy [*dotrwałyśmy z trudem*] do rana *sand 13*; **2.** 'nieźle, nie najgorzej, znośnie; jako tako': jakos takos to ñom šlo *pog Wej i Lęb S II 76*.

**Frazeologia:** czy jakoś 'bliżej nieokreślona liczba czegoś': ñna bodaj dva zñeše či jakoś *n-miej 1*; ~ jakoś tak 'niestosownie, nieodpowiednio': ñe je tobe, ževčq, jakoś tak za parobkami latac? *Kasz S II 76*; ≈ jakoś to będzie 'sprawy ułożą się w sposób możliwy do wytrzymania, znośny': co\_še martf'is, jakoś to\_beže! *bial-podl 1*; to jakoś báže *Kasz S II 76*; *lubl 1*; *tcz 3*; *szl GMalb II 1 s 140*; *Tarnopol 1 [Ukr]*; ~ jakoś to tam będzie 'jw': jakoś to tam beñže *lub 21*. EP

**JAKOŚCI** *Formy:* typ jakości: *Węgorz SGOWM III 71*; ~ typ jekości: *graj 1*; *giž SGOWM III 71*; ~ typ jakści: *suw 3*.

**I. zaimek przysłowny 1.** 'jakoś I. w zn 1 (zob.):' jakości minela řate, to fstañe, to znuť upadñe *biel-podl 1*; f pšero vojne buuem dva roki, dūzej na froñce ñe byuem, jakości še povožiuo, co fsedy f tyuku *Ełk SGOWM III 71*; skiba, jekości še to

možiuo, ek stela pšyžuciñi ý stela – to skuat *giž jw*; borožina, tak jakości mužilñi *giž jw*; scec, šcečina, jakości tam *giž jw*; *Węgorz jw*; *Mrag jw*; *Aug K II 226*.

**2.** 'jakoś I. w zn 3 (zob.):' ñe urožil jakości (o grochu) *biel-podl 1*; ot, i'akośc'i b'oki b'ofo i g'arła dr'aپی *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154*; ii pōžñej jekości še pognėvali, ii uona uucekua *graj 1*; tu i tak jakści ñi zabiło *suw 3*.

**II. partykuła 'jakoś II. (zob.):'** v žime jakości *suw PKJP II 2 s 22*; f ta pora jakości *sokól 2*.

**Frazeologia:** czy tam jakości 'nie do końca wiadomo, czy wyrażone zdanie jest w pełni prawdziwe': mół ta somśaduf jakixš tam ñedobryř cy tam jakości *zam 11*. EP

**JAKOŚCIĆ** *Forma:* typ jakościć: *pis SGOWM III 71*.

**Znaczenia:** **1.** 'jakoś I. w zn 1 (zob.):' ćupña? żupła? – tak jakościć *pis jw*; *siem RWil I 114*; *bl K II 226*.

**2.** 'jakoś I. w zn 3 (zob.):' jakościć ješce ftyncas ñixť ñy robiu na kosy, iyno každyñ syrpyñ bił *Mazur I 149*. EP

**JAKOŚCIK** 'jakoś I. w zn 1 (zob.):' ñe bace ['nie pamiętam'], to jakościćik nazywafi, to talarščik taki *mrag SGOWM III 71*. EP

### \*I. JAKOŚĆ

**II. JAKOŚĆ** *Formy:* typ jakościć: *białos Kudz 151*; ~ typ jekość: *suw 1*.

**Znaczenia:** **1.** 'I. jakoś w zn 1 (zob.):' zr'obim i'akośc'te gž'endy i pus'ažim c'yb'uľa *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154*; kćať mu p<sup>o</sup>opsuć [...] a tym mãł dobre p<sup>o</sup>osoravane, ze jakościć še mu ñ'e\_popsuło pñentk<sup>o</sup> n-tar [*Orawa*] *ZNUJ 69 s 88*; tak jakościć pošto *suw 1*; *Kowno [Lit] SLit 206*.

**2.** 'I. jakoś w zn 3 (zob.):' f pšot jekość tak było dužo vody koło domu *suw 1*.

**Frazeologia:** jakościć tam będzie 'sprawy ułożą się w sposób możliwy do wytrzymania, znośny': *białos Kudz 151*. EP

**JAKOWAĆ** '?: Wiele wśród młodych germanizmów: j a k a, j a k o w a ć, ś o b e r itd. *tarnob* 5. RK

**JAKOWNY** 'jakowy (zob.): *biel K II 226*. RK

**JAKOWY** *zaimek przymiotny nieokreślony, pśn F o r m a: typ akowy: sand Wista V 934*.

*Znaczenie*: 'jakiś w zn 1 (zob.): Marysia się nie wyspała, bo chusteckę haftowała, [...] komu-z-ci ją darowała? Jakowemu, takowemu, Jasieniowi nadobnemu *sand Rad I 112*; Chusteckę haftowała, A komuz-to, a kowemu [!] Jasieniowi najmilszemu *sand Wista V 934*. RK

**JAKOWYŚ** *zaimek przymiotny nieokreślony 'jakiś w zn 1 (zob.): A wycie, chto żandarów na mie nastoł? – Jakowyś pachol z Rzandowic koziel ŚmKl 78; A kej se już strzylnie, to pryczyć trza s lasa dziwołko świniian abo i inkszo jakowoś srogo bestyjóm opol jw 56; Zajaśniała jakowaś światłość tom-lub Wista XV 730; strzel-opol ŚmKl 78*. RK

**JAKOŻ** *F o r m y: typ jakóż: Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 99; Ciesz [Cz] jw; ciesz 4, 7; ryb 13; Ryb Rog 260; rac SGŚ XIII 99; prud jw; koziel jw; gliw jw; Gliw Rog 260; strzel-opol OIW 73; opol SGŚ XIII 99; lubl jw; Lubl Rog 192; oles SGŚ XIII 99; brzes-śl jw; n-tar [Orawa] ZNUJ 69 s 127; żyw RamŚl 22; ośw SKJ IV 23; pog Wej i Lęb S II 76; Wej jw; Kasz Cen 76, Ram 60; ~ typ akóż: Słup LPW I 4*.

**I. zaimek przysłowny pytajny 1. 'wprowadza pytanie dotyczące różnych kwestii, np. sposobu wykonania czynności, wielkości, zakresu, intensywności czegoś':** Jakóż żeś to zrobiła? *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 99*; na, jakoś teś żyjęće? – a fōrt po kapce *ciesz 15*; jakoś to byże s tōm tfojōm żyńačkōm? byżeś se to na bezrog żyńyū? *ryb 13*; jakoś to byūo na tŷ gojścińe? *koziel SGŚ XIII 99*; Jakoz ci, hłopce, na

miano? *N-tar ZborSt 133*; jakuż va zašla dodōm *Wej S II 76*; *ciesz 4*; *rac SGŚ XIII 99*; *prud jw*; *gliw jw*; *tar-gór 4*; *strzel-opol OIW 73*; *opol SGŚ XIII 99*; *lubl jw*; *oles jw*; *brzes-śl jw*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 115*; *Zakopane NT I 43*; *żyw RamŚl 22*; *ośw SKJ IV 23*; *Kar S II 76*; *Kasz Ram 60*; *Słup LPW I 4*.

**2. 'wprowadza pytanie retoryczne wyrażające niezadowolenie, oburzenie, wątpliwość':** Jakóż bych cie chciała? Ty zy mnie szydzisz *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 99*; še biłi dvo na jedneg<sup>o</sup>. b<sup>o</sup>o jag\_ix byuo tšo, toż\_jakōj [!] še mēli inacyl bić? *ciesz 7*; Umarty leży mój Karliczek! nó, jakoż joł tera przezyjan bez cia, syneczku mój *koziel ŚmKl 15*; Jakóż go nie puszczać, Kiedy bardzo prosi? [*pśn*] *Ryb Rog 260*; Od rania pluci, jakoz momé zbierać siano? *N-tar ZborSt 133*; [*pśn*] *Gliw Rog 260*; [*pśn*] *Lubl jw 192*.

**II. spójnik 'wprowadza wypowiedzenie stwierdzające realizację tego, o czym była mowa wcześniej, lub podkreślające słuszność wyrażonych wcześniej poglądów; i rzeczywiście, i istotnie':** jakoś tak to byūo. poveżou, že mu še vuz zepsuū – jakōš provda koniń 14.

**III. wykrz 'oczywiście; a jakże':** mōm ja vōm, starku, łōżko povlec? – nā, jak'uż, jak'uż pog *Wej i Lęb S II 76*.

**Jakoż takōż 'wszystko jedno w jaki sposób; jakkolwiek':** Będzecie grać jakoz-takoz, jak sie komu uda, ino aby głośno *ok Opola ME VIII 186*.

*W połączeniach: Ba jakoż 1. 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście':* Piękno dziewczka, no ni? – Ba jakoz! *N-tar ZborSt 5*; *n-tar ME IX 194*.

**2. 'wyraża negację':** ba jakos to godoće żyw 5.

**Jakoż to 'wyraża zdziwienie':** nie vŷs? – ny. – a jakos to, co nie vŷs *n-tar 22 [Spisz]*; jo tu krōl še muse starać, a vy zyjęće



b'es\_starości, nõ jakõs\_to tak? *n-tar* [Orawa] ZNUJ 69 s 127; Kasz Cen 76.

**No ba jakoż** 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście': Ale na tym mincyru sie przecofowało cosik. – No ba jakoz *n-tar* [Orawa] KąśŚ II 1 s 704. RK

**JAKOŻBY** zaimek przysłowny pytajny *Forma*: typ jakóždy: *ciesz* BMJP XIV 32; *Ryb Rog* 66; *Koziel jw*.

*Znaczenie*: 'wprowadza pytanie retoryczne wyrażające przekonanie o niemożliwości czegoś': jakóždy tam vylās, kei to je guatkē? *ciesz* BMJP XIV 32; jakóždy go ot-ućyć tego zųożejstfa? *ryb* 13; Jakozby fto telému hłopu dosto? *N-tar ZborŚ* 133; A jakóždy to mogło być, gdyby umarły móg mówić [pśn] *prud LL II 2–3 s 73*; [pśn] *Ryb Rog* 66; [pśn] *Koziel jw*.

*W połączeniach*: **Ba jakoży** 'wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście': Czekaście, to by wychodziło na to, że każdy się trochę składał na to wesele, że brał tę pocztę ze sobą każdy gość zaproszony, tak? – Ba jakozby, a dzisiáj to prezenty *n-tar* [Orawa] KąśŚ II 1 s 704; *N-tar ZborŚ* 5.

**Jakoży nie 'jw'**: Ale po kielusku to by my sie napili, hej? – No ba! Jakozby niy, a macie ta có? *n-tar* [Orawa] KąśŚ II 1 s 368; *Orawa jw*. RK

**JAKOŻCI** [?] zaimek przysłowny pytajny *Forma*: typ jakóżci: *tar-gór* ME V 184.

*Znaczenie*: 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe': pyta go se jego kołita, jakuści ta trefiyo *jw*. RK

**JAKOŻE** zaimek przysłowny pytajny 'wprowadza pytanie retoryczne wyrażające niezadowolenie, oburzenie, wątpliwość': Jakoże ja mam wstać, Koniom siana dać; Kie mi matka zakazała, Cobyk z tobą nie gadała [pśn] *N-tar Zejsz* 120; jakoze se to mogło stać? *żyw RamŚ* 22. RK

**Jakós** *zob.* JAKOŚ

**Jakóści** *zob.* JAKOŚCI

**Jakóścić** *zob.* JAKOŚCIĆ

**Jakóść** *zob.* II. JAKOŚĆ

**Jakóży** *zob.* JAKOŻY

**Jakóżyby** *zob.* JAKOŻBY

**Jakóżci** *zob.* JAKOŻCI

**Jaksament** *zob.* AKSAMIT [Supl.]

**Jaksamir** *zob.* EGZAMIN

**Jaksamit** *zob.* AKSAMIT

**Jaksamitka** *zob.* AKSAMITEK

**Jaksamitki** *zob.* AKSAMITEK

**Jaksamitny** *zob.* AKSAMITNY

**Jaksamitowy** *zob.* AKSAMITOWY

**I. JAKSI** zaimek przymiotny nieokreślony 'jakiś': To było za jaksi tydzień *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 387 s 61. RK

**II. JAKSI** zaimek przysłowny nieokreślony 'jakoś': A z tych starszych, co już wojne mieli za sobóm, a chcieliby sie żynić, by se jóm każdy był chcioł namówić. Jyny fórt jaksi ni mieli łodwagi o tym ś nióm pomówić *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 216 s 25; My wszyscy chodzowali piechty. [...] A że nas szła dycki banda, to to jaksi uciekało *ciesz* *Węgl* 131; *Śl SGŚ XIII* 99. RK

**Jakści** *zob.* JAKOŚCI

**Jakta** *zob.* AKT

**Jaktalek** *zob.* ANTAŁEK [Supl.]

**Jaktel** *zob.* ACHTEL

**JAKTOŻ** spójnik *Forma*: typ jaktóży: *ciesz* JP LXIX 175, ZNUJ 340 s 250; *Ciesz* SCiesz II 135.

*Znaczenie*: 'albo, lub': spaųo se na żyńni. ab<sup>u</sup>o na uawe, jaktóś na żyńni *ciesz* ZNUJ 340 s 250; Kieli łowce nóm pobrały wilki. [...] Jaktóży wilki, a jaktóży raupszicy *ciesz* JP LXIX 175; Jaktóży zostaniesz dóma i bydziesz pilnowoł gowiedzi. Jaktóży juz pójmy ku chałupie *Ciesz* SCiesz II 135; Wybroł sie tyn adwokat przez las, że przeszpacyruje sie a do tego gazdy a że sie łupómni ło ty pinióndze, a jaktóży, że mu zagrozi egzekucyjóm *Cieszyn* [Cz] *Zwrot* 173 s 14. RK

**Jaktóży** *zob.* JAKTOŻY

**JAKUB 1.** 'główny jarmark na Śląsku, odbywający się raz na kwartał': Główne targi w roku (odbywające się co kwartał) nazywają na Śląsku jakubami (zapewne od dnia św. Jakuba, bo jeden z tych targów wypada gdzieś w tym czasie) *Śl PJS IV 38*.

**2.** 'sprzedawca jarmarczny, wędrowny kupiec': *Śl SGŚ XIII 99; śrm 8; szam 8*.

**3.** 'wróżbita': W czasie jarmarku występują wróżbici, zwani też jakubami ryb *PJS IV 38*.

**4.** 'gatunek grzyba': *bl SW I 936*.

*Frazeologia:* bruder jakub 'nazwa ludowego tańca, w którym jedna z figur polega na odwracaniu się partnerów do siebie plecami i trącaniu się pośladkami': *n-tom AJW VII s 194; gnieź jw*.

Zob. **BRYCZKA, DROGA, GOŚCINIEC** RK

**JAKUBA** *Forma:* ≈ *N lm -oma:* *koziel ŚmKl 34*.

*Znaczenie:* 'sprzedawca jarmarczny, wędrowny kupiec': A co tyż to ludzkowie jeszcze niy kćóm kupić, co tyż to jakuba jeszcze niy moł mieć pod tćóm budćóm na łodpuście! *prud jw 46*; Ale zedar sy mie, kebyjaki jakuba isty! *strzel-opol jw 80*; W sobotan kupiła u jakuby flaszeczekan koks u *opol jw 21*; *ryb SGŚ XIII 99*; *koziel ŚmKl 34*. RK

**JAKUBEK 1.** 'sprzedawca jarmarczny, wędrowny kupiec': *jakupki pšekfoułajć sfćoj touvor strzel-opol SGŚ XIII 100*; *opol 3*; *oles SGŚ XIII 100*.

**2.** 'wilk (*Lupus*): Wilka lud niekiedy zowie Jakubkiem. [...] Jakubek zachodzi nam do koni puław *Lub II 133*; Jakubek złapał owcę *kraś PF V 750*.

**3.** 'gatunek grzyba': *bl SW I 936*. RK

**JAKUBIANKA 1.** 'odmiana gruszek dojrzewających pod koniec lipca, około dnia św. Jakuba': *jakubćonki bydćóm zdźaue na sf. jakup ryb 13*; Kupiłach troche jakubićonek na suszynie *Ciesz SCiesz II 135*;

*jakubćonki sććm dobry prud PlutaDzierź 56*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 100*; *ciesz jw*; *biel K II 226*; *strzel-opol OIW 74*; *Śl SGŚ XIII 100*.

**2.** 'odmiana jabłek dojrzewających pod koniec lipca, około dnia św. Jakuba': *jakubćonki || paųyrćofki ciesz jw*; v lipcu sććm *jakubćonki pszcz jw*. RK

**JAKUBINKA 1.** 'wczesna odmiana ziemniaków': *n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 370*.

**2.** 'kwiat ogrodowy – cynia wytworna (*Zinnia elegans*): *koziel SGŚ XIII 100*. RK

**JAKUBKA 1.** 'odmiana gruszek dojrzewających pod koniec lipca, około dnia św. Jakuba': *dęb Zb XIV 28*.

**2.** 'wczesna odmiana ziemniaków': Nado byli my nowej rzepy, ale kieby kćiała być takća jako jakubka, toby my juz na odpust mieli nowo rzepke *n-tar [Orawa] KąśŚ II I s 370*; *Rozek*, ziemniak żółty, podłużny, zwany inaczej *s ulkća* lub *jakćobkća n-tar RWF X 299*; *N-tar SKJ V 359*; *myślen PJPAN II s 59*.

**3.** 'kwiat ogrodowy – cynia wytworna (*Zinnia elegans*): *Kasz LPW IV 1387*.

**4.** 'kura, która się wylęgła pod koniec lipca, około dnia św. Jakuba': *jakubki sća dobre ćosć Kasz S II 77*; *Koc SKoc II 52*.

**5.** 'żona jakuby – sprzedawcy jarmarcznego, wędrownego kupca': *Sturbacćony je jakuba, jakubka, jich cery i synce prud ŚmKl 48*.

**6.** 'zajćcie jakuby – sprzedawcy jarmarcznego, wędrownego kupca': A ciebie tyż na jakubce kudły wystrzigił?! *prud jw*. RK

**JAKUBNIK 1.** 'okres przed nowymi zbiorami, zwićzany z wyczerpywaniem się zapasćw pćodćw rolnych; przednćówek': *wej S II 77*.

**2.** 'według wierzeń ludowych: uosobie nie biedy na przednćówku': *jęź le jęź, mć jć jak'ubńnika ze stodoća vćnćkalć wej jw*.

*Frazeologia*: jakubnik skubnik 'według wierzeń ludowych: uosobienie biedy na przednówku, dokuczającej szczególnie gościom, dla których brakuje pożywienia': to tero přešed ĵakubńnik-skubńnik na gašo wej jw. RK

**JAKUBOWY** zob. **GWIAZDA, KWIATEK**

**JAKUBÓWECZKA** *ekspr* 'jakubówka w zn 2 (zob.)': ta ĵabũnyška to pevní byže ĵakubuvečka, bo mo ryħue ĵapka koniń 14. RK

**JAKUBÓWKA 1.** 'odmiana gruszek dojrzewających pod koniec lipca, około dnia św. Jakuba, też drzewo rodzące te owoce': to sum gruski ĵakubufki opocz 3; uadno ĵakubufka vyrošua. [...] ĵakubufki nie som duže, ale sũotke tęcz PJPAN 37 s 339; ĵoća ĵuopaki, vliževa to žuro ĵi narvjeva ĵakubufkuf mław 1; ĵakũbufka, ĵakũbufki – take ĵak smolõnki sõm, to nie sõm duže, dobre do sušyño<sup>u</sup> wolsz 7; jas 3; kroš 2; krak ME IV 111; tom-lub PJPAN 79 s 69; Maz Maz I 185; Lit K II 228; bl Swil I 431.

**2.** 'odmiana jabłek dojrzewających pod koniec lipca, około dnia św. Jakuba, też drzewo rodzące te owoce': nat puotym rošnie ĵakubufka, ale mo roz na čtyry lata koniń 14; wqg PKJ XVI 132.

**3.** 'wczesna odmiana ziemniaków': ĵakubũdfki, bõ na ĵakuba sy iħ začyno brać kroš 5; n-tar ME IX 202.

**4.** 'długotrwałe opady około dnia św. Jakuba': neras, ĵak še tak zadisci, to muwum tšidũofka beže, tši dñi beže padać, a ĵakubufka to jesce duzi pada. ĵakubufka to špintego ĵakuba začnie padać raw-maz PJPAN 57 s 41; rad jw.

**5.** 'wezbrana woda w rzece około dnia św. Jakuba': Woda wezbrana w tym czasie na Wišle J a k ó b ó w k a się zowie Maz Maz I 185; Jakóbówka – wezbranie wody na Wišle zdarzające się na ś. Jakub bl Swil I 431.

**6.** 'jakiś odcinek czasu około dnia św. Jakuba': Gdy dėsycz w Jakubówkę, nie zobaczysz dębówkę [przysł] bl Zb VI 174. RK

**JAKUBSKI** 'związany z dniem św. Jakuba': ĵakubski tãrg. ĵakubski odpust v ĵaborgu pog Wej i Lęb S II 77.

**Jakubski** w użyciu rz 'sierpień': N-tar SKJ IV 304; żyw ZNUJ 60 s 359; ok Żywca SKJ IV 356; wad PamTowTatrz XXV 57; Kasz Mrong 81; ~ 'okres od św. Jakuba (25 lipca) do św. Bartłomieja (24 sierpnia)': ok Żywca SKJ IV 356.

**Jakubskie** w użyciu rz 'sierpień': Na jakóbskie rok, jak pomarł ok Żywca jw.

Zob. **LIST, MIESIĄC** RK

**Jakubskie** zob. **JAKUBSKI**

**Jakurat** zob. **AKURAT**

**Jakuratni** zob. **AKURATNI** [Supl.]

**Jakuratnie** zob. **AKURATNIE**

**Jakuratny** zob. **AKURATNY**

**Jakusierka** zob. **AKUSZERKA**

**JAKUŚKI** *ekspr 1.* zaimek przymiotny względny 'wprowadza zdanie podrzędne przydawkowe; jaki': żyw RamŚl 22; ok Bochni i myšlen Świąt 697.

**2.** zaimek przymiotny nieokreślony 'jakikolwiek': Ślazbyš juz ráz z tego pieca i wzianbyš sie do ĵakuškiej pošlugi ok Bochni i myšlen jw 385.

W połączeniu: **Jakuški... takuški** 'jaki... taki': ĵakuški był, takuški pomar żyw RamŚl 22. RK

**JAKUŠKO** *ekspr*, zaimek przysłowny względny 'wprowadza zdanie podrzędne okolicznikowe sposobu; jak': żyw RamŚl 22. W połączeniu: **Jakuško... tak** 'jak... tak': ĵakuško keće, tak to zrõpće żyw jw. RK

**JAKŹ** zaimek przysłowny pytajny 'wprowadza pytanie dotyczące różnych kwestii; jak': byłey<sub>1</sub> na rekreacyji. [...] – nõ i ĵakš tam było? opoładej! Cieszyn [Cz] BMJP XIV 73; Jaksz tam przelezym, dydź-ech ni ma glista! Bo tam placu nie było Cieszyn [Cz] Zwrot 66 s 12; ciesz SGŚ XIII 100.

*W połączeniu: Jakż to:* Faroż sie zadziwoł i prawiył: – Jaksz to, cygónie? *Cieszyn [Cz] Zwrot 50 s 9.* RK

**JAKŹE** *Forma:* typ jekże: *mław 1; ostroł 9; nidz SGOWM III 71; Mr i Wr jw; olsz jw; ostrórz jw.*

**I.** *zaimek przystowny pytajny 1.* ‘wprowadza pytanie dotyczące różnych kwestii; jak’: *nã, jagze beże z namy? dqb-tar 5; mõj sýmanku, nõ jegze ci tutaj ostroł 9; jagże vom še tu kope tyn torf? koniń 14; żyw RamŚl 22; lim 15; tarn MPKJ I 46; [pśn] zam BartJęz 63; łęcz PJPAN 37 s 337; mław 1; chojn LPW I 297; kościer jw; kar jw; Kasz S II 76.*

**2.** ‘wprowadza pytanie retoryczne wyrażające niezadowolenie, oburzenie, wątpliwość’: *uoi, moje żecko, jagze jo mum še nie mortf’ić?! lub 19; jagże tak można robić? łęcz PJPAN 37 s 337; desc padaų jı jagze nauąam jıśc ostroł 9; Jakże ni mám smutna być: Za starego kažo iśc [pśn] kras Wisła XVI 765; zam 4; sand PorJ 1957 s 374; mław 1; [pśn] Mr i Wr SGOWM III 71; olsz jw; ostrórz jw; Kasz S II 76.*

**3.** ‘wprowadza zdanie wykrzyknikowe podkreślające wysoki stopień nasilenia danego stanu rzeczy lub danej cechy’: *jagże to pšyjemńe! [pśn] Mr i Wr SGOWM III 71.*

**II.** *spójnik 1.* *pśn* ‘wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe warunku’: *O łoże, łoże, śliczne, zielone! Chto na tobie spać będzie? Jakże będzie stary spał, żeby on z niego nie wstał! Jakże młody, śliczny urody – to żeby pan Bóg zdrowie dał! kras Wisła XVI 765.*

**2.** ‘wprowadza wypowiedzenie okolicznikowe czasu’: *Siejo se, a jagże słonko podészło wyżej, Maciek powieda: Gospodarzu, poligajmy pod gruszko kras jw XIX 420.*

**III.** *partykuła* ‘komunikuje, że to, o czym mowa, nie budzi żadnych wątpliwości; oczywiście’: *kraśliłi sñońinom, uojem. uży-*

*wałi saduą, jagże, tyś. vepšove saduą zaw 1; kunoře – tak še robeuo koou nių jak koou Inu. šauo še jagze! kiel 22.*

**IV.** *wykrz 1.* ‘wyraża zdziwienie, zaskoczenie’: *jakże! to doų nie je żądńń złożę! kar LPW I 297.*

**2.** ‘wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście’: *byliśće f koścele? [...] – jagze krak RamŚl 22; Bronowice-Kraków MPKJ II 443.*

*W połączeniach: A jakże 1.* ‘wyraża potwierdzenie; tak jest, oczywiście’: *jeżeta do miasta? – a jagże, jażimy łęcz PJPAN 37 s 337; vy tam byli – a jagżę białos Kudz 131; a jagże, my tyż idymy na pastwisko kal 24; rzesz MAGP XI s 27; boch RŁTN XXII 245; sand jw; kiel 22; kozien RŁTN XXII 245; raw-maz jw; gar 8; biał-podl 1; os-maz 10; mław 1; ostroł 9; koniń 14; Lwów [Ukr] Zb I 63.*

**2.** ‘wyraża wątpliwość, z odcieniem ironii; czyżby, chyba nie’: *jo som vžuce dva vorki na vus – a jagże ‘ejże; czy naprawdę’ łęcz PJPAN 37 s 337; uun odđa jutro forse – a jagze! biał-podl 1.*

**3.** ‘wyraża zaprzeczenie; ależ nie’: *zaćonńe je (kartofle) som gńady du dumu? – a jagze, navet z męśca nie ruśy łęcz PJPAN 33 s 13; Pożycz mi noża – a jakże Winnica [Ukr] Roczn 202.*

*Por. AJAKŹE*

**A jakże, a jakże:** *vyće pšęce, co my še to uoře ze šostróm na tym gróńće nie naųarovaųy i nić s tego ni mõmy – a jagze, a jagze gor 2; gar 14.*

**Ale jakże:** *pšyşed do domu, no ale jagże. pijak ma tysonz złoty f kiśeńi, żyby un ni popuł se! chłm 36.*

**Jakże... także** ‘*gdy... to*’: *Jakże naszeł ten dzień, także ojciec sprowadził do swojej żony kobite kras Wisła XIX 398.*

**Jakże to** ‘wyraża zdziwienie, zaskoczenie’: *jagże to, uun nie jıże? łęcz PJPAN 37 s 337; nidz SGOWM III 71.*



**Jakże... to 'gdy... to':** Jakże je dyszcz, to sie zbierze kiloro po chałupach na muzyke *kras Wisła XVIII* 95; Jakże będziesz płókać, to se dobrze zważáj, bo tam będzie jabko *lub jw XI* 455. RK

**JAKŻEBY I.** zaimek przysłowny pytajny 'wprowadza pytanie retoryczne wyrażające wątpliwość': pšy čepinay upćinali włosy, ǫpćyni włosy, bǫ jagżeby jo byli začǫpili, jag že něxtura mała włosy jaš prawy pǫ kułana *jaros I*.

**II.** spójnik 'wprowadza zdanie podrzędne dopełnieniowe; że': Tam ni ma nikęj napisane, jakzeby stąd panowie i ksiedzá, a zowąd miescanie i chłopi sie wzieni *boch ME II* 155.

**III.** wykrz: jakże se tež staǫ vǫono s tem vašem grontem? – ǫo!, iušćik! jakżeby! puǫrezliwały [!] žeći i ja zǫstáǫ přy ničem *tarn MPKJ I* 46.

*W połączeniu:* **Jakżeby nie:** je to była i krova n'a vesefu, krova była n'a vesefu? j'agzeby ne *n-tar [Orawa] ZNUJ* 69 s 116.

RK

**JAKŻEŻ I.** zaimek przysłowny pytajny

**1.** 'wprowadza pytanie dotyczące różnych kwestii; jak': jagzes ty puǫżes? *lub* 19; to jagžeš mam muvíć, jak še pałi? *tom-lub* 6; jagżyž mom muvíž, žeby mńe čǫovęg zrozumǫ? *koniń* 14; a jakžeš ǫon vǫzdřáł? *kar LPW I* 297; żyw *Ramšl* 22; *chłm* 12; *pd-zach ok Kościerzyny LPW I* 297.

**2.** 'wprowadza pytanie retoryczne wyrażające niezadowolenie, oburzenie, wątpliwość': jagžeš odmuvíž dla popa? *włod* 1; jagžeš ja mam puśc s tobu f tańec, kedy ne mam tševickuf? *lub* 2; proše pana, jagžeš pan vyńus? pać ǫo, jest! *zam* 14.

**3.** 'wprowadza zdanie wykrzyknikowe podkreślające wysoki stopień nasilenia danego stanu rzeczy lub danej cechy': jagžež on žeći lubi! *sokól* 2.

**II.** wykrz 'wyraża zdziwienie, zaskoczenie': to co ty zrobiš tera s tymi peńenzmńi?

a on muvi: oddam oǫcu. jagžeš, co ja zrobe?! *radz-podl* 5.

*W połączeniu:* **Jakżeż to 'jw':** jagžeš to, tylo še beže mńe suǫxać?! *zam* 14. RK

**JALAPA** *Formy:* typ halapa: *Myślen Lud V* 164; ~ typ salapa: *Winnica [Ukr] Roczn* 234.

*Znaczenie:* 'roślina pochodząca z Meksyku – *Batatas jalapa* albo *Convolvulus jalapa* – której korzeń jest stosowany jako środek przeczyszczający; też żywica otrzymywana z tego korzenia': *Myślen Lud V* 164; *Winnica [Ukr] Roczn* 234. RK

**JALAPOWY** *Formy:* typ halapowy: *bl K IV* 102; ~ typ galopowy: *bl jw*.

*Znaczenie:* 'przym od *jalapa*': Pi-gułki galopowe, [...] halapowe, [...] jalapowe *bl jw*. RK

**Jalc** zob. **JAŻWIEC**

**JALCOWY** 'borsuczy': jałcovǫ ja ma *Stup LPW I* 323. RK

**Jalczak** zob. **JELCZAK**

**Jale** zob. **ALE**

**Jalec** zob. **JELEC**

**Jaleń** zob. **JELEŃ**

**Jalgiera** zob. **ALGIERA** [Supl.]

**I. Jalica** zob. **I. JAGLICA**

**II. Jalica** zob. **II. JAGLICA**

**Jalkierz** zob. **ALKIERZ**

**Jałmużna** zob. **JAŁMUŻNA**

**Jaltyrelia** zob. **ARTYLERIA** [Supl.]

**Jałzyca** zob. **JELŻYCA**

**JAŁA** 'strzecha': Jeszcze Łognisty Chop we wiyłotku se rozpoli waszǫm jałǫm! *niem ŠmKl* 44; Leć kajsiu, nade jałǫm, niech dziycia ci przajǫm! *Grodzisko-Olesno jw* 24; *Opol jw* 107. RK

**Jaławiec** zob. **I. JAŁOWIEC**

**Jałceć** zob. **JELCZEC**

**Jałko** zob. **JAJKO**

**Jałmużna** zob. **JAŁMUŻNA**

**Jałmużniak** zob. **JAŁMUŻNIAK**

**JAŁMUŻNA** *blm i lm Formy:* typ jałmużna: *rzesz* 13; ~ typ jełmużna: *Wr*

*StefSł 50; Ostródz SGOWM III 71; ~ typ jałmużna: Ciesz SGŚ XIII 100; ~ typ jamużna: Biel jw; pszcz ME V 5; koziel jw 114; strzel-opol OIW 74; niem DobrzNiem I 67; opol NT I 27; lubl SGŚ XIII 100; Głog jw; n-tar Zb V 194; myślen MPKJ V 344; dęb NT I 95; miel PKJ II 66; tarnob Archiv V 648; kras PF IV 201; puław 18; sier RŁTN XXII 94; ~ typ jamur-zna: kras 9; ~ typ ałmużna: mław 1; przas FrMaz 117; ostroł 9; Giż SGOWM III 71; ~ typ halmużna: Lwów [Ukr] LS II A 86; ~ typ małmużna: lubacz 2; ~ typ wielmużna: bl SW II 131.*

*Znaczenia: 1. sporad lm 'datek darowany ubogiemu jako uczynek miłosierny': ubogim se dovo jałmużna, nimocnyx se nażyzo – stoji f katelmusku ['katechizmie'] ryb 13; panoucku, ney mi tez daiō jakō jamuzną, to za niyx poučyťš zmōvā opol NT I 27; prošił o małmużne lubacz 2; dawała te pińunze, te jamurzne kras 9; scodry cūovek – daje rażne (różne) jamuzny puław 18; ja, choć i ny mam, to žadam zafse jałmużne dam bial-podl 1; terās še znalās vēndrovni i proši ūo jałmużne resz StefJ 77; f\_košćěle daja durx na jałmużna tcz 3; Cieszyn [Cz] KadGaw 204; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 100; Ciesz jw; Biel jw; pszcz ME V 5; prud PlutaGłog II 125; koziel ME V 114; Ruda Śl SGŚ XIII 100; strzel-opol OIW 74; niem DobrzNiem I 67; lubl SGŚ XIII 100; klucz jw 101; Śl jw; Głog jw 100; n-tar Zb V 194; myślen MPKJ V 344; dęb NT I 95; olk Cisz I 240; miel PKJ II 66; kolb 3; tarnob Archiv V 648; zam 4; kras PF IV 201; chłm BartJęz 126; rad RŁTN XXII 245; opocz jw; sier jw 94; łącz PJPAN 37 s 339; radz-podl 13; mław 1; przas FrMaz 117; ostroł 9; Giż SGOWM III 71; olsz jw; Wr StefSł 50; Ostródz SGOWM III 71; koniń 14; wąg PKJ XVI 132; szt GMalb II 1 s 140; wej LPW I 298; Kasz jw; Słup LSW I 380; Lwów [Ukr] LS II A 86; bl SW II*

*131; ~ w przysł: Jałmużna nie uboży Ciesz MPTL XV 2 s 91; pust [post] ne umoży, jałmużna ne zuboży kolb 3; pozd ne umoży, modfitva ne ūopuźni, jałmużna ne zuboży koniń 14.*

**2. 'rozgrzeszenie':** Książd mi nie da jamużny kras PF IV 201; za to ałmużny ū boga ne beńże ūaŭa ostroł 21; mław 1.

*Frazeologia:* ciepła jałmużna 'człowiek ślamazarny': ostroł 9; ≈ chodźić po jałmużnie 'zebrać, chodząc po domach': Noród jest coraz pysniejszy i wstydzi się chodźić po jałmużnie prud SGŚ XIII 101; po jamużne choźić miel PKJ II 66; po jałmużne pšeće choźiŭ łącz PJPAN 37 s 339; opat 13; ~ pójść na jałmużnę 'stać się żebrakiem': nejdān (pijak) to ji na jałmużną poset rzesz 13. RK

### Jałmużne zob. JAŁMUŻNY

**JAŁMUŻNIA** 'jałmużna w zn I (zob.):' Kasz pn-wsch LPW I 298. RK

**JAŁMUŻNIAK** *Forma:* typ jałmużniak: n-tar [Orawa] KąsŚ II 1 s 370.

*Znaczenie:* ekspr 'zebrak': To jałmám na jałmużniaków ino robić, na dziedów?! jw. RK

**JAŁMUŻNICA 1.** 'torba żebraka': A na prawo i z lewice nosił se dwie jałmużnice [rym] jęd Kiel II 257.

**2.** 'zebraczka': wej LPW I 298; Słup jw. RK

**JAŁMUŻNIK** 'zebrak': jałmużnik po kfeśće choźiŭ lip 1; wej LPW I 298; Słup jw. RK

**JAŁMUŻNY** *Forma:* M lp n typ wielmożne: Grodno [Bruś] K VI 113, Zb XI 245.

**Jałmużne w użyciu rz** 'jałmużna w zn I (zob.):' Jałmużnego żadnego bidnym nie dawał ok Leszna Pozn VI 8; Baba chodzi z torbami za karę, że, biorąc wielmożne, nieraz ani pacioreczka nie zmōwiła, tylko brać umiała, a ludziom wdzięczną za wielmożne być nie chciała Grodno [Bruś]

Zb XI 245; Wielmożnego dawać Grodno [Bruś] K VI 113.

Zob. **I. BABKA** RK

**JAŁOCHA** *Forma*: typ jełocha: Nidz SGOWM III 71; Wr StefŚl 50; ostródz SGOWM III 71.

*Znaczenia*: **1.** 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa, niekiedy z nacechowaniem ekspresywnym': mamy byčka i jałoxe suw 3; mlične krovŷ še pasu na lepšëm pašńniku, a jeuoxŷ, take nečelne, to še pasu zavdy na lixšëm ostródz SGOWM III 71; jauxoxa na marca śa uočėfi tcz 3; gar Warchoł 127; łuk Cyran 180; sied jw; węgr jw; mław 1; ostroł 9; Giż SGOWM III 71; mrąg jw; Nidz jw; Wr jw; ~ tylko z nacechowaniem ekspresywnym: pšedāł jeuxoxa i kupśuu sobže krowa Wr StefŚl 50; povādom vom, co to za jauxoxa rośnie s tegu ćeloka! koniń 14; [rym] wiel Zb IV 250; gar PIJP III m 66 s 81; biał-podl 4; sied PIJP III m 66 s 81.

**2.** 'młoda krowa po pierwszym ocieleniu': jauxoxa – młoda krowa, pšerwastka ostródz SGOWM III 71; [rzd] Mr i Wr SWM III 33.

**3.** *ekspr* 'cielę ptci żeńskiej; cieliczka': łęcz PJPAN 37 s 339; ~ 'podroste': biel-podl 1.

**4.** 'nazwa krowy': Nazwy krowy [...]: graniasto, jałocha, jałoś, krasula, łysula, piescocha, siwucha łow Wisła VII 748. RK

**JAŁOCHNA** zwykle *ekspr* *Forma*: typ jełochna: węgorz SGOWM III 71; giż jw; ostródz jw.

*Znaczenia*: **1.** 'jałowka w zn 1 (zob.)': jeuxoxna, jek še uočėfi, to krowa giż SGOWM III 71; ćelok do roku, bez rok to juš jeuoxna ostródz jw; jauxoxni ńę bėndb zabiite szt GMalb II 1 140; węgorz SGOWM III 71; koniń 14; świec PJPAN 35 s 96.

**2.** 'jałowka w zn 2 (zob.)': Cielę już sysa od miesiąca u jałochny Kuj Kuj II 277; [rzd] Mr i Wr SWM III 33. RK

**Jałowica** zob. **JAŁOWICA**

**Jałowca** zob. **JAŁOWICA**

**Jałop** zob. **JOŁOP**

**Jałopa** zob. **JOŁOPA**

**JAŁOSIA 1.** 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa, niekiedy z nacechowaniem ekspresywnym': Biegoj, biegoj, jałosiu, biegoj, biegoj budulu, łysulu, cār-nulu [pśn] raw-maz Maz II 141; Nie chcę cię, Kasiu, nie chcę cię [...], ganię cię, Że rano nie wstajesz, Jałosiom nie dajesz [pśn] Wp Lip 214; żyw RamŚl 22; lub 8; puław RLTN XXII 245; kozien jw; rad jw; opocz jw; wiel jw; gar 13; [pśn] gr-maz Maz II 141; Gtń Boj 58.

**2.** 'cielę ptci żeńskiej; cieliczka': co tyż waša krowa maŷa, jauose cy byša? koniń 14; łęcz PJPAN 37 s 339.

**3.** 'w okrzykach przywołujących krowę lub cielę': xoć, jauose, xoć łuk 5; jałoś, jałoś, jałoś! biał-podl 1; Nawołują na krowy i cielęta: jałoś, jałosia kraś Wisła XVI 658; Krowy [...] nawołują; jałoś, jałoś, jałosia (stosownie do jej przezwiska) łow jw VII 748; Jałosia, na na na na! włoc jw IV 209; lub 7; puław SFPS III 52; kozien 5; rad AGM II m 63; wiel RLTN XXII 245; brzez AGM II m 63; skier jw; grój jw; gar jw; gtnń jw. RK

**JAŁOSICA 1.** *ekspr* 'jałowka w zn 1 (zob.)': [nieuż] mław 1; ostroł 9.

**2.** 'w okrzyku przywołującym cielę': Jałoś, jałosice! lub Wisła IV 205. RK

**JAŁOSICZKA** *ekspr* 'jałowka w zn 1 (zob.)': sied 6. RK

**JAŁOSIECZKA** 'cielę ptci żeńskiej; cieliczka': jauoseka, jauosecka – cieliczka. jauosecka tako, co mo puŷ roku, to podrostek puław 18. RK

**JAŁOSIENKA** *pśn, eksp* 'jałowka w zn 1 (zob.)': Bo ja rano wstaje, Jałosienkom daję Wp Lip 214. RK

**JAŁOSIU** 'okrzyk przywołujący młodą krowę': lub 12. RK

**JAŁOSZCZKA** *ekspr 1*. 'jałówka w zn 1 (zob.)': wiel RŁTN XXII 245; łas jw; siem 3; mław 1; ostroł 9.

**2**. 'krowa': jak jes take bydlōntko mýue, take zgrabne, čekave, to še nazywo jauosecka, uoša łuk 4.

**3**. 'cielę płci żeńskiej; cieliczka': łęcz PJPAN 37 s 339.

**4**. obrz 'dziewczyna mająca wyjść za mąż': Cy nie macie do sprzedania casem jałosecki? [z mowy swata w domu narzeczonej] wys-maz GłogObch 74. RK

**JAŁOSZEK** 'cielę płci męskiej': tšynaśce rubli to duży jauosek koštovou ryp PIJP VII 124. RK

**JAŁOSZKA** *Forma: typ* jałoszka: wys-maz PF IV 823; łom BasStudia 19; aug 2; olec SGOWM III 72; węgorz MPTL XIX 53; pis SGOWM III 72; szczyc jw; ostrórz jw.

*Znaczenia: 1*. 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa, niekiedy z nacechowaniem ekspresywnym': jałoska to jesce ni mo roku sier 5; jałoska – pšet rokam, a po roku – jałofka łuk 12; jak po roku to jałoska węgr 5; nasa jałoska rōvna še kroýe. jałoska v drugēm roku ostroł 9; jełoska, a dwa lata – jałozica pis SGOWM III 72; dva lata takōm jałoskōm pašimy. doþyro, jag juž jez dobže vyrošnynta, to pōotym jōm doþyro dopuścimy dōō byka sulech 3; iłż 4; chtëm 1; włod 6; puław SFPS III 52; wiel RŁTN XXII 245; sier jw; łas jw; łow jw; skier jw; grój jw; radz-podl RS XIV 171; biał-podl 4; sied 6; miń-maz 1; gtnń 2; sok-podl PIJP III m 66; siem 3; biel-podl PIJP III m 66; wys-maz PF IV 823; os-maz PIJP III m 66; sierp jw; mław jw; ciech Zd 52; koln PIJP III m 66; łom BasStudia 19; białos Kudz 151; sokól PIJP III m 66; graj jw; aug 2; olec SGOWM III 72; węgorz MPTL XIX 53; szczyc SGOWM III 72; Nidz jw; Mr i Wr jw;

wolsz 7; międzycz SobWp 94; Wp śr Zb I 18; lip 2; ryp MacSł 65; tor jw; grudz MPTL XVII 100; tcz 3; Koc SKoc II 52; chosz [Kuj] PF XX 291.

**2**. 'młoda krowa po pierwszym ociehleniu': tak še ruźne godaño, druži: pšerwostka, a druži: jełoska mi še pšeršy rās oćefiua ostrórz SGOWM III 72; Pis jw; Nidz jw; [rzd] Mr i Wr SWM III 33.

**3**. 'cielę płci żeńskiej; cieliczka': jałoska – małe cielę lub 14; za każdym razem mo jałoske (krowa) łęcz PJPAN 37 s 339; jałoska pševaźne, muvo ji ćelicka, ale to vyjontek łuk 2; jak jałoska, to do ħōvu, a jag byček, to na spāt še gōni węgr 5; krowa ma byška cy jałoske? ostroł 9; zara jak še uluńk, to jałoska i byk pis SGOWM III 72; jałoske zůostawimy na ħuv, a byša spšedomy koniń 14; może bańże jałoska lip 2; naša krowa ma jałoska Koc SKoc II 52; chtëm 1; mław 1; Białos pd-zach PBTN III 32.

**4**. obrz 'dziewczyna': **a**. 'biorąca udział w zabawie zapustnej młodzieży': Przetarg dziewcząt odbywał się w karczmie [...]. Zgromadzoną młodzież określano ogólnie mianem jałowizny. Stąd też dziewczęta nazywano jałoskami lub jałówkami, chłopców natomiast bysiami lub byckami Opocz LL X 2–3 s 21; W czas ostatków zbiera się młodzież płci obojga w karczmie lub izbie bogatego gospodarza [...]. Parobcy chwytają upatrzoną dziewę, zanoszą ją do stajni, przywiązują powrozem do żłobu, rzucają tej jałosce naręcze siana za drabinę raw-maz PKE VI 11; **b**. w oracji 'mająca wyjść za mąż': Przemówienia swatów, zaczynające się w pow. opoczyńskim od słów: „Przyśliśwa tu kupić jałoskę...”, na co matka dziewczyny odpowiada zwykle: „Jesce za młodo, źre niedobrze, jesce jej daleko do mlíka” Opocz PKE VI 12; Słyseliśmy, ze macie jałoskę do sprzedania [z mowy swata w domu narzeczonej] wys-maz GłogObch 74.



5. obrz 'butelka wódki': Pijąc zdrowie [podczas uczty weselnej], kieliszek zowią byśkiem, a flaszę jałoszką lub smolejem Łom jw 325.

6. 'jakiś rodzaj zdobionego na Wielkanoc jajka': Nazywają je tu: pisanki, spiski, byczki, jałoszki, kraski sied PF IV 201.

7. 'grzyb – mleczał smaczny (Lactarius volemus)': mak-maz PJPAN 42 s 93.

8. 'w okrzyku przywołującym młodą krowę lub cielę, też czasem krowę w ogóle': Cieleta i krowy nawołują: jałoszka! jałoszka! jałoszka! koniń Wiśta VII 386.

**Dzika jałoszka** 'zwierzę – sarna (Capreolus)': żika jałoska po boru latała ostroł 10. RK

**JAŁOŚ 1.** ekspr 'jałowka w zn I (zob.)': lub 3.

2. 'w okrzykach przywołujących młodą krowę lub cielę, też czasem krowę w ogóle': Jałoś, ksi, ksi, jałoś! opat Rad II 204; jałoś, jałoś, choć, choć gar 20; jałoś, jałoś, jałośa! biał-podl I; Krowy [...] nawołują; jałoś, jałoś, jałosia (stosownie do jej przezwiska) łow Wiśta VII 748; Nawołują na krowy i cielęta: jałoś, jałosia kraś jw XVI 658; Jałoś-łoś-łoś-jałosia! grój jw IV 209; Zam jw XVII 138; lub jw; puław 18; kozien AGM II m 63; rad jw; raw-maz RŁTN XXII 245; pog Grój i Pias SKJ IV 372; łuk Was 50; radz-podl Wiśta IV 690. RK

**JAŁOŚKA 1.** 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa, niekiedy z nacechowaniem ekspresywnym': dwie jałoski nom zachorowały gar 20; kraś 12; lub 3; puław RŁTN XXII 245; kozien jw; opocz jw; wiel jw XXIII 146; łuk Warchoń 126; rawic PKJP III 3 s 149; Gm Boj 58; kościan PFP XXIII s 60.

2. 'cielę płci żeńskiej; cieliczka': jałoska – na matkę, mo susky pod uogonym wiel 6; jałoska, jałoscecka – cieliczka puław 18; gar 14.

3. 'w okrzykach przywołujących młodą krowę lub cielę, też czasem krowę w ogóle': jałoska, jak się jo woła, na stare tak samo radz-podl 6; jałoś! jałoska! puław 4; choć jałoska gar 6; kościan Pozn VI 303.

4. 'jakiś kwiat': Z kwiatów [...]: ślaz, zalotnik, jałoski i byczki łuk Zb VIII 257. RK

### Jałowce zob. I. JAŁOWIEC

**JAŁOWCOCHA** 'piwo z owoców jałowca': pog Kościer, Chojn i Byt S II 77. RK

**JAŁOWCOWY** *Formy*: typ jałowcowy: suw 11; ~ typ jełowcowy: Krp Ziemia XIII 273; suw 3.

*Znaczenia*: 1. 'dotyczący jałowca, związany z jałowcem – rośliną i jej owocami': starsy družba moū ruzge, višouček ževa jałowcovego, ubrane tam ruznemy kfatkamy, fstoskami sand 13; kłosy z jałowcovy vitki wiel 6; vzuł taki jałowcovy kij łuk 8; žževo jałowcove do venžeña dobre, ma taki zapaχ biał-podl I; pšy bijaku jest kapa (ze skóry), pšy cypilni jest jałowcovy kabłeček suw 11; jałowcovy pivo to se luže pŕvri samí važyli. choži luže to na zdrovy pŕvi. z jagodŕ jałowcoviž važyli to jałowcovy pivo strzel-opol OIW 74; jagody jałowcove som dobre na žouondek koniń 14; Piwo jełowcowe Słodziutkie i zdrowe. Chto go kwartą pije, Ten długo pozyje [pšn] Krp Ziemia XIII 273; ryb SGŚ XIII 101; koziel jw; Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 100; n-tar JP XL 41; n-tar [Orawa] Kąśt II 1 s 370; zaw 1; lub 8; p-tryb RŁTN XXII 245; łącz PJPAN 37 s 339; gar 20; os-maz AGM V s 117; sierp 5; mław 1; ostroł 9; suw 3; lesz PFP XXIII 22; złotow B II 30; pog Kościer, Chojn i Byt S II 77; Kasz pd-zach LPW IV 1387.

2. 'o spodniach: wykonane z tkaniny z czarnym wątkiem': Parobek otrzymywał jedne portki sukienne na święto, a drugie przerobionki, tak zwane jałowco-

w e, na które materiał był robiony na podstawie białej lnianej, a wączony czarną wełną opocz MPTL XIII 86.

Zob. KRUSZKA, PAZUR, WŁOST  
RK

**JAŁOWCÓWKA 1.** 'wódka z dodatkiem owoców jałowca': Z jałowca to sie robiyło jałowcówke, tako gorzálke. Zbiyrało sie te bobki i to sie tyz dawało do butelki i to sie tyz to robiyło, zalywało, ale to sie zalywało spirytusym *n-tar* [Orawa] *KaśSt II 1 s 371*; *Węg RLTN XXXI 70*.

2. 'kietbasa wędzona dymem z drewna jałowcowego': jałowcufka to je keubasa uokopcono jałowcem kolb 3.

3. 'jakaś odmiana gruszy zwyczajnej, także jej owoc': ostroł 9. RK

**JAŁOWCZAK 1.** 'kij z drewna jałowca': mław 1; ostroł 9.

2. 'przezwiśko mieszkańców kilku wsi w gminie Staroźreby ze względu na używanie drewna jałowca': Szlachtę zaś ze Zdziar w ogóle zwali dalsi sąsiedzi Jałowczakami z powodu, że ci na opał używali jałowcu płoc *Wiśta XVII 674*. RK

**Jałowczę** zob. **JAŁÓWCZĘ**

**JAŁOWCZYK 1.** 'niewielki krzew jałowca pospolitego': na ańelewe [nw] w zogajniku rosnom maęe jałowczyki koniń 14.

2. 'roślina doniczkowa – szparag, asparagus (*Asparagus*): Wianek z mierty lub jałowcyka wys-maz *PBTN III 61*; *sierp 7*; mław 1; ostroł 10. RK

**JAŁOWCZYNA** zb 'krzewy jałowca': jałowcyna – krzewy i owoce jałowca gor 2. RK

**JAŁOWCZYSKO** '?': Nieprawdę moje swacheńki gadacie, bo same po jałowcyskach latacie [rym] *sied Maz III 154*. RK

**JAŁOWCZYŻNA** *Forma*: typ jałowczyżna: *Kasz LPW IV 1388*.

*Znaczenie*: zb 'krzewy jałowca': jw. RK

**Jałowe** zob. **JAŁOWY**

**Jałoweczka** zob. **JAŁÓWECZKA**

**JAŁOWIAC** 'stawać się jałowym; jałowiec': *Stup LPW I 298*. RK

**JAŁOWIAK** *Forma*: typ jełowiak: *Szczytno SGOWM III 72*; *szczyc jw*.

*Znaczenia*: 1. 'młode bydłę (bez względu na płeć)': ale byu tyż na tym ugoże taki jałowiook, to iąg go polnyu roğim, to tyn še přebrućiu łęcz *PJPAN 37 s 340*; v uoboże stojom dwe krowy i tšy jałowoki koniń 14; mam tšy krowy, ćtery jałowaki ostroł 9; *sied PJPAN 35 s 81*; mław 1; *lip PJPAN 35 s 81*.

2. 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa; jałowka': jełowzaki to take młode, co iesce še nie pogańauy *Szczytno SGOWM III 72*.

3. 'byk': a. 'młody, zwykle roczny': jałowufka i jełowżak albo byćek *szczyc jw*; *sok-podl PIJP XXVIII s 93*; *wys-maz jw*; *łom jw*; *białos jw*; *ryp MacSt 65*; *tor jw*; b. 'kastrowany': *al-kuj PKFP XIV 2 s 58*. RK

**JAŁOWIARZ** 'pasterz baranów i owiec niedających mleka oraz niekotnych': Na szalasach byli owcorze, którzy pašli owce dojne, baraniorz, zwany również jałowiorz, paśł jarki i barany *ciesz PIJP IV 78*; *Ciesz SGŚ XIII 101*. RK

**JAŁOWIASZEK** 'niewielki krzew jałowca pospolitego': *n-tar MPKJ I 73*. RK

**JAŁOWIC** ż 1. 'jałowka w zn 1 (zob.)': [st, sporad] *pog Kościer, Chojn i Byt S II 78*; *Kar jw*; *wej AJK VIII s 90*.

2. 'młoda krowa po pierwszym ociełeniu': *wej jw*. RK

**JAŁOWICA** *Formy*: typ jałowica: ||-skier *RLTN XXII 245*; ~ typ jałowca: ||-skier jw; ~ typ jałowica: *ok Biłgoraja Mazur II 153*; *zaw RLTN XXXV 97*; *chtm 36*; *białos Kudz 151*; *suw 3*; ~ typ jełowica: *węgr FrMaz 50*; *wys-maz PF IV 823*; *os-maz BasStudia 19*; *ostroł 10*; *koln Bas-*

*Studia 19; graj jw; olec 7; etc SGOWM III 72; giż 12, SGOWM III 72; mrąg SGOWM III 72, SWM III s 33; Mr i Wr SGOWM III 72; olsz jw; ostródz jw; n-miej 1; ~ typ iłowica: suw PKJP II 2 s 28.*

*Znaczenia: 1. 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa; jałówka': do roku je ćela, poŕi je jałowica koziel SGŚ XIII 101; jałowica, jaufka – powyżej roku do dwuχ, puŕi se nie oćeli kraś 12; tako jałowica mo tśy lata, a jesce se nie lotała puław 18; jałowica nie jez jesce krovom. jałowica to jez duzo wiel 6; jałowica ii jaufka to se muvi na jaowce, tak dva lata, tśi luk 2; jałowica, jag beže mnała ćelaka, to jus krova węgr 5; mam jaowice ćelno ostroł 21; paśsam, ćarna jałowica nieżywa suw 3; kedy ona jesce nie mo ćelaka, to jeowica, a kedy se uoćeli, to tedy krowo byńże nazywano mrąg SGOWM III 72; uona ma dva roki ta jeowica giż 12; piŕknom jaowice mom po mikoŕajćokowym byku koniń 14; naśa jałowica puze zis pērśi rāz na łokā Kasz S II 78; oggw.*

*2. 'młoda krowa po pierwszym oćeleniu': jak se oćeli pērśy ras, to jaowzica, a drugi ras to krova giż SGOWM III 72; jeowica – us jak se uoćeli giż jw; jak po pērśym ćelaku, to jeowica mrąg SWM III s 33; po oćeleńu to jeowica, a jek jo już wydoji, to jo juś nazywajo krowo ostródz SGOWM III 72; N-tar SWM III s 33; Mr i Wr jw; Szt jw; chojn PorJ 1958 s 298; kościer jw; byt jw; Kasz śr AJK VIII s 90; Kasz pn jw.*

*3. 'drzewo nierodzące owoców': wəkopac tą jałowicā Wej (Hel) S II 78.*

*4. 'chmura, z której nie pada deszcz': tou n'le baże p'adała, ta jałowica dejsču n'le spusci Chojn pn-zach jw.*

*5. 'wysoka czapka z futrzanym otokiem rozciętym z boku': W zimie zamoźniejsi gospodarze kładli na głowę wścieklice [...], zwane też czasem jałówkami,*

*jałowicami lub papuzami. Były to wysokie czapy z małym denkiem, obszytym dookola czarnym barankiem. Otok futrzany był rozcięty, tak że czapa rozchyłała się ku górze Sand ASL V 7 s 25; kraś PF V 750; opat jw.*

*6. 'bezdzienna kobieta': ona ju talē lat je jałowico, tam, wera, ju nic nie mze Kasz S II 78; pszcz SGŚ XIII 101; tar-gór 4.*

*7. obrz 'dziewczyna biorąca udział w zabawie zapustnej młodzieży': Parobcy chwytają upatrzoną dziewę, zanoszą ją do stajni, przywiązują powrozem do żłobu, rzucają tej jałosce naręcze siana za drabinę, poczem wśród śmiechów gromady rozpoczyna się przetarg dziewy. Naprzód oglądają jałowicę parobcy, głowią się, wreszcie wyrażają swoje uwagi w formie grubej raw-maz PKE VI 11–2.*

RK

*JAŁOWICZAR 'jałowiarz (zob.)': żyw JP LIII 41.*

RK

*JAŁOWICZE 'roślina – bagno zwyczajne (Ledum palustre)': mə bələ na jaguedaχ, ale jagōd ni ma, le samue jałowičē wej S II 78.*

RK

*JAŁOWICZKA Formy: typ jałowiczka: czar SO XIV 56; ~ typ jełowiczka: suw PorJ 1955 s 196; szczyc SGOWM III 72; nidz jw; Mr jw; Resz jw; Ostródz jw.*

*Znaczenia: 1. 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa, niekiedy z nacechowaniem ekspresywnym': weś se te ćelōntko, zańym se pobereće, to już byże uadno jałowicka lubl SGŚ XIII 101; Wzioł ciele i jałowicke we trzech rokach n-tar PKE XV 150; spśydałi jałowicka suw 3; Tam jego uobdarowali, ji krowy, ji jełowicke dostał suw PorJ 1955 s 196; ćelok to tak do puχ roku, aś jek on rośne, jak se pogańa, to jeowiczka nidz SGOWM III 72; kej bə jałowicka nie stojā, tej bə bićk nie skākał [przysł] Kasz S II 78; Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 77; ryb SGŚ XIII 101;*

żyw *RamŚl* 22; [pśn] *gr-maz Wiśła XV* 649; *szczyc SGOWM III* 72; *Mr jw*; *Resz jw*; *Ostródz jw*; [pśn] *n-tom SobWpśr* 235; *czar SO XIV* 56; *chełmiń MPTL XVII* 100; *grudz jw*; *wej LPW I* 298; *Stup jw*.

2. 'cielę płci żeńskiej; cieliczka': na ćelaka śe muži jeuożicka abo jeufka *nidz SGOWM III* 72; *naša krova mǎ jałowička Kasz S II* 78.

3. *zag 'zqb'*: Pełny chlewicek samych jałowicek, a między nimi cerwony bycek *krak ME IV* 196.

Zob. **KRÓWKA, KRUSZKA** RK

**JAŁOWICZNY** 'właściwy jałowce, związany z jałowką': *stup LPW I* 298. RK

**JAŁOWICZY** *F o r m a*: typ jałowiczy: *Lit PJPAN* 98 s 98.

*Z n a c z e n i a*: 1. 'właściwy jałowce, związany z jałowką': Potym sie daje świnska pieczonka, ku niej ślífki, potym jałowiczom pieczonke ze sosem *Spisz [Śf] GrzSpisz* 106; *skōry so*: ćelenc, by-dlenc, jałowica, najlepsa jałowica – to od roćnakōf *siem* 3; jałowicē mǎso *Stup LPW I* 298; *Kasz Ram* 60; *Lit PJPAN* 98 s 98.

2. 'o bucie: mający cholewkę ze skóry z jałowki': Buty jałowicze z cholewami sięgającymi prawie do kolan *Kuj ASL II* 4 s 28. RK

**JAŁOWICZYNA** *blm* 1. 'wyprawiona skóra jałowki': *ciesz SGŚ XIII* 101.

2. 'mięso wołowe; wołowina': u nas s'vín'lina b'yla, jałowic'lyny my ni i'edfi, χ'ibo [!] że kr'ova muś'efi d'kr'oic' *Wilno [Lit] PJPAN* 61 s 154. RK

**JAŁOWIĆ (SIE)** 1. 'o krowie lub owcy: nie zostawać cielną lub kotną w danym roku': Nasza krowa jałowi już drugi rok i skyrz tego ni mo wiela mlyka *ciesz SCiesz II* 135; *krasula jałovi już drugi rok, muse jom spšedać gor* 4; *teroz ni momy m'lika, bo nom krova jałovi piń* 9; jałowiuą v zešym roku, to f tym mo lepše ćele *ęcz PJPAN* 37 s 340; *m'lika u noz ni ma, bo*

*krovy jałowom koniń* 14; *krova latoš jałovi n-miej* 1; *Ta bestyja (owca) nigdy sie nie kocila, jałowi ciagle, a pobierać się nie chce Krak Krak IV* 61; *boch MPTL X I s 184; śrm AJW I s 145.*

2. 'przestawać doić krowę przed ocie-leniem lub przygotowując ją na ubój': mušimǎ našo krovą pomału jałowic. [...] mǎ jałowimǎ krovą na zabić *Kasz S II* 78.

3. 'o ziemi: stawać się nieurodzajną': na tšex borkaχ tšeba což zašoć: *neχ ta žimǎ ne jałovi koniń* 14.

4. 'w odniesieniu do ziemi: czynić ją nieurodzajną': tš jałoviš s'oeje grenta *Kasz Ram* 60; *tałym sp'osoba uon jałowij svǎ rolǎ Stup LPW I* 298.

**Jałowić się** 'o krowie: nie zostać cielną w danym roku': *ta corno krova jałovi śe, tša jum spšedać rad RŁTN XXII* 246; *miech jw*. RK

**I. JAŁOWIEC** *F o r m y*: typ jałowiec: *opocz RŁTN XXII* 245; *wiel jw*; *sulech GruchGwKr* 67; *międzyrz jw*; *chodz AJK III m 119 s 95*; *złotow jw*; *sep-kraj jw*; *tuch jw*; *grudz jw*; *świec jw*; *st-gdań* 23; *chojn AJK III m 119 s 95*; *kościer jw m 119 s 94*; *byt* 2; *Kasz pd-wsch LPW I* 298; *kar AJK III m 119 s 95*; *Kar S II* 77; *Grabówek-Gdynia AJK III m 119 s 94*; *wej jw*; *Wej S II* 77; *Kasz LPW I* 298; ~ typ jałowiec: *piń* 2; ~ typ jałowies: *ok Biłgoraja Mazur II* 153; *sulech* 3; *lip* 1; *wyrz AJK III m 119 s 95*; *złotow jw*; *sep-kraj jw*; *świec MPKJ III* 273; ~ typ jałowies: *złotow AJK III m 119 s 95*; ~ typ jełowiec: ||- *wys-maz PF IV* 823; *ostroł* 13; *tom BasStudia* 19; ||- *białos Kudz* 151; *suw* 1; *pis SGOWM III* 72; *Mr i Wr jw*; *lip* 2; ~ typ jałowiec: *Lit K II* 229; ~ typ jałowiec: ||- *białos Kudz* 151; ~ typ jałowiec: *n-sąd Ziemia IV* 715; ||- *wys-maz PF IV* 823; *białos LS II A* 222; ~ typ jałowiec: *raw-maz jw*; ≈ *D lp -owcu*; *kolb* 3; *zaw* 1; *kiel* 3; *konec RŁTN XXII* 245; *opocz PorJ* 1960 s 267; *p-tryb RŁTN XXII*



245; *gar* 12; *mław AGM V s 134*; *ostroł* 9; *Maz Wiśła XIV 334*; *lip* 2; *poza tym -owca lub nie podano*; ~ *M lm -owcy*: *prud Pluta-Dzierż* 56; *-owice*: *kroś PF XIV 98*; *poza tym -owce*; ~ *D lm -owcy*: *n-tar JP XL 41*; *myślen Zb V 248*.

**Znaczenia:** 1. 'iglasty krzew lub niewielkie drzewo o drobnych, czarnych owocach (*Juniperus communis*): jałowyc sam ('tutaj') luże maou znajom ryb 4; jagody jałowcu sfenco na tše krule. tån kšok ies podobny do jałowcu, bo mo gąste kolki kolb 3; to jałowec; χzyz – taki żotki, bo wysoki, a byże niski, to gaćaty. to take jagody jałowcove on mo. luże pšut zbyrafi i gotuwafi i pyfi. jałowec na pšezombynie, mušou zješ ze dwažesća tyγ jagut dostanyγ zaw 1; jałowec || jełowec – paχnõnce, neras še męšo uveñži suw 1; jałowec to strašne tympo rosñe. jałowcym vykozafi χauupe koniñ 14; suχego jałowcu pouożyć i s tym jałowcym iom podvyñžiť (o robieniu szynek) *sulech* 3; kadik to je po mnemecku, a po polsku jałowiec *n-miej* 1; na zozi konom daje sa pšic jałowięc tcz 3; *oggw*.

2. 'owoc tej rošliny': uvož\_mí tej ('herbatę') z jałowca ryb *SGŚ XIII 102*; jałowec\_my zbyrafi do tejof rac jw 101; kšenza mynek čuχne kavo, a ja na nim mou jałowec do každūa siem 3; żyw 13; *ostroł* 9, 13.

3. 'drewno z tej rošliny, używane jako surowiec, np. do wyrobu koszyków, biczyšk': Kosyk z prynci je duzo słabsy jako z jałowca *n-tar [Orawa] KąśŚ II 1 s 371*; najlepši je jałowec (na obręcze żaka), ale jałowca takęgo nie ma *st-gdañ* 23; namocneš vítki do daku ze słomə sō z jałowca *Wej S II 77*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 23*; *n-tar JP XL 41*; *Orawa KąśŚ II 1 s 371*; *konec* 12; *opocz PorJ 1960 s 267*; *radz-podl PF VI 252*; *pis SGOWM III 72*; *Kar S II 77*.

4. obrz 'przystrojona gałqz wykorzystywana w obrzędach weselnych': Pan

młody odchodzi do swej chaty, by zebrać tam swoją drużynę. Zebrawszy ją, wraca z jałowcem (gałqzką strojną) i trzewikami do Młodej *sied Maz III 154*; Niesiemy jałowiec, Kasieñku, niesiemy jałowiec. Jeżeliś ty grzecna panienka, (to i) kawaler nie wdowiec [pšn] *sied jw*; *bl Zb I 83*.

5. 'nieurodzajna ziemia [?]': zarnovec po jałowcaγ, po mokradlaγ rošne. meχ to vyncy ies po jałowcaγ, f čyñu *zaw 1*.

**Jałowce** 'pastwisko porošnięte krzewami jałowca': *n-sqd PIJP IV 78*.

**Słodki jałowiec** 'jakaś rošlina': tam rošne slotki jałowec *Orawa [Sł] ZNUJ 72 s 47*.

RK

**II. JAŁOWIEC** [?] *pšn, ekspr Forma*: *typ jełowiec: olsz StefZ I 183*

**Znaczenie:** 'żandarm': Przyszed mejster i jełoziec: Wy, pacholki, pództa robzić! *jw*.

RK

**JAŁOWIEĆ 1.** 'o krowie lub owcy: nie zostawać cielną lub kotną w danym roku': krowa cervonā juz\_druği rog jałoweje *dąb-tar* 5; [*Krowa*] jałoweje – jak še nie poluje lub 6; *opol SGŚ XIII 102*; *rad RŁTN XXII 245*; *mław* 1; *ostroł* 9.

2. 'o ziemi: stawać się nieurodzajną': żyma jałoweje *lubl SGŚ XIII 102*; žirna jałoweje, jak še ki nie gnoji *rad RŁTN XXII 245*; žam<sup>h</sup>a pšez gnoju jałowięje tcz 3; *złotow B II 30*; *Kasz Ram 60*; *Słup LPW I 298*.

3. obrz 'stawać się bezproduktywnym, bezużytecznym z powodu niezakożenia rodziny': Jedna ze swach [...] woła „a nu, nie jałowiejcie”, co znaczy: „żeńcie się” *siem Maz V 202*.

RK

**JAŁOWIENIE** 'forma rzeczownikowa cz jałowić': na jałowine nie byde pšecē krowy tšymou koniñ 14.

RK

**Jałowies** *zob. I. JAŁOWIEC*  
**JAŁOWIET** 'post': ve vilijo jałowet (zwykle tak mówią dzieci, lecz czasem i starsi) *lim* 16.

RK

**Jałowię** *zob. JAŁOWIE*

**JAŁOWIĘŻNY** 'o mięsie: wołowe': niem SGŚ XIII 102. RK

**JAŁOWINA** 'jedzenie pozbawione tłuszczu, nieokraszone': Z jałowiny człowiek nie sfluśnie Ciesz SGŚ XIII 102; niem DobrzNiem II 28. RK

**JAŁOWISKO 1.** *ekspr* 'rosta, duża jałowka': tom-lub PJPAN 79 s 48.

**2.** 'nieurodzajna ziemia': ryb SGŚ XIII 102.

**3.** 'jedzenie pozbawione tłuszczu, nieokraszone': s takigo jałowiska mocny nie byżeš ciesz 4; pszcz SGŚ XIII 102; rzesz 13. RK

**JAŁOWIZNA** *Forma*: typ jełowizna: etc SGOWM III 72; olsz.jw.

*Znaczenia*: **1.** 'młode bydło': χοδο-  
wałam krowy, jałowizne kras 3; jałowizna f χλῑvaχ, a stażina f stajni lub 7; jałowizna – take ješče młode, po dva lata radz-podl 6; jałowizna pšez žime še jakoš tšymo, ale krowy zmarńauy koniń 14; n-tar [Orawa] KqśŚ II 1 s 371; tom-lub PJPAN 79 s 54; kraš 12; puław 18; kozien RŁTN XXII 246; opocz jw; łęcz PJPAN 37 s 340; gar 19; tuk 1; soch PJPAN 4 s 13; wys-maz ŁomT 150; mław 1; ostroł 9; białos Wisła XVII 692; sokól 2; brod NT I 169; Kasz S II 78; Słup LPW I 298; ~ 'krowa, która nie może zostać cielną': etc SGOWM III 72.

**2.** 'nieurodzajna ziemia': pošoli my reż ['żyto'] na jałowiznie, ale ś ni vela nie byže ryb 13; u nous na ty jałowiznie še tą niž nie uroži koziel SGŚ XIII 102; m'aļontek pšeset tyz na tom χr'ałinom [...], mała te jałowizny take n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 128; toć na takej jeuoziznie ci ʒożes nie urosnie olsz SGOWM III 72; tam je jałowizna, pruxńicy tam ni ma lip 2; strzel-opol OIW 74; N-tar ZborŚt 133; n-tar [Orawa] KqśŚ II 1 s 371; rzesz 8; Krak Krak IV 308; dqb-tar 3; opocz RŁTN XXII 246; mław 1; Mr i Wr SGOWM III 72; wrzes SobWpśr 138; ryp MacŚt 101; tcz 7; Koc SKoc II 52; Kasz S II 78; ~ 'war-

stwa gleby znajdująca się pod warstwą orną; podglebie': výuo<sup>š</sup>rōu jaowo<sup>š</sup>vizna [...] na v<sup>š</sup>ěšy złotow B II 30; szam 8.

**3.** 'ziemia nieuprawiana przez dłuższy czas; odłóg': jałowizna – ziemia nigdy jeszcze nie obrabiana aug 1.

**4.** 'jedzenie pozbawione tłuszczu, nieokraszone': na taki jałowiznie żyje i nie života, že s nego taki sroua ryb 13; uot ty jałowizny čuovek nie mou šyuy do roboty koziel SGŚ XIII 102; jodauo še jaov<sup>u</sup>o, a ča buuo robiž i to čyšk<sup>u</sup>o, a z jaowizny pšeče šuu [sił] ni ma gor 4; kto by tam takom jaowizne jot! koniń 14; N-tar ZborŚt 133; n-tar [Orawa] KqśŚ II 1 s 371; tarn ME I 253; złotow B II 30.

**5.** 'mało pożywna karma dla zwierząt': Jałowizne dali krowom n-tar [Orawa] KqśŚ II 1 s 371.

**6.** 'człowiek powolny, flegmatyczny, obojętny na otoczenie': n-tar [Orawa] KqśŚ II 1 s 371.

**7.** obrz 'młodzież biorąca udział w zabawie zapustnej': Przetarg dziewcząt odbywał się w karczmie [...]. Zgromadzoną młodzież określano ogólnie mianem jałowizny. Stąd też dziewczęta nazywano jałoskami lub jałowkami, chłopców natomiast bysiami lub byckami Opocz LL X 2–3 s 21. RK

**Jałowka** zob. JAŁÓWKA

**JAŁOWNIAK 1.** 'młody byk': biel-podl PIJP XXVIII s 93.

**2.** 'jałowka w zn I (zob.)': němcy za-berałi co kto mau: prošaka to prošaka, jaowńaka to jaowńaka, a χuopu to jescy kōpńaka dać, jak še uuperau sied 3.

**3.** blm 'młode bydło': sied 6. RK

**JAŁOWNIK** *Forma*: typ jełownik: biał-podl 1.

*Znaczenia*: **1.** 'młody byk': radz-podl 6.

**2.** blm 'młode bydło': χovam jaovńik hrub 4; po roku to jaowizna || jaovńik

lub 8; máu stado jałowek – 50, 100 stuk – to uono chožili uosobno ji to še nazývau jałownik tuk 4; *n-tar Marczak* 6; *dąb-tar* 3; *włod* 6; *wys-maz PF IV* 823.

3. 'zagroda lub pomieszczenie dla młodego bydła': jałownik – ve dvože byu, čeleta tys máu kosare, gže šf f kupe, pas-uy še jak te żruboki lub 2; jak jełufki rok kuńcyli, to ijk zgaňali razem i f takim jełowniku čšymali *bial-podl* 1.

4. 'belka między kamieniami kładzionymi pod węgiel domu a przyciesią (podwaliną)': ośw 5. RK

**JAŁOWO** 1. 'nieurodzajnie': ale tu to vžerā barzo jałowo *Stup LPW I* 298; *Kasz pn-wsch jw*.

2. 'nie dając mleka': naša krošva st<sup>o</sup>šji jałow<sup>o</sup>š, m<sup>o</sup>š šč<sup>o</sup>č<sup>o</sup>řic *złotow B II* 30.

3. 'bez tłuszczu, omasty': níkere baby šp<sup>o</sup>řuom i χuop<sup>o</sup>ř kormom jaúovo, io byχ se tego né dou spodobač *ryb* 13; mlyko byuo tša k<sup>o</sup>ńecné do tyj zočyrki, ny m<sup>o</sup>g ješ jaúovo żyw *NT II* 109; jaúovo še ja-đuo, b<sup>o</sup> né buuo cym <sup>o</sup>omašic, šf<sup>o</sup>ne še roz v roku bjuuo, na šf<sup>o</sup>iynta, to pšecé né vydolauo na cauy rok *gor* 4; jak čuovég ja-úovo žij, to i ni ma šiy *koniń* 14; W piatki i soboty jedzą włościanie wszystkie swe dania zupełnie jałowo (z postem), więc bez spěrki, mleka i jakiejkolwiek omasty, acz nie bez soli *ok Krakowa Krak I* 136; *ciesz* 4; *n-tar ME IX* 47; *lim* 2; *Krak Krak IV* 308; *Zaw Fed* 22; *tęcz PJPAN* 37 s 340; *złotow B II* 30; *Kasz pn-wsch LPW I* 298; *Kasz Ram* 60; *Stup LPW I* 298. RK

**JAŁOWOŚĆ** 'nieurodzajność': jaúo-uesc grente né puezv<sup>o</sup>ľ na uupr<sup>o</sup>vā pšencč *Kasz Ram* 60; jałowosc zeńe *Stup LPW I* 298. RK

**JAŁOWSIAK** 'roślina – jałowiec pospolity (*Juniperus communis*): *sęp-kraj AJK III* s 95. RK

**JAŁOWY** *Forma: typ jełowcy: bial-podl* 1; *ostroľ* 13; *białos Kudz* 151; *Etc*

*SGOWM III* 72; *mrąg jw*; *Szczytno jw*; *Szczyc jw*; *Mr i Wr jw*; *olsz jw*; *ostródz jw*; *Lit PJPAN* 98 s 98.

*Znaczenia*: 1. 'nieurodzajny, dający małe plony lub niedający ich w ogóle, też nieużyźniony, pozbawiony składników odżywczych': tako jaúovo žime momy, ze níž na ni ni ma *piń* 9; takyj jałowyj žymni níxt né kupi *bial-podl* 1; jeúowe pole, né χce še nic rožic *mrąg SGOWM III* 72; co či še na taki jaúovy žimni uroži! *koniń* 14; u nas na kočevu je véle dobri žamni, ale tšš véle jałovi *Koc SKoc II* 52; bes proχ<sup>o</sup>ř poly je jaúovy prud *SGŚ XIII* 102; bez gnoiu ji štučnygo novozu žama jest jaúovo *lip* 2; né vyoru j mni adam<sup>o</sup>řki, bo to je žyma jałowo *Cieszyn [Cz] BMJP XIV* 72; to za drugim rořkim to jaúove jak pes. to te žime jaúovom vydostaňe na višk (gdy będzie gęboko orał) *tęcz PJPAN* 37 s 340; zašou kasper jašker na jaúovy roři, jašker še né urožyuo, kaspra guova boľi [*pšn*] *zaw I*; *oggw*.

2. 'o samicy zwierząt: niezdolna do wydania potomstwa; nieplodna': zabuča krova, bučka, jaúovo, tako darymno *pszcz SGŚ XIII* 102; po co čymoče jaúovo krove, co ni moze otstoc *miech* 16; žotko kedy mom jaúovom krove, zašše my še poguom *tęcz PJPAN* 37 s 340; to jełova krova, ju drugi rog beš čyluka *bial-podl* 1; skunt tu byńže mľiko, jak fšystke krovy so jaúove *mław* 1; kobčua jaúova *ostroľ* 9; jaúova krova to né je čelna *n-miej* 1; naša krova je tšči rok jaúova *sz GMalb II* 1 s 140; *oggw*; ~ *w przyst*: Na jałowej krowie cielyńcia nie wytłocze *Ciesz MPTL XV* 2 s 136; Tymu musi sie i jałowo krowa ocielič *Ciesz jw* 209; na jałowej krowe né stračiš nic ny čelam *głub PJS I* 92.

*Przen: żart 'o mężczyźnie: bezplodny'*: po-vežauy šelmy, ze borovy čelny, a borovy jaúovy uod dupy do guovy [*pšn*] *sier* 5; [*pšn*] *opocz MPTL VII* 261.

3. 'o krowie: niedająca mleka': pszcz SGŚ XIII 103; lubl jw; lim 15; kroś 1; złotow B II 30.

4. 'o jajku: niezapłodnione': jałowe vajco škoda dovať pot kfučke Cieszyn [Cz] MAGP IV s 58; jałowe vajca ciesz SGŚ XIII 103; tyn kokot je jakiś lixy, same jałowe jajca ryb jw; Ciesz [Cz] ZNUJ 495 s 80.

5. 'pusty, bez ziarna': jałowá słoma Kasz S II 78; jałowě kłosy Kasz LPW I 298; ob AJW III s 130; ryp MacSł 49.

6. 'o pokarmach: pozbawione tłuszczu lub zawierające go bardzo mało, nieokraszone': masno zupa z výřxu sxlistou, a jałovo nõm zostaývũ ryb 13; to mlyk<sup>o</sup> uod nasyx kruv\_ies strasnie jałove dąb-tar 5; jałove žimoki momy ies? piñ 9; na jałowym bošču i pyrkař se ne upašeš koniñ 14; paropki dostajõ jałove iěžañe tcz 3; a dyc tero, jak ten řlyp řeko to ne řilny, bo se tag vytũuko ta moka i ten řlep je jałowoy sand 13; bouy<sup>l</sup> sos, jałowoy<sup>l</sup> taki, řmũtanõm se začõngne wolsz 7; řlěž ies suxy, jałevy шам 8; jałovi rosõł Kasz S II 78; Cieszyn [Cz] Kell II 185; Ciesz [Cz] SGŚ XIII 102; ciesz jw; pszcz jw; strzel-opol OIW 74; lubl SGŚ XIII 102; opol jw; oles jw; klucz AJW I m 108; syc jw; [pśn] n-tar PPh II 79; n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 56; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 371; wad RWF IX 216; myślen Wisła XIV 706; lim 15; gor 2; kroś 1; brzoz 1; dęb ME VII 97; tarn MPKJ I 25; ok Bochni i myślen Święt 66; miel RŁTN XXII 246; niř RWF XX 428; od Sandomierza po Kolbuszową Zb XIV 199; Zaw Fed 157; opocz 3; wiel AJW I m 108; kęp jw; sier jw; łącz PJPAN 37 s 340; białos Kudz 151; olsz SGOWM III 72; os-wp AJW I m 108; kal jw; krot jw; rawic jw; gññ jw; lesz jw; sulech jw; kościan jw; řrm jw; jaroc jw; tur jw; kols jw; wrzes jw; řr-wp jw; poz jw; n-tom jw; międzycz jw; międzzych jw; ob jw; gnieź

jw; mog jw; żniñ jw; wąg jw; czar jw; chodz jw; szub jw; inow jw; al-kuj jw; byd jw; wyrz jw; złotow B II 30; tuch AJK VI s 206.

7. 'pozbawiony wartości odżywczych; mało pożywny': Jałowe siano. Psiárka to taká jałowá tráwa n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 371.

8. 'nieśtony': klucz AJW I m 108; os-wp jw; kal jw; krot jw; rawic jw; gññ jw; lesz jw; sulech jw; wolsz jw; kościan jw; řrm jw; jaroc jw; tur jw; kols jw; wrzes jw; řr-wp jw; poz jw; n-tom jw; międzycz jw; międzzych jw; шам jw; ob jw; gnieź jw; żniñ jw; wąg jw; czar jw; chodz AJK VI m 298 s 206; szub AJW I m 108; al-kuj jw; byd jw; wyrz AJK VI m 298 s 206; złotow jw; sęp-kraj jw.

9. 'niesmaczny': wrzes AJW I s 145; n-tom jw.

10. 'znajdujący się po prawej stronie tratwy': Jałowy – prawy bok tratwy (patrząc z biegiem rzeki) nad Narwią ChSptaw 107; przew 3.

11. 'o kole: nieokute': jałove koua, ne-kute lub 6.

12. 'o koniu: taki, który nie chce ciągnąć': kõñe jałove ostroł 9; mław 1; ob AJW I s 145.

13. 'bezsensowny, bezwartościowy, głupi': Ta parada jes jednako jałowo, bo to posiłku nie do ciesz PEŚ III 55; To je taki jałowy grof Ciesz MPTL XV 2 s 203; Frajerze jałowy, nie zavracej głowy! Ciesz jw 61; Żyńsko głowa bardzo jałowa [przysł] Ciesz jw 241.

**Jałowe w użyciu rz 1.** 'nieurodzajna ziemia': rzesz 8.

2. 'jedzenie pozbawione tłuszczu, nieokraszone': Nale widzicie, ludzie sie najedli jałowego i zdrowi byli n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 371; na jałowym to ne beže robuõ. zeby řuõa buõa, to řa lepi zięš gor 4; Orawa KqśSł II 1 s 371.



Zob. CHMURA, DRZEWO, KOBYŁKA, OKO, PODWALINA, PRZYCIEŚ, SŁUP, SPUST, ŚCIANA, UPUST

RK

**JAŁOWIARKA 1.** 'krowa, która nie może zostać cielną': *n-tar* [Orawa] *KąśŚl II 1 s 371*.

**2.** 'krowa, która nie daje mleka': Cysto przisuszyła i taká jałowiárka *n-tar* [Orawa] *jw.*

RK

**JAŁÓŚ** 'w okrzyku przywołującym cielę': Jałóś, jałosice! *lub Wisła IV 205*.

RK

**JAŁÓWA** *Forma*: typ jałowa: ostródz *SGOWM III 72*.

*Znaczenia*: **1.** *ekspr* 'rosta, duża jałowka': *χovē takōm jaūōve, a ní mā z ní žādneho profītu pszcz SGŚ XIII 103*; *dažo mu še krový, teros tyz mo jaūuve jak sm<sup>h</sup>ok gor 4*; *dejta spokuj, nie godejta, jaūuva jak še patšy koniń 14*; *biel SGŚ XIII 103*; *niem 3*; *opol SGŚ XIII 103*; *kolb 3*; *ok Biłgoraja Mazur II 153*; *chłm 36*; *łęcz PJPAN 37 s 340*; *mław 1*; *ostroł 9*; *wąq PKJ XVI 132*.

**2.** 'młoda krowa po pierwszym ocieleniu': a kedy jeūový še čelīfi, to una byūa časēm aš z'e kšō, to ne brafi fcāle, ino dafi čelentoži *ostródz SGOWM III 72*.

**3.** *ekspr* 'kobieta chodząca ociężale': *pszcz SGŚ XIII 103*.

RK

**Jałowcowy** zob. **JAŁOWCOWY**

**JAŁÓWCZACKO** 'cielę płci żeńskiej poniżej roku życia': *jaūōfčacko je ešče mynše jag jaūōfka Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 77*.

RK

**JAŁÓWCZE** *Forma*: typ jałowczę: *wej LPW I 298*.

*Znaczenia*: **1.** 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa': Jałowczę – podrosła jałowka po roku; *χcōm kupiż uod nas to jaūōfče ciesz 15*; *jaūufce nie χce jeś, moze zāmby spyχο gar 20*; *wej LPW I 298*; *Kasz S II 78*; *Słup LPW I 298*.

**2.** 'cielę': kupił v milōfce jałōfčyn *ciesz SGŚ XIII 103*; *Cieszyn [Cz] Kell II 185*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 103*.

RK

**Jałowczyn** zob. **JAŁÓWCZYNY**

**JAŁÓWCZYNA** *ekspr* 'jałowka w zn I (zob.)': *vyčōnguy iy zy staińi. iakež jaūofčyne, żeś tam ješče coś powyčōngali brzez WęgrJęz 228*.

RK

**JAŁÓWCZYNY** *Forma*: typ jałowczyn: *żyw RamŚl 22*.

*Znaczenie*: 'związany z jałowką, przeznaczony dla jałowki': *jałōvcyna trāva jw.*

RK

**Jałowczyzna** zob. **JAŁOWCZYŻNA**

**JAŁÓWCZKA** *Formy*: typ jałoweczka: *Cieszyn [Cz] Kell II 185*; *kar S II 77*; ~ typ jałoweczka: *bial-podl 1*.

*Znaczenia*: **1.** 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa, niekiedy z nacechowaniem ekspresywnym': *Ignac se przykupił piykno jałowecke i má juz troje statku n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 371*; *uadno ta jaūuvecka, na ješińi še byže čelīć łęcz PJPAN 37 s 340*; *vypuś i jeūvecke, neχ troxe pobryka po pudvurku bial-podl 1*; *jaūuvečka jez uotχovano, výkšo ot celoka kal 24*; *Cieszyn [Cz] Kell II 185*; *pszcz SGŚ XIII 103*; *rac jw*; *koziel jw*; *tar-gór jw*; *strzel-opol OIW 74*; *niem SGŚ XIII 103*; *opol jw*; *lubl jw*; *oles jw*; *n-tar PIJP IV 78*; *n-tar [Spisz] jw*; *kroś 9*; *dąb-tar 3*; *miel PKJ II 66*; *tarnob ME XVIII 49*; *ok Biłgoraja Mazur II 153*; *kraś 14*; *sand RŁTN XXII 246*; *piń 9*; *jęd RŁTN XXII 246*; *włoz 7*; *kiel RŁTN XXII 246*; *konec jw*; *lub 7*; *włod 6*; *puław RŁTN XXII 246*; *rad jw*; *wiel jw*; *łas jw*; *koniń 14*; *chosz [Kuj] PF XX 291*; *Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 35*.

**2.** 'cielę płci żeńskiej; cieliczka': *jaūuvecka jag mūodo, a p<sup>h</sup>o roku t<sup>h</sup>o juz jaūufka miech 18*; *pšysažiūuam jaūuvecke dąb-tar 5*; *jaūuveckā mo krova, bodej kto by kupiū, bo je uo• dobry krový kolb 3*; *kedyś to poiūuam čele maue, tako jaūuvec-*

ke, naucyuam go cukrovane, inacy ne vypije mi sand 13; Tarnopol 1 [Ukr].

3. 'odmiana małych gruszek szczepionych na jałowcu': kar S II 77.

**Jałoweczka Matki Boskiej** 'biedronka siedmiokropka (*Coccinella septempunctata*): żyw RamŚl 22. RK

**I. JAŁÓWEK** *Forma*: typ jełówek: giż SGOWM III 73.

*Znaczenie*: 'żrebak': muwjo jejuwek (o kiżoku) jw. RK

**II. Jałówek** zob. OŁÓWEK

**Jałówica** zob. JAŁOWICA

**Jałowiczka** zob. JAŁOWICZKA

**Jałowiec** zob. I. JAŁOWIEC

**Jałowies** zob. I. JAŁOWIEC

**JAŁÓWIE** *Forma*: typ jałowię: Słup LPW IV 1387.

*Znaczenia*: 1. 'jałówka wzn I (zob.)': Gtn Boj 58; Słup LPW IV 1387.

2. 'młody byk': Słup jw. RK

**JAŁÓWKA** *Formy*: typ jałówka: włod 11; ~ typ jełówka: bial-podl 1; przas FrKurp 36; ostroł BasStudia 114; Krp SkierP I 11; graj BasStudia 114; etc SGOWM III 73; giż jw; nidz jw; Mr i Wr jw; resz JP XXXIII 48; olsz SGOWM III 73; ostródz jw; Lit PJPAN 98 s 98; ~ typ fajowka: żyw ZarP 31.

*Znaczenia*: 1. 'młoda krowa niemająca jeszcze potomstwa': jauofka še begaż ne χce, mušymy jom pšedaż, bo tagby tak ś ni krowy ne byżymy meć ryb 13; ja<sup>u</sup>vecka jag<sup>u</sup>modo, a p<sup>o</sup> roku t<sup>o</sup> juz ja<sup>u</sup>ufka; m<sup>o</sup>ja ja<sup>u</sup>ufka uotstoua miech 18; za dva lata ja<sup>u</sup>ufka ma<sup>u</sup> pu<sup>u</sup>pent<sup>a</sup> metra kolb 3; ja<sup>u</sup>ovica, ja<sup>u</sup>ufka – powyżej roku, do dvou, puki še ne oćeli kraś 12; olka jełufka burakem še udavila bial-podl 1; już nedu<sup>u</sup>guo te ja<sup>u</sup>ofki bydymy mušel<sup>i</sup> du<sup>u</sup>pu<sup>u</sup>duoga<sup>n</sup>ać gtn 5; ja<sup>u</sup>ofki pozyvajom te krowy, co ni mia<sup>u</sup>y ješcy celoka n-tom 2; ja<sup>u</sup>ufka može być pšed oćele<sup>n</sup>am, pšed latova<sup>n</sup>am, po

latova<sup>n</sup>u – ja<sup>u</sup>ufka polatovano, začeluna lip 2; oggw.

2. 'młoda krowa po pierwszym ocieleniu': ja<sup>u</sup>ofka – krowa, która jest po pierwszym cielaku kroś 2; je<sup>u</sup>ufka – to us m<sup>u</sup>odo krowa giż SGOWM III 73; ćele uod ja<sup>u</sup>ofki os-wp AJW IV s 84; ja<sup>u</sup>ofka p<sup>u</sup>o<sup>e</sup> p<sup>i</sup>eršam će<sup>u</sup>fa<sup>n</sup>cu złotow B II 30; dqb-tar 3; radomsz RŁTN XXII 246; opocz jw; Mr i Wr SWM II 33.

3. 'cielę płci żeńskiej; cieliczka': 'oćeli<sup>u</sup>a še krowa, mo ja<sup>u</sup>ufke rad RŁTN XXV 200; je<sup>u</sup>ufka bynże u<sup>u</sup>cu<sup>u</sup>ngnynto ['chowana'] do krowi resz JP XXXIII 48.

4. 'krowa lub owca, które nie mogą mieć młodych w danym roku': m<sup>l</sup>ieka d'aji d'o-bra, 'a<sup>l</sup>a m'ala, b<sup>u</sup> ona t'eras ja<sup>l</sup>ufka Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154; Jałówka – owca, która się wcale nie ściga, albo która nie donosiła jagnięcia N-tar SKJ V 362.

5. 'nieurodzajna ziemia': Mr i Wr SGOWM III 73.

6. 'wysoka czapka z futrzanym otokiem rozciętym z boku': W zimie zamożniejsi gospodarze kładli na głowę wścieklice [...], zwane też czasem jałówkami, jałowicami lub papuzami. Były to wysokie czapy z małym denkiem, obszytym dookola czarnym barankiem. Otok futrzany był rozcięty, tak że czapa rozchylała się ku górze Sand ASL V 7 s 25; kraś K II 228; Lub PF IV 201.

7. 'w warsztacie tkackim': a. 'część wiązania w nicielnicy poniżej oczka': jedne ja<sup>u</sup>ofki u douu, a drugie kobyuki, te, co tak s tem ockem tšymajom razem pis [koln] Fal I 87; suw jw; b. 'środkowa pętka w wiązaniu nicielnicy': szczyc [ostroł] jw.

8. 'skaza wzdłuż tkaniny spowodowana błędnym nawleczeniem osnowy w nicielnicy': ja<sup>u</sup>ofki to puste, to jak še uomylu<sup>u</sup>o, to taka garba sua olsz jw.

9. 'jakaś odmiana gruszek': dęb Zb XIV 28; ~ 'szczepionych na jałowcu': kar S II 77.

**10.** 'truteń': jeŭufki – pšćouy, co nič nie robó *etc* SGOWM III 73.

**11.** obrz 'dziewczyna biorąca udział w zabawie zapustnej młodzieży': Przetarg dziewcząt odbywał się w karczmie [...]. Zgromadzoną młodzież określano ogólnie mianem jałowizny. Stąd też dziewczęta nazywano jałoskami lub jałówkami, chłopców natomiast bysiami lub byckami *Opocz LL X 2–3 s 21*.

**12.** 'bezdzienna kobieta': Bezdziennosc uważa się za karę Bożą, a kobietę bezdzienną nazywają często jałówką *Ciesz pd MPTL VI 80; Kasz S II 78. RK*

**JAŁUCHA** *Forma: typ jełucha: ostródz SGOWM III 73.*

*Znaczenie: 'młoda krowa po pierwszym ocieleniu':* kedý čelěnce take od jeŭuxy, to časem take suabe byuo, ne xčauo psič jw. *RK*

**JAŁUCHNA** *Forma: typ jełuchna: giż SGOWM III 73.*

*Znaczenie: ekspr 'jałówka w zn I (zob.):* byšek to byšek, a jeŭuxna to potem krovo jest *giż jw; Węgorz jw. RK*

**JAŁUNIA** *ekspr 'jałówka w zn I (zob.):* łęcz *PJPAN 37 s 339. RK*

**JAŁUSZECZKA** *ekspr 'jałówka w zn I (zob.):* ta jałuščka benżem tšymać *suw 3. RK*

**JAŁUSZKA** *ekspr 'jałówka w zn I (zob.):* ładna jałuška, może zóstařim na krowa *suw 3; białos Kudz 151. RK*

**JAMA** *Forma: typ jema: tarnob NT I 112; tuk Cyran 17.*

*Znaczenie 1.* 'dół, wgłębienie terenu, zwykle większych rozmiarów': v źemni vycępanaŭ jama do pičau bydu *oles 7; tēn gryf uopāt v jakěš tēm strasne jemy tarnob NT I 112; ty by te jamy za stodoło zasypał! biał-podl 1; luże wykopałi takom jame i berom z ni bouy posek koniń 14; Tam mieli jakómsi jamym wykopanóm i tam siedzieli ci czarnoksiężnicy Cieszyn [Cz]*

*Zwrot 242 s 16; ciesz 18; Biel SGŚ XIII 104; prud PlutaDzierż 56; gliw SGŚ XIII 104; strzel-opol OIW 74; opol SGŚ XIII 104; lubl jw; klucz jw; Orawa [Sf] ZNUJ 72 s 41; Orawa KaśSt II 1 s 371; N-tar ZborSt 133; lim ME XI 40; rzesz 13; krak ME VI 27; olk RFW LXIX 416; miel PKJ II 66; tarnob PorJ 1959 s 160; tom-lub 1; zam 1; itż RŁTN XXII 246; chtm 9; włod 2; kozien RŁTN XXII 246; opocz jw; sier 5; raw-maz RŁTN XXII 246; skier jw; gar jw; Wys-maz; białos Kudz 151; suw 3; etc SGOWM III 73; Giż jw; pis jw; Ostródz jw; złotow B II 30; Stup LSW I 391; Bukowina [Rum] PJPAN 60 s 143; Tarnopol I [Ukr]; Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154; ~ w przyst: gdo kómu jame kopę, sąm do něj vpádne Cieszyn [Cz] ME IV 80; Gdo drugimu jame kopie, sóm se do ni wpadnie *Ciesz MPTL XV 2 s 63; ~ 'nierówność powierzchni, wybój':* po təx jamaŭ są ləxo jałało *Kasz S II 79; wej 3.**

**2.** 'kryjówka zwierzęcia w ziemi; nora': Iis\_mou v jamje maęe *opol SGŚ XIII 104; sfistaki gvizdały co strak, naved\_mē to č'ekavyło, jak to pšecē, byo ja to nigdy n'e\_vižala ańi sfistackyi jamy n-tar ZNUJ 98 s 55; tako jama jez na p<sup>u</sup>olu, pevnie žimny pes jo wykopou piń 9; jama – tako žura v žymni wykopano ji tam še lynze: lysy, ũaski radomsz 5; Iisa, jak šeži v jamē, ne zlapēs biał-podl 1; Iisy su, jo, tu jamy majo, w leše kopšo take durý sobže szczye SGOWM III 73; Siemianowice Śl ME V 174; tar-gór SGŚ XIII 104; Orawa [Sf] ZNUJ 169 s 250; żyw RamŚl 15; Łań ME VI 351; chrzan MPKJ VII 359; dąb-tar 3; kolb 3; hrub 4; kras 3; włosz 4; kiel 22; koniec RŁTN XXV 173; rad jw XXIV 175; opocz 3; łęcz PJPAN 37 s 340; gar 20; radz-podl 13; mław 1; ostroł 9; Mrąg SGOWM III 73; Mr i Wr jw; Olsz jw; złotow B II 30; pd-zach ok Kościerzyny LPW I 323; Kasz S II 78; ~ w przyst: Każdo liszka swojóm*

jame chwoli *Ciesz MPTL XV 2 s 104*; ně le bez jednǎ zurǎ vχozǐ lǎs do ĵamǎ *Kasz S II 78*.

3. 'piwnica, głównie do przechowywania ziemniaków': a. 'pod budynkiem': *hrub Pelc III m 148*; *zam jw*; *chłm jw*; b. 'poza budynkiem': našě sǒsaze sǎ vǎpǎlǎlǎ i terǎ v ĵamě mēškajǎ *Kasz S II 78*; ĵama głēmb'oka na čt'ery m'etry i ukr'ongłǎ naj'lepša na kart'offli, bo ni gñiii *Wilno [Lit] PJPAN 61 s 154*; *oleś [Równe Ukr] MAGP XII m 560*; *kłodz [Lwów Ukr] PJPAN 43 cz 2 m 9*; *śr-śl [Tarnopol Ukr] jw*; *lw-śl [Tarnopol Ukr] jw*; *lbń [Lwów Ukr] MAGP XII m 560 s 38*; *trzeb [Lwów Ukr] jw m 560*; *mil [Lwów Ukr] jw*; *głog [gor] PJPAN 43 cz 2 m 9*; *żag [Tarnopol Ukr] jw*; *gor jw*; *sanoc jw*; *les jw*; *przem jw*; *bił Pelc III m 148*; *tom-lub jw*; *hrub jw*; *zam jw*; *chłm jw*; *sied PAE III 182*; *siem PJPAN 43 cz 2 m 9*; *biel-podl PAE III 182*; *białos PJPAN 43 cz 2 m 9*; *sokól jw*; *suw 9*; *sulech [Grodno Bruś] PJPAN 43 cz 2 m 9*; *rzep [Grodno Bruś] jw*; *chojeń [Tarnopol Ukr] MAGP XII m 560*; *wałec [Grodno Bruś] PJPAN 43 cz 2 m 9*; *szczecinec [Wilno Lit] jw*; *draw-pom [Wilno Lit] jw*; *stǎw [Grodno Bruś] jw*; *kołob [Grodno Bruś] jw*; *Tarnopol 1 [Ukr]*; *Polesie [Bruś] PJPAN 112 s 108*; ~ 'z dodatkowym określeniem wskazującym na cechy konstrukcyjne': Jama chodziszczǎ *wałb [Tarnopol Ukr] PJPAN 43 cz 2 m 9*; *lubiń [Tarnopol Ukr] jw*; *chojeń [Tarnopol Ukr] jw*; ~ łażona ĵama – wykopana w ziemi, dach z bali; robił šyje, zapyχǎu snopkēm, žǘuφ nē byu *tom-lub 2*; łażona ĵama – dół z drewnianym dachem, pokryty słomǎ, z wejściem *lubacz 1*; ~ „Jamy pochodiuszcze”, opatrzone drzewczkami, pozwalajǎ brać kartofle w zimie *Stanisławów [Lwów] ME XIII 21*; ~ piwnica s kamēni, šyĵna ĵama z žžeǎ *lubacz 2*; ~ Jama włǎżona

*lubacz 1*; ~ Jama wyduszczǎ *lbń [Lwów Ukr] MAGP XII s 41*; *żag [Tarnopol Ukr] PJPAN 43 cz 2 s 24*.

4. 'dół na ziemniaki zabezpieczony na zimę słomǎ i ziemniǎ': ĵama okronǵła i głēmboka, kopec płytszy i wzdłuš *lubacz MAGP XII s 43*; Wykopane ziemniaki zsypujǎ do „jamy”, wyścielonej słomǎ; na wierzch kładǎ na „1 łokieć” słomy, a na „1/2 łokcia” ziemi i okrywajǎ obornikiem *Stanisławów [Lwów] ME XIII 21*; *Czaca [Śl] AJPP 62*; *Orawa [Śl] Vážný 98*; *Spisz [Śl] PKJP I 4 m 28*; *jaros MAGP XII m 561*; *chłm RĚTN XIV 262*; *włod 4*; *biel-podl MAGP XII m 561*; *białos Kudz 151*; *sokól MAGP XII m 561*; *chojeń [Tarnopol Ukr] jw*; ~ 'z dodatkowym określeniem wskazującym na cechy konstrukcyjne': Jama ślepa *tom-lub jw*.

5. 'specjalny dół ziemny, na którym ustawia się konstrukcjǎ do suszenia lnu': na polu ĵamy, dwa metry šeroka, metr paleńiska, kładńe še ogeń, a na tej ĵamě v gǎre žerži położony, tam stǎvajǎ łon i sušo *białos Fal I 87*; *bial-podl jw*; *biel-podl jw*.

6. 'grób ziemny': *Polesie [Bruś] PJPAN 112 s 115*.

7. 'loch, bunkier': Tam miał (Hitler) takie jamy porobhione i wysko pod ziemiǎ miał, ji zywność i monecyjo *olec LL III 3–4 s 76*; i wǘuǎ go do sǒjǎj ĵamy w leše, co to mǎuǎ wybudowano pod źemńo *olsz SGOWM III 73*; *[Zbój] vžǔt ĵǎ do sfoji ĵamy [...]. dǎt ji klucē uot fšistkēχ ĵizbǎf olsz StefJ 74*.

8. 'grota, jaskinia': I jak tyn kóń dochodził ku tej jamie, czuł tyn smród [*smoka*] *Cieszyn [Cz] KadGaw 275*; f tej skaŕce sǒ taki ĵamy *ciesz SGŚ XIII 104*; W jamie siedziǎ smok *Śl jw*; Kajsǐ jes je tako jama, co w niěj špiom drzewniějse wojoki *N-tar ZborŚl 133*; gvaři [...], ze ĵes tam pǎnyǎzy nǐzy nǐžnej ĵamy f\_kuotfiku, f\_kamǎnyǎk *Orawa [Śl] ZNUJ 72 s 75*; *pszcz SGŚ XIII*



104; *prud PlutaDzierż 56; koziel SGŚ XIII 104; oles jw.*

9. *pśn 'areszt'*: oj, boże mōi, boże, co kośańe moze, a ja za kośańe šeżau tśy dñi w jamie *Mr i Wr SGOWM III 73*.

10. *'szyb w kopalni'*: přiimom na ylavni jamie v orłove [nw] *Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 108*; na kopalnie [...] přišel v roku tysonz ževenset dvacet tři [...] na jama *χoneger Cieszyn [Cz] PIJP I s 48*.

11. *'pomieszczenie pełniące funkcję kuchni'*: maśa nōnka całi zēñ v jamie gotaje wej *S II 79*.

12. *'wgłębienie, nisza pod trzonem pieca chlebowego'*: j̄inse to take meli klatki specjalne, pot pecem taka jama neraz byua *sied 6*; pekarnik, take jamy meli – abo jury *Giżycko SGOWM III 73*.

13. *'otwór w piecu chlebowym'*: kraś 17.

14. *'dziupla'*: Dwaj śmialcy wieczorem poszli ku dziurze w jaworze [...]. Zoboczyli, że z jomy wyszły krasnoludki *ciesz KwOp XIV 3–4 s 101; tuk Cyran 17; sied jw.*

15. *'blizna po ospie'*: ospovaty [...], te jamy take pozostawane *suw JP XXXVI 219*.

16. *'w organizmie ludzkim lub zwierzęcym: wolna przestrzeń wystana błoną śluzową lub surowiczą, osłonięta całkowicie lub częściowo ściankami mięśniowymi lub kostnymi'*: jama bžuśna *poz 17; śrm 8*.

17. *'bliżej nieokreślone wgłębienie'*: Jama (miednicy) [...] – szrodek miednicy *Opol wsch PWrocław LVII 84*.

18. *ekspr 'usta, gęba'*: zamkñi jamą, bo ce ją zamkną *Kasz S II 79*.

**Kocia jama** zwykle w *lm* 'but w całości drewniany lub tylko z drewnianą podszwą': Mężczyźni [...] najczęściej noszą trepy o przyszwie skórzanej, rzadziej natomiast całkowicie drewniane, zwane [...] kocimi jamami *tas ASL IV 6 s 30–1*.

*Frazeologia*: pusta jama 'bezzębne usta': *Kasz S II 79*; ~ ślepa jama 'głęboki

dół będący pułapką na zwierzynę': Do najpierwotniejszych i najczęściej rozpowszechnionych w świecie sposobów łowieckich należą doły, wykopane w ziemi. W Polsce zwą się na ogół wilczemi dołami [...], w pow. skierniewickim, piotrkowskim, opoczyńskim – ślepe jamy *Opocz LS II B 55; P-tryb jw; Skier jw*; ~ wilcza jama 'jw': tu b'ywały p̄yrvy za staryk časov v̄ilki [...], na nasȳ stroñe meli n'ar<sup>o</sup>ob<sup>o</sup>one v̄ilce jamy. t<sup>o</sup> juz były n'ak<sup>o</sup>opane jury lek<sup>o</sup> zakryte descułkami, tag<sup>o</sup> na spadnyñe, a na sp̄otku jamy był<sup>o</sup> m̄yso ku<sup>o</sup>jske *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 250*; ≈ (ktoś) by się do lisiej jamy ze wstydu schował 'ktoś bardzo się wstydzi': *lubl SGŚ XIII 104*. RK

**Jamaliowy** zob. EMALIOWY

**Jamant** zob. AMANT [Supl.]

**JAMARZYĆ SIĘ** 'o kocie: przejawiać popęd płciowy': kuety še jamažom v<sup>o</sup>marcu n-tom 2; *szam 8*. RK

**JAMASTY** 'mający nierówności, zagłębienia; niegładki': jamasta || dołkowata (o gruszcze) *biel-podl 1*. RK

**Jamator** zob. AMATOR [Supl.]

**Jambaras** zob. AMBARAS

**Jambona** zob. AMBONA

**Jamboras** zob. AMBARAS

**Jambrozja** zob. AMBROZJA

**Jambroźnie** zob. NAMROŻNIE

**Jambuzie** zob. JABUZIE

**JAMCZYCA** *ekspr 'jama w zn 1 (zob.)'*: *Stup LPW I 323*. RK

**JAMCZYCZKA** *ekspr 'jama w zn 1 (zob.)'*: *Stup LPW I 323*. RK

**JAMDUŁKA** [?] 'otwór w ścianie pieca na tuczywo [?]' : dovñi śf̄icily f̄ śf̄icokay; v murku byua jamdułka, to p̄šezywały śf̄icok *kolb 3*. RK

**JAMECZKA** 'wgłębienie, dotek': Sy-piesz w żarnach do tej jameczki i kreñcisz renko, wychodzi monka *Wilno [Lit] SLit 206*. RK

**Jamen** zob. AMEN

**Jameryk** zob. AMERYK

**JAMICA** 'jama w zn I (zob.)': *Stup LPW I 299.* RK

**JAMIK** 'gryzoń – chomik (*Cricetus cricetus*): syc *AJS IV m 526 s 7.* [Por. chomik] RK

**Jamiol** zob. ANIOŁ

**Jamiola** zob. JEMIOŁA

**Jamiolatek** zob. JEMIOŁEK

**JAMISTY** 'mający nierówności, zagłębienia': jamista g<sup>h</sup>orka *Stup LPW I 299.* RK

**JAMISZCZE** 'wielki dół, duże wgłębienie terenu': *Stup LPW I 299.* RK

**JAMKA 1.** 'dolek, niewielkie wgłębienie terenu': u nas pšed domem taka jamka była, ja ras mało nođi nie złamała bial-podl I; pšyšet taki młody němčuk, jamka wykopał suw 3; mal'enačka j'amka b'yla na dr'oza Wilno [Lit] *PJPAN 61 s 154; strzel-opol OIW 74; n-tar [Orawa] KąśŚ I 1 s 371; włod 6; kar LPW I 298; Stup jw 323.*

**2.** 'niewielka kryjówka zwierzęcia w ziemi; norka': čša terpefyny do jamki nalać, to kret ućeknie bial-podl I; *Kasz Ram 60.*

**3.** 'piwnica poza domem': *Polesie [Bruś] PJPAN 112 s 108.*

**4.** 'dół na ziemniaki zabezpieczany na zimę słomą i ziemią': włod 6.

**5.** 'specjalny dół ziemny, na którym ustawia się konstrukcję do suszenia lnu': jamki kočo ji tam sušo, nad jamo staća še krukefki, žyrže kłaže še na krukefki, tam še pałi ji tak še sušy bial-podl Fal I 87.

**6.** 'głębokie miejsce w rzece': biel-podl I.

**7.** 'grota, jaskinia': Szied i sied, przyszed do jamki w lesie, a tam był pustelnik olsz *BWM 131.*

**8.** 'otwór w czymś, powstały wskutek uszkodzenia lub zrobiony specjalnie': ten koń afebo i klaca to ma take carne jadra,

jamki v zembe *Orawa [Sł] ZNUJ 169 s 245.*

**9.** 'wycięcie w drewnie w łączeniu na czop': moze na końcu być taki cap zažněnty ji fxoži f tako jamke na bauku giž *SGOWM III 73.*

**10.** 'zbiornik pod paleniskiem, w którym gromadzi się popiół; popielnik': Komin z piecem mają różne swoje kryjówki, a mianowicie: j a m k a na popiół, pod kominem, gdzie kury jaja noszą, zapiecek albo zapiekietek, zamietka, tj. ławka z cegły przed piecem *radz-podl Pleszcz 21; Lit K II 229.*

**11.** 'motyw zdobniczy będący różnego rodzaju wgłębieniem': **a.** 'w kowalstwie': *Ciesz [Cz] i Ciesz PEŚ III 126; b.* 'w budownictwie': Bardzo rozpowszechniony motyw na Podhalu, i bardzo starożytny, bo spotykałem go na sosrębie z zeszłego stulecia (w Chochołowie), stanowi j a m k a, czyli dołeczek, robiony dłutem w drzewie, z podstawą albo prostolinijną, albo też łukowatą *N-tar MatZ 19.*

**12.** 'blizna po ospie': J a m k a – dziurka w twarzy, po ospie lub naturalna, np. w brodzie *Tarnopol 2 [Ukr].*

**13.** 'w płucach: zmiana chorobowa manifestująca się uszkodzeniem mięszu': un ju jamke mał f płucaχ *bial-podl I.*

**14.** 'niewielkie wgłębienie w ciele człowieka': **a.** 'w brodzie': *Tarnopol 2 [Ukr]; b.* 'między żebrami poniżej mostka': [nieuż] *gór [Brześć Bruś] PorJ 1965 s 146; c.* *podano w lm 'zmarszczka na twarzy': Liptów [Sł] Vážný 156; d.* 'bliżej nieokreślone, prawdopodobnie powstające wskutek punktowego uciskania obrzękniętych nóg': porup take jamki na noże *bial-podl I.* RK

**JAMNIK 1.** 'pies charakteryzujący się niskim wzrostem, długim tułowiem i krótkimi, krzywymi nogami': niełim dwa jamnikuφ, dýφteri dostałi i zdexłi giž *SGOWM III 73; na ańeleve [nw] mełi zašše dva psy*

duże i dwa jamniki *koniń 14; Śl SGŚ XIII 104; łącz PJPAN 37 s 340.*

**2.** 'gryzoń – chomik (*Cricetus cricetus*): *gar 7; tuk 11.*

**3.** 'człowiek': **a.** 'skąpy; sknera': to taki jamnik! *dąb-tar 5; b.* 'który krzywdzi innych': jamnik – to taki cuówek, co ugryże a zdrotkom ['podstępnie'] *łącz PJPAN 37 s 340.*

**4.** 'ładne dziecko': Małe, ładne dzieci zowią często jamnikami *ośw SKJ IV 23.* RK

**Jamniół** *zob. ANIOŁ*

**Jamny** *zob. JEMNY*

**JAMORA** *ekspr 'jama w zn 1 (zob.): żurawijiny rosno na bagnax, na močarax i tam so topjele abo jamory st-gdań 3.* RK

**Jamorek** *zob. AMOREK*

**Jamory** *zob. AMORY*

**JAMOWY** 'przym od jama' **1.** *w zn 1: jam<sup>o</sup>ovy vx<sup>u</sup>d Stup LPW I 299.*

**2.** *w zn 2: jamovi zvěř Kasz S II 79.* RK

**JAMPORLIWY** 'o człowieku lub zwierzęciu: *przejawiający silny popęd płciowy': n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 371.* RK

**JAMPORNY** 'o człowieku lub zwierzęciu': **a.** 'silny, zdrowy, żwawy': Jamporny barán, e, to je dobry *n-tar [Orawa] KąsŚ II I s 371; b.* 'przejawiający silny popęd płciowy': No dy to okropnie jamporny cłowiek, jyno by na na babie siedział *n-tar [Orawa] jw.* RK

**Jampułka** *zob. AMPUŁKA*

**JAMRAĆ** 'narzekać, biadać, lamentować': i vž<sup>o</sup> še ta jamrać, ize u<sup>o</sup>n tajki mody, a juz muśi umżyć niem *DobrzNiem II 130; Śl SGŚ XIII 104; Stup LPW I 298.* RK

**JAMROT 1.** 'lament': Powstoł taci krzyk i jamrot jakbe w lazarece [rym] *chojn Derd 15; vščōł są taći jamrot, jakbē ju kōnc sviata są zbližďł Kasz Ram 60; do nix nie je do ijeńńa, to tam je sōm jamrot Kasz S VII 105; wej 3; Stup LPW I 298.*

**2.** 'niewyraźna, niezrozumiała mowa': *žėdovsći jamrot tak gōdōł, že jegue na žėden spuesōb ni mōžna bēto zrozumjeć Kasz Ram 60; wej 3; Stup LPW I 298.*

**3.** 'człowiek mówiący niewyraźnie, niezrozumiale': *nen jamrot tak gōdōł, že jegue na žėden spuesōb ni mōžna bēto zrozumjeć Kasz Ram 60; Stup LPW I 298.* RK

**JAMROTACĀ 1.** 'narzekać, biadać, lamentować': tak jamrotalý, že iix bolý *tor MacŚ 214; naš ħori jamrotāł jis całō noc Kasz S VII 105; chojn LPW I 298; kar jw; Stup LSW I 381.*

**2.** 'mówić niewyraźnie, niezrozumiale': *uen tak jamroce jak žid Kasz Ram 60.* RK

**JAMROTANIE** 'lament': Ju nie mogem więcy scerpiec jego jamrotanio [rym] *chojn Derd 15; iō mōm ju dosc tegue jamrotanō Kasz Ram 60.* RK

**JAMROWAĆ 1.** 'narzekać, biadać, lamentować': po co to jamruješ, i tak ci to nie pomože *koziel SGŚ XIII 104; toć ta to durxam jamruje. stale ii źle st-gdań 1; žýd jamrovāł ii lamaanovāł, že tak tońe ni mōže předac Stup LPW I 299; Śl SGŚ XIII 104; Olsz SGOWM III 73; Koc SKoc II 53; kar LPW I 299.*

**2.** 'o wilku: skowyczeć': *Žilk szie zaczoł kręcizcz', wicz', jamrowacz' nidz BWM 161.* RK

**JAMSZCZYK** *Forma: typ jemszczyk: Winnica [Ukr] Roczn 255; Lit K II 251; bl SWil I 444.*

*Znaczenie: 'woźnica powożący dyliżansem pocztowym': Jamszczyk, [...] jemszczyk Winnica [Ukr] Roczn 255; białos Kudz 151; Lit K II 251; bl SWil I 444.* RK

**JAMSZOŁ** *ekspr 'małe dziecko; szkrab, berbeć': taki maųy jamšoł, a jaiki bystry. iō tegu jamšoła barzo luβε koniń 14.* RK

**JAMSZOŁ 1.** 'zły duch; diabeł': *kęp ME XII 161.*

**2.** 'ktoś lub coś źle wyglądające, zaniebane, zniszczone, liche': *Jamszoł – pogardliwa nazwa na coś potarganego, zemszonego, dzikiego, jakżeby z cias-*

nej jamy wypuszczone, np. kiedy kto zgeżony i włosy ma potargane, wydarte, najczęściej o zwierzętach takich, o by[d]le zabiedzonym *Gtń Boj 58*. RK

**JAMUŁA** 'specjalny dół ziemny, który służy do produkcji smoły drzewnej (dziegciu)': *Jamuła* – jama do palenia smoły, zamiast pieca *Gtń Boj 58*. RK

**JAMURA 1.** *ekspr* 'loch, bunkier': Złodzieje były w jamurze pod ziemią *lub PF V 750*; Siedziała w tej jamurze *ok Kraśnika jw; sied Cyran 16*.

**2.** 'wgłębienie, nisza pod trzonem pieca chlebowego': *radz-podl PF VI 231*; *miń-maz 1*; *wys-maz PF IV 834*; *ostroł 9*; *Krp FrKurp 35*. RK

**JAMUREK** 'jamurka (zob.)': *radz-podl PF VI 231*; *miń-maz Cyran 16*. RK

**JAMURKA** 'wgłębienie, nisza pod trzonem pieca chlebowego': kiedyś to była ji pot pecem taka seżiba kurōf – jamōrka *miń-maz 1*; Jamurka – umyślnie zrobiona jamka, dołek pod paleniskiem piecowym *siem K II 229*; *wys-maz PF IV 822*; *ostroł 9*. RK

**Jamur-zna** *zob. JAŁMUŻNA*

**Jamuzie** *zob. JABUZIE*

**Jamużna** *zob. JAŁMUŻNA*

**Jamwient** *zob. ADWENT*

**Jamwientny** *zob. ADWENTNY [Supl.]*

**JAN 1.** 'resztki skoszonego zboża zgrabione na długi wał': to, co nie uostōne zviōzōne, to jez baruōg, to se zez grabiuma zgrabie na jōn, jōn to jez dużyki žōnd baruōgu *sulech GruchGwKr 113*.

**2.** 'przezwisko mieszkańca z okolic Myszynca': Kadzidlacy spod Ostrołki nazywają mieszkańców Myszynca pogardliwie *Jonami [...]*. Na zapytanie, dlaczego tak ich zowią, mówią: bo to prostoki *ostroł Ziemia II 12*; *Krp EP II 221*.

**3. w męt:** jōn pōn, fabikōn, paše kōne na vygōne *ciesz BMJP XIV 38*.

**Święty Jan** 'roślina – jemiota (*Viscum album*)': *czar SO XIV 119*.

*Frazeologia:* bosi jan 'człowiek przygłupi, pozbawiony rozumu': *Kasz S I 60*; ~ boży jan 'człowiek godny politowania': *wej jw 52*; ~ długi jan 'bieda, niedostatek, głód na przednówku, też według wierzeń ludowych: uosobienie tej biedy': *kar jw 218, 219*; ~ święty Jan kręcijan 'zamieszanie, chaos': Święty Jan kręcijan – o ruchu powszechnym w dniu tym (przeprowadzki, 'rumacji') *Kiel K II 476*; ≈ być (z czegoś) Janem 'nie znać się na czymś [?]': Jo je z tego Janym *Ciesz MPTL XV 2 s 97*; ≈ jeszcze nie święty Jan 'jeszcze nie jest ciepło': *mław 1*; *ostroł 9*; ~ nie co dzień świętego Jana 'nie zawsze z powodzeniem uda się wykonać jakąś czynność': *bial-podl 1*; ~ nie zawsze świętego Jana 'nie zawsze można sobie na zbyt wiele pozwalać i liczyć na wyrozumiałość': *mław 1*; *ostroł 9*.

*Zob. BATOG, CHLEB, GŁOWA, GŁÓWKA, JAGÓDKA, KRZYŻ, PASEK, ROBAK, ZIELE, ŻYTO* RK

**JANAĆ** 'nazywać kogoś Janem': Janać komu *Krak Krak IV 277*; Nie Janajze mi, bom ja ski-cki (Nie tak mnie zowią) *Krak jw 280*. RK

**Jancbery** *zob. JANSBERY*

**Jancug** *zob. ANCUG*

**Jancychrys** *zob. ANTYCHRYST*

**Jancychryst** *zob. ANTYCHRYST*

**Jancyjasz** *zob. ANTYJASZ [Supl.]*

**Jancykrys** *zob. ANTYCHRYST*

**Jancykryst** *zob. ANTYCHRYST*

**Jancykrystować** *zob. ANTYCHRYSTOWAĆ*

**Jancykryśnica** *zob. ANTYCHRYST-NICA*

**JANCZARKI** 'sanie z przyczepionymi dzwonekami': zimovo poro – sanki jancarki, dva końe, to ałegancko, tyko zyn, zyn jexaly *sied 3*. RK

**JANCZARY** *Formy:* typ jańczary: *Śl SGŚ XIII 104*; ~ typ jenczary: *Wilno [Lit]*



*SLit* 149; ~ *typ* jeńczary: *Lit PJPAN* 98 s 99; ~ *typ* ganczary: *wys-maz ŁomT* 149; ~ *typ* lanczary: *N-tar RWF XVII* 87; *Będz PF III* 306.

*Znaczenia*: 1. 'dzwonki przyuprzęży': końe ɹadne byli [...], źvonki rozmaite, goncary take byli *wys-maz ŁomT* 149; ɹado sankami [...], take ɹančary na końax, take gruxawy *wys-maz jw* 97; Mnie zdaji sie, aź jeszcze kiedyś wiecej mówili: jenczary, potem jakoś brazguny wiecej *Wilno [Lit] SLit* 149; Byli janczary, brazgulki takie, co dzwonili, takie kuleczki *Wilno [Lit] jw; Lit PJPAN* 98 s 99.

2. 'bęben': *N-tar RWF XVII* 87; *Będz PF III* 306.

3. *pej 'stare, zniszczone lub duże, niezgrabne buty'*: ɹančary – takove bōćiska vėlki, ɹag vraźi na noģi z buotym. f takiy ɹančaray byy ńe ɹoģiɹ *ciesz* 9; Jak pujdziesz pnie kopać do lasa, to obuj se janczary *ciesz SCiesz II* 136; *Ciesz RWTN III* 105; *Śl SGŚ XIII* 104. RK

**JANZMIANIARZ** 'przezwiśko mieszkańca powiatu kozielskiego, wymawiającego ę jak szerokie nosowe a': *strzel-opol OlW* 74. RK

**Jandrutek** *zob.* **ANDRUTEK**

**Jandryka** *zob.* **HADRYCHA**

**JANDUŁA** 'otwór do sypania ziarna w żarnach': *kozien* 14. RK

**Jandwent** *zob.* **ADWENT**

**Jandwient** *zob.* **ADWENT**

**Jandwień** *zob.* **ADWENT**

**Jandziara** *zob.* **I. GANDZIARA**

**JANEK** *żart 'polski Żyd'*: *biel MPKJ IV* 297.

**Szwarny janek** 'jakaś roślina doniczkowa': *śfarny jōnek ciesz* 18.

*Frazeologia*: (ktoś) zjadł trzysta janków *przekl*: zaklō i ćężko: zjaduąś ty třista ɹānkōv *Cieszyn [Cz] ME IV* 50. MB

**Janemiczny** *zob.* **ANEMICZNY** [*Supl.*]

**JANERA** 'gadula, plotkarz': *Śl SGŚ XIII* 104. MB

**JANERAĆ** 'mówić jeden przez drugiego': *Śl SGŚ XIII* 104. MB

**JANERZYĆ** 'janerać (*zob.*)': *Śl SGŚ XIII* 104. MB

**Jangielczyk** *zob.* **ANGIELCZYK**

**Jangielka** *zob.* **ANGIELKA**

**Jangielski** *zob.* **ANGIELSKI**

**Jangient** *zob.* **ADWENT**

**Jangiera** *zob.* **ALGIERA**

**Jangierka** *zob.* **ALGIERKA**

**Jangla** *zob.* **ANGLA**

**Janglija** *zob.* **ANGLIA**

**Janglijowy** *zob.* **ANGLIOWY**

**Jangres** *zob.* **AGREST**

**Jangresek** *zob.* **AGRESTEK**

**Jangresowy** *zob.* **AGRESOWY**

**Jangrest** *zob.* **AGREST**

**Jangrus** *zob.* **AGREST** [*Supl.*]

**Jangwient** *zob.* **ADWENT**

**Jani** *zob.* **ANI**

**JANICZEK 1.** 'janik w zn 1 (*zob.*)': rada uogłōndōm vėčōr, ɹag ɹańički gōńōm *ciesz* 15; Teraz juź janiczki wyginyły! *Ciesz SCiesz II* 136; ɹańički lotaĹōm a śfycōm *ryb* 4; *Cieszyn [Cz] AJŚ IV m* 603; *biel jw; pszcz jw; nam jw; Śl SGŚ XIII* 105; *Czaca [Śl] AJŚ IV m* 603.

2. 'janik w zn 2 (*zob.*)': Tylko do bydła używano małych lampek olejowych, takich *janiczku* *f Cieszyn* 8 [Cz]; moja ćotka śfyciła ɹańičkym *Cieszyn [Cz] AJŚ IV* s 28; ty zepsujeź uoćy, że tak při ɹańičku śyvujeś *ciesz* 9; Przi takim janiczku nie lza czytać *Ciesz SCiesz II* 136; pośf yź bliży tym ɹańičkym, bo ńic ńe viza *ryb SGŚ XIII* 105; *biel jw; Pszcz ASL III* 2 s 64; *Śl SGŚ XIII* 105.

3. 'błędny ogień': Była tam tako wielko łōnka, taki moczaryśko. Jak sie tag-łoto zećmiło, to tam-migotały taki janiczki [...]. Dycki ludzie powiadali, że tam ni ma dobrze iź-w nocy, bo ty janiczki to sōm nocznice *Cieszyn [Cz] Zwrot* 55 s 10.

4. 'o małym żarzącym się kawałku drewna': migo tam ješće taki jyny jańiček Cieszyn 4 [Cz].

5. 'roślina – chaber bławatek (*Centaurea cyanus*): Orawa [Sł] LS II A 114. MB

**Janiel** zob. DANIEL

**Janieliczek** zob. ANIELICZEK

**I. Janielski** zob. ANIELSKI [Supl.]

**II. Janielski** zob. ANIELSKI

**JANIK 1.** 'owad – świetlik (*Lampyris noctiluca*), zwany też robaczkiem świętojańskim': jōńik to je taki χrobouk, co śfyci prud *Pluta* Dzierż 56; rac SGŚ XIII 105; gliw AJŚ IV m 306.

2. 'lampka dająca słabe światło': taki jańik sūaby ryb SGŚ XIII 105.

3. podano w lm 'krzew owocowy – porzeczka (*Ribes*), też jego owoc': jańiki pszcz AJŚ II m 230.

**Święty janik** 'owad – świetlik (*Lampyris noctiluca*), zwany też robaczkiem świętojańskim': śfęnty jōńik gliw jw IV s 28. MB

**Janiol** zob. ANIOŁ

**Janiola** zob. JEMIOŁA

**Janioleczek** zob. ANIOŁECZEK

**Janiolek** zob. ANIOŁEK

**Janiolowy** zob. ANIOŁOWY

**Janiolów** zob. ANIOŁOWY

**JANKA 1.** 'odmiana wczesnych ziemniaków': potym na ogrody, że še saži řepa, taka pożyzme fcašna, jōńka, přeto, ze na jona by še mjała kopać Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 17; zymāki sō fcašne – jōńki i późne – āmerykāny niź 5; jańki baue, cervone lub 6; bołe jańki dobre kartofle kras 3; doš še nom jańki urožuuy teg<sup>o</sup> roku gor 4; myšlen PJPAN 11 s 59; bił Pelc III m 24; kras jw; kraš jw; lubar jw; puław jw; gar 21; łuk Pelc III m 24; radz-podl jw; mław 1; ostroł 10; czar SobWp 29.

2. 'krzew owocowy': a. 'porzeczka (*Ribes*), też jego owoc': take kše to jańki abo puzycki ostródz SWM XI 78; jańki już dožeńauy olsz jw; na kermas postažili

gošćom žino z jańkōf Wr StefSł 49; čřvona jōńka Kasz LPW IV 1398; bāřa jōńka Kasz jw 1399; čārně jōńki Kasz jw; płoń Wista I 317; wej Hinze 251; b. podano w lm 'agrest (*Ribes uva-crispa*), też jego owoc': jōńki my tez mova, agryst krušenke ženkšy olsz SWM XI 76.

3. 'odmiana gruszek': jańka. jańiš cłowég gruski put košćołem pšedaie, ale tyle vuijŋki i jańki bial-podl 1.

**Święta janka** podano w lm 'krzew owocowy – porzeczka (*Ribes*), też jego owoc': śvīēnte j'anki wyrz PKJP II 1 s 70. MB

**JANKIER** 'rodzaj marynarki męskiej': jańker – takovy kostkаты, strokаты kabat ciesz 9; Ciesz RWTN III 108. MB

**Jankierz** zob. ALKIERZ

**Janklerz** zob. ALKIERZ

**Jankor** zob. RANKOR

**Jankorzyć się** zob. RANKORZYĆ SIĘ

**JANKOWY** 'dotyczący janki – porzeczki (*Ribes*): jōńko<sup>u</sup>ovy ja<sup>g</sup>oda byt LPW IV 1399. MB

**Jankór** zob. RANKOR

**Jankórka** zob. RANKORKA

**Jankórność** zob. RANKORNOŚĆ

**Jankórny** zob. RANKORNY

**Jankóryja** zob. RANKORIA

**JANKTY** blp 'dwa rzemień lub powrozy służące do przywiązywania wołów za rogi do jarzma': bl SWil I 433. MB

**I. JANO** żart 'żołądek świni': jano – žouōndek z brofka Cieszyn [Cz] Kell II 185. MB

**II. Jano** zob. ANO [Supl.]

**Janoć** zob. ANOĆ [Supl.]

**Janoli** zob. ANOLI

**JANOSIK** 'człowiek zwerbowany do pracy w kopalni': Śl SGŚ XIII 106. MB

**JANOTA** 'człowiek niemądry, bezmyślny': tyn jańota fšystko pořšaskau koziel SGŚ XIII 106. MB

**I. JANOWIEC** *F o r m a*: typ janowiec: Kasz LPW IV 1388.

*Znaczenie*: 'krzew': **a.** 'o liściach owłosionych na spodniej stronie i żółtych kwiatach; janowiec włosisty (*Genista pilosa*): Kasz jw; **b.** 'przez większą część roku zielony, o drobnych liściach i żółtych kwiatach, uprawiany jako roślina ozdobna; żarnowiec miotlasty (*Cytisus scoparius*): Kasz jw. MB

## II. Janowiec zob. I. JAŁOWIEC

### Janówek zob. I. JANOWIEC

**JANÓWKA 1.** 'odmiana wczesnych ziemniaków': Różne gatunki ziemniaków, jak: kuląski [...], janówka (biała i wodnista) *n-tar ME IX 23*; Znane były [...] dwie odmiany kartofli: wczesne, które pospolicie zwie się *janówka mi*, oraz „zwyczajne”, czyli proste *tarnob MPTL XXVI 102*; *ionufki* są dobre do *iodu*, są *fceśne kolb 3*; *teraz* nie *beżeva* *męly fceśny* *żimńakuf*, *b<sup>o</sup>* *my se* *nie fsażily* *januvek dqb-tar 5*; *janufki* *se już* *nie upjóm*, *m<sup>o</sup>zno* *beże k<sup>o</sup>pać gor 4*; *ok Bochni i myślen Świąt 697*; *kroś 2*; *krak PJPAN 11 s 59*; *miech 18*; *hrub Pelc III m 24*; *bus 10*; *piń 2*; *konec 12*; *lub Pelc III m 24*; *chtłm jw.*

**2.** 'odmiana wczesnej kapusty': kapusta *janófk*a – *noifceśnyjšo*. *jak se jóm fceśni* *posażi*, *to na jana już je brzoż 1*; *janufka* *u noz doż* *uanno teg<sup>o</sup>* *roku*, *m<sup>o</sup>ge* *vom dać pore guuvek gor 4*.

**3.** 'odmiana jabłek': *Śl SGŚ XIII 106*. MB

### Janrał zob. GENERAL

**JANSBERY** *Forma*: *typ jancbery*: *Mrąg SGOWM III 74*.

*Znaczenie*: 'krzewy porzeczki (*Ribes*), też ich owoce': *pożyckuf* *tys se* *nie znao*, *mużily* *jansbery* *giż SWM XI s 79*; *Elc SGOWM III 74*; *Mrąg jw*; *Szczyc jw*. *Por.* **HANSBERY, HANYSBERY, JOHANSBERY, JOHANSBERY** MB

**JANSDROWY** [?] *Forma*: *typ jansdrówy*: *wej LPW IV 1388*.

*Znaczenie*: 'jansbery (zob.)': *jansdrůwy jw*. MB

**Jansdrówy** zob. JANSDROWY

**Jantał** zob. ANTAŁ

**Jantałek** zob. ANTAŁEK

**Janteres** zob. INTERES

**Jantonik** zob. ANTONIK

**Jantoniówka** zob. ANTONIÓWKA

**Jantonówka** zob. ANTONÓWKA

**JANUAR** *Forma*: *typ anuar*: *Pis SGOWM III 74*.

*Znaczenie*: 'styczeń': *dważestegue p<sup>er</sup>segue janu<sup>a</sup>ara brzes-śl SGŚ XIII 106*; *v januaże* *to tyn mrōz mrojži že ał prud jw*; *čfourtygo janu<sup>a</sup>ara m<sup>o</sup>* *gyburctak koziel jw*; *v januaże* *to my na ućecke posli szczyc SGOWM III 74*; *żimno je v janu<sup>a</sup>ře szt GMalb II 1 s 140*; *strzel-opol OIW 74*; *Ruda Śl SGŚ XIII 106*; *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 28*; *n-tar [Orawa] KąśŚl II 1 s 372*; *Pis SGOWM III 74*; *Wr StefWr 49*. MB

**JANUARA** 'styczeń': *niem 3*. MB

**JANUAROWY** 'styczniowy': *Wr StefWr 49*. MB

**JANUSZ** 'sierota': Po rabacji, a zapewne też po egzekucjach, wałęsały się po wsiach dłuższy czas dzieci sieroty, ofiary tego roku. Nazywano je [...] *januszami kroś Pigoń 39*. MB

**Janwent** zob. ADWENT

**Janwient** zob. ADWENT

**Janwienta** zob. ADWENT

**Janwientowy** zob. ADWENTOWY

**JANCOCH 1.** 'diabeł': *jancoch* są *urvať* *i łazi p<sup>o</sup> s<sup>ve</sup>ce* *Byt S II 80*.

**2.** 'wyzwisko używane w odniesieniu do ludzi i zwierząt': *t<sup>o</sup> k<sup>o</sup>ślavi j<sup>o</sup>ancochu pog Kościer, Chojn i Byt jw*; *t<sup>o</sup> jancoch<sup>u</sup>* *p<sup>re</sup>kleťy!* *Kasz LPW IV 1388*.

*Por.* **JANCUCH** MB

**JANCUCH 1.** 'jancoch w zn 1 (zob.)': *chojn 3*; *byt 2*.

**2.** 'jancoch w zn 2 (zob.)': *chojn 3*; *byt 2*.

*Por.* **JANCOCH** MB

**Jańczykryst** zob. ANTYCHRYST

**Jańczary** zob. JANCZARY

**JAŃDY** 'figle, psoty': juž znowu robiš te jańdy krot AJW VII s 45. MB

**Jańkierz** zob. ALKIERZ [Supl.]**JAŃSKI** zob. CHLEB**Jańwietowy** zob. ADWENTOWY

**JAPA 1.** zwykle pej 'usta': no, uotvuš šyży te jape, to zoboče ci do garu koniń 14; co tak rožžaviłaš jape? opocz 3; rožžavuu japa rzesz 13; F u j a r a [przew], bo roszozoną má jape (gebę), ta jak fujara, drze sie ta jak fujara tarnob Wiśła XI 22; ryb SGŚ XIII 106; Śl jw; przew 2; kolb 2; piń 2; ok Kielc Zb II 247; raw-maz RŁTN XXII 247; Podl PF V 750; ok Warszawy jw; ok Przasnysza SKJ V 109; [żart] Maz pn-wsch Maz V 32; krot PKJP VIII s 23; rawic jw; gtn jw; n-miej 1.

2. zwykle pej 'twarz': fto ci ta japa tak ščaskou? lubl SGŚ XIII 106; jak ci dām v jape brzes-mp MPKJ VII 41; jag\_dostou v jape uod uoica, to ino mlasuo gor 4.

3. 'pysk zwierzęcia': Organista kład im potajemnie w jape (pysk) gózdź rozpalony i wieprzki pękały ok Kozienic Rad II 205–6; (Przebierańce) chožili s kłapacem na 3 krułi, był f pšešceradle, zasłoenty cały, miał jape – pasceńke opat 13.

4. 'duży otwór, duża dziura': dej, zaceruje će te jape. vyrvou takom jape n-tom 2; piń 2.

5. 'człowiek nierozgarnięty, nieuważny': puław PF V 750.

*Frazeologia:* drzeć, rozedrzeć jape 'krzyczeć, zacząć krzyczeć': źecko jape dže, bo godne iž 4; rozdar japa rzesz 13; ~ otworzyć jape 'zacząć mówić, odezwać się': Jak on potrzebował jechać drogą, to on umiał pysk rozdzierać i drzeć się: hep, hep, z drogi, z drogi! a teraz nie umie japy otworzyć i pedzieć, jak to było! brzes-mp PGaw 22; ~ otworzyć jape jak wrota 'zacząć krzyczeć, wymyślając komuś': Tak poczon wyklinąć, Stachna też otworzyła

jape jak wrota i tak się poswarzyły, że o końdek się nie pobiły brzes-mp jw 97; ~ rozewrzeć (na kogoś) jape 'jw': pšysa tu jaškovo baba i rozvaruā na mne jape, ze jo g<sup>o</sup> opiuu gor 4; ~ zamknąć, zaprzec, zatkać sobie, zawrzeć jape 'zamilknąć, przestać mówić, krzyczeć': zamknii jape, cego še žes piń 9; zamknii jape! tak scekos i scekos, ni m<sup>u</sup>z usužać gor 4; zamknii jape, zapšyi jape przew 2; zatkaubys se jape i ne darbys še dqb-tar 5; zavži ta japa, bo će pizna<sup>m</sup> strzel-opol SGŚ XIII 106; zavžij ta japa, gupolu lubl jw; ≈ drze się (komuś) japa 'ktoś głośno ziewa': dže mi še japa opocz 3; ~ japa się (komuś) nie zamyka 'ktoś bez przerwy mówi, ktoś jest gadatliwy': ta japa to ci še ne zamyko n-tom 2. MB

**JAPAC (SIE) 1.** 'mówić dużo, głośno, niepotrzebnie': krot PKJP VIII s 23; rawic jw; gtn jw.

2. 'pyskować': Śl SGŚ XIII 106.

3. 'drzeć coś na strzępy': krot PKJP VIII s 23; rawic jw; gtn jw.

4. 'niszczyć ubranie przez jego nieodpowiednie użytkowanie': χuopok, jak ty japeš to ubrańe, buj še boga! koniń 14.

**Japac się** 'złościć, gniewać się': co še tag japeš? biel SGŚ XIII 106; pszcz jw; Śl jw; poz AJW VII s 69; mog 12; wqg PKJ XVI 132; wyrz AJW VII s 69. [Por. jopac] MB

**JAPAN** 'człowiek chodzący w podartym, zniszczonym ubraniu; obdartus': chožiš taki uobdarty jak tyn japan koniń 14. MB

**Japanek** zob. JAPONEK**Japateczny** zob. APTECZNY [Supl.]**Japateka** zob. APTEKA**Japatekarz** zob. APTEKARZ**Japeczko** zob. JABŁECZKO**Japernik** zob. JAFERNIK**Japetyk** zob. APETYT

**JAPKA** 'zdr od japa w zn 2': zmyvoķim ċi vytre jape brzez JP XXXIX 354.



*Frazeologia*: otworzyć japkę 'zacząć mówić, odezwać się': żebyś to te japke uotwożyła i coś pożeżaja – a ty nic, ańi be, ańi me koniń 14. MB

**Japo** zob. **JABŁO**

**JAPONA** *podano w lm 'kura liliputka'*: japóny to sóm malutki kury Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 80. MB

**JAPONEK** *Forma: typ japanek: świec 4.*

*Znaczenie*: 'jakaś ryba podobna do karpia, lecz mniejsza od niego': japanki to take małe karpjiki, oni już duże nie ɥurośno jw. MB

**JAPONIEC 1.** 'ryba': a. 'karaś srebrzysty (*Carassius gibelio*)': japuñez żyje v vodaχ uostōnyχ ('stojących') opol SGŚ XIII 106; b. 'bliżej nieokreślona słodkowodna': opocz RŁTN XXII 247.

2. 'owad – prusak (*Blattella germanica*)': os-maz AGM VII s 82. MB

**JAPONKA 1.** 'kura liliputka': Japónki sóm raczyj na parade niż na użytek Ciesz SCiesz II 136; Cieszyn [Cz] ZNUJ 495 s 80.

2. 'kaczka bliżej nieokreślonej rasy': kacki japonki – kacki carne, troje z bauem, take średnie, kacor tylko troje véksy jes sand 13. MB

**JAPONCZYK 1.** 'ryba': a. 'różanka (*Rhodeus sericeus*)': rac SGŚ XIII 106; b. 'wzdrega (*Scardinius erythrophthalmus*)': my godōmy na ta ryba japóńczyk, bo je trozam žōutavo rac jw.

2. 'kogut liliputek': Tyn mały japóńczyk doł rady tymu wielkimu kohótowi Ciesz SCiesz II 136. MB

**JAPONSKI** zob. **KOGUT**

**Japostoł** zob. **APOSTOŁ**

**Japórta** zob. **APORTA** [Supl.]

**Japrykanka** zob. **AFRYKANKA**

**Japsiec** zob. **JAŻWIEC**

**Japteczarz** zob. **APTECZARZ**

**Japteczka** zob. **APTECZKA**

**Japteczny** zob. **APTECZNY**

**Japteka** zob. **APTEKA**

**Japtekarczyk** zob. **APTEKARCZYK** [Supl.]

**Japtekarczyn** zob. **APTEKARCZYN** [Supl.]

**Japtekarka** zob. **APTEKARKA**

**Japtekarski** zob. **APTEKARSKI**

**Japtekarcz** zob. **APTEKARZ**

**Japtekarczów** zob. **APTEKARZÓW**

**Japtekunik** zob. **APTEKNIK** [Supl.]

**Japtować** zob. **HAFTOWAĆ**

**Japucha** zob. **ŁOPUCHA**

**Japulko** zob. **JABŁULKO**

**I. JAR 1.** 'dolina o wąskim dnie i stromych zboczach; wąwóz, parów': t'lo jyny – n'a jo'aʎ v'ysou ciesz PKFP XVIII 1 s 35; ryb SGŚ XIII 107; rac jw; radomsz RŁTN XXII 247; Węg RŁTN XXXI 67; Winnica [Ukr] Roczn 202.

2. 'potok': v jaže še kōmpaľi żyw 4.

3. 'zapor na potoku lub rzece, zbudowana przez człowieka lub naturalnie utworzona przez kamienie': N-tar ZborSł 139. MB

**II. JAR** *ż i m F o r m y: ≈ D lp rodz m -a: [pśn] ciesz PieśniŚl III 160; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 372; D lp rodz ż -y: Spisz [Sł] PKJP V 1 s 68; -rzy: Cieszyn [Cz] Kell II 187; ciesz SCiesz II 138; Czaca [Sł] AJŚ VI m 1094 s 25; ~ B lp rodz m -u: Zakopane Lud XVI 73; ≈ rodz ż: Cieszyn [Cz] Kell II 187; ciesz SCiesz II 138; Czaca [Sł] AJŚ VI m 1094 s 25; Spisz [Sł] PKJP V 1 s 68; ~ rodz m: Cieszyn 4 [Cz]; [pśn] ciesz PieśniŚl III 160; Zakopane Lud XVI 73; n-tar [Orawa] KqśSł II 1 s 372; poza tym rodzaju nie podano.*

*Znaczenia*: 1. 'wiosna': jor, jaři. třečigo roku była pěkno jor Cieszyn [Cz] Kell II 187; fčašno jor, ńeskorno jor ciesz SGŚ XIII 107; Na jor sie orze, sieje, sadzi zymnioki. Do jarzi jeszcze daleko ciesz SCiesz II 138; Jak ik naucyie od wiesny, no od jara, to sie paso piyknie n-tar [Orawa] KqśSł II

*I s 372*; Nie było to jako z jara: Zieleni się w polu trawa [pśn] *ciesz PieśniŚl III 160*; jaryna, co se na jar syje *Czaca 4 [Sł]*; na jar musi się go [len] zaśać *Spisz [Sł] BMJP XII 49*; jare [zboże], na jar se seje *tarnob PF XX 17*; Starsi ludzie używają też zamiast wyrażenia „na wiosnę” terminu „na jarze” *Cieszyn 4 [Cz]*; *n-tar Kup 119*; *głog [gor] jw*; *Czaca [Sł] AJŚ VI m 1094 s 25*; *Liptów [Sł] JP XV 6*; *Spisz [Sł] PKJP V I s 68*; *gor Kup 119*; *sanoc jw*.

2. ‘przedwiosnie’: jar to dovníj godaľi na předwosnie *ryb SGŚ XIII 107*.

3. ‘rok [?]’: Ale zeby się ino wiesna zrobięta i Pan Bóg doľ jaru dobrego, to se hoćkany na brzysku posiedzimé do słonecka *Zakopane Lud XVI 73*.

4. ‘jare żyto’: *suw 1*.

5. ‘pierwsza roślinność na hali [?]’: Jar, jar z (wyraz rzadko używany), wiosna, pierwsza wiosenna pasza w halach *N-tar SKJ V 362*. MB

**III. JAR** ‘zagon o określonej powierzchni’: jar to taki zagón, co mńau dvanašće métróř *kwidz GMalb II 1 s 140*; Jary zagon, jar – zagon półtoraczny, półtorak, tj. półtora lub dwa razy szerszy od zwykłego 6-cioskibowego *wys-maz PF IV 822*; Będą siały jar pszenicki [pśn] *ok Bochni i myślen Świąt 78*; Na takim polu, pociętym na długie a wąskie zagony i jary, w czasie żniwa pracowały liczne grupy żeńców w bliskim sąsiedztwie. [...] Jar lub jarek składał się najmniej z dwóch zagonów; półtorak tworzyło półtora zagona *Białos pd-zach PBTN III 133*; *Mr i Wr SGOWM III 74*. MB

**IV. JAR** *dźw-naśl, powtórzone ‘w nadsładowaniu szelestu skóry’*: Wróż znowu hop worek o zimię, a skóra: jar, jar, jar! *lub Wista X 784*. MB

**V. Jar** *zob. AR*

**JARA 1.** ‘jare żyto’: jara to letne żyto, co dwuma žuntkoma, gorse ot tego żyta, co

se na žime seje, to se nie opuaci nawet giż *SGOWM III 74*.

2. ‘wiosenny zasiew’: jara juš skónčóna *tcz 3*. MB

**Jarab** *zob. JARZĄB*

**JARAĆ (SIE)** ‘kopać, grzebać [?]’: Po co tak jarzesz pantówki [‘ziemiaki’]? *koniń Lud XIV 111*.

**Jarać się ‘drapać się’**: tak se jorum, bo mé plecysvynzum *kal 24*. MB

**JARANIE** ‘forma rzeczownikowa cz jarać’: *koniń Lud XIV 111*. MB

**Jarąbek** *zob. JARZĄBEK*

**Jarąbina** *zob. JARZĄBINA*

**Jarbuzz** *zob. ARBUZ*

**Jarcha** *zob. ARFA*

**I. JARCHAĆ (SIE) 1.** ‘o kocie: przejawiać popęd płciowy’: *ryb SGŚ XIII 107*.

2. ‘niszczyć ubranie przez jego nieodpowiednie użytkowanie’: tyn žuopok to tag jaryo fšystko na soße, že ni možno nadožyž reperovać *koniń 14*.

**Jarchać się 1.** ‘śmiać się, chichotać’: *łęcz PJPAN 37 s 341*.

2. ‘zwłaszcza o młodzieży: bawić się w sposób hatašliwy, zachowując się bardzo swobodnie; dokazywać, zbytkować’: juž dobže byęo ćimno, a žuny (chłopcys i dziewczęta) fort se tag jaryžauy pole puota; zynž se pore žuopokuf, puřdom do žeuřy ži se dopiro tag jaryžajom *łęcz jw*. MB

**II. Jarchać się** *zob. JARGAĆ (SIE)*

**Jarchangielski** *zob. ARCHANIELSKI*

**Jarchaniol** *zob. ARCHANIOŁ*

**JARCHAWO** ‘o sposobie mówienia: niewyraźnie, niezrozumiale [?]’: *Lub PF IV 202*; *puław jw*. MB

**JARCHAWY** w użyciu rz ‘człowiek jākajacy się’: *Lub PF IV 202*; *puław jw*. MB

**JARCHLA** ‘stary koń’: tim jaryžło tó dalek nie zajęžeš *Kościar S II 80*. MB

**Jarchola** *zob. JARGOŁA*

**Jarcholić (się)** zob. **JARGOLIĆ (SIE)**

**JARCHOLSKI** 'trudny, ciężki': jarch<sup>u</sup>olskě čase wej LPW I 299. MB

**Jarchować** zob. **ARFOWAĆ** [Supl.]

**JARCHOWATY** w użyciu rz. 'człowiek jarkający się': Lub PF IV 202; puław jw. MB

**Jarchowicze** zob. **JURKOWICZE**

**JARCHULEC** 'człowiek guzdrzący się, powolny, flegmatyczny; guzdrata': wej S II 81. MB

**JARCHULIĆ** 'guzdrać się, pracować w związku z tym do późna w gospodarstwie domowym': naši sosaže zěñ v zěñ jarchulo do pōžně nocə wej S II 81. [Por. jargolić (się)] MB

**JARCUGA** 'mieszanka': a. 'owska i jęczmienia siana na wiosnę': <sup>u</sup>oŵes z jęcmeñem to jarcuga. jarcuga vēšňano lo bydya tarn 4; dovñi luže šyvali jarcuge, teraz juž ne šejo. to buŵ jyncmñyj i z uofsym gor 4; gor MAGP IV s 119; b. 'owska i pszenicy [?]: J a r c u g a – owies wczesny, dojrzewający jednocześnie z pszenicą dęb K II 233. MB

**I. JARCZAK 1.** 'zagon, na którym rośnie zboże jare': Ryp i Lip Zb II 7.

**2.** 'pierwsze szczenię urodzone przez sukę': chl̄m PF V 750; włod 11; radz-podl PF VI 231; biał-podl 4.

**3.** 'roślina': a. 'kosmatka brunatna (Luzula spadicica)': n-tar PTP IV 206; n-tar [Spisz] jw; b. 'sesleria skalna (Sesleria varia), może też tatrzańska (tatrae)': N-tar ZborSł 134, PTP IV 206.

**Jarczak pernicowaty** 'jakaś roślina': Jarcák pernicowowaty [...] („duzo łodyga, kwiotek taki, jak syska, białozółto kwitnie [...]”) n-tar PTP IV 206.

**Jarczak szeroki** 'jakaś roślina, być może trzcinnik (Calamagrostis)': n-tar jw. MB

**II. Jarczak** zob. **ARCZOK**

**JARCZANY 1.** 'odnoszący się do zboża jarego, związany ze zbożem jarym': jarchana štəga chojn LPW I 323; Lit K II 233.

**2.** 'odnoszący się do jarcu – jęczmienia, związany z jarcem – jęczmieniem': Jarchaná monka. Jarcany moskál n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s 372; m<sup>u</sup>oskoficek jarcany n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 55; Góralski placek owsiany, czasami jęczmienny – „jarcany” N-tar Lud XLI 708; Klóski [...] jarcane n-tar ME IX 203; jarcano ścyrño n-tar 26. MB

**JARCZARZ** 'pasterz wypasający młode owce, które jeszcze się nie kocicy': n-tar PIJP IV 79. MB

**JARCZASZEK** ekspr 'jęczmień': nō bo jak sp<sup>r</sup>šyjała p<sup>l</sup>ogoda tu f<sup>l</sup>tery<sup>n</sup>av<sup>l</sup> gōrskiv<sup>n</sup>ō to było dob<sup>r</sup>že jak tyn jarcosek, my wołali jažec, jak tyn jažec z'ebrałi p<sup>u</sup>ogodnie, to była i moñka p<sup>u</sup>ogodna n-tar [Spisz] ZNUJ 278 s 121. MB

**Jarczoczyny** zob. **ARCZOCZYNY**

**Jarczoczysko** zob. **ARCZOCZYSKO**

**Jarczok** zob. **ARCZOK**

**JARCZUK 1.** 'roczna owca': Za trębitanie ksiądz dostaje jarczuka a. owcę z jaganiem bl SW II 135.

**2.** 'pierwsze szczenię urodzone przez sukę': luže muŵo, ja tam ne vēže, ze jak jarcuk ugryže, to se ta rana ne zagoj i biał-podl 1. MB

**JARCZYCA** 'zboże jare': bl SW II 135. MB

**JARCZYK 1.** 'zdr od jarec': a. w zn 1: Węg RŁTN XXXI 73; b. w zn 2: Chłop [...] idzie ku jarcowi, a hań голуśká rola, dziwaškany jarczyk sie zieleni n-tar Wista VI 144.

**2.** 'roślina – sesleria skalna (Sesleria varia), może też tatrzańska (tatrae)': N-tar PTP IV 206. MB

**JARCZYSKO** 'pole, na którym rośnie jarec, jarzec – jęczmień': Spisz 2 [Sł]; n-tar 21. MB

**JARCZYŻNA** 'coś łatwo podlegającego złamaniu, kruchego, łamliwego': J a r c y ż n a – coś skruszałego, zręsałego; mówi się o kruchych gatunkach drzew jak

osika, olcha, o starem drzewie *pias SKJ V 133*. MB

**JARDKA** 'żerdź [?]': Daleko nie odse-  
dł, ino włoży na tako jardka i wszystko  
widzioł *Opol SGŚ XIII 107*. MB

**JARDYGA** 'błoto': Jardyga – błoto  
rzadkie, np. na drodze po deszczu *wad 12*.  
MB

**Jardyna** zob. **GARDYNA**

**Jare** zob. **JARY**

**JAREC 1.** 'zboże jare': *Węg RŁTN XXXI 73*.

2. 'jęczmień (*Hordeum vulgare*): Jarec!  
hej! jarec! Zieleni jarec [*pśn*] *n-tar [Spisz]*  
*Lud XIV 276; Spisz [Sł] PKJP V 3 s 18;*  
*n-tar PTP IV 206; N-sqd Zb VI 260; ~*  
*'jary': Cieszyn [Cz] Kell II 185; Zakopane*  
*RWF X 215*.

3. *zb 'skamieliny widoczne na skalnej*  
*ścianie (nazywanej Jarcową Skalką) w Do-*  
*linie Kościeliskiej': Jarcem nazywają też*  
*górale skamieliny (numulity) wchodzące*  
*w skład skały wapiennej dolomitowej*  
*w Dolinie Kościeliskiej' N-tar jw. MB*

**I. JARECZEK** *ekspr 1.* 'niewielki  
*rów': N-tar SKJ V 363*.

2. 'potok, strumień': Szeroki jare-  
czek nie można przetynąć, Przyjdzie mi,  
chłopczyño, dla ciebie zaginać. Szeroki ja-  
reczek a bystry a bystry [*pśn*] *N-tar Zejsz*  
*75; Spisz [Sł] Vážný 196; N-tar SKJ V*  
*363*. MB

**II. JARECZEK** *pśn 'zagon [?]*: Ko-  
chanecka moja taka rumianiutka jako na  
jarecku trawka zieloniutka *Zakopane Gór-*  
*-Pod I 196*. MB

**JARECZKA** *ekspr, pśn 'zboże jare'*:  
Nie chwije się oziminka ani jareczka,  
Sprzątneliśmy co do ziareczka *nad Pilicą*  
*Wójc I 208*. MB

**I. JAREK 1.** 'niewielki wąwóz, parów':  
*Węg RŁTN XXXI 67*.

2. 'rów': była tam taka żura, taki jarek  
[...]. p'owężała, ze to tam jarek p'ękopany

po rofi, coby luże nie jeźziłi *Orawa [Sł]*  
*ZNUJ 169 s 279–80; Jorek – rów w polu*  
*przeznaczony do odprowadzania wody*  
*z pola n-tar 26; p'si járku (rów, w któ-*  
*rym zbiera się woda po deszczu) n-tar 3;*  
*Brać járki – kopać rowy N-tar SKJ V*  
*363; Wybrali jorek i ruły pokładli N-tar*  
*ZborSł 139; n-tar [Orawa] KąśSł II 1 s*  
*372; ~ w przyst: Od downa godali starzi*  
*ludzie, co jak wto pod kim jorki kopie, to*  
*som do nik wpadnie żyw MiesPog 132*.

3. 'potok, strumień': Jarek: mniej-  
sza płynąca woda, strumień, także dół  
napelniony wodą *N-tar Ziemia I 522; Lip-*  
*tów [Sł] Vážný 196; Spisz [Sł] jw*.

4. 'głębokie miejsce w rzece': Járki,  
także b'ánory – głębokie miejsca w wo-  
dzie *N-tar RWF X 283*.

5. 'polana': Járki, małe łączki pomię-  
dzy lasami, mające dobrą trawę dla owiec  
*N-tar Sęcz 115*. MB

**II. JAREK** 'zagon o określonej po-  
wierzchni': Na takim polu, pociętym na  
długie a wąskie zagony i jary, w czasie  
żniwa pracowały liczne grupy żeńców  
w bliskim sąsiedztwie. [...] Jar lub jarek  
składał się najmniej z dwóch zagonów;  
półtorak tworzyło półtora zagona *Białos*  
*pd-zach PBTN III 133*.

**Na jarki 'o sposobie orania: tak, by**  
**powstał zagon o określonej liczbie skib':**  
„Oranie na jarki” – orka w pasy 10–20-  
-skibowe *wys-maz 11*.

**W jarki 'jw':** Na wyższych terenach orano  
w jarki, które miały 4 zagony, czyli 24 lub  
23 skiby *soch 2*. MB

**III. Jarek** zob. **JUREK**

**Jareśt** zob. **ARESZT**

**Jareśtant** zob. **ARESZTANT**

**Jarębowy** zob. **JARZĘBOWY**

**Jarfa** zob. **ARFA**

**Jarfować** zob. **ARFOWAĆ** [*Supl.*]

**Jarfowanie** zob. **ARFOWANIE**

**Jarfurka** zob. **RAJFURKA**



**JARGA** 'harmonijka ustna': *ciesz* 7. MB

**JARGAĆ (SIĘ)** *Formy*: typ jarchać się: *lub PF IV 202*; *Mr MPKJ III 475*; ~ typ argać się: *miń-maz Cyran 110*; ~ typ irgać się: *niem SGŚ XIII 38*.

*Znaczenie*: 'sprzeciwiać się komuś ostro, stanowczo, zachowywać się zuchwale w stosunku do kogoś; stawiać się': f cużej fśi na muzyce se nigdy nie jargej, ezli nie χceś naχytać ryb 13.

**Jargać się 1.** 'złościć, gniewać, denerwować się': Babeczko, nie jargej się, jo ty jedliczki nie broł ze swojigo, ale z pańskiego na Skałce *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 107*; targo še, jargo še, je zuošlivy *ciesz* 9; ny jargej še tak, bo ny moš ʋo co *St Wieś-Pszczyna SGŚ XIII 107*; nie jargej še, bo ci tak pysk zamknōm *pszcz jw*; ty se tak ny jargej, bo ci to i tak nic ny daʋ *koziel jw*; *tar-gór 4*; *ryb SGŚ XIII 107*; *strzel-opol jw*; *opol jw*; *Lubliniec jw*; *oles jw*; *Śl jw*; *Mr MPKJ III 475*.

**2.** 'kłócić, sprzeczać się': Nie myślmy sie tu na ceście z tobōm jargać *Ciesz SCiesz II 136*; tak se byżeż jargou, aš co na pyzg naχytoš *ryb 13*; gustel jargou še fcora w kacmie na nos *tar-gór SGŚ XIII 107*; ʋōni juš tag dugo ʋo to poly še jargaiʋ, a nie mogō še pogożić *koziel jw*; ny jargej še juš tyla, yno rōp *lubl 1*; *Ciesz [Cz] SGŚ XIII 107*; *niem jw 38*; *opol jw 107*; *Śl jw*; *lub PF IV 202*; *miń-maz Cyran 110*.

**3.** 'szarpać się': *ciesz ZarŚl III 2 s 82*. [Por. jachrzyć się] MB

**JARGAN 1.** 'pasma wijących się włosów; kędzior, lok': *wad 9*.

**2.** 'człowiek mający kudłate, rozczochrane włosy': *olk Zb I 42*.

**Jargany** 'rozczochrane włosy': Jargany – włosy pomierzwione, nieporządnie utrzymane żyw *RamŚl 23*. MB

**JARGANIATY** 'kudłaty, rozczochrany': Bo jak idzie przez wieś, mo łeb jarga-

niaty [pśn] *wad Lud XIV 382*; *wad jw XVI 85*; *olk Zb I 42*. MB

**JARGANIE** *rym* 'forma rzeczownikowa cz jargać się w zn 3': I we śnie cichym więcel nie poslyszōm (kłójących pokój jeziornych wybrzeży) djabelskich jargań, haszarmotu, ryków *ciesz ZarŚl III 2 s 79*. MB

**Jarganista** zob. ORGANISTA

**Jarganka** zob. ORGANKA

**Jarganki** zob. ORGANKI

**Jargantka** zob. ORGANKA

**I. Jargany** zob. JARGAN

**II. Jargany** zob. ORGAN

**JARGAS** 'obszarpaniec, brudas': Ojciec do dziecka półzartem: ty jargaše, jak ty vyglondoš! begej še umyć! *konii 14*. MB

**Jargenus** zob. ARGENUS [Supl.]

**Jarginia** zob. GEORGINIA

**JARGOLA** *Forma*: typ jarchola: *Kasz S II 81*.

*Znaczenie*: 'człowiek kłótlivy': nie zazevāta v tego jargola, bo są začne jargolac jw. MB

**JARGOLIĆ (SIĘ)** *Formy*: typ jarcholić (się): *wej LPW I 299*; *kar jw*; *Kasz pn-wsch jw*; *Kasz jw IV 1388, S II 80*; ~ typ jarzcholić się: *Wej pn-zach S II 81*; ~ typ jertzgolić się: *Chojn pn-zach jw 96*.

*Znaczenia*: **1.** 'stale narzekać lub w sposób dokuczliwy, męczący pouczać kogoś; gderać': *wej 3*.

**2.** 'złościć, gniewać, denerwować się': *chojn 7*.

**3.** 'kłócić, sprzeczać się': *Kasz LPW IV 1388*.

**4.** 'głośno brzmieć': vərvas ['wrzawa, zgiętk'] jarg<sup>u</sup>ol<sup>1</sup> *wej jw I 299*; *kar jw*; *Kasz pn-wsch jw*.

**Jargolić się 1.** 'złościć, gniewać, denerwować się': o co ōna śa jargoli? *Koc SKoc II 55*; vəbāč, że są tak jarg<sup>u</sup>ol<sup>1</sup>łām *chojn LPW I 299*; on są zās jargoli, tam mu cos nie je po vōsu *Kasz S II 80*; cāš tō są tak

jarχ<sup>h</sup>olyš nō mā wej LPW I 299; kar jw; Kasz pn-wsch jw.

2. 'kłócić, sprzeczać się': i'argoli są, a ni mā o co pog Kościer, Chojn i Byt S II 80; ja są nie bąda o to z nimā jarχolił Kasz jw; Chojn pn-zach jw 96.

3. 'głośno krzyzczeć, wrzeszczeć': zatkni so pask i nie ĵargol są pog Kościer, Chojn i Byt jw 80; jarχoli są, ĵakbø go χto ze skōrø obzērāł Wej pn-zach jw 81.

4. 'o dziecku: wiercić, kręcić się': zecko są i'argoli Chojn pn-zach jw 80. [Por. jarchulić] MB

**JARGOLOCH** 'jargola (zob.): chojn S II 81. MB

**JARGOT** 'zakłócające spokój głośne dźwięki; hałas': Jargot – łoskot, hałas, np. we młynie Puław PF V 751; Jargot – szmer, szwargot, hałas Lub jw IV 202; ĵargōt – krzyk, hałas, turkot (kół) ok Biłgoraja Mazur II 153. MB

**JARGOTAĆ (SIĘ)** *Forma: typ jer-gotać: tarnob 5.*

*Znaczenia:* 1. 'o jadącym wozie i jego kołach: wydawać charakterystyczny jednostajny odgłos – głośne, krótkie, szybko następujące po sobie dźwięki; turkotać': strasne vozy ĵargocu lub 2; Koła jargocą, bo się rozeschły Puław PF V 71; tarnob RLTN XXII 247; ok Biłgoraja Mazur II 153; kraś MAGP III s 149; opocz RLTN XXII 247; sied Cyran 110.

2. 'wydawać grzechot – dźwięk powodowany przez uderzanie o siebie twarde przedmiotów': ĵak ĵus ĵargoce mag v makufce, to ĵus usturny kraś 3; kuotka ĵargotaĵa, ĵargotka (grzechotka wieszana na szyi bydłu pasącemu się w lesie) lub 6; Używają stróże nocni [...] laski dużej z gałką, w której znajduje się kilka ziaren śrótu. Gdy laską [...] potrząsnąć, ta jargoce (grzechocze) kraś Wisła V 646; ko-uoovrutek ĵargoce puław MAGP III s 149; kolevrutek ĵargoče zam 3.

3. 'wydawać dźwięk podczas cięcia czegoś': zdrowy kořen, o ĵaş nuš ĵargoče (o grzybach) bił 6.

4. 'wydawać charakterystyczny głos': a. 'o żabie: rechotać': ĵargocō na dysk gar 19; łuk Warchoł 32; sied Cyran 110; b. 'o sroce: skrzeczeć': sied jw.

5. 'szybko i dużo mówić': (kobiety) ĵargoco do šebe ĵag zydy iłż I; Lub PF IV 202.

6. 'o dziecku: szczebiotać': tarnob 5.

7. 'międlić len': Lub PF IV 202.

**Jargotać się 1.** 'o jadącym wozie: turkotać': vuš še barzo ĵargōce opat 13.

2. 'kłócić, sprzeczać się': I tylko jargotajo sie, i jarmolo bił 6. MB

**JARGOTKA 1.** 'rodzaj grzechotki lub drewnianej kołatki wieszanej na szyi pasącej się krowy': kuotka ĵargotaĵa, ĵargotka (grzechotka wieszana na szyi bydłu pasącemu się po lesie) lub 6; Jargotka – kołatawka, tj. narzędzie przywiązane szkodnym bydłom Lub PF IV 202; kraś 12.

2. 'ludowy instrument muzyczny, składający się z deseczki osadzonej na rączce i z ruchomego młotka, który przy potrząsaniu uderza w deseczkę, wydając dźwięk, używany m.in. w kościele w Wielki Piątek zamiast dzwonków': W W. piątek zamiast dzwonów zaczynają około kościoła dzieci kołatać, klekotać, tyrczeć drewniane klakotki, jargotki i tarapoty Tarnob Lud I 85; gar 1. MB

**I. JARKA 1.** 'wał ziemny usypany w celu spiętrzenia wody w rzece, rozdzielenia wód stojących lub zabezpieczenia przed wylaniem; grobla': żyw 18.

2. 'duża kałuża': myślen PJPAN 11 s 31. MB

**II. JARKA** *Forma: typ jerka: Kar Wisła VI 219; wej MAGP IV s 118.*

*Znaczenia:* 1. 'zboże jare': oves, ĵeńcmeń, gryka – to še nazwy ĵarka radz-

-podl 12; jarka še šeje na wiosna ryb SGŚ XIII 107; jarka seje na zimku Kasz S II 81; jarka uš faïne sxożi rac SGŚ XIII 108; Cieszyn [Cz] jw 107; Ciesz SCiesz II 136; pszcz SGŚ XIII 107; prud jw 108; koziel jw; gliw MAGP IV m 192; tar-gór jw; strzel-opol jw; opol jw; oles jw; zaw RŁTN XXXV 102; kłob MAGP IV m 192; radomisz RŁTN XXII 247; włosz 4; rad RŁTN XXII 247; Opocz MPTL XIII 286; p-tryb MAGP IV m 192; gar jw; pias AGM IV m 183; prusz jw; soch jw; n-dwor jw; wołom jw; płoń jw; sierp MAGP IV m 192; mław AGM IV m 183; ciech jw; ostroł jw; białos MAGP IV m 192; olec jw; Giż SGOWM III 74; pis jw; szczyc jw; nidz jw; olsz MAGP IV m 192; Ostródz SGOWM III 74; lesz MAGP IV m 192; jaroc jw; czar jw; byd jw; grudz jw; Koc SKoc II 55; Kar Wisła VI 219; wej MAGP IV m 192 s 118; słup jw m 192; Lit PJPAN 98 s 98; ~ w przysł: Cudzóm jarke oganio, a jego wróble dziubióm Ciesz MPTL XV 2 s 42; χto goϑamby χovou, jarkaj šeje, nie pytei goj še, jak še mou, jyno jejźli żyje strzel-opol OIW 264; Kto sieje jarke i tatarke, tego nie pytaja; czy zdrów, ale czy żyje? Ryp i Lip Zb II 175; Kto sieje tatarke jarke, ma żonę Barbarke; kto sieje proso, ten chodzi boso; a kto krowami orze, to żal się Boże! Kuj Kuj I 199; Jarka – szydzi miarka prud KwOp XII 3 s 92; Kiedy szparki, chwyć się jarki Bytom MPTL XV 1 s 60; Na św. Marka ostatni groch i jarka Śl jw 81; na marka uostatnio jarka lub 12; jarka to figlarka Koc SKoc II 55; po sjątim 'ueiceχuũ trõm, χłope, jërka v mēχuũ kar S II 81; cəzõ jarka oğõń, a jego własnõ vrõble obiãdajõ Kasz jw; a. 'pszenica jara': troχemy fsãly jarki dqb-tar 5; za rofkim jorke zaşouy łącz PJPAN 37 s 350; a kedy beżeće jarke kościć? bial-podl 1; dozënim zÿta, dozënim jarki, daÿze nam, gospodażu, gõzaũki [pşn] ostroł 9; Cieszyn [Cz] MAGP

IV m 192; ciesz jw; ryb MPTL XXIII 574; rac jw; głub PJS I 93; prud MAGP IV m 192; koziel SGŚ XIII 108; gliw MPTL XXIII 574; strzel-opol jw; niem MAGP IV m 192; opol MPTL XXIII 574; oles jw; nam jw; tarn MAGP IV m 192; dqb-tar jw; rad jw; wiel 6; łas RŁTN XXII 247; siem 1; mław MAGP IV m 192; przas jw; [pşn] wys-maz PBTN III 178; rawic PKJP III 3 s 143; koniń MAGP IV m 192; st-gdań 9; szt MAGP IV m 192; chojn jw; byt jw; kar jw; wej jw; b. 'żyto jare': jorka – żyto wiosenne wiel RŁTN XXII 247; jarka to jez żyto jare, co še šeje na wiosne. to fsysko ies jare, a żyto jarka to juz vyruźńõne radomisz 5; żyto še šeje jare ze žimy, jorka je nazyvajom sier 5; f tam roku jarka liχo uobrożuua Wr StefŚl 49; Lecioł pies bez łozies, A suka bez jorka [pşn] olsz StefZ I 125; pd-wsch ok Cieszyna WMŚ I 6 s 91; gliw MAGP IV m 192; tar-gór 4; niem SGŚ XIII 108; lubl 1; oles SGŚ XIII 108; klucz jw; Stradom-Czestochowa Zb XVII 17; aug MAGP IV m 192; olec jw; lip 2; resz JP XXXIII 48; Poznań Zb I 18; szt GMalb II 1 s 140; złotow B II 30; chojn 8; byt 2; wej MPKJ I 255; Kasz LPW I 323; słup LSW I 389; Lit K II 233.

2. 'owca': a. 'młoda, która nie miała jeszcze jagnięcia': jarka t<sup>uo</sup> je uofca takã, χt<sup>u</sup>ora jeste ny m<sup>a</sup>ła jagne Órawa [Sł] ZNUJ 169 s 251; a jag d<sup>l</sup>ajymě (!) te jarki take, co jus sõm młõtki take, co pÿrsy rog je 'jagnÿńcym, a drugẽ rog jesce je nie uofcom, ale juz je jarkom, to nazyvãmẽ jarki take nievyk<sup>u</sup>ocone n-tar [Spisz] jw 278 s 106; jarka pşez lato, a po roku uod jęşeñi vetula; roczna owieczka bez młazęńča – jarka ciesz PIJP IV 79; jarka – tako, co juz ma-ua byż<sup>u</sup>ofco, a nie jez żyw jw; jorka – ofca, co ni ma jesce młodyf, a jak na drugi rok je niekotno ji zostaje jałowo, to jus jorka še nie godo n-tar [Spisz] jw; Czaca [Sł] AJS

III m 460; *N-tar SKJ V 363*; *n-tar [Orawa] KąsŚt II 1 s 372*; *Cieszyn [Cz] SGŚ XIII 108*; *n-sqd PIJP IV 79*; *węgr AGM II m 55*; *koniń 19*; **b.** 'pierwszy raz okocona': *Czaca [Sł] AJŚ III m 460*; *Śl SGŚ XIII 108*; **c.** 'która w danym roku nie miała jagnięcia': *járki* – owce, które tylko danego roku nie miały jagniąt, w poprzednich latach mogły mieć *n-tar PIJP IV 79*; *járka* to tako *ᵐofca* po roku, *iauoovo*, *ńe doji* *śe* (już raz kotna, obecnie nie), *tys tako*, *co ńe maua* jagnięcia *n-sqd jw*; **d.** 'bezpłodna': *járka* – *ᵐofca* *ńe ᵐotścigano* (młoda lub niekotna, też bezpłodna) *n-tar [Orawa] jw*.

**3.** 'młoda pszczola': *járka* to *mudã pscoua kiel 22*.

**4.** 'roślina – koniczyna (*Trifolium*) dziko rosnąca': *Śtup LPW I 323*.

**5.** 'naręcze siana lub koniczyny': *zyw MB*

### III. Jarka zob. II. ARKA

**JARKI** *Forma*: typ arki: *ostroł 9*.

*Znaczenia*: **1.** 'siany na wiosnę; jary': *psenića jarka rad 4*; *tarn MPKJ I 20*; *os-maz AGM IV s 131*.

**2.** 'o człowieku lub zwierzęciu': **a.** 'pełen temperamentu, energii, rześki, żwawy': *Jarki* – ognisty, zapaleniec *N-tar SKJ IV 345*; *Mój tata to juz taki jarki*, *ńic ńe usiedzi*, *ino sie po izbie toncko* *N-tar ZborŚt 134*; *Jarcy ludzie. Ón je jarki do roboty* *n-tar [Orawa] KąsŚt II 1 s 372*; *kobut mudõj* to *je arki* *ostroł 9*; *wãg PKJ XVI 133*; **b.** 'przejawiający silne potrzeby seksualne; jurny': *n-tar [Orawa] KąsŚt II 1 s 372*.

**3.** 'o człowieku: szorstki, surowy, łatwo wpadający w złość': *Czasem o człowieku szorstkim i ostrym mówią, że jest jarki* *N-tar SKJ IV 304*; *aleś jarki lim 16*; *Nie chodźże do karcmy, jak mos babe jarkom, jak ńe nojdzie kija, wybije cie miarkom [psn]* *n-tar PPH II 178*.

**4.** 'o roślinie: bujnie rosnąca': *Jarkie* drzewo lub inne rośliny – są te, które rosną bujnie *Lim*.

**5.** 'kruchy, łamliwy, zwłaszcza o drewnie': *járke* *żevo piń 2*; *dembove łome śe, järke ies iłż 1*; *jak jarko grabina*, *to na ńic, tśa ćogłyj* (na bijak do cepów) *kras 10*; *ýřbyřina je arka* *ostroł 9*; *járke ga-uozecki* *ostroł 13*; *ten kvãteg mã* *straśńe järke uodyski, ćśa barzo uvãżãż*, *zeby iy ńe pouomać* *dãb-tar 5*; *tyń drut taki jarki, że ńiz z ńegu ńi możno vygońć* *koniń 14*; *n-tar K II 234*; *Krak Krak IV 308*; *Lub Pelc III s 32*; *Łęcz Łęcz 12*; *pias SKJ V 133*; *n-miej 1*.

**6.** 'mający wysoką temperaturę, gorący': *vãngłe guorke, järke, tᵐo jez uospãłone, śe v'ygarnyły p'let\_pec* *Orawa [Sł] ZNUJ 151 s 39*; *Jarkie wongle* *n-tar [Orawa] KąsŚt II 1 s 372*.

**7.** 'o słońcu: mocno grzejące': *járke suõnko rzesz 13*; *jak trař i słońce järke [...]*, *słoma skrãśeje, łame śe przew 3*.

**8.** 'pełen światła słonecznego; słoneczny': *járki* *żãj* *rzesz 13*; *járka* *pogoda brzes-mp* *MPKJ VII 41*.

**9.** 'o ziemi': **a.** 'mająca dużo wartościowych składników': *Jarko* *ziemia Lim*; **b.** 'żwirowata': *zemia jarkõ* *Kasz Ram 60*.

**10.** 'silnie działający; mocny': *Ług ja-worowy jest jarki* *N-tar SKJ IV 304*.

**11.** 'cierpki': *sulech GruchGwKr 126*; *międzyrz jw*.

**12.** 'o młodych ziemniakach: wcześniej wykopane i mające w sobie dużo wody': *za järke jeśće do jeżyńo łącz* *PJPAN II s 341*.

**13.** 'szorstki': *Jarki* – szorstki, włos *Gtń Boj 58*. MB

**JARKISZOWY** 'siany na wiosnę; jary': *járkisove* – żyto letnie *lubl 4*. MB

**I. JARKO** 'miejsce błotniste, bagniste, grząskie': *Jorkło* – boniorek wody i błota. *vłazuak do tego jorka* *lim 16*. MB



**II. JARKO 1.** 'żwawo': żyt<sup>o</sup>o n<sup>y</sup> še-  
kuoby še tag ĵark<sup>o</sup>o wąg PKJ XVI 133.

**2.** 'rżeško': Jarko – na niebie jasno  
i mróz lim 15. MB

**JARKOWAĆ** rzd 'pracować jako naj-  
jemnik przy wiosennych pracach polo-  
wych': n-tar [Orawa] KąśSt II 1 s 372. MB

**Jarkowicze** zob. **JURKOWICZE**

**Jarkusiera** zob. **AKUSZERA** [Supl.]

**JARLAK 1.** 'młode owcy': to le ieš ie  
jarlák Kasz S II 81; wys-maz PF IV 822;  
Wp śr Pozn I 105; tuch AJK VIII m 378 s  
169. [Por. mierlak]

**2.** 'źle chowające się prosię': chojn  
PJPAN 28 s 32.

**3.** 'biała, pierzasta chmurka': jarlákki są  
kłąbq, mze dešč Kasz S II 81.

Por. **GERLAK** MB

**JARLICA** 'młode owcy': kozien AGM  
II m 55; brzez jw; łow jw; miń-maz jw; gtnń  
jw. MB

**JARLICZKA** 'owca pierwszy raz oko-  
cona': łow PF XIV 359. MB

**I. JARLIK** 'roczna owca': Słup LPW I  
299. MB

**II. Jarlik** zob. **JARŁYK**

**JARLING** 'roczna owca': wej LPW I  
299; Słup jw. MB

**JARLINGA** *Forma*: typ arlinga: wej  
LPW I 8.

*Znaczenie*: 'jarling (zob.):' jw. MB

**JARLIŻĄTKO** *ekspr* 'młode owcy': cəž  
to, u kata, za kotka b<sup>ę</sup>ta, co od sto ovc<sup>o</sup>v  
ml<sup>ę</sup>čko v<sup>o</sup>piła? to šopkom, to ovcom, to  
jarližotkom [p<sup>śn</sup>] kar S II 81; wej LPW I  
299. MB

**JARLIŻĘ** 'młoda owca': Zapiśałam:  
o va, jarližąta! – podane mi jako  
zwrot w piosenkach i wyzwiskach (sic!)  
– zresztą bez dokładnie sprecyzowanego  
znaczenia wej PJPAN 28 s 32; Słup LPW I  
299. MB

**JARLIŻYCA** 'dorosta samica owcy':  
Słup LPW I 299. MB



## UZUPEŁNIENIE ŹRÓDEŁ DRUKOWANYCH

*Klim* – Zofia Klimajówna. Składnia gwar kilku wsi w pow. Dąbrowa Tarnowska, woj. krakowskie. Roczniki Humanistyczne XII, z. 4, 1964, s. 27–60.

*Zwrot* – Zwrot. Czeski Cieszyn, od 1949.

*Zwrot 397 s 55–6* – Daniel Kadłubiec. O jednym sondażu. 1982.

## UZUPEŁNIENIE ŹRÓDEŁ RĘKOPIŚMIENNYCH

### A. Miejscowości z opisem

*Glichów myślen*

*Krusznik aug*

*Mistrzewice soch*

*Nowoberezowo biel-podl*

*Okrajnik żyw*

*Orzechowicze biel-podl*

*Szczuczki puław* – Jerzy Bartmiński

*Poświętne wys-maz*

### B. Miejscowości z odpowiednią numeracją w powiatach

*Glichów – myślen 28*

*Krusznik – aug 6*

*Mistrzewice – soch 2*

*Nowoberezowo – biel-podl 3*

*Okrajnik – żyw 23*

*Orzechowicze – biel-podl 4*

*Poświętne – wys-maz 11*

*Szczuczki – puław 24*

### C. Miejscowości według kolejności alfabetycznej powiatów

*aug – augustowski*

6. *Krusznik*

*biel-podl – bielski*

3. *Nowoberezowo*

4. *Orzechowicze*

*myślen – myślenicki*

28. *Glichów*

*puław – puławski*

24. *Szczuczki*

*soch – sochaczewski*

2. *Mistrzewice*

*wys-maz – wysokomazowiecki*

11. *Poświętne*

*żyw – żywiecki*

23. *Okrajnik*





WYKAZ HASEŁ, PODHASEŁ I ODSYŁACZY  
DO „SŁOWNIKA GWAR POLSKICH”  
TOM X

Zeszyt 3 (34)  
JA – JARLIŻYCA

JA ( <i>a, jaj</i> )	<i>Adamowe jabłko</i>
Ja	<i>Cygańskie jabłko</i>
Mi	<i>Czarne jabłko</i>
Jabać <i>zob.</i> JEBAĆ	<i>Dębowe jabłko</i>
Jabeabki <i>zob.</i> ABEABKI	<i>Jablka</i>
Jabel <i>zob.</i> DIABEL	<i>Jabłko Adama</i>
Jabelko <i>zob.</i> JABŁKO	<i>Jabłko od Adama</i>
Jabionka <i>zob.</i> JABLONKA	<i>Jabłko po Adamie</i>
Jabka <i>zob.</i> ŻABKA	<i>Morskie jabłko</i>
JABLANY	<i>Oczne jabłko</i>
JABLICZKO	<i>Paradajskie jabłko</i>
JABLISZCZE	<i>Rajskie jabłko</i>
Jabłko <i>zob.</i> JABŁKO	<i>Świńskie jabłka</i>
Jabłciak <i>zob.</i> JABŁCZAK	<i>Winne jabłko</i>
JABŁCIO	<i>Żydowskie jabłko</i>
JABŁCZAK ( <i>jabłciak</i> )	JABŁKOWATY ( <i>jabłkówaty</i> )
JABŁCZANKA	JABŁKOWIAK
JABŁCZANNY	JABŁKOWIEC
JABŁCZANY	JABŁKOWINA
JABŁCZARKA	JABŁKOWITY ( <i>jabłkowity</i> )
JABŁCZARZ	<i>Jabłkowity</i>
JABŁCZASTY	JABŁKOWY ( <i>jabłkowy</i> )
JABŁCZATY	Jabłkówaty <i>zob.</i> JABŁKOWATY
JABŁCZNY	JABŁKÓWKI
JABŁCZOWNIK	JABŁO ( <i>japo</i> )
JABŁCZYCZKO	JABŁOCZNIK
JABŁCZYNA	Jablon <i>zob.</i> JABŁOŃ
JABŁCZYSKO	JABLONCZYSKO
JABŁCZYTY	JABLONECZKA ( <i>jabłoneczka</i> )
JABŁCZYWO	JABLONIA ( <i>jablenia</i> )
JABLECZKO ( <i>japeczko, jepeczko</i> )	JABLONIECZNIK
JABLECZNIAK	<i>Oczny jabloniecznik</i>
JABLECZNICA	*JABLONIOWY
JABLECZNIK	JABLONKA ( <i>iblonka, jabionka, jabłońka, jeblonka</i> )
*JABLECZNY	JABLONKO
Jablenia <i>zob.</i> JABLONIA	JABLONKOWIANKA
Jabień <i>zob.</i> JABŁOŃ	*JABLONKOWY
JABŁKA	JABLONNIK
Jabłka <i>zob.</i> JABŁKO	JABLONYSZKA
JABLKANI	JABŁOŃ ( <i>jabień, jablon, jeblon, jebloni</i> )
JABŁKARZ	Jabłońka <i>zob.</i> JABLONKA
JABŁKO ( <i>jabelko, jabłko, jeblko</i> )	JABŁOŃSKI

- JABŁOWITY  
 JABŁOWNICA  
 JABŁOWNIK  
 JABŁUCZKO  
 JABŁULECZKO  
 JABŁULKO (*japulko*)  
 JABŁUSIO  
 JABŁUSZECZKA  
 JABŁUSZECZKO (*jebluszeczko*)  
 JABŁUSZKA  
 JABŁUSZKO (*jebluszko*)  
*Jabłuszka Matki Boskiej*  
*Jabłuszka Najświętszej Panny*  
*Jabłuszka Pana Jezusa*  
 Jabo *zob.* ABO  
 Jabonia *zob.* AMBONIA [*Supl.*]  
 Jabor *zob.* JAWOR  
 JABORAK  
 Jaborowy *zob.* JAWOROWY  
 Jabór *zob.* JAWOR  
 Jabram *zob.* ABRAHAM  
 Jabręga *zob.* JABRZĘGA  
 JABRZĄB (*jadrzqb*)  
 JABRZĄBEK  
 JABRZĄBINA  
 JABRZĄD  
 Jabrządz *zob.* JABRZĄDŹ  
 JABRZĄDŹ (*jabrządz, jabrządz*)  
 Jabrządz *zob.* JABRZĄDŹ  
 JABRZĘB  
 JABRZĘBIAK  
 JABRZĘBINA (*jagrębina*)  
 JABRZĘBOWY  
 JABRZĘDAK  
 JABRZĘDZIE (*abrzędzie*)  
 JABRZĘDZINA (*abrzędzina*)  
 JABRZĘDŹ  
 JABRZĘGA (*jabręga*)  
 JABULKO  
 JABUZIA  
 JABUZIE (*abuzie, jambuzie, jamuzie*)  
 Jaby *zob.* ABY, JAKBY  
 JACAK  
 JACEK I., II.  
 JACH I. (*jauch*), II.  
 Jach *zob.* II. JAK  
 Jacha *zob.* JAUCHA  
 Jachać *zob.* JECHAĆ  
 JACHANIE  
 Jachanie *zob.* JECHANIE
- JACHCIARZ (*jajciarz*)  
 JACHIM (*jochim*)  
 JACHIMCZYK  
 JACHIMOWY  
 Jachimowy *zob.* DIACHYLOWY  
 JACHOR (*jachór*)  
 JACHOREK  
 JACHOTAĆ (SIĘ)  
 Jachowa *zob.* JAUCHÓWA  
 Jachór *zob.* JACHOR  
 Jachówa *zob.* JAUCHÓWA  
 JACHRA  
 JACHRAĆ (SIĘ)  
 JACHROT I., II.  
 JACHROTAĆ  
 JACHROTAĆ SIĘ  
 JACHROTANIE  
 JACHRZOUCH  
 JACHRZYĆ SIĘ  
 JACHT  
 JACHTA I. (*jagta, jajta*), II. JACHTA  
 JACHTARKA  
 JACHTARSKI (*jachtarzki*)  
*Jachtarski*  
 JACHTARZ (*jajtarz*)  
 Jachtarzki *zob.* JACHTARSKI  
 JACHTASZA  
 Jachtel *zob.* ACHTEL  
 Jachtelek *zob.* ACHTELEK [*Supl.*]  
 Jachtka *zob.* JATKA  
 JACHTMAN  
 JACHTOWAĆ (*jajtować*)  
 JACHTOWNY  
 JACHTÓWA  
 JACHTSZLITKI  
 JACHWAK  
 JACHY  
 Jachy *zob.* GACHY  
 JACICA  
 JACY  
 Jacy *zob.* JECY  
 JACYBY  
 JACYJ (*acyj*)  
 JACYK  
 Jacysko *zob.* JACZYSKO  
 JACZCZYSKO  
 JACZKA  
 Jaczmienisko *zob.* JEĆZMIENISKO  
 Jaczmienny *zob.* JEĆZMIENNNY  
 Jaczmisko *zob.* JEĆZMISKO

Jacznicza *zob.* JAJECZNICA  
 Jacznisco *zob.* JEŹCZMISKO  
 JACZUSZKA  
 JACZYCA  
 JACZYCZKA  
 JACZYSKO (*jacysko*)  
 JACZYSZCZE  
 JACĆ  
 Jaćmin *zob.* JAŚMIN  
 JAD (*jed*)  
*Jadem*  
*Jad pszczeli*  
*Jad wilczy*  
*Jad zielony*  
 JADA  
 JADACHA  
 JADACZ  
 JADACZKA (*jedaczka*)  
 JADAĆ (*jedać*)  
 JADAJEK  
 JADAJKA  
 JADAK  
 JADAKA  
 JADAKOWAĆ  
 JADALKA  
 \*JADALNIA  
 JADALNY (*jedalny*)  
 Jadam *zob.* ADAM  
 Jadamaszek *zob.* ADAMASZEK  
 Jadamaśny *zob.* ADAMASZNY  
 Jadamek *zob.* ADAMEK  
 Jadamki *zob.* ADAMKI  
 Jadamowy *zob.* ADAMOWY [*Supl.*]  
 Jadamówka *zob.* ADAMÓWKA [*Supl.*]  
 JADAŃSKO  
 JADARKA  
 JADARZ  
 JADAŚ  
 JADBYŚ  
 JADEK  
 JADEŁKO (*jedelko*)  
*Jadem zob.* JAD  
*Jaden zob.* I. JEDEN  
 JADERKO  
 Jademica *zob.* JATERNICA  
 JADKA  
 JADKAĆ  
 JADKI  
 Jadlina *zob.* JEDLINA  
 Jadlinka *zob.* JEDLINKA

JADLIWIE  
 JADLIWOŚĆ  
 JADLIWY I., II.  
 JADŁA I., II.  
*Jadła zob.* JODŁA  
 JADŁAK  
 JADŁO (*jedło, jidło*)  
 JADŁOBA I., II.  
 JADŁOBIĆ (SIĘ) (*jadłować (się)*)  
 JADŁOBIEC (*jadłowiec*)  
 \*JADŁODAJNIA  
*Jadłować (się) zob.* JADŁOBIĆ (SIĘ)  
*Jadłowiec zob.* JADŁOBIEC, I. JAŁOWIEC  
 JADŁOWY  
*Jadłowy zob.* JODŁOWY  
 JADŁÓWKA  
 JADŁY I., II.  
*Jadnak zob.* JEDNAK  
 JADNICA  
 JADNIK  
 JADNO  
 JADNOŚĆ  
 JADNY I. (*jedny*), II.  
 JADOŚĆ  
 JADOWAĆ  
 JADOWAĆ (SIĘ) (*jedować*)  
 JADOWATY (*jedowaty*)  
 JADOWICIE  
 JADOWIĆ (SIĘ)  
 JADOWIEC (*jadówiec*)  
 JADOWIENIE  
 JADOWISKO  
 JADOWITO  
 JADOWITOŚĆ  
 JADOWITY I., II. (*jedowity*)  
 JADOWIZNA  
 JADOWY  
*Jadówiec zob.* JADOWIEC  
 JADÓWKA  
 JADRAK  
 JADRO (*wjadro*)  
 JADROCH  
 JADROWINA  
 JADROWNICA  
 JADROWY  
*Jadrych zob.* HADRYCH  
 JADRYNA  
*Jadrzane zob.* JADRZANY  
 JADRZANY  
*Jadrzane*

- Jadrząb *zob.* JABRZĄB  
 JADRZEĆ  
 JADRZENIE  
 JADRZOWNIK  
 JADRZYĆ SIĘ  
 JADRZYSTY  
 JADUCHA (*jeducha*)  
 Jadun *zob.* JEDUN  
 JADUSZLIWY (*jeduszlwy*)  
 JADUŚNIK (*jeduśnik*)  
 JADUWAĆ  
 Jadwab *zob.* JEDWAB  
 Jadwabny *zob.* JEDWABNY  
 Jadwencik *zob.* ADWENCIK  
 Jadwent *zob.* ADWENT  
 Jadwenta *zob.* ADWENT  
 Jadwentowy *zob.* ADWENTOWY  
 Jadwient *zob.* ADWENT  
 Jadwienta *zob.* ADWENT  
 Jadwientnik *zob.* ADWENTNIK  
 Jadwientny *zob.* ADWENTNY  
 Jadwientowy *zob.* ADWENTOWY  
 JADWIGA (*hadwiga, hedwiga, jadzwigą*)  
*Gola jadviga*  
*Sucha jadviga*  
*Ziele świętej Jadvigi*  
 JADWISIA  
 JADWIŚKA  
 JADWIŻANKA  
 JADWIŻKA  
*Sucha jadvizka*  
*Zgnila jadvizka*  
 Jadvokacki *zob.* ADWOKACKI  
 Jadvokat *zob.* ADWOKAT  
 Jadvukat *zob.* ADWOKAT  
 JADY  
 Jadyjan *zob.* ADIUNKT  
 JADYJASZ  
 Jadyjent *zob.* ADIUNKT  
 JADZIĆ (SIĘ) (*jedzić się, jędzić się*)  
 Jadzienie *zob.* JEDZENIE  
 Jadzwigą *zob.* JADWIGA  
 Jadzwiec *zob.* JAŻWIEC  
 Jadzwierz *zob.* JAŻWIEC  
 JAFER (*fajer, jawor*)  
 JAFERNIACZEK  
 JAFERNICZEK  
 JAFERNIK (*japernik*)  
 JAFERZYCZEK  
 JAFROT  
 JAFROTAĆ  
 JAFROTANIE  
 Jafotka *zob.* HAFTKA  
 Jaftować *zob.* I. HAFTOWAĆ  
 JAGA I., II., III., IV.  
 Jagac *zob.* AKAC  
 JAGAĆ I., II.  
 JAGAĆ SIĘ  
 JAGAN  
 JAGAREK  
 JAGARKA  
 JAGARSKI (*jagarzki*)  
 JAGARSTWO (*jagarstwo*)  
 JAGARZ  
 Jagarzki *zob.* JAGARSKI  
 JAGARZÓW  
 Jagarstwo *zob.* JAGARSTWO  
 Jagelka *zob.* I. JAGIELKA  
 Jagent *zob.* AGENT  
 Jager *zob.* JAGIER  
 JAGIELINA  
 JAGIELNIAK  
 JAGIELNIK (*jakielnik*)  
 JAGIELECZKA (*jegieleczka*)  
 JAGIEŁKA I. (*jagelka*), II.  
 Jagielka *zob.* IGIEŁKA  
 JAGIENKA  
 JAGIEŃ  
 JAGIER (*jager*)  
 JAGIERKA  
 JAGLAK I., II., III.  
 Jaglana *zob.* JAGLANY  
 JAGLANKA I. (*jeglanka*), II.  
 JAGLANNY (*jeglanny*)  
 JAGLANY (*aglany, jeglany, laglany*)  
*Jaglana*  
 JAGLARZ  
 JAGLASKA  
 JAGŁĄTKO  
 JAGŁĄTUCHNO  
 JAGLECZKA  
 JAGLEJ  
 JAGLEJA (*agleja*)  
 JAGLEŃ  
 JAGLEWI  
 JAGLEWIE (*aglewie*)  
 JAGLĘ (*laglę*)  
 JAGŁĘCI  
 JAGŁĘCY  
 JAGLI



- JAGLIA  
 JAGLIC  
 JAGLICA I. (*iglica, jalica, jeglica*), II. (*jalica*), III., IV.  
*Jaglice*  
 Jaglica *zob.* I. IGLICA  
 Jaglice *zob.* I. JAGLICA  
 JAGLICZKA  
 Jagliczka *zob.* IGLICZKA  
 JAGLICZUCHNA  
 JAGLIJA (*aglija*)  
*Jaglija czarna*  
*Jaglija siwa*  
 JAGLIJE  
 JAGLIJKA  
 JAGLIJOWY (*aglijowy*)  
 JAGLINA I., II.  
 JAGLINKA  
 JAGLISTY  
 JAGLIWIE (*agliwie*)  
 JAGLIWIO  
 JAGLIWO  
 JAGŁA I. (*igła, jegła*), II. (*jogła*)  
 Jagłowiec *zob.* I. JAŁOWIEC  
 JAGŁWIE (*jegłwie*)  
 Jagnieszka *zob.* AGNIESZKA [*Supl.*]  
 JAGNI  
 JAGNIACKO  
 JAGNIACZALEK (*jegniaczalek*)  
 JAGNIACZEK (*jegniaczek*)  
 JAGNIACZY (*jegniaczy*)  
 JAGNIAK (*jegniak*)  
 JAGNIARZ  
 JAGNIASZEK  
 JAGNIĄCZKA  
 JAGNIĄTECZKO  
 JAGNIĄTKO (*lagniątko*)  
 JAGNIĄTUSZKO  
 JAGNICA (*jegnica*)  
 JAGNICZARKA  
 JAGNICZKA (*jegniczka*)  
 JAGNICZKOWY  
 JAGNIĆ SIĘ  
 Jagniesia *zob.* AGNIESIA [*Supl.*]  
 Jagnieszka *zob.* AGNIESZKA  
 JAGNIETKI  
 JAGNIĘ (*jahnię, lagnię*)  
 JAGNIĘCI  
 JAGNIĘCINA  
 JAGNIĘCINIEC
- JAGNIĘCISKO  
 JAGNIĘCIZNA  
 JAGNIĘCY  
 JAGNIĘCZKO  
 JAGNIĘCZNY  
 JAGNIĘCZY  
 JAGNIĘCZYNA  
 JAGNIĘCZYZNA  
 Jagnioł *zob.* ANIOŁ [*Supl.*]  
 JAGNIOWY  
 JAGNIUCH  
 JAGNIUCZEK (*jegniuczek*)  
 JAGNIUK (*igniuik, jegniuik*)  
 Jagnusek *zob.* AGNUSEK  
 Jagnusek *zob.* AGNUSEK  
 Jagnusko *zob.* AGNUSKO  
 JAGO  
 JAGODA (*igoda, jagóda, jegoda*)  
*Czarna jagoda*  
*Czerwona jagoda*  
*Jagoda borna*  
*Jagoda ciemna*  
*Jagoda duża*  
*Jagoda dzika*  
*Jagoda dziwa*  
*Jagoda głupa*  
*Jagoda głupia*  
*Jagoda jadra*  
*Jagoda jasna*  
*Jagoda judaszowa*  
*Jagoda juńska*  
*Jagoda koląca*  
*Jagoda leśna*  
*Jagoda mechowa*  
*Jagoda modra*  
*Jagoda ogrodna*  
*Jagoda ogrodowa*  
*Jagoda pijana*  
*Jagoda psia*  
*Jagoda sadowa*  
*Jagoda sinia*  
*Jagoda wilcza*  
*Jagoda wilkowa*  
*Jagoda żółta*  
*Jagody*  
 JAGODAKI  
 JAGODARKA  
 Jagodeczka *zob.* JAGÓDECZKA  
 Jagodka *zob.* JAGÓDKA  
 JAGODLIWY

- Jagodna *zob.* JAGODNY  
 JAGODNIAK  
 JAGODNICA  
 JAGODNICZEK  
 JAGODNIK (*jegodnik*)  
*Czarny jegodnik*  
*Czerwony jegodnik*  
 JAGODNISKO  
 JAGODNY  
*Jagodna*  
 JAGODOBRANIE (*jegodobranie*)  
 Jagodowa *zob.* JAGODOWY  
 JAGODOWAĆ (*igodować*)  
 JAGODOWICZ  
 JAGODOWICZE  
 JAGODOWIEC  
 JAGODOWIK  
 JAGODOWINY  
 JAGODOWISKO  
 JAGODOWNIK  
 JAGODOWO  
 JAGODOWY (*jegodowy*)  
*Jagodowa*  
 JAGODÓWKA  
 Jagody *zob.* JAGODA  
 JAGODZENIE  
 JAGODZEWIE  
 JAGODZIAK  
 JAGODZIANKA  
 JAGODZIANY  
 JAGODZIARA (*jegodziara*)  
 JAGODZIARKA (*jagódziarka, jegodziarka*)  
 JAGODZIARZ (*jegodziarz*)  
 JAGODZICZE  
 JAGODZIE  
 JAGODZIENIE  
 JAGODZIENIEC  
 JAGODZIEWIE  
 JAGODZIEWINA  
 JAGODZINA (*jegocina, jegodzina*)  
*Czerwona jagodzina*  
*Jagodzina topolowa*  
 Jagodzinewia *zob.* JAGODZINIEWIA  
 Jagodzinewie *zob.* JAGODZINIEWIE  
 JAGODZINIĄK  
 JAGODZINIE  
 JAGODZINIEC  
*Jagodziniec kwaśnicowy*  
 JAGODZINIEWIA (*jagodzinewia*)  
 JAGODZINIEWIE (*jagodzinewie*)
- JAGODZINKI  
 JAGODZINOWIE  
 JAGODZINOWY (*jegodzinowy*)  
 JAGODZIOWIE  
 JAGODZIOWNIAK  
 JAGODZISKO  
 JAGODZISTY  
 JAGODZIWIĄ  
 JAGODZIWIE  
 JAGON  
 Jagoś *zob.* JAKOŚ  
 JAGOWAĆ I., II.  
 JAGÓD  
 Jagóda *zob.* JAGODA  
 JAGÓDECZKA (*jagodeczka, jegódeczka*)  
 JAGÓDKA (*jagodka, jegodka, jegódka*)  
*Czarna jagódka*  
*Czerwona jagódka*  
*Jagódka skórcowa*  
*Jagódki świętego Jana*  
*Jagódki świętojańskie*  
 Jagódziarka *zob.* JAGODZIARKA  
 Jagrest *zob.* AGREST  
 Jagrzębina *zob.* JABRZĘBINA  
 Jagta *zob.* I. JACHTA  
 \*JAGUAR  
 Jagwent *zob.* ADWENT  
 Jagwentny *zob.* ADWENTNY [*Supl.*]  
 Jagweń *zob.* ADWENT  
 Jagwient *zob.* ADWENT  
 Jagwientnik *zob.* ADWENTNIK  
 Jagwientowy *zob.* ADWENTOWY  
 Jagwień *zob.* ADWENT  
 Jagzament *zob.* EGZAMIN  
 Jagzamin *zob.* EGZAMIN  
 Jagzema *zob.* EGZEMA  
 Jahnię *zob.* JAGNIĘ  
 JAIĆ (SIĘ)  
 Jaja *zob.* JAJE  
 JAJAK  
 JAJARZ  
 Jajaśnica *zob.* JAJECZNICA  
 JAJCARZ  
 JAJCE (*wajce*)  
 JAJCEBYK  
 Jajciarz *zob.* JACHCIARZ  
 JAJCINY  
 JAJCKO  
 JAJCO (*wajco*)  
*Jajco baranie*

- Jajco bycze*  
*Jajco księżę*  
*Jajco psie*  
 JAJCOCH  
 JAJCON  
 JAJCORY  
 Jajcowa *zob.* JAJCOWY  
 JAJCOWY  
*Jajcowa*  
 Jajcykryst *zob.* ANTYCHRYST [*Supl.*]  
 JAJCZAK (*wajczak*)  
 JAJCZANKA  
 JAJCZARA  
 JAJCZARKA (*wajczarka*)  
 JAJCZARNIA  
 JAJCZARY  
 JAJCZARZ  
 JAJCZATY  
 JAJCZEĆ  
 JAJCZKA  
 JAJCZUCH  
 JAJCZYĆ (SIĘ)  
 JAJCZYNY  
 JAJCZYSKO (*wajczysko*)  
 JAJDAĆ  
 JAJE  
*Jaja*  
*Jaje bule*  
*Jaje bycze*  
*Jaje dębne*  
*Jaje kątowne*  
*Jaje kobyłe*  
*Jaje kocie*  
*Jaje końskie*  
*Jaje kurze*  
 JAJECZKA  
 JAJECZKO (*wajeczko*)  
*Kocie jajeczka*  
 Jajeczne *zob.* JAJECZNY  
 JAJECZNIA  
 JAJECZNICA (*jacznica, jajaśnica, jajesznica, jajeśnica, jajęcznica, jajośnica, jajsńnica, jaśnica, jecznicza, jejecznica, jęcznica, wajecznicza, wajesznica, wajeśnica, wajsłica*)  
 JAJECZNIK (*jajeśnik, jejecznik*)  
*Psi jajecznik*  
 JAJECZNY (*wajeczny*)  
*Jajeczne*  
 JAJECZYNA (*wajeczyna*)  
 JAJEĆ SIĘ
- JAJENIE  
 JAJERSPACER  
 JAJESZCZE  
 Jajesznicza *zob.* JAJECZNICA  
 Jajeśnicza *zob.* JAJECZNICA  
 Jajeśnik *zob.* JAJECZNIK  
 Jajęcznicza *zob.* JAJECZNICA  
 JAJKA  
*Jajka zob.* JAJKO  
 JAJKARZ  
*Jajki zob.* JAKI  
 JAJKO (*jalko, jejko, wajko*)  
*Baranie jajka*  
*Jajka*  
*Jajko baranie*  
*Jajko białe*  
*Jajko bycze*  
*Jajko gęsie*  
*Jajko kocie*  
*Jajko płowe*  
*Jajko psie*  
*Jajko rodne*  
*Jajko wronie*  
*Kocie jajka*  
*Księżę jajka*  
*Kurze jajko*  
*Żabie jajka*  
 JAJKOT  
 \*JAJKOWATY  
 \*JAJKOWY  
 Jajncykryst *zob.* ANTYCHRYST  
 JAJNICA  
 JAJNICZKA  
 JAJNIK  
 JAJO (*jejo*)  
*Byka jajo*  
*Jaja bycze*  
*Jaja diable*  
*Jaja glapie*  
*Jajo bocianie*  
*Jajo bule*  
*Jajo bycze*  
*Jajo kocie*  
*Jajo węże*  
*Jajo wole*  
*Jajo wronie*  
*Jajo zbcze białe*  
 JAJOCH  
 JAJORY  
 JAJOSZKA

Jajośnica *zob.* JAJECZNICA

JAJOWA

JAJOWATY

JAJOWKA

JAJOWNICA

JAJOWNIK

\*JAJOWY

JAJÓWA I., II.

JAJÓWKA

JAJSKO

Jajśnica *zob.* JAJECZNICA

Jajta *zob.* I. JACHTA

Jajtarz *zob.* JACHTARZ

JAJTELES

Jajtować *zob.* JACHTOWAĆ

JAJUCHNO

JAJUSZCZKO

JAJUSZECZKO

JAJUSZKO (*wajuszko*)

*Bycze jajuszka*

JAJUT

JAJUTKA

Jajwo *zob.* AJWO

JAK I., II. (*ak, ek, ik, jach, jek*)

*Aby jak*

*Bądz jak*

*Bodaj jak*

*Byle jak*

*Choć jak*

*Jak bądz*

*Jak bodaj*

*Jak jak (jak)*

*Jak nie bądz*

*Jak tak*

*Jak tam*

*Lada jak*

*Lecy jak*

*Leda jak*

JAKA (*jeka*)

*Nocna jaka*

Jakacyja *zob.* AKACJA [*Supl.*]

JAKBY (*akby, ekby, jaby, jekby*)

Jakelka *zob.* JAKIELKA

JAKI (*aki, eki, jajki, jakij, jeki*)

*Ani jaki*

*Bądz jaki*

*Bodaj jaki*

*Bodaś jaki*

*Byle jaki*

*Choć jaki*

*Co jaki*

*Co za jaki*

*Da jaki*

*Jaki bądz*

*Jaki było*

*Jaki jaki*

*Jaki jeno*

*Jaki lada*

*Jaki nie bądz*

*Jaki niejaki*

*Jaki siaki*

*Jaki taki*

*Jaki tyło*

*Ka ino jaki*

*Ka jaki*

*Kaj jaki*

*Kany jaki*

*Kto jaki*

*Który jaki*

*Lada jaki*

*Lecy jaki*

*Leda jaki*

*Ledy jaki*

*Nie byle jaki*

*Nie leda jaki*

*Po jakimu*

*Tam jaki*

*Wolaś jaki*

JAKICIŚ

Jakiel *zob.* I. HAKIEL [*Supl.*]

JAKIELKA (*jakelka*)

Jakielnik *zob.* JAGIELNIK

Jakijż *zob.* JAKIŻ

Jakijże *zob.* JAKIŻE

JAKIKOLWIEK (*akikolwiek, jekikolwiek*)

*Jakikolwiek bądz*

JAKILE

*Jakile bądz*

JAKILEKOLWIEK

JAKILI

*Jakili bądz*

JAKISI

JAKISIĆ

JAKISIK

*Jakisik taki*

JAKISIKA

JAKISIKEJ

*Taki jakisikej*

JAKISIKI

JAKISIKIJ

JAKISIŚ (*akisiś*)  
 JAKISIŚKOLWIEK  
 JAKIŚ (*akiś, jekiś*)  
*Byle jakiś*  
*Coś jakieś*  
*Jakieś coś*  
*Jakiś nie bądź*  
*Jakiś taki*  
*Taki jakiś*  
 JAKIŚCI  
*Taki jakiści*  
 JAKIŚCIĆ (*jekiścić*)  
*Jakiścić taki*  
 JAKIŚCIK  
 JAKIŚCIŚ  
 JAKIŚĆ  
 JAKIŚKOLIK  
 \*JAKIŚKOLWIEK  
 JAKIŻ (*jakijż, jekiż*)  
 JAKIŻE (*jakijże*)  
 JAKKOLWIECZEK  
 \*JAKKOLWIEK  
 Jakkurat *zob.* AKURAT  
 JAKLA  
 JAKLE  
 JAKLEJ  
 JAKLEK  
 JAKLEKOLWIEK  
 JAKLICZKA  
 JAKLISKO  
 JAKMIERZ  
 JAKNO  
 JAKO (*ako, jeko*)  
*Bądz jako*  
*Bodaj jako*  
*Bodaś jako*  
*Byle jako*  
*Choć jako*  
*Da jako*  
*Jako siako*  
*Jako taki*  
*Jako tako*  
*Lada jako*  
*Siako jako*  
*Wola jako*  
*Wolaś jako*  
 JAKOBY  
 JAKOJ  
 JAKOLI  
 Jakor *zob.* I. ANKOR [*Supl.*]

JAKOS  
 JAKOSI  
 JAKOSIĆ  
 JAKOSIK  
 JAKOSIKA  
 JAKOSIKEJ  
 JAKOSIŚ  
 JAKOSZ  
 JAKOSZKA  
 JAKOSZNY  
 JAKOSZYCZKA  
 JAKOSZYINKA  
 JAKOŚ (*akoś, ekós, jagoś, jakós, jekoś, jekós*)  
*Jakoś takoś*  
 JAKOŚCI (*jakósci, jakści, jekości*)  
 JAKOŚCIĆ (*jakóscić*)  
 JAKOŚCIK  
 JAKOŚĆ \*I., II. (*jakóść, jekość*)  
 JAKOWAĆ  
 JAKOWNY  
 JAKOWY (*akowy*)  
 JAKOWYŚ  
 JAKOŹ (*akóz, jakóz*)  
*Jakoż takoż*  
 JAKOŹBY (*jakózby*)  
 JAKOŹCI (*jakóźci*)  
 JAKOŹE  
 Jakós *zob.* JAKOŚ  
 Jakósci *zob.* JAKOŚCI  
 Jakóscić *zob.* JAKOŚCIĆ  
 Jakóść *zob.* II. JAKOŚĆ  
 Jakóz *zob.* JAKOŹ  
 Jakózby *zob.* JAKOŹBY  
 Jakóźci *zob.* JAKOŹCI  
 Jaksament *zob.* AKSAMIT [*Supl.*]  
 Jaksamir *zob.* EGZAMIN  
 Jaksamit *zob.* AKSAMIT  
 Jaksamitka *zob.* AKSAMITEK  
 Jaksamitki *zob.* AKSAMITEK  
 Jaksamitny *zob.* AKSAMITNY  
 Jaksamitowy *zob.* AKSAMITOWY  
 JAKSI I., II.  
 Jakści *zob.* JAKOŚCI  
 Jakta *zob.* AKT  
 Jaktalek *zob.* ANTAŁEK [*Supl.*]  
 Jaktel *zob.* ACHEL  
 JAKTOŹ (*jektóz*)  
 Jaktóz *zob.* JAKTOŹ  
 JAKUB  
 JAKUBA



- JAKUBEK  
 JAKUBIANKA  
 JAKUBINKA  
 JAKUBKA  
 JAKUBNIK  
 JAKUBOWY *zob.* GWIAZDA, KWIATEK  
 JAKUBÓWECZKA  
 JAKUBÓWKA  
 JAKUBSKI  
*Jakubski*  
*Jakubskie*  
 Jakubskie *zob.* JAKUBSKI  
 Jakurat *zob.* AKURAT  
 Jakuratni *zob.* AKURATNI [*Supl.*]  
 Jakuratnie *zob.* AKURATNIE  
 Jakuratny *zob.* AKURATNY  
 Jakusierka *zob.* AKUSZERKA  
 JAKUŚKI  
 JAKUŚKO  
 JAKŹ  
 JAKŹE (*jekże*)  
 JAKŹEBY  
 JAKŹEŻ  
 JALAPA (*halapa, salapa*)  
 JALAPOWY (*galopowy, halapowy*)  
 Jalc *zob.* JAŻWIEC  
 JALCOWY  
 Jalczak *zob.* JELCZAK  
 Jale *zob.* ALE  
 Jalec *zob.* JELEC  
 Jaleń *zob.* JELEŃ  
 Jalgiera *zob.* ALGIERA [*Supl.*]  
 I. Jalica *zob.* I. JAGLICA  
 II. Jalica *zob.* II. JAGLICA  
 Jalkierz *zob.* ALKIERZ  
 Jalmużna *zob.* JAŁMUŻNA  
 Jaltyrelia *zob.* ARTYLERIA [*Supl.*]  
 Jałżycza *zob.* JELŻYCA  
 JAŁA  
 Jaławiec *zob.* I. JAŁOWIEC  
 Jałczeń *zob.* JEŁCZEĆ  
 Jałko *zob.* JAJKO  
 Jałmużna *zob.* JAŁMUŻNA  
 Jałmużniak *zob.* JAŁMUŻNIAK  
 JAŁMUŻNA (*almużna, halmużna, jalmużna, jałmużna, jamur-żna, jamużna, jelmużna, małmużna, wielmużna*)  
 Jałmużne *zob.* JAŁMUŻNY  
 JAŁMUŻNIA  
 JAŁMUŻNIAK (*jałmużniak*)
- JAŁMUŻNICA  
 JAŁMUŻNIK  
 JAŁMUŻNY (*wielmożne*)  
*Jałmużne*  
 JAŁOCHA (*jelocha*)  
 JAŁOCHNA (*jelochna*)  
 Jałoica *zob.* JAŁOWICA  
 Jałojca *zob.* JAŁOWICA  
 Jałop *zob.* JOŁOP  
 Jałopa *zob.* JOŁOPA  
 JAŁOSIA  
 JAŁOSICA  
 JAŁOSICZKA  
 JAŁOSIECZKA  
 JAŁOSIENKA  
 JAŁOSIU  
 JAŁOSZECZKA  
 JAŁOSZEK  
 JAŁOSZKA (*jeloszka*)  
*Dzika jałoszka*  
 JAŁOŚ  
 JAŁOŚKA  
 Jałowce *zob.* I. JAŁOWIEC  
 JAŁOWCOCHA  
 JAŁOWCOWY (*jałowcowy, jelowcowy*)  
 JAŁOWCÓWKA  
 JAŁOWCZAK  
 Jałowczę *zob.* JAŁÓWCZĘ  
 JAŁOWCZYK  
 JAŁOWCZYNA  
 JAŁOWCZYSKO  
 JAŁOWCZYZNA (*jałowczyzna*)  
 Jałowe *zob.* JAŁOWY  
 Jałoweczka *zob.* JAŁÓWECZKA  
 JAŁOWIAC  
 JAŁOWIAK (*jelowiak*)  
 JAŁOWIARZ  
 JAŁOWIASZEK  
 JAŁOWIC  
 JAŁOWICA (*iłowica, jaloica, jalojca, jałowica, jelowica*)  
 JAŁOWICZAR  
 JAŁOWICZE  
 JAŁOWICZKA (*jałowiczka, jelowiczka*)  
 JAŁOWICZNY  
 JAŁOWICZY (*jelowiczny*)  
 JAŁOWICZYNA  
 JAŁOWIĆ (SIĘ)  
 JAŁOWIEC I. (*jadłowiec, jagłowiec, jaławiec, jałowies, jałowiec, jałowies, janowiec, jedłowiec, jelowiec*), II. (*jelowiec*)

*Jalowce**Słodki jałowiec*

JAŁOWIEĆ

JAŁOWIENIE

Jałowies *zob.* I. JAŁOWIEC

JAŁOWIET

Jałowię *zob.* JAŁÓWIĘ

JAŁOWIĘŻNY

JAŁOWINA

JAŁOWISKO

JAŁOWIZNA (*jelowizna*)Jałowka *zob.* JAŁÓWKA

JAŁOWNIAK

JAŁOWNIK (*jelownik*)

JAŁOWO

JAŁOWOŚĆ

JAŁOWSIAK

JAŁOWY (*jelowy*)*Jalowe*

JAŁOWIARKA

JAŁÓŚ

JAŁÓWA (*jelowa*)Jałowcowy *zob.* JAŁOWCOWY

JAŁÓWCZACKO

JAŁÓWCZĘ (*jałowczę*)Jałowczyn *zob.* JAŁÓWCZYNY

JAŁÓWCZYNA

JAŁÓWCZYNY (*jałowczyn*)Jałowczyzna *zob.* JAŁOWCZYŻNAJAŁÓWECZKA (*jałoweczka, jeloweczka*)*Jałoweczka Matki Boskiej*JAŁÓWEK (*jelówek*)Jałówek *zob.* OŁÓWEKJałowica *zob.* JAŁOWICAJałowiczka *zob.* JAŁOWICZKAJałowiec *zob.* I. JAŁOWIECJałowies *zob.* I. JAŁOWIECJAŁÓWIĘ (*jałowię*)JAŁÓWKA (*jałowka, jelówka, lajowka*)JAŁUCHA (*jelucha*)JAŁUCHNA (*jeluchna*)

JAŁUNIA

JAŁUSZECZKA

JAŁUSZKA

JAMA (*jema*)*Kocia jama*Jamaliowy *zob.* EMALIOWYJamant *zob.* AMANT [*Supl.*]

JAMARZYĆ SIĘ

JAMASTY

Jamator *zob.* AMATOR [*Supl.*]Jambaras *zob.* AMBARASJambona *zob.* AMBONAJamboras *zob.* AMBARASJambrozja *zob.* AMBROZJAJambrożnie *zob.* NAMROŻNIEJambuzie *zob.* JABUZIE

JAMCZYCA

JAMCZYCZKA

JAMDUŁKA

JAMECZKA

Jamen *zob.* AMENJameryk *zob.* AMERYK

JAMICA

JAMIK

Jamioł *zob.* ANIOŁJamioła *zob.* JEMIOŁAJamiołek *zob.* JEMIOŁEK

JAMISTY

JAMISZCZE

JAMKA

JAMNIK

Jamniół *zob.* ANIOŁJamny *zob.* JEMNY

JAMORA

Jamorek *zob.* AMOREKJamory *zob.* AMORY

JAMOWY

JAMPORLIWY

JAMPORNY

Jampułka *zob.* AMPUŁKA

JAMRAĆ

JAMROT

JAMROTAĆ

JAMROTANIE

JAMROWAĆ

JAMSZCZYK (*jemszczyk*)

JAMSZOL

JAMSZOŁ

JAMUŁA

JAMURA

JAMUREK

JAMURKA

Jamur-zna *zob.* JAŁMUŻNAJamuzie *zob.* JABUZIEJamuzna *zob.* JAŁMUŻNAJamwient *zob.* ADWENTJamwientny *zob.* ADWENTNY [*Supl.*]

JAN

*Święty Jan*

- JANAĆ  
 Jancbery *zob.* JANSBERY  
 Jancug *zob.* ANCUG  
 Jancychrys *zob.* ANTYCHRYST  
 Jancychryst *zob.* ANTYCHRYST  
 Jancyjasz *zob.* ANTYJASZ [*Supl.*]  
 Jancykrys *zob.* ANTYCHRYST  
 Jancykryst *zob.* ANTYCHRYST  
 Jancykrystować *zob.* ANTYCHRYSTOWAĆ  
 Jancykryśnica *zob.* ANTYCHRYSTNICA  
 JANCZARKI  
 JANCZARY (*ganczary, jańczary, jenczary, jeńczary, lanczary*)  
 JANCZMIANIARZ  
 Jandrutek *zob.* ANDRUTEK  
 Jandryka *zob.* HADRYCHA  
 JANDUŁA  
 Jandwent *zob.* ADWENT  
 Jandwient *zob.* ADWENT  
 Jandwieńt *zob.* ADWENT  
 Jandziara *zob.* I. GANDZIARA  
 JANEK  
*Szwarny jenek*  
 Janemiczny *zob.* ANEMICZNY [*Supl.*]  
 JANERA  
 JANERAĆ  
 JANERZYĆ  
 Jangielczyk *zob.* ANGIELCZYK  
 Jangielka *zob.* ANGIELKA  
 Jangielski *zob.* ANGIELSKI  
 Jangient *zob.* ADWENT  
 Jangiera *zob.* ALGIERA  
 Jangierka *zob.* ALGIERKA  
 Jangła *zob.* ANGLA  
 Janglija *zob.* ANGLIA  
 Janglijowy *zob.* ANGLIOWY  
 Jangres *zob.* AGREST  
 Jangreszek *zob.* AGRESTEK  
 Jangresowy *zob.* AGRESOWY  
 Jangrest *zob.* AGREST  
 Jangrus *zob.* AGREST [*Supl.*]  
 Jangwient *zob.* ADWENT  
 Jani *zob.* ANI  
 JANICZEK  
 Janiel *zob.* DANIEL  
 Janieliczek *zob.* ANIELICZEK  
 Janielski *zob.* ANGIELSKI [*Supl.*], ANIELSKI  
 JANIK  
*Święty janik*  
 Janioł *zob.* ANIOŁ  
 Janioła *zob.* JEMIOŁA  
 Janioleczek *zob.* ANIOŁECZEK  
 Janiołek *zob.* ANIOŁEK  
 Janiołowy *zob.* ANIOŁOWY  
 Janiołów *zob.* ANIOŁOWY  
 JANKA  
*Święta janka*  
 JANKIER  
 Jankierz *zob.* ALKIERZ  
 Janklerz *zob.* ALKIERZ  
 Jankor *zob.* RANKOR  
 Jankorzyć się *zob.* RANKORZYĆ SIĘ  
 JANKOWY  
 Jankór *zob.* RANKOR  
 Jankórka *zob.* RANKORKA  
 Jankórność *zob.* RANKORNOŚĆ  
 Jankórny *zob.* RANKORNY  
 Jankóryja *zob.* RANKORIA  
 JANKTY  
 JANO  
 Jano *zob.* ANO [*Supl.*]  
 Janoć *zob.* ANOĆ [*Supl.*]  
 Janoli *zob.* ANOLI  
 JANOSIK  
 JANOTA  
 JANOWIEC (*janówiec*)  
 Janowiec *zob.* I. JAŁOWIEC  
 Janówiec *zob.* I. JANOWIEC  
 JANÓWKA  
 Janrał *zob.* GENERAL  
 JANSBERY (*jancbery*)  
 JANSDROWY (*jansdrówy*)  
 Jansdrówy *zob.* JANSDROWY  
 Jantał *zob.* ANTAŁ  
 Jantałek *zob.* ANTAŁEK  
 Janteres *zob.* INTERES  
 Jantonik *zob.* ANTONIK  
 Jantoniówka *zob.* ANTONIÓWKA  
 Jantonówka *zob.* ANTONÓWKA  
 JANUAR (*anuar*)  
 JANUARA  
 JANUAROWY  
 JANUSZ  
 Janwent *zob.* ADWENT  
 Janwient *zob.* ADWENT  
 Janwienta *zob.* ADWENT  
 Janwientowy *zob.* ADWENTOWY  
 JAŃCOCH  
 JAŃCUCH  
 Jańczyk *zob.* ANTYCHRYST

- Jańczary *zob.* JANCZARY  
 JĄNDY  
 Jańkierz *zob.* ALKIERZ [*Supl.*]  
 JAŃSKI *zob.* CHLEB  
 Jańwietowy *zob.* ADWENTOWY  
 JAPA  
 JAPAĆ (SIĘ)  
 JAPAN  
 Japaneł *zob.* JAPONEK  
 Japateczny *zob.* APTECZNY [*Supl.*]  
 Japateka *zob.* APTEKA  
 Japatekarz *zob.* APTEKARZ  
 Japeczko *zob.* JABŁECZKO  
 Japemik *zob.* JAFERNIK  
 Japetyk *zob.* APETYT  
 JAPKA  
 Japo *zob.* JABŁO  
 JAPONA  
 JAPONEK (*japanek*)  
 JAPONIEC  
 JAPONKA  
 JAPONCZYK  
 JAPONSKI *zob.* KOGUT  
 Japostoł *zob.* APOSTOŁ  
 Japórta *zob.* APORTA [*Supl.*]  
 Japrykanka *zob.* AFRYKANKA  
 Japsiec *zob.* JAŻWIEC  
 Japteczarz *zob.* APTECZARZ  
 Japteczka *zob.* APTECZKA  
 Japteczny *zob.* APTECZNY  
 Japteka *zob.* APTEKA  
 Japtekarczyk *zob.* APTEKARCZYK [*Supl.*]  
 Japtekarczyn *zob.* APTEKARCZYN [*Supl.*]  
 Japtekarka *zob.* APTEKARKA  
 Japtekarski *zob.* APTEKARSKI  
 Japtekarz *zob.* APTEKARZ  
 Japtekarzów *zob.* APTEKARZÓW  
 Japteknik *zob.* APTEKNIK [*Supl.*]  
 Japtować *zob.* HAFTOWAĆ  
 Japucha *zob.* ŁOPUCHA  
 Japulko *zob.* JABŁULKO  
 JAR I., II., III., IV.  
 Jar *zob.* AR  
 JARA  
 Jarab *zob.* JARZĄB  
 JARAĆ (SIĘ)  
 JARANIE  
 Jarąbek *zob.* JARZĄBEK  
 Jarąbina *zob.* JARZĄBINA  
 Jarbuz *zob.* ARBUZ  
 Jarcha *zob.* ARFA  
 JARCHAĆ (SIĘ)  
 Jarchać się *zob.* JARGAĆ (SIĘ)  
 Jarchangielski *zob.* ARCHANIELSKI  
 Jarchanioł *zob.* ARCHANIOŁ  
 JARCHAWO  
 JARCHAWY  
 JARCHLA  
 Jarchola *zob.* JARGOLA  
 Jarcholić (się) *zob.* JARGOLIĆ (SIĘ)  
 JARCHOLSKI  
 Jarchować *zob.* ARFOWAĆ [*Supl.*]  
 JARCHOWATY  
 Jarchowicze *zob.* JURKOWICZE  
 JARCHULEC  
 JARCHULIĆ  
 JARCUGA  
 JARCZAK  
*Jarczak pernicowaty*  
*Jarczak szeroki*  
 Jarczak *zob.* ARCZOK  
 JARCZANY  
 JARCZARZ  
 JARCZASZEK  
 Jarczoczyny *zob.* ARCZOCZYNY  
 Jarczoczysko *zob.* ARCZOCZYSKO  
 Jarczok *zob.* ARCZOK  
 JARCZUK  
 JARCZYCA  
 JARCZYK  
 JARCZYSKO  
 JARCZYŻNA  
 JARDKA  
 JARDYGA  
 Jardyna *zob.* GARDYNA  
 Jare *zob.* JARY  
 JAREC  
 JARECZEK I., II.  
 JARECZKA  
 JAREK I., II.  
*Na jarki*  
*W jarki*  
 Jarek *zob.* JUREK  
 Jareśt *zob.* ARESZT  
 Jarestant *zob.* ARESZTANT  
 Jarębowy *zob.* JARĘBOWY  
 Jarfa *zob.* ARFA  
 Jarfować *zob.* ARFOWAĆ [*Supl.*]  
 Jarfowanie *zob.* ARFOWANIE  
 Jarfurka *zob.* RAJFURKA

- JARGA  
 JARGAĆ (SIĘ) (*argać się, irgać się, jarchać się*)  
 JARGAN  
*Jargany*  
 JARGANIATY  
 JARGANIE  
 Jarganista *zob.* ORGANISTA  
 Jarganka *zob.* ORGANKA  
 Jarganki *zob.* ORGANKI  
 Jargantka *zob.* ORGANKA  
 Jargany *zob.* JARGAN, ORGAN  
 JARGAS  
 Jargenus *zob.* ARGENUS [*Supl.*]  
 Jarginia *zob.* GEORGINIA  
 JARGOLA (*jarchola*)  
 JARGOLIĆ (SIĘ) (*jarcholić (się), jarzcholić się, jertz-  
 golić się*)  
 JARGOLOCH  
 JARGOT  
 JARGOTAĆ (SIĘ) (*jergotać*)
- JARGOTKA  
 JARKA I., II (*jerka*)  
 Jarka *zob.* II. ARKA  
 JARKI (*arki*)  
 JARKISZOWY  
 JARKO I., II.  
 JARKOWAĆ  
 Jarkowicze *zob.* JURKOWICZE  
 Jarkusiera *zob.* AKUSZERA [*Supl.*]  
 JARLAK  
 JARLICA  
 JARLICZKA  
 JARLIK  
 Jarlik *zob.* JARŁYK  
 JARLING  
 JARLINGA (*arlinga*)  
 JARLIŻĄTKO  
 JARLIŻĘ  
 JARLIŻYCA